

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_202211

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No *K 294.41* Accession No *K 1526*

Author *P. T. J. పల్లెం జూర, ఎం. ఆర్. ఆర్.*

Title *జ్యోతిషమునకు పరిభాష 1930*

This book should be returned on or before the date
last marked below.

<i>2004</i>		<i>✓</i>		

೩೬.

ನಾಗ್‌ಛಂದ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ಸಂಖ್ಯೆ. ೯೧.

ಜೈನಧರ್ಮಪರಿಭಾಷೆ.

ಇದನ್ನು

ಮಹಾದೇವ ಪ್ರಭಾಕರ ಪೂಜಾರಿ,

ಕನ್ನಡ ಸಂಪಿತ, ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜ್

ಧಾರವಾಡ.

ಇವರು ರಚಿಸಿದರು

|| ಗವಾಕ್ಷಿಪುಸ್ತಕಾಲಯ || ಮ. ಕೊಡಗಲ್ || ಚಿಕ್ಕರಾವರ ||

೧೯೩೦

ಬೆಲೆ ೧-೪-೦

Checked 1965

ಮುದ್ರಕರು:— ಅಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಹೊಸಕೇರಿ.

ಮಂಗಳವಾರ ಪೇತ ಧಾರವಾಡ

ಪ್ರಕಾಶಕರು:— ಕೆ. ಬಿ. ಅಂಕಲಗಿ. ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮ್ಯಾನೇಜರ್.

ಮುದ್ರಣಾಲಯ:— ವಿಜಯ ಪ್ರೆಸ್ ಧಾರವಾಡ.

ಪ್ರಕಾಶನ ಸ್ಥಳ:— ಕ. ವಿ. ವರ್ಧಕ ಸಂಘ ಧಾರವಾಡ.

ಮುನ್ನುಡಿ.

—೨೫—

ಜೈನಧರ್ಮ ೧ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಹಿಂದುಗಳು, ವೇದಗಳು ಅನಾ
ಎಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು; ಜೈನರು ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅನಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳು
ವರು. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳು ಪರಮೇಶ್ವರನ ನಿಶ್ಚಯಿತರೂಪವಾಗಿ ಹೊರ
ಬಿಳುವುವೆಂದು ಹಿಂದುಗಳು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರೆಂಬ
ಈಶ್ವರರಿಂದ ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುವೆಂದು ಜೈನರು ಹೇಳುವರು.
ವರ್ತಮಾನಕಲ್ಪದ ಪ್ರಥಮತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಋಷಭದೇವನು ಐಷ್ಠ್ಯವಿನ
ಅವತಾರನೆಂದು ಹಿಂದುಗಳಿಂದ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವನು. ಋಷಭದೇ
ವನ ಮಾಮನಾದಿ-ಅವತಾರಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲಿನವನಾದುದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಪ್ರತಿ
ಪಾದಿತವಾದ ಜೈನಧರ್ಮವೂ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದುಗಳೂ
ಜೈನರೂ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು. ೨ ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
ನ ಸಮೀಪದ ಬಳಗದವನಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಕಾಲದವನು. ೩ ನೆಯ
ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವಾರ್ಹಗನಾಥನು ಗೌತಮಬುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಮೊದಲಿನ
ವನು. ಜೈನವುರಾಣಗಳ ಈ ಮತಗಳು, ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವೆಂ
ಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುವು.

ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಅವನತಿಯ ತರುವಾಯ ಉಂಟಾಯಿ
ತೆಂದೂ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಅವನತಿಯ ಕಾಲವು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನ
ವೆಂದು ಹಿಡಿದರೆ ಜೈನಧರ್ಮವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈಚೆಯದೆಂ
ದೂ ವಿಲ್ಹೆಲ್ಮ್ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತವು. ಆದರೆ ಈ ಮತವು ಭ್ರಾಂತಿ
ಮೂಲಕವೆಂಬುದನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಕೃತ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ (ಸೂ-೩೩-೩೬) ಜೈನಮತದ ಖಂಡ
ನವುಂಟೆಂದು ಶ್ರೀ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವರು.
ವ್ಯಾಸಸುಷಿಗಳೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂ ಕ್ರಿ. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈಚೆಯವ
ರಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವು. ಆದುದರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ
ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಜೈನಮತವು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಸಹಜವು. ಮಹಾ
ವೈಯಾಕರಣನಾದ ಪಾಣಿನಿಯು ತನ್ನ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ
ಗಿಂತ ಮೊದಲಿನವನಾದ ಶಾಕಟಾಯನನೆಂಬ ವೈಯಾಕರಣನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ
ರುವನು. ಶಾಕಟಾಯನನು ಜೈನನು. ಪಾಣಿನಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೩ನೆಯ ಶತಮಾನ

ನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನವನೆಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಮೊದಲಿನವನಾದ ಶಾಕಟಾಯನನ ಧರ್ಮವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನದೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಿರಿಸಾಸ್ತ್ರಾಂತದಲ್ಲಿರುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಹೆಗಳೂ ಮಂದಿರಗಳೂ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮವಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವು.

ಪ್ರೊ. ಲ್ಯಾಸೆನ್ ಮತ್ತು ವೇಬರ್ ಎಂಬವರು ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಜಿನ, ಅರ್ಹತ್, ಮಹಾವೀರ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸುಗತ, ತಥಾಗತ, ಸಿದ್ಧ, ಬುದ್ಧ, ಸಂಬುದ್ಧ ಎಂಬೀ ಶಬ್ದಗಳು ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುವೆಂಬುದನ್ನೇ ಪ್ರೊ. ಲ್ಯಾಸೆನ್ ಎಂಬವರು ತಮ್ಮ ಮತಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವರು. ಆದರೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಅರ್ಹತ್ ಶಬ್ದವು ವೇದದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಲ್ಯಾಸೆನರವರ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವೇದವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಮಹಾವೀರಶಬ್ದವು ಹಿಂದುಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆ ಉಂಟು. ಸರ್ವಜ್ಞ ಶಬ್ದವು ಯೋಗಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಬುದ್ಧಶಬ್ದವು ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಿದ್ಧ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಾರದ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವೇ ಇಲ್ಲ. ಲ್ಯಾಸೆನರವರ ಮತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖಾಪ್ರಶಾಖೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದುವೆಂದೂ, ಶಬ್ದಪ್ರಚಾರದ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ಧರ್ಮವು ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದೆಂದೂ ಬಲ್ಲವರ ಮತವು.

ಲ್ಯಾಸೆನರ ಇನ್ನೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯೇನೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧರೂ, ಜೈನರೂ ತಮ್ಮ ಮಹಾಪುರುಷರನ್ನು ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಪೂಜಿಸುವರು; ಮತ್ತು ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವರು. ಈ ಮಹಾಪುರುಷರು ನಿಜವಾಗಿ ಮರ್ತ್ಯರು, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲ; ಈ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೋ ತಿಳಿಯದು. ಇದೇ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಜೈನಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ವಿಷಯದ ನಿಜಾಂಶವೇನೆಂದರೆ, ಮಹಾಪುರುಷಪೂಜೆಯು ಭರತಖಂಡದ

ಚರಂತನಪದ್ಧತಿಯು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಾದ ಋಷಿಗಳ ಸ್ತುತಿಯುಂಟು. ಋಷಿಗಳ, ತಪಸ್ವಿಗಳ ಪೂಜಾಪುರಸ್ಕಾರಾದಿಗಳು ಭರತಖಂಡದ ಚಿರರೂಢ ಪದ್ಧತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಪರದೇಶೀಯರು ಅರಿಯದಾದರೂ ಭರತವರ್ಷಿಯರೆಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಏಕಲವ್ಯನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನೋದಿದವರು ಬಲ್ಲರು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಹಾಪುರುಷಪೂಜಾಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬಾಲ್ಯಧರ್ಮದ ರಾಯೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಲ್ಯಾಸೆನರು ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ, ಜೈನಬಾಲ್ಯಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಕಾಲನಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತ ಅಪರಿಸೀಮ ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುವು. ಆ ಕಾಲ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ದಿವ್ಯಾಧಿಸಂಗವನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬಾಲ್ಯಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಲ್ಯಾಸೆನರ ಈ ಯುಕ್ತಿಯು ಭರತಖಂಡದ ನಿಷಯವಾಗಿ ಅವರ ಅಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದು. ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳ ವಿವರಣೆ, ಕಲ್ಪಕಲ್ಪಾಂತರ ಸಮಾಚಾರ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಂದು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೂ ಹೇಳುವುವು. ಜೈನಬಾಲ್ಯಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೂ ಹೇಳುವುವು ಇವು ಭರತಖಂಡದ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಪದ್ಧತಿಯು.

ಲ್ಯಾಸೆನರ ಕೊನೆಯ ಯುಕ್ತಿಯೇನೆಂದರೆ, ಜೈನಬಾಲ್ಯಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವನ್ನು ಆದರಿಸುವುವು. ಈ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬಾಲ್ಯಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವು ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ಜೈನಬಾಲ್ಯಧರ್ಮದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆರಡೂ ಒಪ್ಪುವುವೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದುದು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬಾಲ್ಯಧರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಭರತಖಂಡದ ಚಿರಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಪಶುಯಾಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಹಿಂಸಿಸಬಾರದೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು. ಕೆಲವರು ಅಹಿಂಸಾಯಾಗವನ್ನೂ ಮಾಡುವರು. ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳೂ, ಯತಿಗಳೂ ಅಹಿಂಸಕರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅನುಕಂವಾಮೃದುರೇವ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಃ ಎಂದು ಕವಿಗಳು ವರ್ಣಿಸಿರುವರು- ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರು ಮಾಂಸಭಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮವು ಸಮಗ್ರ ಭರತಖಂಡದ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ

ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಜೈನಧರ್ಮವು ಮಾತನಾಡುವರಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು.

ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ವೈ. ಲ್ಯಾಸೆನ್ ಮತ್ತು ನೇಬರ್ ಇವರು ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿಸಿರುವರು. ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಯು ಹೊರಗಿನ ಹೋಲಿಕೆಯು. ಇಂತಹ ಹೋಲಿಕೆಯು ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಉಂಟು; ಹಿಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದಗಳೂ ಬಹಳ ಉಂಟು. ಈ ಭೇದಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಲ್ಯಾಸೆನನು ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ನಿರಾತ್ಮವಾದಿಯು. ಆದರೆ ಜೈನರು ಆತ್ಮನ ಅನಾದ್ಯನಂ ತಸತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಬೌದ್ಧರು ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು; ಆದರೆ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಹೊರತು ಇನ್ನೂ ಐದು ಅಜೀವ ಸತ್ವದಾರ್ಥಗಳುಂಟು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಹಿಂದು ಭಾವವು ಇಲ್ಲವೆ ನಿಯಮವು (Law.) ಆದರೆ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ಪುಣ್ಯಲಬ್ಧದಾರ್ಥವು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಣವು ನಿಜವಾಗಿ ಆತ್ಮನ ನಿರ್ವಾಣವು. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಅದು ಜೀವನ ಮುಕ್ತಾವ ಸ್ಥೆಯು- ಪರಮಾನಂದದ ಅವಸ್ಥೆಯು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಎಂದೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನು ಆತ್ಮವಿ ಚಾರವನ್ನು ಕಂಠೋಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿರದಿದ್ದರೂ ಆತನು ಆತ್ಮವಾದಿಯೆಂದೂ, ನಿರ್ವಾಣವು ಆತನ ಮತದಂತೆ ಕೇವಲ ಆತ್ಮನಿರ್ವಾಣವಲ್ಲದೆ ಅನಂದಮಯ ವಾದ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯೆಂದೂ ಸಿದ್ಧಮಾಡಬಹುದಾದರೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಹಲವು ಭೇದಗಳುಂಟು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾದುದಿದ್ದರೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದರೆ, ಜೈನ ಸಂಪ್ರ ದಾಯವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುದೆಂದೇ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಇನ್ನು ಜೈನ ಧರ್ಮಗ್ರಂ ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬುದ್ಧನು ಮೊದಲು ಜೈನಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಜೈನಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳ ಕಠೋರತೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಹೊಸದೊಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಿದನೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಐತಿ ಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯಾಂಶವು ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಇದರಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ದಿಂದ ಉಂಟಾದುದಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಕೆಲವರು ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಮಹಾವೀರ ಸ್ವಾಮಿಯು ಜೈನಧರ್ಮದ ಉದ್ಧಾರಕನಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಾಪಕನಲ್ಲ. ಜೈನಧರ್ಮವು ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನಸೂತ್ರವೆಂಬ ಜೈನಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾವೀರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಗೌತಮನಿಗೂ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಶಿಷ್ಯನಾದ ಕೇಶಿಗೂ ವಾದವಿವಾದವಾಯಿತೆಂದೂ, ವಾದವಿವಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಶಿಗೌತಮರೂ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮಹಾವೀರರೂ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸುವವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಮಹಾವೀರನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ— ಎಂದರೆ ಗೌತಮಬುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಬಹು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ— ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಪ್ರಚಾರಿತವಾದ ಜೈನಧರ್ಮವಿದ್ದಿತೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಚಾರವುಂಟು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ವೈವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮಗಳು ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಜೈನಮತದ ಒಂದು ವಿಶೇಷವು. ಪ್ರೋ. ಜೇಕಬಿ ಎಂಬವರು ಈ ತರದ ಪ್ರಾಣವಾದ (Animism) ಪದಾರ್ಥವಾದ ಗಳು ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಸಂಭವವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಯಜುರ್ವೇದದ ೨೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧೯ನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಋಷಭ, ನೇಮಿ, ಸುಪಾರ್ಶ್ವ ಎಂಬೀ ಮೂರು ಹೆಸರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಅದೇ ವೇದದ ೯ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೨೫ನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನಿಗಾಗಿ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಋಗ್ವೇದದ ೨ ನೆಯ ಅಷ್ಟಕದ ೧೭ ನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಹರ್ತ ಶಬ್ದವು ಬಂದಿದೆ. ಜೈನಮತೀಯರು ಈ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಮತದ ಮಹಾಪುರುಷರನ್ನನುಲಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಹಿಂದು ಜನರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ— ಆನೆಯು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದರೂ ಜೈನರ ಬಸದಿಯನ್ನು ಹೊಗಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಲವರು ಹಿಂದು ಮತಕ್ಕೂ ಜೈನಮತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವುಂಟೆಂದೂ, ಹಿಂದುಮತದಿಂದಲೇ ಐರುದ್ಧತತ್ತ್ವದಿಂದ ಜೈನಮತವುಂಟಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಧಾನಗಳಿಗೂ ಜೈನಮತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದೆಂಬುದು ನಿಜವು. ಆದರೆ ವಿರೋಧವಿದ್ದಷ್ಟಕ್ಕೇ ಜೈನಮತವು ಹಿಂದುಮತದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳು

ವುಡು ಯೋಗ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದೇ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವೈದಿಕಮತವು ಜೈನಮತದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಜೈನಪುರಾಣದಲ್ಲಿ “ ಪವಿತ್ರವಾದ ಜೈನಾಚಾರದ ಅಪಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿ ಲೋಕದ ಸರ್ವ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಪಿಯಾದ ಕಾಲಾಸುರನು ಋಗ್ವೇದಾದಿ ವೇದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಇವರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ- ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ನಿಜವಾಗಿ ಅನಾದಿಯೂ ವಿಶುದ್ಧವೂ ಆದುದು; ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳು ಜೈನಾಗಮಗಳ ವಿಕಾರಗಳು.

ಒಂದು ಮತಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದು ಮತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದು ನೊಂದಲಿ ನಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದುದು- ವೇದಾಂತ ಮತಕ್ಕೂ ಸಾಂಖ್ಯಮತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವುಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ವೇದಾಂತವು ಸಾಂಖ್ಯಕ್ಕೆ “ದುರ್ಮತಿ” ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದೆ. ವೇದಾಂತವೂ “ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಬೌದ್ಧಂ” ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯರಿಂದ ನಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನ್ಯಾಯ-ವೇದಾಂತಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಬಯ್ಯಿವೆ. ವಿರೋಧವಿದ್ದಷ್ಟಕ್ಕೇ ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಉಂಟಾದುವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಾಗದು.

ಜೈನಮತವು ವೈದಿಕಮತದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೋ ವೈದಿಕಮತವು ಜೈನಮತದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೋ ಎಂಬೀ ಜಗಳದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಕಲಹಗಳ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದೂ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಜೈನಮತವು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಔಪನಿಷದವಾದ ವೇದಾಂತ ಮತವು ವೈದಿಕಕರ್ಮಕಾಂಡದ ತರುವಾಯ ಪ್ರಚಾರಿತವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಲಾರೆವು. ಮನುಷ್ಯಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವೈದಿಕಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಔಪನಿಷದಮತವು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೂ, ಅವೈದಿಕನಾದ ಜೈನಮತವೂ ಆಗಲೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೂ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಜೈನಧರ್ಮವು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಜೈನಧರ್ಮವು ತಾತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ಲೋಕದ ಕಲ್ಯಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉದಾತ್ತವಾದುದು. ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದಲೂ, ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾರಾಜರಿಂದಲೂ ಅವಲಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಧರ್ಮವು. ಆದುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಜೈನಮತ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವರ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆವು ಪೂರ್ಣವಾಗಲಾರದು. ಜೈನರಲ್ಲಿ ದಿಗಂಬರ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಎಂಬ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳುಂಟು. ತತ್ತ್ವ

ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ತೀರ್ಥಂಕರರು ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಸುವರೆಂದು ದಿಗಂಬರರೂ, ಆಹಾರದಿಂದ ಜೀವಿಸುವರೆಂದು ಶ್ವೇತಾಂಬರರೂ ಹೇಳುವರು; ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದಲಾರನೆಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ದಿಗಂಬರರು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಶ್ವೇತಾಂಬರರು ಇದನ್ನೊಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾವೀರಸ್ವಾಮಿಯ ಗರ್ಭಪಿಂಡವು ಶ್ವೇತಾಂಬರರು ಹೇಳುವಂತೆ ದೇವಾನಂದಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದಲೇ ತ್ರಿಶಲೆಯ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ತರಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ದಿಗಂಬರರು ಹೇಳುವರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಿಗಂಬರ ಜೈನರೇ ಉಂಟು. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳುಂಟು. ಭರತಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವರ ವಸತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುದು. ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳ ಮುಂತಾದ ಜೈನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮಹಾರಾಜನು ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ದ್ವಾದಶ ವಾರ್ಷಿಕ ಕ್ಷಾಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮಸಂಘದೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳದ ಚಂದ್ರದ್ರೋಣಗಿರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿದುದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು.

ಜೈನವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾಗಿರುವುದು. ಅವರು ದೇಶಭಾಷೆಗಳ ವಾಙ್ಮಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಸಂಶ್ರಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅರಂಭದ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯವೆಂದರೆ ಜೈನರನೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರ ಪುರಾಣಗಳೂ, ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಜೈನರ ಪುರಾಣಗಳೇ. ಈ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳ ಚರಿತ್ರಗಳೂ, ಧರ್ಮಸಾಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ, ಅಚಾರವಿಚಾರಗಳೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡವಾಙ್ಮಯವನ್ನೂ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಜೈನರ ಈ ಧರ್ಮಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಜೈನ ಧರ್ಮವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಹೊರತು ಆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜೈನಧರ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾರತ್ರಯ (ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ, ಸಮಯಸಾರ, ಪ್ರವಚನಸಾರ) ಪದಾರ್ಥ ಸಮುಚ್ಚಯ, ಗೋಮಟಸಾರ, ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರವೃತ್ತಿ, ಜೀವಸಂಬೋಧನ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ದೇಶೀಕು.

ನಾನು ಸುಮಾರು ೨೨ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಜೈನಪುರಾಣಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಆಗ ಆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಜೈನಧರ್ಮಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲದುದರಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಓದಿದೆನು. ಜೈನಧರ್ಮದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಹೊರತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಜೈನಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಗಲೇ ನನ್ನ ನಂಬುಗೆಯಾಯಿತು.

ಈಗ ಸುಮಾರು ೫-೬ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಒದುವವರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಹೆ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆನು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದಸೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಕೆಲವು ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಇನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದೆನು. ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಧಾರವಾಡದ ಕೆ. ಎ. ವೆ. ಸಂಘದವರು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅವರು ವಾಗ್ಭಾಷಣ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಆ ಪುಸ್ತಕವು ಇದ್ದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಟಿತವಾದರೆ ಆಗತಕ್ಕಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನ ವಾಗಲಾರದೆಂದು ತೋರಿತು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದೆನು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಡಿ. ತಿಗಡೊಳ್ಳಿಯ ಪಾಟೀಲರಾದ ಮ|| ರಾ|| ಶ್ರೀ. ಚಂದ್ರಕಾಂತ ನಿಂಗರಾಜ ಪಾಟೀಲ ರವರ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಅವರು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಬೇಕಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಳುಹುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ನನಗೆ ಮೊದಲಿನ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿದರು; ನಾನು ಬರೆದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಹಾಯವೂ, ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯವೂ ನನಗೆ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಪ್ರಕಟಿತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳದಿರಲಾರೆನು. ಅವರು ಉದಾರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನನಗಾಗಿ ಬಹು ವೇಳೆಯನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ನೆರವಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಲೇಖಕನು ಆ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ತುಂಬ ಋಣಿಯಾಗಿರುವನು.

ಈಗಲಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಪುಸ್ತಕವು ಜೈನಧರ್ಮದ ಸಮಗ್ರವಿಚಾರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಿಚಾರಗಳಿಗಿಂತ ಬಾರದಿರುವ ವಿಚಾರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುದೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಆದರೂ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯದ ವ್ಯಾಸಂಗಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನೇ ನಾನು ಮುಖ್ಯ

ವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾದೀತೆಂದು ನಂಬಿರುವೆನು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಗಳಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾರ ಸಮುಚ್ಚಯ, ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರ, ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಸಮಯಸಾರ, ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ, 'ಜಿನವಾಣಿ' (ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ) ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ ಲೇಖಕನು ಋಣಿಯಾಗಿರುವನು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಂಭಾವನೆಯಿಂದ ಮುನ್ನಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕ. ವಿ. ವ. ಸಂಘದ ಉಪಕಾರವು ಚಿರಸ್ತುರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

೨ ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಆರಂಭದ ಕೆಲವು ಪುಟಗಳ ಮುದ್ರಣವಾದ ಬಳಿಕ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಘ್ನ ಮೊದಲಾದ ಮುದ್ರಣ ಕೆಲಸವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಅದರ ಮುದ್ರಣಯೋಗವನ್ನೊದಗಿಸಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಗಿಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ದಯಾಮಯ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅನಂತವಂದನೆಗಳು.

ತಾ. ೧೨-೯-೧೯೩೦
ಧಾರವಾಡ.

}

ಮ. ಪ್ರ. ಪೂಜಾರ.

ಒಪ್ಪೋಲೆ.

ಪುಟ.	ಸಾಲು.	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೭	೧೬	ಮನುಷಾದಿ	ಮನುಷ್ಯಾದಿ
೧೬	೨೦	ವ್ಯಾಕವಾದ	ವ್ಯಾಪಕವಾದ
೨೩	೨೬	ನಿಶ್ಚಯನಯಾಪೇಕ್ಷೆ	(ಅಶುಧ್ಧ) ನಿಶ್ಚಯನಯಾಪೇಕ್ಷೆ
೪೩	೧೪	೬೩	೧೧
೪೪	೨೯	೮೪೫೭೨೩	೮೪೯೭೦೨೩
೪೫	೨೯	೧೯೦	೭೯೦
೪೬	೨	೩	೪
,,	೩	೩	೪
,,	೫	೪	೩
,,	೫	ನಾಲ್ಕು	೩
		ಮೇಲೆ	ಮೇಲೆ ಶುಕ್ರನು, ಶುಕ್ರನಿಂದ
			೩ ಯೋಜನಗಳ ಮೇಲೆ
,,	೬	೧೯೦	೭೯೦
೪೮	೨೭	ಅಚೀತನ	ಅಚೇತನ
೫೨	೭, ೯, ೧೨	ಆಧಾರಧೇಯ	ಆಧಾರಾಧೇಯ
೬೬	೩	ಧರ್ಮರ್ಮ	ಧರ್ಮ
೬೭	೨೦	ಅಣುವೃತ	ಅಣುವೃತ
೬೮	೫	ಅದಾನನಿಕ್ಷೇಪಣ	ಅದಾನನಿಕ್ಷೇಪಣ
೭೧	೨೦	ಯೋಗಗೂ	ಯೋಗಗಳೂ
೮೭	೨೬	ಸಂಘ, ಮನೋಜ್ಞ	ಸಂಘ, ಸಾಧು, ಮನೋಜ್ಞ
೮೯		ಸ್ತೇಯ	ಸ್ತೇಯ

೯೦	೨	ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸಾರ	ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರ
೯೪	೩	ಈಶ್ವರನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ	ಈಶ್ವರರೆಂದೆನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
,,	೨೬	ನಿಷ್ಕಯ	ನಿಷ್ಕಯ
೯೬	೪	ಮಾಡಲ್ಪಡುವು	ಮಾಡಲ್ಪಡುವು
೧೦೦	೧೧	ಶುದ್ಧತ್ವ	ಶುದ್ಧತ್ವ
೧೦೨	೧೯	ಪುಣಕಾರಣ	ಪುಣ್ಯಕಾರಣ
೧೦೪	೨೦	ಖಂಡನೆ	ಖಂಡನೆ
೧೦೫	೧೨	ನಿಶಯ	ನಿಶ್ಚಯ
೧೧೪	೧೧	ಪರಮಧ್ಯಾನಿ	ಪರಮಧ್ಯಾನಿ
೧೧೫	೪	ಸಮಕ್ಷ	ಸಮ್ಯಕ್ಷ
೧೧೮	೮	ಸಂವರ	ಶಂಬರ
,,	೨೧	ಜಯವಾಮೆ	ಜಯಶ್ಯಾಮೆ
,,	೨೩	ಜಯಶ್ಯಾಮೆ	ಲಕ್ಷ್ಮೀಮತಿ
,,	೩೯	ಅಶ್ವಸೇನ	ವಿಶ್ವಸೇನ
,,	,,	ವಾಮೆ	(ತ್ರಿಶಲಾ)
೧೨೪	೩	ಮಿತ್ರನಾನ	ಮಿತ್ರನಾದ
೧೩೩	೧	ಕರಣಾನುಯೋಗ	ಚರಣಾನುಯೋಗ
೧೩೫	೧೨	ಕಂದಲತೆ	ಕುಂದಲತೆ

ಜೈನಧರ್ಮ ಪರಿಭಾಷೆ.

ಉಪೋದ್ವಾಹ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೈನ ಮತ ವಿಚಾರ.

ಜಿನರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಮತವು ಜೈನಮತವು. ಜಿನರು ಸರ್ವಜ್ಞರೂ, ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿದೋಷರಹಿತರೂ, ತ್ರಿಲೋಕಪೂಜ್ಯರೂ, ಯಥಾರ್ಥವಾದಿಗಳೂ ಆಗಿರುವರು.

ಜಗತ್ತು, ಜೀವಾಜೀವಗಳೆಂಬ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೆಂದು ಜೈನಮತವು ಹೇಳುವುದು. ಜೀವನೆಂಬುದು ಆತ್ಮವು, ಅಜೀವನೆಂಬುದು ಜೀವ ಭಿನ್ನಪದಾರ್ಥವು. ಅಜೀವತತ್ತ್ವವು ಪುದ್ಗಲ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಆಕಾಶ, ಕಾಲ ಎಂದು ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಪುದ್ಗಲವೆಂಬುದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಟರ್ (Matter) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ಪುದ್ಗಲಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅವು ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣಗಳೆಂಬ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಶಬ್ದ, ಬಂಧ ಇಲ್ಲವೆ ಸೇರುವಿಕೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ, ಸ್ಥೂಲತೆ, ಆಕಾರ, ಭೇದ, ಕತ್ತಲೆ, ಬೆಳಕು, ನೆಳಲು, ಉಷ್ಣತೆ ಇವೆಲ್ಲವು ಪುದ್ಗಲಗಳ ಪರ್ಯಾಯಗಳು, ಎಂದರೆ ಪುದ್ಗಲಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದಂತ ಹುವು. ಶಬ್ದ, ಬೆಳಕು, ಉಷ್ಣತೆ ಎಂಬವು ಪುದ್ಗಲಜನ್ಯಗಳೆಂದು ಜೈನರು ಹೇಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಪಟ್ಟಿಗೆ ಆಧುನಿಕವಿಜ್ಞಾನದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನೆಳಲು ಕತ್ತಲೆಗಳು ಪೌದಲಿಕಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ನ್ಯಾಯಮತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ವಾದುದು. ನೈಯಾಯಿಕರು ಅವು ಅಭಾವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಧರ್ಮ- ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೆಂಬುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಮೋಶನ್" ಎಂದರೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವೋ ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಜೈನರು ಧರ್ಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಜಲವು ಗತೀಲಿವಾದ ಮನಿಗೆ ಅದರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಧರ್ಮವು ಪುದ್ಗಲಗಳಿಗೂ ಜೀವಕ್ಕೂ ಗತಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವುದು. ಧರ್ಮವು ಅಮೂರ್ತವೂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುದು. ಇದು ಜೀವ, ಪುದ್ಗಲ ಇವುಗಳ ಗತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಅವುಗಳ ಗತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಲ್ಲ.

ಅರ್ಥಮ್— ಜೈನ ಮತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದಂತೆ ಅಧರ್ಮದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೂ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ; ಅಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಸಾಪವೆಂಬುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ರೆಸ್ಪಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಧರ್ಮ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುವುದು; ಇದರಿಗೆ ಕವಿದಿರುವ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಕಂಡು ದಾರಿತಪ್ಪಿದ ದಾರಿಕಾರನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗುವನು. ಆತನು ತಂಗುವುದಕ್ಕೆ ಕತ್ತಲೆ ಹೇಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೋ ಹಾಗೆ ಜೀವ, ಪುದ್ಗಲಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗೆ (ಗತ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ) ಸಹಾಯಕವಾದುದು ಅಧರ್ಮವು. ಧರ್ಮದಂತೆ ಅಧರ್ಮವೂ ಅಮೂರ್ತವೂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ಜೀವಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡುದು ಆಕಾಶವು; ಸಾಶ್ವತ್ಯ ಶಾಶ್ವತ್ವರ ಸ್ವೇಸ್ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುವುದು. ಆಕಾಶವು ನಿತ್ಯವೂ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಜೀವ, ಪುದ್ಗಲ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಕಾಲ ಇವುಗಳ ಆಶ್ರಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಜೈನರು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಕಾಶವೆಂದೂ, ಅಲೋಕಾಕಾಶವೆಂದೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಜೀವಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಿರುವುದು ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ. ಲೋಕಾಕಾಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಅನಂತವೂ ಶೂನ್ಯವೂ ಆದ ಅಲೋಕಾಕಾಶವುಂಟು. ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪರಿವರ್ತನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾದ ಅಜೀವತತ್ತ್ವವು ಕಾಲವೆನಿಸುವುದು. ಕಾಲವು ನಿತ್ಯವೂ ಅಮೂರ್ತವೂ, ಲೋಕಾಕಾಶ ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಅಸಂಖ್ಯವೂ ಆದುದು.

ಜೀವನು ಕರ್ಮಲೇಪದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪುದ್ಗಲವೆಂಬ ಅಜೀವ ಪದಾರ್ಥದೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವನು.

ಜೀವ— ಜೈನರ ಜೀವ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತಮತವು ಹೇಳುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮವು ಏಕವೂ ಆದ್ವಿತೀಯವೂ ಆದುದು. ಆದರೆ ಜೈನ ಮತದಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಅಸಂಖ್ಯರು. ಜೀವ ಮತ್ತು ಸಾಂಖ್ಯರ ಪುರುಷ ಇವರು ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನು ನಿತ್ಯಶುದ್ಧನೂ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ ಅಲ್ಲ; ಜೀವನ ಬಂಧನವು ಸತ್ಯವು. ಜೈನರ ಜೀವ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ವೈಶೇಷಿಕರ ಆತ್ಮ ಇವು ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೈನ ಮತದ ಜೀವನು ಜಡನಲ್ಲ; ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತ್ಯವು; ಜೈನರ ಜೀವ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧರ ಕ್ಷಣಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರವಾಹ ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನು ಸದ್ರೂಪವೂ ಸತ್ಯವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆದ ಪದಾರ್ಥವು.

ಜೈನ ಮತವು ಸಂಸಾರಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿತ್ವ, ಚೇತನೆ, ಉಪಯೋಗ, ಪ್ರಭುತ್ವ, ಕರ್ತೃತ್ವ, ಭೋಕ್ತೃತ್ವ, ದೇಹಪರಿಮಾಣತ್ವ, ಅಮೂರ್ತತ್ವ ಎಂಬ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು.

ಜೈನರ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವತತ್ತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆ (Biology) ಯ ಒಂದೆರಡು ಈಗಿನ ಹೊಸಶೋಧಗಳು ಅಡಕವಾಗಿರುವುವೆಂದು ಕಾಣಬರುವುದು ಜೈನರು ಪೃಥ್ವಿ-ಜಲ-ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ-ವಿಕೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈಗಿನ ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮ-ವಿಕೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳನ್ನು "Microscopic Organisms" ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಜೈನರು ಉದ್ಭಿಜ್ಜಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಕೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಉದ್ಭಿಜ್ಜಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವೂ, ಸ್ವರ್ಶಾನುಭವಶಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟು. ಜಗದೀಶಚಂದ್ರ ಬಸು ಮಹಾಶಯರು ಉದ್ಭಿಜ್ಜಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ವಿಚಾರಗಳು ಜೈನರ ವಿಕೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವುವು ಜೈನರ ಜೀವತತ್ತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದ (Psychology) ಹಲವು ಹೊಸವಿಚಾರಗಳು ಕಾಣಬರುವುವು. ಜೀವನ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತನೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತನೆಯು ಕರ್ಮಫಲಾನುಭೂತಿ, ಕಾರ್ಯಾನುಭೂತಿ ಜ್ಞಾನಾನುಭೂತಿ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಹರ್ಷವಿಷಾದಗಳ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟ-ಅನುಭೂತಿಯು ಕರ್ಮಫಲಾನುಭೂತಿಯು. ಲಕ್ಷ್ಯ ಬುದ್ಧಿಪರಿಚಾಲಿತ-ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಅನುಭೂತಿಯು ಕಾರ್ಯಾನುಭೂತಿಯು. ಜ್ಞಾನದ ಅನುಭೂತಿಯು ಜ್ಞಾನಾನುಭೂತಿಯು. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರಜೀವಗಳು (ಎಂದರೆ ಪೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ, ಜಲ, ವಾಯು, ವೃಕ್ಷಾದಿ ವಿಕೇಂದ್ರಿಯಗಳು) ಕರ್ಮ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸುವುವು. ತ್ರಸ ಜೀವಗಳಿಗೆ ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ, ತ್ರೀಂದ್ರಿಯ, ಚತುರ್ದ್ರಿಯ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸ್ವಕಾರ್ಯದ ಅನುಭವವಾಗುವುದು. ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ತ್ರಸಗಳು ಜ್ಞಾನಾನುಭೂತಿಯುಳ್ಳವು. ಚೇತನೆಯ ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಚೈತನ್ಯದ ವಿಕಾಸದ ಮೂರು ಸ್ತರಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯೇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೇವಲ ಅಚೇತನಯಂತ್ರ (Cartesian) ಗಳೆಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಮತವನ್ನು ಜೈನರು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಖಂಡಿಸಿರುವರು. ಆಧುನಿಕ ಕ್ರಮವಿಕಾಸವಾದಿಯಾದ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ (Evolutionary Psychology)ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳು ಜೈನ ಮತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (೧) ಮನುಷ್ಯೇತರ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಕಡಿಮೆ ತರಗತಿಯ ಚೈತನ್ಯ (Subhuman consciousness) ದಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯಚೈತನ್ಯವು ಉಂಟಾಗಿರುವುದು. (೨) ಪ್ರಾಣನ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯ ಇವು (Life and consciousness) ತಪ್ಪದೆ ಸಹಗಾಮಿಗಳು- Co-extensive)

ಉಪಯೋಗ- ಉಪಯೋಗವೆಂಬುದು ಜೀವನ ಎರಡನೆಯ ಲಕ್ಷಣವು. ಉಪಯೋಗವು ದರ್ಶನ, ಜ್ಞಾನ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ದರ್ಶನ- ರೂಪಾದಿ ವಶೇಷ ವಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಭೂತಿಯು ದರ್ಶನವು. ಇದು ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ, ಆಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ, ಅವಧಿದರ್ಶನ, ಕೇವಲದರ್ಶನ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಚಾಕ್ಷುಷ ಅನುಭೂತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನವು. ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅನುಭೂತಿಯು ಆಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನವು. ಸ್ಥೂಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಗಮ್ಯವಾದ ವಷಯಗಳ ಅನುಭೂತಿಯು ಅವಧಿದರ್ಶನವು; ಇದು Theosophist ಮತದ Clairvoyance ಎಂಬುದನ್ನು ಹೋಲುವುದು. ಎಶ್ವರೋಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಅಪರೋಕ್ಷ- ಅನುಭೂತಿಯು ಕೇವಲದರ್ಶನವು.

ಜ್ಞಾನ- ದರ್ಶನದ ತರುವಾಯ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯೋಗದ ಎರಡನೆಯ ಭೇದವು. ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಮತಿ, ಶ್ರುತ ಮುಂತಾದ ಎಂಟು ತರದ ಜ್ಞಾನಗಳೂ ಈ ಎರಡು ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮತಿ ಎಂಬುದು ಮತಿ ಜ್ಞಾನದ, ಕುಶ್ರುತ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದ, ವಿಭಾಗ ಎಂಬುದು ಅವಧಿಜ್ಞಾನದ ಆಭಾಸಗಳು: ಎಂದರೆ Fallacious forms ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉಳಿದ ಐದು ತರದ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಹೇಳುವೆವು.

ಮತಿಜ್ಞಾನ- ದರ್ಶನದ ತರುವಾಯವೇ ಉಂಟಾಗುವ, ಇಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನಾಪೇಕ್ಷವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಮತಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವುದು. ಇದು ಉಪಲಬ್ಧಿ, ಭಾವನೆ, ಉಪಯೋಗ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು; ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಮತಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಕೆಲವರು ಮತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಸಂಜ್ಞೆ, ಚಿಂತೆ, ಅಭಿನಿಬೋಧ ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಯೆಂದು ಹೇಳುವರು.

(ಶುದ್ಧ)ಮತಿ- ದರ್ಶನದ ಅವ್ಯವಹಿತೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವೃತ್ತಿಗೆ ಉಪಲಬ್ಧಿ ಇಲ್ಲವೆ ಶುದ್ಧ ಮತಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಸಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮನಃ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ Sense Intuition ಇಲ್ಲವೆ Perception ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜೈನದಾರ್ಶನಿಕರು ಮತಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯನಿಮಿತ್ತಕವೆಂದೂ, ಅನಿಂದ್ರಿಯನಿಮಿತ್ತಕವೆಂದೂ ಎರಡು ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳದು ಇಂದ್ರಿಯನಿಮಿತ್ತಕವು; ಅನಿಂದ್ರಿಯವಾದುದು ಇಲ್ಲವೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳದು ಅನಿಂದ್ರಿಯನಿಮಿತ್ತಕವು. ದಾರ್ಶನಿಕನಾದ Locke ಎಂಬಾತನು ಹೇಳಿರುವ Idia of Sensation ಮತ್ತು Idia of

Reflection ಎಂಬ ಎರಡು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳು, ಮತ್ತು ಅಧುನಿಕ ದಾರ್ಶನಿಕರು Extraspection (ಬಹಿರನುಶೀಲನೆ) ಮತ್ತು Introspection (ಅಂತರನುಶೀಲನೆ) ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾಗುವ ಜ್ಞಾನಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ ಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಜೈನದಾರ್ಶನಿಕರು ಕ್ರಮದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯನಿಮಿತ್ತಕ, ಅನಿಂದ್ರಿಯನಿಮಿತ್ತಕ, ಮತಿಜ್ಞಾನಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು.

ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು Perception ದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು; ಜೈನಪಂಡಿತರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮತಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅವಗ್ರಹ, ಈಹೆ, ಅನಾಯ, ಧಾರಣೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವಗ್ರಹ- ಇಂದ್ರಿಯ ಅರ್ಥ ಇವುಗಳ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ವಸ್ತು ಇರುವದೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಅವಗ್ರಹವು. ಇದು ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಕೇವಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು. ಈ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವಗ್ರಹವು ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸವಶೇಷಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು Sensation ದಂತೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ Primum Cognitum ಎಂಬಂತೆ ಇರುವುದು.

ಈಹೆ- ಅವಗ್ರಹದಿಂದ ಗೃಹೀತವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈಹೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವುಂಟಾಗುವುದು. ಅವಗ್ರಹ ಗೃಹೀತ ವಿಷಯವನ್ನು ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷ ರೂಪದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಈಹೆಯು. ಇದು ಅವಗೃಹೀತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣೆಧಾನವು. (Preceptual Attention)

ಅನಾಯ- ಪರಿಪೂರ್ಣ ಇಂದ್ರಿಯಜ್ಞಾನದ ಮೂರನೆಯ ಸ್ತರವು ಅನಾಯವು. ಈಹಿತವಿಷಯಸಂಬಂಧವಾದ ಸವಶೇಷಜ್ಞಾನವು ಅನಾಯವು. ಇದು Preceptual Determination.

ಧಾರಣೆ- ಧಾರಣೆಯು (Preceptual Retention) ಇಂದ್ರಿಯಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಥಿತಿಶೀಲವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಎಂದರೆ ಆ ವಿಷಯವು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದ ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರಿಯಜ್ಞಾನವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು.

ಸ್ಮೃತಿ- ಇದು ಮತಿಜ್ಞಾನದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು. ಇದು ಇಂದ್ರಿಯಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಮರಣಪಥಕ್ಕೆ ತರುವುದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ Recollection ಮತ್ತು Recognition ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ಸಂಜ್ಞೆ- ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮನಃ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು Assimilation Comparison ಇಲ್ಲವೆ Concept-

ion ಎಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಅನುಭೂತಿ, ಸ್ಮೃತಿ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಷಯಗಳ ತುಲನೆಮಾಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಕಲನಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆ ಎನಿಸುವುದು. ಈ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ತರದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು.

(೧) “ಗವಯವು (ಕಾಡಾಕಳು) ಗೋಸದೃಶವು;” ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನು Association by Similarity ಎಂದು ಹೇಳುವರು. (೨) ಮಹಿಷವು ಗೋವಿಸದೃಶವು. ಇದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ Association by Contrast ಎಂದು ಹೇಳುವರು. (೩) ಗೋಪಿಂಡಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಗೋವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಗೋತ್ವದ ಎಂದರೆ ಗೋಸಾಮಾನ್ಯದ (ಜಾತಿಯ) ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ Conception ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಜೈನದಾರ್ಶನಿಕರು ತೀರ್ಯಕ್ತಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ತೀರ್ಯಕ್ತಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ Species Idea ಎಂಬ ಹೆಸರು. (೪) ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಒಂದೇ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪದಾರ್ಥದ ಉಪಲಬ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಸುವರ್ಣವು ಕಟಕಕುಂಡಲಾದಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಅಲಂಕಾರರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣತವಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕಟಕಕುಂಡಲಾದಿಗಳ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ನಾವು ಆ ಸುವರ್ಣ ಪದಾರ್ಥವೊಂದನ್ನೇ ಕಾಣುವೆವು. ಈ ಭಿನ್ನ ಪರಿಣಾಮಗಳೆಲ್ಲ ಈ ದ್ರವ್ಯಗತ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಜೈನದಾರ್ಶನಿಕರು ಉರ್ಧ್ವತಾಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಉರ್ಧ್ವತಾಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು Substratum ಇಲ್ಲವೆ Esse ಎನ್ನುವರು.

ಚಿಂತೆ- ಚಿಂತೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಚ್ಛೇ, ತರ್ಕ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಶಬ್ದಗಳುಂಟು. ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ಗೃಹೀತವಾದ ಎರಡು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಛೇದ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ತರ್ಕವೆನಿಸುವುದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತರ್ಕಕ್ಕೆ Induction ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಯುರೋಪೀಯ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮತದಂತೆ Induction ಎಂಬುದು Observation ಎಂದರೆ ಭೂಯೋದರ್ಶನದ ಫಲವು. ಜೈನನೈಯಾಯಿಕರು ಕೂಡ ಉಪಲಬ್ಧ ಮತ್ತು ಅನುಪಲಬ್ಧ ಇವುಗಳಿಂದ ತರ್ಕವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುವರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯತಾರ್ಕಿಕರು Inductive Truth ಎಂಬುದನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ Invariable ಮತ್ತು Unconditional Relationship ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಆ

ವರೂ ತರ್ಕಲಬ್ಧವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನಿನ್ಯಭಾವನೆಮಾ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಯೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಅಭಿನಿಬೋಧ- ತರ್ಕಲಬ್ಧ ವಿಷಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು ಅಭಿನಿಬೋಧವು. ಅಭಿನಿಬೋಧವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಮಾನನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನ್ಯಾಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವನ್ನು Deduction, Ratiocination ಇಲ್ಲವೆ Sylllogism ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು; ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಧಾಮವು ಕಾಣಿಸುವುದು. ಈ ತರದ ಜ್ಞಾನವು ಅನುಮಾನವೆನಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರ್ವತವು ಪಕ್ಷವು; ವಹ್ನಿಯು ಸಾಧ್ಯವು; ಧಾಮವು ಹೇತು ಇಲ್ಲವೆ ಲಿಂಗವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನ್ಯಾಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ Sylllogism ದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ Minor Term, Major Term, Middle Term ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು. ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು. ಧಾಮವಹ್ನಿಗಳಿಗಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಅನಿನ್ಯಭಾವಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ನ್ಯಾಪ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ನ್ಯಾಪ್ತಿವಿಚಾರವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ Distribution of the Middle Term ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಾನ, ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಎಂದು ಅನುಮಾನವು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅನುಮಾಪಕನು ತಾನು ಯಾವುದೊಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ ಅದು ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಾನವು. ಆ ಅನುಮಾಪಕನು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತಿಳುಹಿದರೆ ಅದು ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನವು. ಗ್ರೀಕದಾರ್ಶನಿಕನಾದ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನು ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅವಯವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ, (೧) ಯಾವಯಾವುದು ಧಾಮವುಳ್ಳದೋ ಅದು ಅದು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು; (೨) ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು; (೩) ಅದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. ಬೌದ್ಧರು ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಮೂರು ಅವಯವಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು (೧) ಯಾವಯಾವುದು ಧಾಮವುಳ್ಳದೋ ಅದು ಅದು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು; (೨) ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಮಹಾನಸವು (ಅಡಿಗೆ ಮನೆ) (೩) ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು. ವೀಮಾಂಸಕರಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಮಾನವು ಮೂರು ಅವಯವಗಳುಳ್ಳದು. ಆ ಅವಯವಗಳು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವುವು. ಒಂದನೆಯ ಪ್ರಕಾರ- [೧] ಈ ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. [೨] ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು; [೩] ಯಾವಯಾವುದು ಧಾಮವುಳ್ಳದೋ ಅದು ಅದು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. ಉದಾಹರಣೆ ಮಹಾ

ನಸವು. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರ- [೧] ಯಾವಯಾವುದು ಧಾಮವುಳ್ಳದೋ ಅದು ಅದು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. ಉದಾಹರಣೆ ಮಹಾನಸವು. [೨] ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು; [೩] ಅದುದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. ನೈಯಾಯಿಕರು ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಐದು ಅವಯವಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ- [೧] ಈ ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು; [೨] ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು. [೩] ಯಾವಯಾವುದು ಧಾಮವುಳ್ಳದೋ ಅದು ಅದು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. ಉದಾಹರಣೆ ಮಹಾನಸವು. [೪] ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು; [೫] ಅದುದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು; ಅನುಮಾನದ ಈ ಐದು ಅವಯವಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಹೇತು, ಉದಾಹರಣ, ಉಪನಯ, ನಿಗಮನ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಜೈನಮತದಂತೆ ಉದಾಹರಣ, ಉಪನಯ, ನಿಗಮನಗಳು ನಿರರ್ಥಕಗಳು. ಜೈನದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಎರಡೇ ಅವಯವಗಳು. [೧] ಈ ಪರ್ವತವು ವಹ್ನಿಯುಳ್ಳದು. [೨] ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪರ್ವತವು ಧಾಮವುಳ್ಳದು. ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು ಈ ಎರಡು ಅವಯವಗಳಿಂದಲೇ ಅನುಮಾನ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರಿಯಲಾಪನೆಂದೂ ಅದುದರಿಂದಲೇ ಅನುಮಾನದ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದೂ ಜೈನರು ಹೇಳುವರು. ಆದರೂ ಶ್ರೋತಾರನು ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿಯಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅವರು ನೈಯಾಯಿಕರ ಪಂಚಾವಯವಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಶುದ್ಧಿ, ಹೇತುಶುದ್ಧಿ, ಮೊದಲಾದ ಇನ್ನೂ ಐದು ಅವಯವಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅನುಮಾನವು ದಶಾವಯವವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ- ಅನುಮಾನದವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಞಾನವು ಮತಿಜ್ಞಾನವು. ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟವಾದುದು. ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು ನಿತ್ಯಸತ್ಯದ ಭಾಂಡಾರವು. ಅದು ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಆಗಮವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಜೈನರು ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಚತುರ್ವೇದಗಳನ್ನು ಆಗಮಗಳೆಂದು [ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು] ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ತೀರ್ಥಂಕರರ ವಚನಸಮಾಹಗಳೇ ಆಗಮಗಳು. ಜೈನರು ತಮ್ಮ ಆಗಮಗಳನ್ನು ವೇದಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ವೇದಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವರು. ಮತಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅವಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಲಬ್ಧಿ, ಭಾವನೆ, ಉಪಯೋಗ, ನಯ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು.

ಲಬ್ಧಿ- ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಆದರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಲಬ್ಧಿಯೆನಿಸುವುದು.

ಭಾವನೆ:- ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬೇರೊಂದು ವಿಷಯದ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಹಾಯ ದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದು ಭಾವನೆಯೆನಿಸುವುದು. ಭಾವ ನೆಯು ವಿಷಯನಿರೂಪಣದ ಶ್ರೇಷ್ಠವದ್ಧತಿಯು. ಇದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಅದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಿಷಯದ ನಿರೂಪಣವನ್ನು ಮಾಡುವುದು.

ಉಪಯೋಗ:- ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಪದಾರ್ಥದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಉಪಯೋಗವೆನಿಸುವುದು.

ನಯ:- ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ನಯವಿಚಾರವು ಜೈನದರ್ಶನದ ವಿಶಿಷ್ಟತ್ವವು. ಪದಾರ್ಥದ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯಕಡೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನಿಡದೆ ಪ್ರಮಾತೃವಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಯಾವುದೊಂದೇ ಭಾವವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು ನಯವೆನಿಸುವುದು. ಅದು ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಕನಯವೆಂದೂ ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಕನಯವೆಂದೂ ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಕನಯಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯವೂ, ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಕನಯಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವೂ ವಿಷಯ ಗಳು. ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಕನಯವು ನೈಗಮ, ಸಂಗ್ರಹ, ವ್ಯವಹಾರ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ; ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಕನಯವು ಋಜುಸೂತ್ರ, ಶಬ್ದ, ಸಮಭಿ ರೂಢ, ಏವಂಭೂತ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ನೈಗಮ:- ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸದೆ ಯಾವುದೊಂದು ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ನೈಗಮವು. ಕಟ್ಟಿಗೆ, ನೀರು, ಅಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು ಏನು ಮಾಡುವೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಆತನು ಅನ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಈ ಉತ್ತರವು ನೈಗಮನಯವನ್ನನುಸರಿಸಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ ಮೊದಲಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಮಾಡದೆ ಅವು ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತೊಡಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿ ವೆಯೋ ಆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸಂಗ್ರಹ:- ವಸ್ತುವಿನ ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನಿಡದೆ ಯಾವ ಭಾವದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಈ ವಸ್ತುವು ಆ ಜಾತಿಯ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾ ಗುವದೋ ಅಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನಿಡುವುದೇ ಸಂಗ್ರಹ ನಯವು. ಸಂಗ್ರಹನಯಕ್ಕೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ Classification ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟು.

ವ್ಯವಹಾರ— ಸಂಗ್ರಹ ನಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು ವ್ಯವಹಾರ ನಯವು. ವಸ್ತುವಿನ ಸಾಮಾನ್ಯಭಾವವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುವುದೇ ವ್ಯವಹಾರನಯವು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು Specification ಇಲ್ಲವೆ Indivduation ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ಯಜುಸೂತ್ರ— ವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಂಕೋಚಪಡಿಸಿ ಅದರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಯಜುಸೂತ್ರವು.

ಶಬ್ದ— ಈನಯವೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಎರಡು ನಯಗಳೂ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕುರಿತಿರುವವು. ಶಬ್ದನಯವು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದು. ಏಕಾರ್ಥವಾಚಕವಾದ ಹಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಲಿಂಗ, ರಚನೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವವೆಂಬುದು ಶಬ್ದನಯದ ಅಭಿಮತವು.

ಸಮಭಿರೂಢ— ಸಮಭಿರೂಢನಯವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ಧಾತುವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ಏಕಾರ್ಥವಾಚಕವಾದ ಹಲವು ಶಬ್ದಗಳು ನಿಜವಾಗಿ ಭಿನ್ನಾರ್ಥವಾಚಕಗಳೆಂದು ತೋರಿಸುವುದು. ಶಕ್ರ, ಪುರಂದರ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಶಬ್ದನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಏಕಾರ್ಥವಾಚಕಗಳು. ಆದರೆ ಸಮಭಿರೂಢನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಶಾಲಿಯಾದ ಪುರುಷನು ಶಕ್ರನು, ಮತ್ತು ಪುರವಿದಾರಣಮಾಡುವವನು ಪುರಂದರನು. ಅದುದರಿಂದ ಶಕ್ರ, ಪುರಂದರಶಬ್ದಗಳು ಭಿನ್ನಾರ್ಥವಾಚಕಗಳು.

ವಿವಂಭೂತ— ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವು ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ವಸ್ತುವು ಆಕ್ರಿಯಾವಾಚಕಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆ ವಸ್ತುವು ಹೇಳಲ್ಪಡಲಾರದು. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಪುರುಷನು ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯೋ ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಆತನು ಶಕ್ರನು; ಶಕ್ತಿಹೀನನಾಗಲು ಆತನು ಶಕ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಲ್ಲ. ಇದುವಿವಂಭೂತನಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ನಯವು ಪದಾರ್ಥದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸುವುದು. ವಸ್ತುವಿನ ನಿಜವಾದ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದಾದರೆ ಜೈನಾ ಮೆಗಳ ಅಂಗಭೂತವಾದ ಸ್ಯಾದ್ವಾದವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಪ್ರಮಾಣ— ಸಂಶಯ ವಿಪರ್ಯಯ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಭಿನ್ನವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುವುದು. ಮುಂದೆ ಕಾಣುವ ವಸ್ತು ಸ್ಥಾನವೋ ಪುರುಷನೋ

ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಸಂಶಯವು; ಶುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಇದು ರಜತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ವಿಷಯವು; ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಹುಲ್ಲು ತಗುಲಲು ಏನೋ ಒಂದು ವಸ್ತು ತಗುಲಿತೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಲ್ಲದೆ ಆಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಅನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ಈ ಮೂರು ಜ್ಞಾನಗಳು ಯಥಾರ್ಥಬೋಧಜನಕಗಳಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸವು.

ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಮಿತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಪ್ರಮತಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನವು ಕಾರಣವು. ಪ್ರಮಿತಿಯೆಂದರೆ ಸ್ವವಿಷಯದ ಅಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಿ.

ಒಂದು ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದ ಬಳಿಕ ಉಂಟಾಗುವ ಅದೇ ವಿಷಯದ ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಧಾರಾವಾಹಿಜ್ಞಾನ (ಅನುವ್ಯವಸಾಯ)ವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಮಾಣ್ಯ- ಪ್ರಮಾಣ್ಯವೆಂದರೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅದು ಇದ್ದ ತೆರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವುದು. ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನವೇ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದುದು. ಇದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷ ಎಂದು ಎರಡು ತೆರನಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನ- ಇದು ಘಟವು ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನವು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿಯೂ ಗ್ರಹಿಸುವುದು.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಸಾಂವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೆಂದೂ, ವಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂದೂ ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ಸಾಂವ್ಯಾವಹಾರಿಕದ ಭೇದಗಳಾದ ಅವಗ್ರಹ ಈಹೆ ಮೊದಲಾದುವು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅನಿಂದ್ರಿಯ (ಮನಸ್ಸು) ಇವುಗಳೆಂದುಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಸಾಂವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆನಿಸುವುದು. ಇದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂದೂ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ವಿಕಲವೆಂದೂ ಸಕಲವೆಂದೂ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅವಧಿಜ್ಞಾನ, ಮನಃಪರ್ಯಾಯಜ್ಞಾನಗಳು ವಿಕಲಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳು. ವಿಕಲವೆಂದರೆ ವಸ್ತುವಿನ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಸಕಲಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಸಕಲದ್ರವ್ಯಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು ಸಕಲಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆನಿಸುವುದು.

ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ- ಸ್ಪಷ್ಟವಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನವು ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವುದು. ಸ್ಮೃತಿ, ಸಂಜ್ಞೆ, ಚಿಂತೆ (ತರ್ಕ), ಅಭಿನಿಬೋಧ, ಆಗಮ ಎಂದು ಇದು ಇದು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಈ ಮೊದಲು ಬಂದಿದೆ.

ಸ್ಯಾದ್ವಾದ (ಸಪ್ತ ಭಂಗೀನಯ).

ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನೇಕಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಹಲವು ಬಗೆಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿದರೆ ಆ ಬಗೆಗಳು ಏಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಯಾವುದೊಂದು ಗುಣವನ್ನು ಒಂದು ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸಲು ಆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಯಾವ ಏಳು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದೋ ಆ ಏಳು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೇ ಸಪ್ತಭಂಗಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತು ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟು; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲ; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟು ಮತ್ತು ಇಲ್ಲ; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವು; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟು ಮತ್ತು ಅನಿರ್ವಚನೀಯವು; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅನಿರ್ವಚನೀಯವು; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟು, ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅನಿರ್ವಚನೀಯವು. ವಸ್ತು ನಿರೂಪಣೆಯ ಈ ಏಳು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೇ ಸಪ್ತಭಂಗಗಳೆನ್ನುವರು. ಘಟವೆಂಬ ಒಂದು ವಸ್ತುವು ಉಂಟು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಇರುವದೋ, ಎಲ್ಲ ಬಗೆಗಳಿಂದಲೂ ಇರುವದೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಘಟವು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಲೂ ಅದು ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೋ, ಎಲ್ಲ ಬಗೆಗಳಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಬರುವುದು. ಘಟವು ಉಂಟು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅದು ಸ್ವಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವದ್ರವ್ಯ, ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರ, ಸ್ವಕಾಲ ಈ ನಾಲ್ಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಂಟೆಂಬ ಅರ್ಥವು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಉಳಿದ ಭಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಸಪ್ತಭಂಗಿಯು ಪ್ರಮಾಣಸಪ್ತಭಂಗಿಯೆಂದೂ, ನಯಸಪ್ತಭಂಗಿಯೆಂದೂ ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ತಪ್ಪದೆ ಆ ಧರ್ಮದೊಡನೆ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣ ಸಪ್ತಭಂಗಿಯು. ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಾಕ್ಯವು ನಯಸಪ್ತಭಂಗಿಯು.

ಧರ್ಮಾಂತರವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸದೆ “ವಸ್ತು ಉಂಟು” ಎಂಬ ವಿಧಿವಿಷಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಾಕ್ಯವು ಮೊದಲನೆಯ ಭಂಗವು. ಉದಾ: ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟವುಂಟು. ಘಟಕ್ಕೆ ಘಟತ್ವವೆಂಬುದು ಸ್ವರೂಪವು; ಪಟತ್ವಮುಂತಾದುವು ಪರರೂಪಗಳು. ಘಟಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣು ಸ್ವದ್ರವ್ಯವು; ಬಂಗಾರ ಮೊದಲಾದುವು ಪರದ್ರವ್ಯಗಳು; ಘಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಅದು ಇದ್ದದ್ದೇಶವು; ಅದು ಇಲ್ಲದ ಗೋಡೆ, ಕಂಬ ಮೊದಲಾದುವು ಪರಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಘಟಕ್ಕೆ ಅದು ಇರುವ

ವರ್ತಮಾನಕಾಲವು ಸ್ವಕಾಲವು; ಭೂತ-ಭವಿಸ್ವತ್ಯಾಲಗಳು ಪರಕಾಲಗಳು. ಘಟವು ಉಂಟು ಎಂದರೆ ಅದು ಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವದ್ರವ್ಯ, ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರ, ಸ್ವಕಾಲ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. "ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟವಿಲ್ಲ" ಎಂದರೆ ಘಟವು ಪರಸ್ವರೂಪ, ಪರದ್ರವ್ಯ, ಪರಕ್ಷೇತ್ರ, ಪರಕಾಲ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅರ್ಥವು. ಮೂರನೆಯ ಭಂಗವು- 'ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟವುಂಟು, ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲ' ಎಂದರೆ ಘಟವು ವಿಧಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷೇಧ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರಗಳುಳ್ಳದೆಂದು ತೋರಿಸುವುದು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭಂಗವು- ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವು.' ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಯಾವ ಶಬ್ದವೂ ವಸ್ತುವಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನೂ, ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಉಂಟು, ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನೂ, ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ 'ಇರುವುದು-ಇರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಒಟ್ಟರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದವು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಲಾರದಾದುದರಿಂದ ಆಗ ಘಟವು ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಉಳಿದ ಭಂಗಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೆಳಗೆ ಸಪ್ತಭಂಗಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ವರ್ಣನೆ ನೆಯು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

೧ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿ, ೨ ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತಿ, ೩ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿನಾಸ್ತಿ ೪ ಸ್ಯಾದವಕ್ತವ್ಯಂ, ೫ ಸ್ಯಾದಸ್ತ್ಯವಕ್ತವ್ಯಂ, ೬ ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತ್ಯವಕ್ತವ್ಯಂ, ೭ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿನಾಸ್ತ್ಯವಕ್ತವ್ಯಂ ಎಂಬವು ಸಪ್ತಭಂಗಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವುದೇ ಸ್ಯಾದ್ವಾದವೆನಿಸುವುದು.

ಸ್ಯಾತ್ ಎಂದರೆ ಕಥಂಚಿತ್, ಇಲ್ಲವೆ ಎವಕ್ತಿತಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು; ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು.

೧ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿ- ಯಾವದೊಂದು ವಸ್ತು 'ಅಸ್ತಿ' (ಇರುವುದು) ಎಂದರೆ ಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವದ್ರವ್ಯ, ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರ, ಸ್ವಕಾಲಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ಸ್ಯಾದಸ್ತಿ= ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ (ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಇರುವುದು.

೨ ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತಿ- ಅದೇ ವಸ್ತು ಪರಸ್ವರೂಪ, ಪರದ್ರವ್ಯ, ಪರಕ್ಷೇತ್ರ, ಪರಕಾಲ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತಿ= ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ (ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ)- ಪರಸ್ವರೂಪ ಪರದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು.

೩ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿನಾಸ್ತಿ- ಯಾವದೊಂದು ವಸ್ತು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ

ಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಂಟು; ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರಾಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು.

೪ ಸ್ಯಾದವಕ್ತವ್ಯಂ- ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವ, ಪರ ಸ್ವರೂಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತು ಅವಕ್ತವ್ಯವು (ಹೇಳಲು ಬಾರದುದು) ಆಗುವುದು.

೫ ಸ್ಯಾದಸ್ತ್ಯವಕ್ತವ್ಯಂ- ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವ, ಪರಸ್ವರೂಪಾದಿಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತು ಅಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಅವಕ್ತವ್ಯ ಎನಿಸುವುದು.

೬ ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತ್ಯವಕ್ತವ್ಯಂ- ಪರಸ್ವರೂಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪರಸ್ವರೂಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತು ನಾಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಅವಕ್ತವ್ಯ ಎನಿಸುವುದು.

೭ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿನಾಸ್ತ್ಯವಕ್ತವ್ಯಂ- ಕ್ರಮದಿಂದ ಸ್ವ, ಪರಸ್ವರೂಪಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತು ಅಸ್ತಿ ನಾಸ್ತಿ, ಅವಕ್ತವ್ಯ ಎಂದೆನಿಸುವುದು.

ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಗಣಿತ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುವು. ಯಾವುದೊಂದು ಗುಣವನ್ನು ಯಾವುದೊಂದು ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸಲು ಆ ಪದಾರ್ಥವು ಏಳು ರೀತಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುವದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ಸಪ್ತಭಂಗೀನಯವು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಘಟವೆಂಬ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸುವ.

೧ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿ ಘಟ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟವಿರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಘಟವು ಇರುವುದು ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ, ಘಟವು ನಿತ್ಯ, ಸತ್ಯ, ಅನಾದಿ, ಅನಂತ, ಅಪರಿವರ್ತನೀಯ ಪದಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿ ಇರುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಘಟವಿರುವುದೆಂದರೆ ಅದು ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಎಂದರೆ ಘಟರೂಪದಿಂದ, ಸ್ವದ್ರವ್ಯರೂಪದಿಂದ ಎಂದರೆ ಮೃತ್ತಿಕಾನಿರ್ಮಿತವು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ, ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರಸಂಬಂಧದಿಂದ ಎಂದರೆ ಬಂಕಾವುರದ್ದು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ವಕಾಲ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಎಂದರೆ ಶರತ್ಕಾಲದ್ದು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಘಟವಿರುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ಯಾವುದೊಂದು ಪದಾರ್ಥದ ವಿಧಾನಮಾಡ ತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ನಯವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

೨ ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತಿ ಘಟ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟವು ಇಲ್ಲ. ಘಟವಿಲ್ಲವೆಂಬುದರ ಅರ್ಥವು ಪರರೂಪದಿಂದ ಎಂದರೆ ಪಟರೂಪದಿಂದ, ಸರದ್ರ

ವ್ಯರೂಪದಿಂದ ಎಂದರೆ ಸುವರ್ಣಮಯವು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ, ಪರಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಚಂಪಾಪುರದ್ದು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ, ಪರಕಾಲ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವರ್ಷಾಕಾಲದ್ದು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಘಟಿವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇರುವುದು. ಪದಾರ್ಥದ ನಿರ್ವೇಧನಾಡತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ನಯವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

೩ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿನಾಸ್ತಿಚಘಟಿ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವುಂಟು; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ಸ್ವಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವದ್ರವ್ಯ, ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರ, ಸ್ವಕಾಲ ಈ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಘಟಿವಿರುವುದು, ಪರಸ್ವರೂಪ, ಪರದ್ರವ್ಯಾದಿ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಘಟಿವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ವಿಧಿನಿರ್ವೇಧಗಳಿರದನ್ನಾ ಹೇಳುವಾಗ ಈ ನಯವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

೪ ಸ್ಯಾದವಕ್ತವ್ಯೋಘಟಿ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಅವಕ್ತವ್ಯವು (ಹೇಳಲು ಬಾರದಂತಹುದು) ಎಂಬ ಅರ್ಥವು- ಘಟಿವು ಇರುವುದೆಂದೂ, ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದರೆ ಘಟಿವು ಅವಕ್ತವ್ಯವಾಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ನಾಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವ ಶಬ್ದವು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಲಾರದು. ಮೂರನೆಯ ನಯದಲ್ಲಿ ಘಟದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ನಾಸ್ತಿತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಯಾವಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಘಟಿವು ಅಸ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವೆನೋ ಅದೇಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದು ನಾಸ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲ.

೫ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿಚ ಅವಕ್ತವ್ಯಶ್ಚ ಘಟಿ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಇರುವುದು, ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಅವಕ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ನಯವು ಒಂದನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ನಯಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೬ ಸ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತಿಚ- ಅವಕ್ತವ್ಯಶ್ಚ ಘಟಿ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಇಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಅವಕ್ತವ್ಯವು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು. ಈ ನಯವು ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ನಯಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೭ ಸ್ಯಾದಸ್ತಿನಾಸ್ತಿಚ- ಅವಕ್ತವ್ಯಶ್ಚಘಟಿ:- ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಇರುವುದು, ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲ; ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಟಿವು ಅವಕ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ; ಈ ನಯವು ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ನಯಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ.

ವಸ್ತುವಿಚಾರವು ಈ ಸಪ್ತಭಂಗೀನಯದಿಂದ ಆಗುವುದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಜೈನದಾರ್ಶನಿಕರು ಹೇಳುವರು. ಘಟಿವು ಇರುವುದು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ

ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಏವರಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಘಟವು ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಘಟವು ಇರುವುದು, ಮತ್ತು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಲದು. ಘಟವು ಅವಕ್ತವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ನಯಗಳಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿ ನಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಂದು ಸತ್ಯಾಂಶವು ಅಡಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಪ್ತನ ಯಗಳೂ ಅವಶ್ಯಕಗಳು. ಅಸ್ತಿತ್ವಧರ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿದಂತೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಧರ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಸಪ್ತಭಂಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಪದಾರ್ಥವು ನಿತ್ಯವೋ ಅನಿತ್ಯವೋ ಎಂಬೀ ಪ್ರಶ್ನದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೂ ಜೈನರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಪ್ತಭಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ:- ಸ್ಯಾನ್ನಿ ತ್ಯೋ ಘಟ:- (ಕೆಲವು ಪರಿಮಾಣದಿಂದ- ದ್ರವ್ಯರೂಪದಿಂದ- ಘಟವು ನಿತ್ಯವು.) ಸ್ಯಾದನಿತ್ಯೋಘಟ:- (ಕೆಲವು ಪರಿಮಾಣದಿಂದ- ಪರ್ಯಾಯರೂಪದಿಂದ- ಘಟವು ಅನಿತ್ಯವು) ಮುಂ. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾದ್ವಾದವು ಪದಾರ್ಥತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣದ ಮುಖ್ಯೋಪಾಯವು. ಈ ಸಪ್ತಭಂಗಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸದ್ವಾದ, ಅಸದ್ವಾದ, ಸದಸದ್ವಾದ, ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ, ಸದನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ, ಅಸದನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ, ಸದಸದನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು.

ದ್ರವ್ಯ

ದ್ರವ್ಯ— ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ವಿನಾಶವೂ ಇರುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಾಡ್ಧರೂ ಗ್ರೀಸದೇಶದಲ್ಲಿ Heralitusನ ಶಿಷ್ಯರೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ದ್ರವ್ಯವು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ತೋರುವ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಾದಿಪರಿವರ್ತನಗಳ ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವವು ಕಟಕಕುಂಡಲಾದಿಗಳ ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವಿಕ್ಯತವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಮತದ ವರೂ, ಗ್ರೀಸದಲ್ಲಿ Parmenidesನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಪರಿವರ್ತನವಾದ ವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ದ್ರವ್ಯದ ನಿತ್ಯಸತ್ತೆಯನ್ನೂ ವಿಕಾರರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಸ್ವಾಧ್ವಾದವಾದಿಗಳಾದ ಜೈನರು ಈ ಎರಡೂ ಮತಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವಂಶದಿಂದ ಒಪ್ಪಿರುವರು, ಮತ್ತು ಕೆಲವಂಶದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ಅವರ ಮತದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಸತ್ತಿಯೂ ಉಂಟು, ಪರಿವರ್ತನವೂ ಉಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ದ್ರವ್ಯವು ಉತ್ಪಾದವ್ಯಯಧ್ರಾವ್ಯಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವರು; ಎಂದರೆ (೧) ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟು; (೨) ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಶವುಂಟು; (೩) ದ್ರವ್ಯವು ಸರ್ವಾರ್ಥಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳುಳ್ಳುದಾದರೂ ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಿಕ್ಯತವೂ ಅಪರಿವರ್ತಿತವೂ ಆಗಿರುವುದು.

ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ, ಪರ್ಯಾಯ— ದ್ರವ್ಯವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಗುಣ, ಪರ್ಯಾಯ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವೂ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬರುವುದು. ಜೈನರು ಹೇಳುವ ದ್ರವ್ಯವು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ Cartesian ರ Substance. ಯಾವುದು ದ್ರವ್ಯದೊಡನೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವಿಚ್ಛೇದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದೋ, ಯಾವುದ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದ್ರವ್ಯವು ದ್ರವ್ಯವೆನಿಸಲಾರದೋ ಅದನ್ನು ಜೈನರು ಗುಣವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಗುಣವು Cartesian ರ Attribute. ದ್ರವ್ಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅವಿಕ್ಯತವಾದುದಾದರೂ ಅಸಂಖ್ಯ ಪರಿವರ್ತನಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವೆನ್ನುವರು. ಕೊಡ, ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದುವು ಮೃತ್ತಿಕೆಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಜೈನರು ಹೇಳುವ ಈ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನೇ Cartesian ರ Mode ಎನ್ನುವರೆಂದು ತೋರುವುದು. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಪುದ್ಗಲ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಆ ಕಾಶ, ಕಾಲ ಎಂಬೀ ಐದು ಅಜೀವ ದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಜೀವವೂ ಸೇರಿ ಆರು ದ್ರವ್ಯಗಳು.

ಅವಧಿಜ್ಞಾನ— ಮತಿ, ಶ್ರುತ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತಿಜ್ಞಾನ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನಗಳು ಈ ಮೊದಲು ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಸ್ಥೂಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಅವಧಿಯ ಆಚೆಗೆ ಇರುವ ಸಮಸ್ತರೂಪಶಿಷ್ಟದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಅನುಭೂತಿಯು ಅವಧಿಜ್ಞಾನವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ Occultist

ರು ಯಾವುದನ್ನು Clairvoyance ಎಂದು ಹೇಳುವರೋ ಅದೇ ಕೆಲವು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಧಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವಧಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದೇಶಾವಧಿ, ಪರಮಾವಧಿ, ಸರ್ವಾವಧಿ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು ದೇಶಾವಧಿಯು ದಿಕ್ಕಾಲಗಳ ಮರ್ಯಾದೆಯುಳ್ಳದು. ಪರಮಾವಧಿಯು ಅಮರ್ಯಾದವು. ಸರ್ವಾವಧಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವದೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ರೂಪಿದ್ರವ್ಯಗಳ ಅನುಭವವುಂಟಾಗುವುದು.

ಮನಃಪರ್ಯಾಯ- ಪರಚಿತ್ತಗತವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು ಮನಃಪರ್ಯಾಯಜ್ಞಾನವು. Occultistರು ಇದನ್ನು Telepathy ಮತ್ತು Mind Reading ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಇದು ಪುಜುಮತಿ, ವಿಪುಲಮತಿ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಪುಜುಮತಿಯು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದು. ವಿಪುಲಮತಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವದೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಚಿತ್ತಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೇವಲಜ್ಞಾನ- ಜೀವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ವಿಶ್ವದೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳು ಈ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗುವುವು. ಇದನ್ನೇ ಸರ್ವಜ್ಞತೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಧರ್ಮಸೋಫಿಸ್ತರು ಹೇಳುವ Omniscience ಎಂಬುದೂ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವೋ ಒಂದೇ. ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುವುದು; ಇದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಬೇಡ. ಕೇವಲಜ್ಞಾನಿಯು ಮುಕ್ತವಿರುಷನು.

ಜೈನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಆಸ್ರವ, ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರೆ, ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬವು ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳು.

ಜೀವ ಮತ್ತು ಅಜೀವ- ಜೈನ ಮತದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಚೇತನಾದಿಗುಣಯುಕ್ತನು. ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅಜೀವ ಕರ್ಮ ತತ್ತ್ವದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಿತನಾಗಿರುವನು. ಈ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದುವುದೇ ಮೋಕ್ಷವು.

ಆಸ್ರವ- ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವನು ಜೀವಭಿನ್ನವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳುಳ್ಳ ವನಾಗಲು ಆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳ ಆಸ್ರವವು ಎಂದರೆ ಪ್ರವೇಶವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆಸ್ರವವು ಶುಭ ಅಶುಭ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಶುಭಾಸ್ರವದಿಂದ ಜೀವನು ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಅಶುಭಾಸ್ರವದಿಂದ ನರಕದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಆಸ್ರವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗುವ ಕರ್ಮ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅವು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯಕರ್ಮ ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮ, ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮ, ವೇದನೀಯಕರ್ಮ ಆಯುಕರ್ಮ ನಾಮಕರ್ಮ, ಗೋತ್ರಕರ್ಮ, ಅಂತರಾಯಕರ್ಮ.

ಜೀವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆಚ್ಛಾದಿಸುವ ಕರ್ಮವು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯವು; ಜೀವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ದರ್ಶನಗುಣವನ್ನು ಆಚ್ಛಾದಿಸುವ ಕರ್ಮವು ದರ್ಶನಾವರಣೀಯವು; ಜೀವನ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವನ್ನೂ, ಚಾರಿತ್ರಗುಣವನ್ನೂ ಘಾತಿಸಿ ಜೀವನಿಗೆ ಅತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ಲೋಭವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮವು. ವೇದನೀಯಕರ್ಮದಿಂದ ಸುಖದುಃಖರೂಪ ಸಾಮಗ್ರಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಆಯುಕರ್ಮದಿಂದ ಜೀವನು ಮನುಷ್ಯಯುಷ್ಮಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ನಾಮಕರ್ಮದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಗತಿ, ಜಾತಿ, ಶರೀರ ಮೊದಲಾದುವು ಬರುವುವು. ಗೋತ್ರಕರ್ಮದಿಂದ ಉಚ್ಚ, ನೀಚ ಗೋತ್ರವು ಬರುವುದು. ಅಂತರಾಯಕರ್ಮದಿಂದ ದಾನಾದಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ೧೪೮ ಭೇದಗಳಿರುವುವು.

ಬಂಧ- ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮರೂಪ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಅಸ್ತವನಾಗಲು ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವನು ಬದ್ಧನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಅಜೀವ- ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳೊಡನೆ ಜೀವನು ಏಕೀಭೂತನಾಗುವುದೇ ಬಂಧವು.

ಸಂವರ- ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುವ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವು ಯಾವುದರಿಂದ ನಿರೋಧಿಸಲ್ಪಡುವುದೋ ಅದು ಸಂವರವು. ಸಂವರವು ಬದ್ಧ ಜೀವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವುದು. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗುಪ್ತಿಗಳು, ಪಂಚಸಮಿತಿಗಳು, ದಶಧರ್ಮಗಳು, ದ್ವಾದಶ ಅನುವ್ರೇಕ್ಷೆಗಳು, ದ್ವಾವಿಂಶತಿಪರೀಷಹ ಜಯಗಳು, ಪಂಚಚಾರಿತ್ರಗಳು, ದ್ವಾದಶತಪಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂವರವು ಸಾಧಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ನಿರ್ಜರೆ- (ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ) ಕರ್ಮದ ಏಕದೇಶಕ್ಷಯವು ನಿರ್ಜರೆಯು. ಸವಿಪಾಕ, ಅವಿಪಾಕವೆಂದು ನಿರ್ಜರೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟಫಲಭೋಗಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕ್ಷಯವಾಗುವುದು ಸವಿಪಾಕ ನಿರ್ಜರೆಯು. ಫಲಭೋಗಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಾದಿ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾಗುವುದು ಅವಿಪಾಕನಿರ್ಜರೆಯು.

ಮೋಕ್ಷ- ಜೀವನ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯವಾದೊಡನೆ ಆತನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದುವನು. ಎಂದರೆ ಆತನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು (ಚತುರ್ದಶಗುಣಸ್ಥಾನಗಳು) ಉಂಟು. ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ವಿವರಣೆಯೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ನೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ- ಸಮ್ಯಗ್‌ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರಗಳಿಂಬಿವು ಒಟ್ಟಾದರೆ ನೋಕ್ಷಪ್ರಾಪಕವಾಗುವುವೆಂದು ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಇವನ್ನು ಜೈನರು ರತ್ನತ್ರಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಸಮ್ಯಗ್‌ದರ್ಶನ- ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಜೀವಾಜೀವಾದಿ ಸಪ್ತ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಸಮ್ಯಗ್‌ದರ್ಶನವು.

ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನ- ಸಂಶಯ, ವಿಪರ್ಯಯ, ಅನಧ್ಯವಸಾಯಗಳೆಂಬೀ ಮೂರು, ಸಮಾರೋಪಗಳು ಎಂದರೆ ಭ್ರಾಂತಿಗಳು, ಸಮಾರೋಪ ರಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನವು.

ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರ- ರಾಗದ್ವೇಷರಹಿತನಾಗಿ ಪವಿತ್ರಾಚರಣಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರವು.

ನಯಗಳು.

ಅನಿರಾಕೃತಪ್ರತಿಪಕ್ಷೋ ವಸ್ತುಂಶಗ್ರಾಹೀ ಜ್ಞಾತುರಭಿಪ್ರಾಯೋನಯಃ | (ಪ್ರಮೇಯ ಕಮಲಮಾರ್ತಂಡ) ಪ್ರತಿಪಕ್ಷನಿರಾಕರಣಮಾಡದೆ (ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಗ್ರಹೀತವಾದ) ವಸ್ತುವಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಜ್ಞಾತೃವಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ನಯವು. ವಸ್ತುವನ್ನು ನಾನಾಸ್ವಭಾವಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತನಮಾಡಿ ಒಂದು ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು (ನಯತೀತಿನಯಃ) ನಯವು.

ನಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯನಯವೆಂದೂ, ವ್ಯವಹಾರನಯವೆಂದೂ ಎರಡು ಮೂಲಭೇದಗಳುಂಟು. ನಿಶ್ಚಯನಯದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯನಯವೆಂದೂ, ಅಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯವೆಂದೂ ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಉದಾಃ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲಜ್ಞಾನಾದಿ ಶುದ್ಧಗುಣಗಳು ಜೀವವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯವು. ಕರ್ಮಸಂಬಂಧದಿಂದಂಟಾಗುವ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಅಶುದ್ಧಗುಣಗಳು ಜೀವವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಶುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯ ನಯವು. ಇವಲ್ಲದೆ ನಯಗಳು ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕ, ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಿಕ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕನಯವು ನೈಗಮ, ಸಂಗ್ರಹ, ವ್ಯವಹಾರ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಿಕ ನಯವು ಋಜುಸೂತ್ರ, ಶಬ್ದ, ಸಮಭಿರೂಢ ಏವಂಭೂತ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕ ನಯದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯವೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಉಳ್ಳುದು ಶುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕವು; ಅಶುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯವೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಉಳ್ಳುದು ಅಶುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕವು.

ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಾದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೂ, ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಅನಂತವಾದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸೃಜಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಲಕನಾಗಿರುವನೆಂದು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ನಂಬುತ್ತ ಬಂದಿರುವನು. ಹಿಂದುಗಳೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನರೂ ಯಹೂದಿಯರೂ ದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಗಡಿಯಾರದಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು, ಚಕ್ರ, ತಂತಿಯ ಸಿಂಬೆ ನೋಡಲಾದುವು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಗಡಿಯಾರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಕರ್ತೃವು (Maker) ಇರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವಂತೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಗ್ರಹ ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಸಂಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸರ್ವವನ್ನು ಅರಿತವನಾದ ಒಬ್ಬ ಕರ್ತೃವಿರುವನು, ಅವನೇ ಈಶ್ವರನು, ಜಗತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣವು ಆತನ ಅವಾರವಾದ ಕರುಣೆಯ ಫಲವು ಎಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದಾರ್ಶನಿಕರಾದ ಪಾಲಿ, ಜಾನಿ, ಸ್ಲಿಂಟ್ ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳುವರು. ಈ ಮತಕ್ಕೆ ಧರ್ಮ (Theism) ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನೈಯಾಯಿಕರೂ ವೈಶೇಷಿಕರೂ ಇದೇ ತರದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು.

“ಕಾರ್ಯಮಸಿ ಈಶ್ವರೇ ಲಿಂಗಂ; ತಥಾಹಿ:- ಸ್ತಿತ್ಯಂಕುರಾದಿಕಂ ಸಕರ್ತೃಕಂ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಘಟಿತತ್” ಘಟಿ ಕಾರ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬ ಕರ್ತೃವಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಸ್ತಿತಿ, ಅಂಕುರ ಮೊದಲಾದುವು ಕಾರ್ಯಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೂ ಒಬ್ಬ ಕರ್ತೃ (ಈಶ್ವರನು) ಇರುವನು.

ಈ ಸ್ರಷ್ಟೃವಾದದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಲವು ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳುಂಟು. ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಯೋಗವೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳ ಫಲವು. ಭಾಗಭದ್ರದೊಳಗಿನ ಶಿಲಾಪ್ತರ ಮೊದಲಾದುವು ಕೂಡ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಜೀವಜಂತುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಾರಣವಲ್ಲದೆ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯು ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ನಿಸ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿವೆ; ಕೆಲವು ಬಾಧಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಜೀವಿಗಳು ವೃಥಾವಾಗಿ ಮರಣಹೊಂದುವುದಕ್ಕೂ ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುವುದಕ್ಕೂ ಮಿತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಂಡು ಹಲವು ಜನ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಸ್ರಷ್ಟೃವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟಾಯಿತೆಂದು

ಹೇಳಿದರೆ ಆತನು ಸಮರ್ಪಾದ (Finite) ನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತಿಸಾಧಿಸುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸುಖದುಃಖಗಳ ವಿಷಮತೆಯುಳ್ಳ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಕರುಣೆಯೇನೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಪ್ರೀತ್ಯಂಕುರಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಪರ್ಯಾಯರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳಾದರೂ ದ್ರವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವು ನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈಶ್ವರನು ಜಗತ್ಕರ್ತೃನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಜ್ಞಾನಚಿಕೀರ್ಷಾಪ್ರಯತ್ನಗಳುಳ್ಳ ಕರ್ತೃವು ಸರ್ವೋಪನಾಗಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಸರ್ವೋಪನು ಸಮರ್ಪಾದನಾಗಬೇಕು.

ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಕಪಿಲನು ಯೋಗರಶ್ಮಿನಕಾರನಾದ ಪತಂಜಲಿಯ ಈಶ್ವರನಾದವನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರಾಸಿದ್ಧೇಃ | ವಿಷಯಾಧ್ಯಾಯಃ ಸೂ. ೯೦. ಆರ್ಥ- ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಮಾಂಸಕರೂ ಈಶ್ವರನನ್ನೂ ಪುನುದಿಲ್ಲ. ಜೈನಮತವೂ ಈ ಈಶ್ವರಾಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಪುನುದಿಲ್ಲ. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ವಡೆದ ಜೀವರೇ ಸರ್ವಜ್ಞರು; ಆ ಸರ್ವಜ್ಞ ಜೀವರೇ ಈಶ್ವರರು. ಆದುದರಿಂದ ಜೈನರು ನಿರೀಶ್ವರನಾದಿಗಳು ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವರು ಜಗತ್ಕರ್ತೃನಾದ ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನುಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಜೈನ ಮತದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಅದೊಂದು ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದೆಂದೂ, ಭಾರತೀಯ-ಆರ್ನೇಕ ದರ್ಶನಗಳು ತಲೆದೋರಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅದೂ ತಲೆದೋರಿತೆಂದೂ, ಆ ದರ್ಶನವೂ ಜಗತ್ತು ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಣೆಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆಯೆಂದೂ, ಇತರ ದರ್ಶನಗಳಿಗಿಂತ ಕರ್ಮವಾದ. ಈಶ್ವರವಾದ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಮುಂದಿನ ಆಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನಮತದ ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವೆವು.

೨ ತತ್ತ್ವಗಳು.

ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಮೇಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಏಳು. ಅವು ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಆಸ್ರವ, ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರಾ, ಮೋಕ್ಷ. ಕೆಲವರು ಈ ಏಳನ್ನೂ ಜೀವ ಅಜೀವ ಎಂದು, ಇಲ್ಲವೆ ಚಿತ್ ಆಚಿತ್ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುವರು. ಕೆಲವರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಸಾಪ ಎಂಬವೆರಡನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂಬತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪುಣ್ಯಸಾಪಗಳು ಬಂಧ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗುವುವು.

ಜೀವ ಮತ್ತು ಅಜೀವ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಕೂಡಿ ದ್ರವ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು; ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ಬಾಧ್ಯರು ದ್ರವ್ಯವು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ತೋರುವ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶ ನೊಡಲಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಇರುವ ತತ್ತ್ವವು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಕಾರರಹಿತವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಟಕ ಕುಂಡಲಾದಿ ಅಲಂಕಾರರೂಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದರೂ ಸುವರ್ಣವು ಅನುಗತವಾಗಿ ವಿಕಾರರಹಿತವಾಗಿರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ವೇದಾಂತಿಗಳು ಪರಿವರ್ತನವಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದ್ರವ್ಯವು ನಿತ್ಯಸತ್ ಎಂದು ವಿಕಾರರಹಿತವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಸ್ಯಾದ್ವಾದಿಗಳಾದ ಜೈನರು ಎರಡೂ ಮತಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಅಂಶದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು. ಈ ಮತದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವು ಸತ್ ಆಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯವು ಉತ್ಪಾದ, ವ್ಯಯ, ಧ್ವಾಂಸ, ಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಎಂದರೆ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟು; ವಿನಾಶವುಂಟು; ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳೊಡಗಿದರೂ ಈ ಪರಿವರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಕ್ಯತವಾಗಿಯೂ, ಅಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ತತ್ತ್ವವು ಉಂಟು.

ದ್ರವ್ಯದೊಡನೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದೂ, ಯಾವುದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದ್ರವ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಗುಣವೆನಿಸುವುದು. ದ್ರವ್ಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ವಿಕಾರರಹಿತವಾದುದಾದರೂ ಅನಂತ ಪರಿವರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ರವ್ಯದ ತೋರಿಬರುವಿಕೆಯೇ ಪರ್ಯಾಯವು.

ಜೀವತತ್ತ್ವ. ೧

ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಗಳ ಪುರುಷನೂ, ನ್ಯಾಯಪ್ರೇಷಿಕವೇದಾಂತಗಳ ಆತ್ಮನೂ ಜೈನರ ಜೀವನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ. ಅವರಲ್ಲಿ ಭೇದವೂ ಉಂಟು. ಜೀವನು ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪ, ಅಮೂರ್ತ, ಸಂಸಾರಿವಶೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪರವಶ, ಕರ್ತೃ, ಫಲಭೋಕ್ತೃ, ದೇಹಪರಿಮಾಣ, ಉಪಯೋಗ ವಿಶಿಷ್ಟ, ಪ್ರತಿಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಭಿನ್ನ, ಉರ್ಧ್ವಗತಶೀಲ, ಪ್ರಭು ಎಂಬೀ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವನು.

ಜೀವನು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಬಲಗಳು, ಆಯುಷ್ಯ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ ಎಂಬೀ ಹತ್ತು ದ್ರವ್ಯಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ, ಜ್ಞಾನದರ್ಶನಗಳೆಂಬ ಭಾವಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸುವವನು. ನಾನು ಸುಖಿ ನಾನು ದುಃಖಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಸಂವೇದನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವನೇ ಜೀವನು.

ಚಾರ್ವಾಕರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ:— ಜೀವ (ಆತ್ಮ) ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲ. ಪೃಥ್ವಿ, ಜಲ, ತೇಜ, ವಾಯು ಎಂಬೀ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಈ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವುವು. ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆತ್ಮವೆಂಬ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಿಷ್ಟೋದಕಗುಡ್ಡಧಾತುಕೇಸಂಯೋಗದಿಂದ ಮದವಿಕಾರವು ಹೇಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ದೇಹಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಪೃಥಿವ್ಯಪ್ತೇಜೋವಾಯುಗಳಿಂದ ಗರ್ಭಾದಿಮರಣ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಈಗಿನ ಜಡವಾದಿದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಯಕೃತ್ತಿನಿಂದ ಒಂದು ತರದ ರಸವು ಹೊರಡುವಂತೆ ಮಸ್ತಿಷ್ಕದಿಂದ ಚೈತನ್ಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೆಂದೂ, ಆತ್ಮನೆಂಬ ಜಡಭಿನ್ನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವೇನೆಂದರೆ- ಪಿಷ್ಟೋದಕಾದಿ ಜಡಗಳ ಪರಿಣಾಮವೂ ಜಡವೇ ಆಹುದು. ಯಕೃತ್ತಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ರಸವು ಜಡವಾದುದೇ ಸರಿ; ಜಡದಿಂದ ಜಡವೇ ಹುಟ್ಟುವುದು; ಮಸ್ತಿಷ್ಕದಿಂದ ಹೊರಡುವ ರಸವೂ ಜಡವಾದುದೇ. ಆದುದರಿಂದ ಜಡದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣಭಿನ್ನವಾದ ಚೈತನ್ಯವು ಜಡವಾದ ಮಸ್ತಿಷ್ಕದಿಂದ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾದೀತು?

ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಕಾಲದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾದಿ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಜಡವಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಚೈತನ್ಯವೆಂಬುದು ಜಡಭಿನ್ನವಾದುದುಂಟೆಂದು ಒಪ್ಪುವರು.

ಬೌದ್ಧರು ಚೈತನ್ಯವು ಜಡಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಜಡವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವರು. ಜೈನರೂ ಕೂಡ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೊಪ್ಪಿ ಜಡವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವರು.

ಚಾರ್ವಾಕಮತನಿರಾಸ— ಚೈತನ್ಯವು ಜಡಶರೀರದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಿಯು ಮೃತವಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಯಥಾಪೂರ್ವವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೃತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಇರುವುದು ಆದುದರಿಂದ ಜಡಶರೀರವು ಚೈತನ್ಯದ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಶರೀರವು ಚೈತನ್ಯದ ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣವೆಂಬುದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚೈತನ್ಯದ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು ಅಶರೀರವೂ ಅಜಡವೂ ಆದ ಇನ್ನೊಂದು ಉಂಟೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು; ಇದು ಚಾರ್ವಾಕಮತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ.

ವಾದುದು. ಇನ್ನು ಶರೀರವು ಜೈತನ್ಯದ ಉಪಾಧಾನ ಕಾರಣವಾಗಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಆದರೆ, ಜೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಶರೀರದ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವ್ಯಾಧಿಭೂತಗಳ ಗಂಧಾ ದಿಗುಣಗಳು ಕಂಡು ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಮತ್ತು ಶರೀರದ ವ್ರತಿ ಒಂದು ವಿಕಾರದೊಡನೆ ಜೈತನ್ಯದ ವಿಕಾರವೂ ಕಂಡುಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹರ್ಷ ವಿಷಾದ ಮೂರ್ಛಾ ನಿದ್ರಾ ಭೇರಿ ಶೋಕಾದಿ ಜೈತನ್ಯ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ವಿಕಾರಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೆಡೆ ಮಹಾಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಗಳ ಬುದ್ಧಿಯು ಅಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಪಶರೀರವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಗಳ ಬುದ್ಧಿಯು ಶರೀರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಇನ್ನು ಜೈತನ್ಯವು ಹದಿನೈದು ಅಂಶ (ನಾನು) ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಈ ಜ್ಞಾನವು ಶರೀರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ನನ್ನ ಶರೀರ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಂಬುದು ಶರೀರದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುವುದು.

ಇನ್ನು ಪಿಪ್ಪೋದಕಾದಿಗಳಿಂದ ಮದರಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ದೇಹದಿಂದ ಜೈತನ್ಯರಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದೆಂದು ಚಾರ್ವಾಕರು ಹೇಳುವಾಗ ದೇಶಕ್ಕೆ ಉಪಾಧಾನಕಾರಣವಾದ ವ್ರತಿಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವುದೋ ನಮಗ್ಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದೋ ಎಂದು ಕೇಳುವೆವು. ವ್ರತಿಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೇಹದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಬೇರೆ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಅದರ ಕಾರ್ಯವಾಗುವುದೋ? ದೇಹದಿಂದ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ರಸಗ್ರಹಣಮಾಡಬಲ್ಲದೋ? ಒಂದು ಸೀಸಾಯಿ ತುಂಬ ಮದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಜಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಷ್ಟುಮದ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕುಡಿಸಿದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಮದ್ಯವಿಕಾರವು ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಶರೀರದ ಭಿನ್ನವಾದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಜೈತನ್ಯವು ಏಕೆ ಕಂಡುಬರಬಾರದು? ಶರೀರದ ಅವಯವಗಳು ಭಿನ್ನವಾದಾಗ ಅವುಗಳ ಜೈತನ್ಯವು ನನ್ನವಾಗುವುದಾದರೆ ಮದ್ಯದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಈ ಮಾತು ಏಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬಾರದು? ಅವಯವವನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಶರೀರದ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯು ಏಕೆ ಕಂಡು ಬರಬೇಕು? ಶರೀರದಿಂದ ಕೈಯನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೈಯು ಶರೀರದ ಭಾಗವಾದುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯಶಕ್ತಿಯು ನಷ್ಟವಾದರೆ ಕೈಯೆಂಬ ಅವಯವದಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಉಳಿದ ಶರೀರವೂ ಭಾಗ

ವೇ ಆದುದರಿಂದ (ಸಮಗ್ರ ಶರೀರವಲ್ಲ) ಅದರಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಏಕೆ ಕಂಡು ಬರಬೇಕು? ಇನ್ನು ಪೂರ್ಣಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಚೈತನ್ಯವಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಕೈ, ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಅವಯವಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ಣಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಚೈತನ್ಯವಿರುವುದೆಂಬ ಮಾತು ಎಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು? ಇದಲ್ಲದೆ ಪಿಷ್ಟೋದಕ ಗುಡಧಾತುಕ್ಯಾದಿ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮದ ಶಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಹೊಸದಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕೇಳುವೆವು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ಉಂಟಾದುದು ನಿಜವಾದರೆ ಮಧ್ಯತುಂಬಿದ ಸೀಸಾಯಿಗೆ ಮಧ್ಯವಾಯಿಗೆ ಆಗುವ ವಿಕಾರಗಳು ಏಕೆ ಆಗಬಾರದು? ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಧ್ಯದ ಉಪಾದಾನ ಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅವಸ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದುವೇ ಹೊರತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸದೇನೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣತವಾದಾಗ ಆ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಜೀವನ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುವುವಷ್ಟೇ. ಆದುದರಿಂದ ಚೈತನ್ಯವು ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದೆ ಅದು ಭೂತಜನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ.

ಚೈತನ್ಯವು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಕಾರವಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರೂ ಜೈನರೂ ಏಕಮತ್ಯವುಳ್ಳವರಾದರೂ ಬೌದ್ಧರು ಆತ್ಮನೆಂಬ ಸತ್ಪದಾರ್ಥದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ-- " ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ " ಎಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಣಿಕವು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು; ಮತ್ತು ಕೂಡಲೆ ಲಯಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ನಿರಂತರವಿನಾಶಿಗಳಾದ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೇ ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞೇಯ, ಜ್ಞಾತೃ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ಇದು ಭ್ರಾಂತಿ; ಈ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಅತಿಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಸಂತಾನರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣುವುವು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಭೂತವಾಗಿ ಯಾವ ಸ್ಥಿರಪದಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪದಿಂದ ಪರಕ್ಷಣದ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಈ ಪರಕ್ಷಣವಿಜ್ಞಾನವು ತತ್ಪರಕ್ಷಣವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಕ್ಷಣಿಕವಿಜ್ಞಾನಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಯುಕ್ತ ಕ್ಷಣಿಕವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಸಂತಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ವಿಜ್ಞಾನಸಂತಾನದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಜೀವನನ್ನಾಗಲಿ, ಸತ್ಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ

ನಾನು ' ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯು (ಪೂರ್ವಾನುಭೂತಿಯ ಪ್ರಬೋಧವು) ನಖಿಕೇಶ ದೀಪಜ್ವಾಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಭ್ರಾಂತಿರೂಪವು. ನಖಿಕೇಶಾದಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ' ಅವೇ ನನ್ನ ಸಖಗಳು , ಅವೇ ಕೂದಲುಗಳು ' ಎಂದು ಮನುಷ್ಯನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಪೂರ್ವಕ್ಷಣವಿಜ್ಞಾನವು ನಾಶಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಉತ್ತರಕ್ಷಣವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅದರ ಸಂಬಂಧವು (ಕಾರ್ಯಕಾರಣರೂಪವಾಗಿ) ಇರುವುದರಿಂದ ' ಆ ನಾನು ' ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವುಂಟಾಗುವುದು.

ಈ ಅನಾತ್ಮವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ—ಈ ಕ್ಷಣಿಕವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿಯಾಮಕವಾದ ಸತ್ವದಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗುವುವು. ಅದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನಪ್ರವಾಹವು ಅಸಂಭವವಾಗುವುದು. ಆತ್ಮವೆಂಬ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಣಿಕವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹವು ಸರಸಳಿಯಂತೆ ಪರಸ್ಪರಸಂಬಂಧವಾಗಲಾರದು. ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಾಗದಿದ್ದರೆ ಸ್ತೃತಿಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆನಾಗ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ' ನಾನು ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ದೊರೆಯಲಾರದು.

ಬೌದ್ಧರ ಈ ಅನಾತ್ಮವಾದದ ನಿರಾಸಕ್ಕೆ ಜೈನರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ—ಜೀವಸದಾರ್ಥವನ್ನೊಡಂಬಡದಿದ್ದರೆ ಸ್ತೃತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ. ಅತ್ಯಂತ ವಿಭಿನ್ನ (ಸ್ವಲಕ್ಷಣ) ವಾದ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಅನುಭವದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಸ್ತೃತಿಯುಂಟಾಗುವುದಾದರೆ—ಎಂದರೆ ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಷಣವು ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು, ಇನ್ನೊಂದು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಷಣವು ಅದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದು ಹೀಗಾದರೆ—ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಅನುಭೂತವಿಷಯವು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸ್ಮರಣವಿಷಯವು ಏಕೆ ಆಗಬಾರದು ? ಇನ್ನು ಬೌದ್ಧರು ಏಕಸಂತಾನ ಸಮಾವಿಷ್ಟವಾದ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹವು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವದಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಅದುದರಿಂದ ಏಕಸಂತಾನ ಸಮಾವಿಷ್ಟ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವೇ ಸ್ತೃತವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧರು ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ' ಸ್ವಲಕ್ಷಣ ' ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಭಿನ್ನಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದರ ಅನುಭವದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಸ್ತೃತಿಯು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾದೀತು? ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಇದ್ದರೆ ಸ್ತೃತಿಯುಂಟಾಗುವುದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಯಮವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿದೆ ? ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹವು ಸ್ವಲಕ್ಷಣವೆಂದೂ, ಅದರ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಆತ್ಮವೆಂಬ ಸತ್ವದಾರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಕೃತಾಭ್ಯಾಗಮ, ಕೃತಪ್ರಣಾಶ ಎಂಬ ಎರಡು ದೋಷಗಳು ಬರುವುವು; ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಜೈತ್ಯನಮನವು ಒಂದು ಸತ್ಕರ್ಮವು; ಅದರಿಂದ

ಸತ್ಥಲವು ಒದಗುವುದಷ್ಟೇ ? ಚೈತ್ರನಮನ ಮಾಡಿದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಆ ಕೂಡಲೆ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಯಿತು ; ಎಂಬಬಳಿಕ ಚೈತ್ರನಮನದ ಸುಫಲವನ್ನು ಯಾರು ಅನುಭೋಗಿಸುವರು ? ಇದು ಕೃತವ್ರಣಾಶವು. ಇನ್ನು, ಈಗ ಸತ್ಥಲವನ್ನು ಅನುಭೋಗಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನವು ಈ ಮೊದಲು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಇದು ಹಗ್ಗೆ ಚೈತ್ರನಮನದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು ? ಇದು ಅಪೃಥಾಭ್ರಾಗಮವು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಕ್ಷಣಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಹೊರತು ಆತ್ಮನೆಂಬ ಸತ್ವದಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಫಲಸಾಧನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಕರ್ತನೂ ಫಲಭೋಕ್ತೃವೂ ಒಬ್ಬನೇ ಅಲ್ಲವಾದರೆ -ಎಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರೆ-ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವವರು ? ಅಥವಾ ? ಫಲವನ್ನನುಭೋಗಿಸುವವರು ? ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನವು, ಇನ್ನೊಂದು ವಿಜ್ಞಾನವು ಫಲವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುವುದು ಎಂಬುದು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ತೃವು ಬೇರೆ ಭೋಕ್ತೃವು ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಂಯಲ್ಲ. ಯಾವನಾದರೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದನೋ ಆ ನಾನು ಈಗ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆಯ ಅನುಭವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಆತ್ಮವಿರುವನೆಂಬುದು ಅನುಭವಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲು ಬೌದ್ಧರ ಕ್ಷಣಿಕವಾದವು ಸಂಯೋಗವಾದಿಲ್ಲ. *

ಬೌದ್ಧರ ಅನಾತ್ಮವಾದವು ಕರ್ಮಫಲವಾದದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಕುರಾರದಂತಿರುವುದು.

ನೇದಾಂತ ದರ್ಶನವು ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ವಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಜೀವಾತ್ಮರು ಆ ಆದ್ವಿತೀಯ ಸತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಪರಿಣಾಮ ಇಲ್ಲವೆ ವಿವರ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಅಸಂಖ್ಯರು. ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನರು. ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್, ತಮಸ್, ಆನಂದ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳ ಸಾಮ್ಯವನ್ನನುಲಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಜೀವರು ಅವಿಭಿನ್ನರೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅದ್ವೈತವಾದವು ನಿಜವೆಂದು ತೋರುವುದಾದರೂ ಶ್ರತಿ ಜೀವರ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಜೀವರು ವಿಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದೆಂದು ಜೈನರು ಹೇಳುವರು. ಈ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಅವರು ಜೀವನಾನಾತ್ಮವನ್ನೊಡಂಬಡುವರು.

* ಶಾಸ್ತ್ರವಾದ, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವಾದ ಇವುಗಳ ಬಂಧನವನ್ನು ಅದಿವುರಾಣದಲ್ಲಿ (ಅ. ೨, ೧೦-೧೧.) ನೋಡಿರಿ.

ಜೀವಾತ್ಮರ ನಾನಾತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನವೂ ಜೈನದರ್ಶನವೂ ಏಕಮತ್ಯವುಳ್ಳವಾದರೂ ಜೀವನ ಕರ್ತೃತ್ವ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವುಂಟು. ಸಾಂಖ್ಯರಲ್ಲಿ ಪುರುಷನೆಂಬ ಆತ್ಮನು ನಿತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧ ಮುಕ್ತನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಆತನು ಅಸಂಗನೂ ಅಕರ್ತನೂ ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಂಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಆತನ ಸನ್ನಿಹಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಪುರುಷನು ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ಯಾವ ಫಲವನ್ನೂ ಭೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಂಖ್ಯರನ್ನು ಕೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ— ಪುರುಷನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಬಂಧವು ; ಯಾರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ? ಮತ್ತು ಯಾರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರೆಯುವುದು ? ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಭೋಕ್ತೃತ್ವವು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸುವುದು ?

ಸಾಂಖ್ಯ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಜೈನರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ— ಪುರುಷನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಕರ್ತೃವಾದರೆ ಅನುಭವ ಕಾರ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸುವುದು ? ನಾನು ಶ್ರಮಣಮಾಡುವೆನು, ನಾನು ಆಘ್ರಾಣ ಮಾಡುವೆನು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಾನುಭೂತ ಪ್ರತೀತಿಯು ಆತ್ಮನು ಅಕರ್ತೃವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅನುಭವಕಾರ್ಯವು ಪುರುಷನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರತೀತಿಯು ಅಹಂಕಾರ ಜನ್ಯವಾದುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಂಖ್ಯರು ಆತ್ಮನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಭೋಕ್ತೃವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯಗಳಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾದುದೆಂದೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಸಂಕ್ರಾಂತವಾಗುವುದರಿಂದ ಶುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವನಾದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅವು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುವವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವದಾರ್ಥದ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಏಕೃತಿಯನ್ನೊಡಂಬಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಸ್ಪಟಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಮೂಡಿದಾಗ ಸ್ಪಟಿಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದಾದರೆ ಆತನಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುವುದೆಂದೂ ಜೈನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖ ಪ್ರಯತ್ನಾದಿ

ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವಭಾವನೆಂದೂ ಕೂಟಸ್ಥನಿತ್ಯನೆಂದೂ, ಸರ್ವಗತ (ವ್ಯಾಪಕ) ನೆಂದೂ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಚೈನರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಚೈನರು ಆತ್ಮನು ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನೆಂದೂ, ಪರಿಣಾಮಿಯೆಂದೂ, ಸ್ವದೇಹ ಪರಿಮಾಣನೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವಭಾವನು ಕೂಟಸ್ಥನಿತ್ಯನು (ಅಪರಿಣಾಮಿ) ಸರ್ವಗತನು (ವ್ಯಾಪಕ) ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ನ್ಯಾಯಮತದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾಪ್ರೇಷ ಪ್ರಯತ್ನಸುಖಾದಿಗಳು ಆತ್ಮನ ಗುಣಗಳು. ಜ್ಞಾನವೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮವಾಯಿ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವ ಒಂದು ಗುಣವು. ಈ ಗುಣಗಳು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮವೇತವಾಗಿರುವುವಾದರೂ ಕೈವಲ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ನಿರ್ಗುಣಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದೆ ಚೈತನ್ಯವು ಆತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಮತದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಜಡಸ್ವರೂಪನೆಂದಂತಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮವೇತವಾಗಿರುವುವೆಂದು ಹೇಳಿ ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನ ಜಡಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನೊಪ್ಪುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನು ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಆತನಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ (ಪರಿಣಾಮ) ಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು—ಎಂದರೆ ಆತನು ಕೂಟಸ್ಥನಿತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಮತ್ತು ಆತನು ಜಡಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಗತನಾಗದಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸರ್ವದದಾರ್ಥಗಳೊಡನೆ ಆತನಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗವು ಸಂಭವಿಸಲಾರದೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಸಂಯೋಗವು ಸಂಭವಿಸದಿದ್ದರೆ ರೀರೋತ್ಪತ್ತಿಯು ಅಸಂಭವವಾಗುವದೆಂದೂ ಅವರು ಹೇಳುವರು.

ನ್ಯಾಯಮತನಿರಾಸ— ಚೈತನ್ಯವು ಆತ್ಮನ ಗುಣವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅದು ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದೂ ಸಾಂಖ್ಯರೂ ವೇದಾಂತಿಗಳೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವರೂಪನಾದರೆ ಆತನಿಗೆ ಪದಾರ್ಥಪರಿಚ್ಛೇದವು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದು? ಅವನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಪರಿಣಾಮಿ (ಕೂಟಸ್ಥ) ಆದರೆ ಪದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಆಗುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಆತ್ಮನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದರೆ ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನಾನಾತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ವೇದಾಂತಸಮ್ಮತವಾದ “ ಏಕಮೇವಾದ್ಭಿತ್ತೀಯಂ ” ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ನಡೆಯುವುದು.

ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವರೂಪನಾದರೆ ಆಕಾರದಂತೆ ಆತನಿಗೂ ಪದಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಾರದು. ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವರೂಪನಾದರೂ ಆತನಲ್ಲಿ ಜೈತ ಸ್ಥವು ಸಮವಾಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವುದರಿಂದ ಆತನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಸಂಭವಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆತ್ಮ, ಆಕಾರ ಇವೆರಡೂ ಜಡಗಳಾದುದರಿಂದ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಜೈತಸ್ಥವು ಸಮಪೇತವಾಗಿರುವುದೂ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಏಕೆ? ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜೈತಸ್ಥವು ಸಮಪೇತವಾಗಿ ಇರುವುದೆಂದು ಸರ್ವಜನ ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆತ್ಮನು ಜೈತಸ್ಥ ಸ್ವರೂಪನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? “ ನಾವು ಅಚೇತನರು, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚೇತನ-ಸಮವಾಯವುಂಟು ” ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಗಿಂತ “ ನಾನು ಜ್ಞಾತೃ ” ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕಲಶಾದಿಗಳು ಅಚೇತನಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ನಾನು ಜ್ಞಾತೃ, ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನಾನು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ, ನಾನು ಧನವಂತನು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಧನಕ್ಕೂ ಭೇದವಿರುವಂತೆ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಸೈಯಾಯಿಕರು ಕೇಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ—“ ನಾನು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು, ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿಂದ ಆತ್ಮ, ಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳ ಅಭೇದವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು; ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವಭಾವನಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾನು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಅಸಂಭವವಾಗುವುದು; ಆತ್ಮನು ಜಡಸ್ವಭಾವನಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಸೈಯಾಯಿಕರ ಪಕ್ಷವೇ ದುರ್ಬಲವಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಆತ್ಮನೆಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯ, ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಇವೆರಡರ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ನಾನು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ನಾಗೃಹೀತ ವಿಶೇಷಣಾ ವಿಶೇಷ್ಯಬುದ್ಧಿ: ಎಂದು ಸೈಯಾಯಿಕರು ಹೇಳುವರು. “ ವಿಶೇಷಣ ಗ್ರಹಣವಾಗದೆ ವಿಶೇಷ್ಯಜ್ಞಾನವಾಗದು ” ಇನ್ನು ಆತ್ಮ, ಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡೂ ಗೃಹೀತವಾಗಿಯೇ ‘ ನಾನು ಜ್ಞಾನವಂತನು ’ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ (ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನಗಳ) ಗ್ರಹಣವು ಎತರಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವುದು? ಸ್ವಯಂ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಗ್ರಹಣವುಂಟಾಗುವುದಾದರೆ ಆತ್ಮನು ಆತ್ಮನಿಂದ ಗೃಹೀತನಾದನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ನ್ಯಾಯಮತವಿರುದ್ಧವು; ಜ್ಞಾನಾಂತರದಿಂದ ಗೃಹೀತವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವೊದಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಜ್ಞಾನಾಂತರವು ಜ್ಞಾನತ್ವರೂಪವಿಶೇಷಣಗ್ರಹಣ

ಎಲ್ಲದೆ ಉಂಟಾಗದು. ಈ ಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಜ್ಞಾನಾಂತರವು ಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಅಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು (ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು) ಸ್ವೀಕರಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಜ್ಞಾನವಂತನು ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯು ಅಸಂಭವವಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೈನದಾರ್ಶನಿಕರು ಆತ್ಮನ ಜಡ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವರು.

ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನು ಕೂಟಸ್ಥನಿತ್ಯ ಎಂದರೆ ಅಪರಿಣಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಜೈನರು ಇದನ್ನೊಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಜ್ಞಾನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಾದರೆ ಪದಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆತನು ಹೇಗೆ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು? ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವ-ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವರಿವರ್ತನಾಗರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಕೂಟಸ್ಥ ನಿತ್ಯತ್ವವು. ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಅಪ್ರಮಾತ್ಯ, ಜ್ಞಾನರಹಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ್ಯ (ಪದಾರ್ಥ ವರಿಚ್ಛೇದಕ) ಎಂದೆನ್ನುವಾಗ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುವುದು.

ಆತ್ಮನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೆಂಬ ನೈಯಾಯಿಕ ಮತವನ್ನು ಜೈನರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಸ್ವದೇಹಪರಿಮಾಣನು. ಆತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಕನಾದರೆ ನೈಯಾಯಿಕರು ಆತ್ಮನಾನಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯ ಎಲ್ಲ. ನಾನು—ಮನಸ್ಸುಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮರು ಅನೇಕರೆಂದು ಅವರು ಅನುಮಾನಮಾಡುವರಷ್ಟೇ? ಆತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಕನಾದರೆ, ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಒಂದು ಆಕಾಶದೊಡನೆ ನಾನಾಭೇದಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಹೇಗೆ ಸಂಭವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಒಂದೇ ಆತ್ಮದೊಡನೆ ಹಲವು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಸಂಭವವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ನಾನಾಶರೀರೀಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನೂ ಹೇಳಲು ಬರುವುದು. ಹೀಗಿರಲು ಆತ್ಮನಾನಾತ್ಮ್ಯವು ಏಕಕ್ಕೆ? ನಾನಾತ್ಮವಲ್ಲವಾದರೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾಶರೀರಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಆತನಿಗೆ ಅಸಂಭವವೆಂದು ನ್ಯಾಯಮತದವರು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಸ್ವರ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವೇನೆಂದರೆ—ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾಭೇದೀಧ್ವನಿಗಳ ಸಮವಾಯವು ಅಸಂಭವವಾಗುವುದೋ? ಆ ಎಲ್ಲ ಭೇದಗಳ ಶಬ್ದಗಳು ಸರಸ್ವರ ವಿರೋಧಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಗೋಚರವಾಗಲಾರವೇ? ಇನ್ನು ಪ್ರತಿಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ವಿಭಿನ್ನವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಶಬ್ದವು ಸರಸ್ವರ

ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಆ ಭೇದವಿಲ್ಲವು ಶ್ರವಣಗೋಚರವಾಗುವುದೆಂದೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಭೇದವನ್ನಿಗತ ಪಡುವಾಯವು ಸಂಭವವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ವಾಗಿ-ಪ್ರತಿ ಸುಖದ ಸಾದಿಗಿ : ಕಾರಣಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದಾದ ರಿಂದ ಸುಖದ ಸಾದಿಗಿಗೂ ಸರಸ್ವತ ಪರೋಧಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಭೂತವಾಗಬಹುದೆಂದೂ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಆತ್ಮದೊಡನೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಶರೀರಾದಿಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಸಂಭವವಾಗಬಹು ದೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳ ಅಧ್ಯಾಸ ದಿಂದ ಆತ್ಮನಾನಾತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದೆಂದರೆ ಆಕಾರದ ನಾನಾತ್ವ ವನ್ನಾದರೂ ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು. ಇನ್ನು ಆಕಾರವು ಏಕವು; ಆದರೂ ಅದು ಬಹು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆತ್ಮನು ಏಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಮಸ್ತ ಶರೀರಾದಿಗಳು ಆತನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಹೇಳಲು ಬಾಧಕವೇನಿದೆ? ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸಾಯುವರು, ಕೆಲವರು ಮೃತ್ಯುವರು, ಕೆಲವರು ಜೀರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವರು. ಈ ಪ್ರಾಣದ ಭೇದದಿಂದ ಆತ್ಮನಾನಾತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೆಂದು ನೈಯಾಯಿಕರು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಜೈನರು ಹೇಳುವುದೇ ನೆಂದರೆ:-ಆತ್ಮನ ಸರ್ವಗತತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಜನನಮರಣಾದಿ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನ ಏಕತ್ವವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಒಂದು ಸಮಯ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟಕಾಶವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವುದು, ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟಕಾಶವು ವಿನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದು, ಮತ್ತೊಂದು ಘಟಕಾಶವು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರಭೇದಗಳಿಂದ ಆಕಾರದ ನಾನಾತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಜನನಮರಣಾದಿವ್ಯಾಪಾರಭೇದದಿಂದ ಆತ್ಮನ ನಾನಾತ್ವವೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ; ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದರೂ ಇದೆಲ್ಲ ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಇನ್ನು ಆತ್ಮನ ನಾನಾತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಆತನಿಗೆ ಬಂಧವೂ ಮೋಕ್ಷವೂ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂಧಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳ ಸಮಾವೇಶವಾಗಲಾರದು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ವೇನೆಂದರೆ, ಒಂದು ಘಟಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾರವು ಬದಲಾಗಿದ್ದರೆ ಘಟ ಮುಕ್ತ ಆಕಾರವು ಇರಲಾರದೆಂದೂ, ಘಟಮುಕ್ತ-ಆಕಾರವಿರುವಾಗ ಘಟಬದ್ಧ ಆಕಾರವು ಇರಲಾರದೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದೇ? ಇನ್ನು ಆಕಾರ

ದಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶ ಭೇದವಿರುವದರಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಧ ಮೋಕ್ಷಗಳು ಸಂಭವವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವ್ಯಾಪಕನಾದ ಬೃಹ್ಮ ಆತ್ಮ ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಭೇದದಿಂದ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳು ಕೂಡುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಗತನೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಆತ್ಮನಾನಂತವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು ನ್ಯಾಯಮತವನ್ನು ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿರುವರು.

ಆತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಕನಲ್ಲವಾದರೆ ಅನಂತ ದಿಗ್ವಿಶದ್ವಿಗತವಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಪರಮಾಣುವನೂ ಸಮಾದಾನ ಆತನ ಸಂಯೋಗವಾಗಲಾರದೇದೂ ಹಾಗೆ ಆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗದಿದ್ದರೆ ಶರೀರೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಲಾರದೆಂದೂ ನೈರಯಾಕರು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಆಕರ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಕನಾಗಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅಯಸ್ಕಾಂತವು ಲೋಹಗಳನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಜೈನರು ಹೇಳುವರು. ಇನ್ನು ತ್ರಿಭುವನದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೆ ದೇಹಪರಮಾಣುವು ಎಂತಹುದಾಗುವದೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳಯಲಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಕನೆಂದಾಗ ಸಕಲಪರಮಾಣುವಾವಕನೂ ಆಗುವದರಿಂದ ಈ ದೋಷವು ಬರುವದೆಂದೂ, ವ್ಯಾಪಕನಾದಾಗ ಅದೃಷ್ಟ ಪರವಿಂದ ಶರೀರೋತ್ಪಾದನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಪರಮಾಣುಗಳು ಮಾರಾ ಆಕೃಷ್ಟವಾಗುವವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅವ್ಯವಕನಾದಾಗಲೂ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದೂ ಜೈನರು ಹೇಳುವರು.

ಆತ್ಮನ ಸ್ವದೇಹ ಪರಮಾಣುತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಕ್ಷೇಪಗಳೇನೆಂದರೆ:-ಆತ್ಮನು ಶರೀರ ಪ್ರವಿಷ್ಟನೆಂದರೆ ಶರೀರದಂತೆ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಸಾವಯವತ್ವವೂ ಆದರಿಂದ ಕಾರ್ಯತ್ವವೂ ಬರುವದರಿಂದ ಶರೀರದಂತೆ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಅನಿತ್ಯತ್ವವು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗುವದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ :-ಆತ್ಮನು ಕಥಂಚಿತ್ ಸಾವಯವನು; ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯರೂಪನು. ಘಟವು ಸಮಾನ ಚಾತೀಯ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವಂತೆ ಆತ್ಮನು ಸಜಾತೀಯ ಕಾರಣ ಸಮೂಹದಿಂದ ಉಂಟಾದವನಲ್ಲ; ಆತ್ಮನು ಕಾರ್ಯರೂಪನೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವೆಂಬರೆ ಪೂರ್ವಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉತ್ತರಾಕಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದಿಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಜನ್ಯತ್ವವಲ್ಲ. ಈ ತರದ ಕಾರ್ಯತ್ವವು (ನಿಭಿನ್ನಋರ್ಯಾವಲಿಂಗ)

ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಂಧರೂ ಆತನು ಅನಿತ್ಯನಾಗಲಾರನು; ಆತ್ಮನು ಒಂದು ಸರ್ವಾಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸರ್ವಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೂ ಆತ್ಮನು ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಸಂಪರ್ಕಿತನಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಸಾವಯವನಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯರೂಪನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೂ ಆತನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನನೂ ವಿಭಾಗರಹಿತನೂ ನಿತ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಆತ್ಮನು ಸ್ವರ್ಜೀವ ಪರಿಮಾಣನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆತ್ಮನು ಮೂರ್ತನಾಗಬೇಕಾಗುವುದೆಂದೂ, ಮೂರ್ತನಾದರೆ ಶರೀರವೆಂಬ ಒಂದು ಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯವು ನೇರುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂದೂ, ಬಾಲಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಆತ್ಮನು ಮುಂದೆ ಯುವಕ ಶರೀರದ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಭರಿಸಬಲ್ಲನೆಂದೂ, ಶರೀರದ ಒಂದು ಭಾಗವು ಖಂಡಿತವಾದರೆ ಆತ್ಮನೂ ಕೆಲವು ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಖಂಡಿತನಾಗುವನೆಂದು ಒಡಂಬಡಬೇಕಾಗುವುದೆಂದೂ ನೈಯಾಯಿಕರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವರು.

ಇದಕ್ಕೆ ಜೈನಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ. - ಆತ್ಮನು ಮೂರ್ತನೆಂದರೆ ರೂಪಾದಿಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಜೀವ ಪರಿಮಾಣ ವಾತ್ರ ವುಳ್ಳವನು ಮನಸ್ಸು ಮೂರ್ತವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮನೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿರುವನು. ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಅಲವು ಹೇಗೆ ನೇರವಿಲ್ಲದೋ ಹಾಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅನುಪ್ರವೇಶವು ಏಕೆ ಆಗಲಾರದು? ಆತ್ಮನು ಯುವಕ ಶರೀರ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಾಗ ಬಾಲಕ ಶರೀರ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸಿ ಹೆಡೆಯತ್ತಿಡೊಡ್ಡ ಶರೀರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸರ್ವಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಶಕ್ಯವೋ ಹಾಗೆ ಆತ್ಮನೂ ತನ್ನ ಸಂಕೋಚ ವಿಸ್ತಾರ ಗುಣಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಭರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ವಿಭಿನ್ನ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆನಿತ್ಯನೆನಿಸಿದರೂ ದ್ರವ್ಯಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಆತ್ಮನು ನಿತ್ಯನು. ಮೃತ್ತಿಕೆಯು ಕವಾಲ, ಘಟಿ ಎಂಬ ಸರ್ವಾಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರೂ ಮೃತ್ತಿಕಾರೂಪದಿಂದ ನಿತ್ಯವು. ಶರೀರದ ಅಂಶವು ಖಂಡಿತವಾದಾಗ ಆತ್ಮನು ಖಂಡಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಖಂಡಿತ ಶರೀರಾಂಶದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಪ್ರವೇಶವು ವಿಸ್ತಾರ ಹೊಂದುವುದು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಖಂಡಿತ ಶರೀರಾಂಶದಲ್ಲಿ ಕಂಪನವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೊಡಂಬಡದಿದ್ದರೆ ಜೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತೋರಿಸ

ಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿಡಿತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವತ್ತೊಳ್ಳಿ ಅತ್ಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ದೇಹಾಂತರ್ಗತ ದೇಹ ಗುಣವಾಗಿ ಅತ್ಮನ ಅಂಶವೇ ಸರಿ. ಎರಡು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಇತ್ಯರೂ ಅತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ. ಸಂತಾನಾಂತರ್ಗತ ವಿಭಿನ್ನ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಅತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಅನು ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಬಿಡಿತ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಅತ್ಮನು ಇರುವುದು ಸಂಭವವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಡುಬಂದ ಖಂಡ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿತ ನಾವತಿಸ್ಥ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅತ್ಮನು ವಾಸಿಸಿರುವನು. ಈ ಕಾರಣ ಗಳಿಂದ ಅತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ ಮಹಾಶೂನ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಯಾವ ವಾಧಕವೂ ಇಲ್ಲ.

ವೈಶೇಷಿಕರೂ ಸೈಯಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ಹ್ವಾನವು ಅತ್ಮನ ಗುಣವೆಂದೂ ಅದು ಅತ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುದೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ (ನ್ಯಾಯ ಮತಕ್ಕೆ) ತೋರಿಸಿದ ದೋಷಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು.

ಜ್ಞಾನ, ಅತ್ಮ ಇವರಲ್ಲಿ ಭೇದವೇ ಇರುವುದಾದರೆ ದೇವದತ್ತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಜ್ಞದತ್ತನಿಗೆ ವಿಸಯಪರಿಗ್ರಹವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ಅಸಂ ಭವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನಗೂ ವಿಸಯಪರಿಗ್ರಹವಾಗದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಸಮ ವಾಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಯತವಾದ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಗಳು ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಯತ ವಿಸಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಮ ವಾಯವು ನಿತ್ಯವೂ ಏಕವೂ ವ್ಯವಹರವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವೈಶೇಷಿಕ ಮತದಂತೆ ಅತ್ಮರೂ ವ್ಯಾಪಕರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹ್ವಾನವು ಪ್ರತಿನಿಯತ ವಾದ ಅತ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಬಂಧವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಒಂದು ಜ್ಞಾನವು ಒಂ ಡು ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಾದರೆ, ಸಮವಾಯವೂ ಅತ್ಮರೂ ವ್ಯಾಪಕರಾಗಿರು ವುದರಿಂದ ಅದೇ ಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲ ಅತ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧವಾಗಬಾರದೇಕೆ? ಹಾಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದರೆ ಪ್ರತಿನಿಯತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಯತ ವಿಸಯ ವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಅತ್ಮರೂ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಅತ್ಮನಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು.

ಬುದ್ಧಿ, ಸುಖ, ದುಃಖ, ಇಚ್ಛಾ, ದ್ವೇಷ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಎಂಬೀ ಒಂಬತ್ತು ಅತ್ಮನ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳೆಂದೂ, ಅತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಒಂಬತ್ತು ಗುಣಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಶವೇ ಅತ್ಮನ

ಮುಕ್ತಿಯೆಂದೂ ವೈಲೇಷಿಕರು ಹೇಳುವರು. ಈ ಒಂಬತ್ತು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೂ ಸುಖವೂ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮೋಕ್ಷವನ್ನಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಸುಖಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಜ್ಞಾನ ಸುಖಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆತ್ಮನು ಜಡ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ ಆದನೇಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ಯ ದಿಲ್ಲ. ಮೃತ್ತಿಕಾ-ಪಾಡಾಗಾದಿಗಳಂತೆ ಜಡರೂಪವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕಾಗಿರುವ ಇಂತಹ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ಯಾರು ಒಪ್ಪುವರು? ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸಂಸಾರವೇ ಮೇಲ್ಪಲ್ಲವೇ? ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದಾದರೂ ಸುಖವುಂಟು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಸಂಪೂರ್ಣ ನ ಒಪ್ಪುವವನು ಮೇಲೆ ಗೊತ್ತಾದೀ? ಅದುದರಿಂದ ಆಶೇಷ ಕರ್ಮಕ್ಷಯಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನ ಸುಖಮಯವಾದ ಮೋಕ್ಷವೇ ಸರ್ವ ಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕಂಡು ಬರುವುದೇನೆಂದರೆ:-
ಜಾರ್ಣಾಕರಂತೆ ದೇಹ ಭಿನ್ನ ಅತ್ಮನನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಜೈನರ ಜೀವವೂ ಬುದ್ಧರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರನಾಹವೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವವು ಸೃಷ್ಟಿರೂಪವೂ ಸತ್ಯವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಆದ ವದಾರ್ಥವು ಜೈನರ ಜೀವವೂ ವೇದಾಂತಿಗಳ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಏಕವು; ಜೀವಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಜೈನರ ಜೀವನೂ ಸಾಂಖ್ಯರ ಪುರುಷನೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ, ಜೈನರ ಜೀವನು ನಿತ್ಯ ರುದ್ಧನೂ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತನೂ ಅಲ್ಲ; ಆತನ ಬಂಧವು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಜೈನರ ಜೀವನೂ, ನೈಯಾಯಿಕ ವೈಲೇಷಿಕರ ಅತ್ಮನೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಜೈನರ ಜೀವನು ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರ್ತನು.

ಜೀವನಿರೂಪಣೆ.

೨೨೦೦೦

ಇಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಭುವಿದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಜೀವನಿರೂಪಣಾವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಜೈನರು ಹೇಳುವ ಜೀವಸ್ವರೂಪವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಜೀವೋತ್ತಿ ಹವದಿ ಚೇದಾ |

ಉಪಹಗವಿಸೇಸಿದೋ ಪಹೂ ಕತ್ತಾ |

ಭೋತ್ತಾ ಯ ದೇಹಮುಲೋ |

ಣ ಹಿ ಮುಲೋ ಕಮ್ಮ ಸಂಜುಲೋ ||

(ಜೀವ ಇತಿ ಭವತಿ ಚೇತಯಿತ್ಯೋಪಯೋಗ ವಿಶೇಷಿತಃ ಪ್ರಭುಃ ಕರ್ತಾ |

ಭೋಕ್ತಾಚಿ ದೇಹಮೂಲೋ ಣ ಹಿ ಮೂರ್ತಃ ಕರ್ಮಸಂಯುಕ್ತಃ ||)

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯನಮಯಸಾರ, ೨೭.

ಅರ್ಥ:-ಚೇತನ, ಉಪಯೋಗ ಇವುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನೂ, ಪ್ರಭುವೂ, ಕರ್ತೃವೂ, ಭೋಕ್ತೃವೂ, ದೇಹಪರಿಮಾಣನೂ, ಅಮೂರ್ತನೂ, ಕರ್ಮಯುಕ್ತನೂ, ದ್ರವ್ಯರೂಪನೂ ಆದವನು ಜೀವನು.

ಪಂಸಾರಿ ಜೀವನಿಗೆ ಸೋಪಾಧಿ ನಿರುಪಾಧಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಈ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪಗಳು ವ್ಯವಹಾರನಯ, ನಿಶ್ಚಯನಯ, ಈ ಎರಡರಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದು ಸೋಪಾಧಿ ಸ್ವರೂಪವು; ನಿಶ್ಚಯನಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದು ನಿರುಪಾಧಿ ಸ್ವರೂಪವು. ಬಹುಕುಸವನು, ಪ್ರಾಣಧಾರಣ ಮಾಡುವವನು ಜೀವನೆನಿಸುವನು. (ಜೀವ = ಪ್ರಾಣಧಾರಣ ಮಾಡುವವ) ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಪ್ರಾಣ, ದ್ರವ್ಯಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಸುಖ, ಸತ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಉಪಯೋಗ ಮೊದಲಾದುವು ಭಾವ ಪ್ರಾಣಗಳು; ಇಂದ್ರಿಯ, ಬಲ, ಆಯುಷ್ಯ, ಶ್ವೇತೇರ್ಚಾಭ್ಯಾಸಗಳು ದ್ರವ್ಯಪ್ರಾಣಗಳು. ನಿಶ್ಚಯನಯಾನೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವನು ಭಾವಪ್ರಾಣಧಾರಣ ಮಾಡುವವನು, (ಇದು ಆತ್ಮನ ನಿರುಪಾಧಿತ್ವರೂಪವು) ವ್ಯವಹಾರನಯಾನೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವನು ದ್ರವ್ಯಪ್ರಾಣಧಾರಣ ಮಾಡುವವನು (ಇದು ಆತ್ಮನ ಸೋಪಾಧಿತ್ವರೂಪವು). ಜೀವನು ನಿಶ್ಚಯನಯಾನೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶುದ್ಧ ಚೇತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು (ಚೇತಯುತ್ಯ); ವ್ಯವಹಾರನಯಾನೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಚೈತನ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾದ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು. (ಉಪಯೋಗ-ಪವಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಆತ್ಮನ ಕ್ರಿಯೆ).

ನಿಶ್ಚಯನಯಾನೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆತ್ಮನು ಭಾವಕರ್ಮಗಳ ಆಶ್ರವದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನ; ಭಾವಕರ್ಮಗಳ ಬಂಧನವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನು. ಭಾವಕರ್ಮಗಳ ಸಂವರ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನು, ಭಾವಕರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಜರ (ಕ್ಷಯ) ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನು, ಭಾವಕರ್ಮಗಳ ಮೋಕ್ಷ (ತ್ಯಾಗ)

ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನು; ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಗಳ ಆಸ್ರವ, ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರ, ಮೋಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನು; ಅದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಭುವೆನಿಸುವನು.

ಜೀವನು ನಿಶ್ಚಯನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯಗಳ (ಕರ್ಮಗಳ) ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆಗುವ ಆತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಕರ್ತೃವು, ವ್ಯವಹಾರನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯಗಳ ಕರ್ಮಗಳ ಕರ್ತೃವು.

ಆತ್ಮನು ನಿಶ್ಚಯನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಸುಖದುಃಖಾತ್ಮಕ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಭೋಕ್ತೃವು; ವ್ಯವಹಾರನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಪ್ರೀತುಕ್ರಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಭೋಕ್ತೃವು.

ಜೀವನು ನಿಶ್ಚಯನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾದ್ದರೂ ವ್ಯವಹಾರನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ 'ಶರೀರ' ಎಂಬ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ದೊರೆತ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಆ ದೇಹಗಳ ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳವನು.

ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಶರೀರರೂಪಪುದ್ಗಲಗಳೊಡನೆ ಏಕರೂಪ ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿಶ್ಚಯನಯದಿಂದ ಪುದ್ಗಲಗಳ ವರ್ಣಾದಿ ಗುಣಗಳು ಆತನಲ್ಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಆತನು ಅಮೂರ್ತನು (ನಿರಾಕಾರನು).

ನಿಶ್ಚಯನಯದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪುದ್ಗಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಆಗುವ ಚೈತನ್ಯ ಪರಿಣಾಮ (ಭಾವಕರ್ಮ) ಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನು; ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಚೈತನ್ಯ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪುದ್ಗಲ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ (ಪುದ್ಗಲ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ) ಯುಕ್ತನು. ಅದುದರಿಂದ ಜೀವನು ಕರ್ಮಯುಕ್ತನು. ಆತ್ಮನ ರಾಗದ್ವೇಷಮೋಹಾದಿ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಭಾವಕರ್ಮಗಳೆಂದೆನ್ನವರು. ಭಾವಕರ್ಮಗಳು ಆತ್ಮಪರಿಣಾಮರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ನಿಶ್ಚಯನಯಾವೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ಕರ್ಮಯುಕ್ತನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಉರ್ಧ್ವಗಮನ

ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಲೋಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವದ್ರವ್ಯವೂ ಆಗುವನು.

ಜೀವೋ ಉಪಹಿಗಮಹಿ ಅಮುಕ್ತಿ ಕತ್ತಾ ಸದೇಹಪರಿಮಾಣೋ,
ಭೋಕ್ತಾ ಸಂಸಾರತ್ಥೋ ಸಿದ್ಧೋ ಸೋ ವಿಸ್ವಸೋಡ್ಧಗ ಈ ||

ಬೃಹದ್ ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ, ೨.

ಜೀವ—ಶುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯನಯದಿಂದ ಜೀವನು ಅದಿವ್ಯಧ್ಯಾಂತವರ್ಜಿತವೂ ಶಾಶ್ವತವೂ, ನಿರುಪಾಧಿಕವೂ ಆದ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯಲಕ್ಷಣಪ್ರಾಣದಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು; ಅಶುದ್ಧನಯದಿಂದ ಆನಾದಿ ಕರ್ಮಬಂಧಮೂಲಕ ಅಶುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯಭಾವ ಪ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಜೀವಿಸುವವನು.

ಉಪಯೋಗಮಯ—ಶುದ್ಧ-ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕನಯದಿಂದ ಜೀವನು ಸಕಲ ವಿಮಲ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ದರ್ಶನೋಪಯೋಗಮಯನು; ಆದರೆ ಅಶುದ್ಧ ನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಕ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನ ನಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನೋಪಯೋಗಮಯನು.

ಅಮೂರ್ತ—ವ್ಯವಹಾರನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ 'ಶರೀರ' ಕರ್ಮಾಧೀನತೆಯಿಂದ ಪುರ್ವಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಕೂಡಿ ಮೂರ್ತನೆನಿಸಿದರೂ ಶುದ್ಧನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅಮೂರ್ತ, ಅತೀಂದ್ರಿಯ, ಶುದ್ಧ, ಬುದ್ಧೈಕ ಸ್ವಭಾವನಾದುದರಿಂದ ಅಮೂರ್ತನು.

ಕರ್ತೃ—ಶುದ್ಧ ನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯನು ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮನೋವಚನ ಕಾಯವ್ಯಾಪಾರೋತ್ಪಾದಕ ಕರ್ಮ ಸಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಕರ್ತೃವಾದುದರಿಂದ ಕರ್ತೃವು.

ಸ್ವದೇಹಪರಿಮಾಣ — ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಹಜ ಶುದ್ಧ ಲೋಕಾಕಾಶ ಪ್ರಮಿತ ಅಸಂಖ್ಯೇಯ ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳವನು; ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಆನಾದಿ ಕರ್ಮಬಂಧ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ 'ಶರೀರ' ಎಂಬ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದಂಟಾದ ಉಪಸಂಹಾರ, ವಿಸ್ತಾರಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಘಟದಲ್ಲಿಟ್ಟ ದೀಪದಂತೆ ಸ್ವದೇಹಪರಿಮಾಣನು.

ಭೋಕ್ತು—ಜೀವನು ಶುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯಾರ್ಥಿಕನಯದಿಂದ ರಾಗಾದಿ

ವಿಕಲ್ಪೋಪಾಧಿ ರಹಿತಸ್ವಾತ್ಮೀತ್ವ ಸುಖಾಮೃತ ಭೋಕ್ತೃವು; ಆದರೆ ಅಂತಹ ಸುಖಾಮೃತಭೋಜನವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಜನಿತ ಸುಖದುಃಖಭೋಕ್ತೃವು.

ಸಂಸಾರಸ್ಥ- ಶುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನು ಸಂಸಾರರಹಿತನೂ, ನಿತ್ಯಾನಂದೈಕರೂಪನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅಶುದ್ಧನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಭವ, ಭಾವರೂಪವಾದ ಪಂಚವಿಧ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವವನು.

ಸಿದ್ಧ- ಸ್ವಾತ್ಮೀಪಲಬ್ಧಿ ರೂಪವಾದ ಸಿದ್ಧತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಭೂತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವನು ಅಸಿದ್ಧನಾದರೂ ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅನಂತಗುಣ ಸ್ವಭಾವನಾದುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧನು.

ಉದ್ವರ್ಗಗತಿಶೀಲ- ವ್ಯವಹಾರನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನು ಚತುರ್ಗತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಉದ್ವರ್ಗ- ಅಧಸ್- ತೀರ್ಯಕ್- ಗತಿಗಳುಳ್ಳವನಾದರೂ ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ವರ್ಗಗತಿ ಶೀಲನು.

ಜೀವನ ಸ್ವತತ್ತ್ವ (ಗುಣ)ಗಳು.

ಉದಯ, ಉಪಶಮ, ಕ್ಷಯ, ಕ್ರೋಧಪಶಮ ಎಂಬವು ಕರ್ಮಗಳ ನಾಲ್ಕು ಅವಸ್ಥೆಗಳು. ಉದಯ-ಕರ್ಮವು ಫಲಕೊಡಲುನ್ನು ಬಿಡುವ ಅವಸ್ಥೆಯು. ಉಪಶಮ- ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಫಲ ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಿರುವುದು; ಕ್ಷಯ-ಕರ್ಮಗಳು ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದು; ಕ್ರೋಧಪಶಮ- ಒಂದು ಕರ್ಮದ ಕೆಲವಂಶದ ಕ್ಷಯವೂ, ಕೆಲವಂಶದ ಉಪಶಮವೂ. ಔದಯಿಕಭಾವ- ಉದಯದಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಮನುಷ್ಯ ದೇವ ನಾರಕ ತೀರ್ಯಗ್ಗತಿಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಗತಿ, ಕ್ರೋಧ ಮಾನ ಮಾಯಾಲೋಭಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಕಷಾಯ, ಸ್ತ್ರೀವೇದ ಪುಂವೇದ ನಪುಂಸಕವೇದ ಎಂಬ ಮೂರು ಲಿಂಗ, ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಅಸಂಯಮ, ಅಸಿದ್ಧತ್ವ, ಆರು ಲೇಶ್ಯೆ (ಪೀತ, ಪದ್ಮ, ಶುಕ್ಲ, ಕೃಷ್ಣ, ನೀಲ, ಕಪೋತ ಎಂಬವು) ಎಂಬ ೨೫ ಭಾವಗಳು ಔದಾಯಿಕ ಭಾವಗಳು. ಔಪಶಮಿಕಭಾವ- ಉಪಶಮದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಔಪಶಮಿಕಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ, ಔಪಶಮಿಕ ಚಾರಿತ್ರ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾವಗಳು ಔಪಶಮಿಕಗಳು. ಕ್ರಾಯಿಕಭಾವ- ಕ್ಷಯದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ, ಕೇವಲ ದರ್ಶನ, ಕ್ರಾಯಿಕದಾನ, ಕ್ರಾಯಿಕಲಾಭ, ಕ್ರಾಯಿಕಭೋಗ, ಕ್ರಾಯಿಕ ಉಪಭೋಗ, ಕ್ರಾಯಿಕ ವೀರ್ಯ, ಕ್ರಾಯಿಕ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ, ಕ್ರಾಯಿಕಚಾರಿತ್ರ ಎಂಬ ಒಂಬತ್ತು ಭಾವಗಳು ಕ್ರಾಯಿಕಗಳು. ಕ್ರೋಧಪಶಮಿಕ (ಮಿಶ್ರ) ಭಾವ- ಕ್ರೋಧಪಶಮಗಳಿಂದ

ಟಾಗುವ ಮತಿಜ್ಞಾನ, ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಅವಧಿಜ್ಞಾನ, ಮನಃಪರ್ಯಾಯಜ್ಞಾನ, (೪ ಜ್ಞಾನ) ಕುಮತಿಜ್ಞಾನ, ಕುಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ವಿಭಂಗಜ್ಞಾನ (ಕು ಅವಧಿಜ್ಞಾನ) (೩ ಅಜ್ಞಾನ) ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ, ಅಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ, ಅವಧಿದರ್ಶನ, (೨ ದರ್ಶನ) ಕ್ಷಾಯೋಪಶಮಿಕದಾನ, ಕ್ಷಾಯೋಪಶಮಿಕಲಾಭ, ಕ್ಷಾಯೋಪಶಮಿಕಭೋಗ, ಕ್ಷಾಯೋಪಶಮಿಕಉಪಭೋಗ, ಕ್ಷಾಯೋಪಶಮಿಕ ವೀರ್ಯ (೫ ಲಬ್ಧಿ) ವೇದಕ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ, ಸರಾಗ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಸಂಯಮಾ ಸಂಯಮ ಎಂದು ೧೮ ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಪಾರಿಣಾಮಿಕಭಾವ- ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯ, ಉಪಶಮ ಸೊದಲಾದುವುಗಳ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಯಿಂದಿರುವ ಜೀವತ್ವ, ಭವ್ಯತ್ವ, ಅಭವ್ಯತ್ವ ಎಂಬವು ಪಾರಿಣಾಮಿಕ ಭಾವಗಳು.

ಜೀವಲಕ್ಷಣ- “ಜೀತನಾಲಕ್ಷಣೋ ಜೀವಃ ಶರೀರ ಪರಿಮಾಣ ಭಾರ್ತ”- ನೇಮಿನಿರ್ವಾಣಕಾವ್ಯ “ಅನನ್ಯಭೂತಸ್ತಸ್ಯ ಸ್ಯಾದುಪಯೋಗೋಹಿ ಲಕ್ಷಣಂ”- ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸಾರ. ಉಪಯೋಗೋ ಲಕ್ಷಣಂ- ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಉಪಯೋಗವೆಂಬುದು ಜೀವನ ಅನನ್ಯಭೂತ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉಪಯೋಗವೆಂದರೆ, ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಿಯೆ. ವಸ್ತುಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯು (ಆತ್ಮನ ವ್ಯಾಪಾರವು) ಉಂಟಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಾವು ವಿಷಯಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವೂ ನಮಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಸ್ತು, ಇಂದ್ರಿಯ ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಗವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಿಯೆ- ಇಲ್ಲವೆ- ಉಪಯೋಗ ಎಂಬ ಅಂತರಂಗ ಕಾರಣವೂ ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವು.

ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನೋಪಯೋಗ, ಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ದರ್ಶನೋಪಯೋಗ- ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನರಹಿತವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಭೂತಿಯು ದರ್ಶನೋಪಯೋಗವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ, ಅಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ, ಅವಧಿದರ್ಶನ, ಕೇವಲದರ್ಶನ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದಾಗುವ ಅನುಭೂತಿಯು ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನವು; ಕರ್ಣರಸನಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಾಗುವ ಅನುಭೂತಿಯು ಅಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನವು; ಸ್ಪೃಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದ ವಿಷಯಗಳು ಕೆಲವೊಂದು ಮರ್ಯಾದೆ(ಅವಧಿ)ಯಿಂದ ಗೋಚರವಾಗುವುದು ಅವಧಿ ದರ್ಶನವು; ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ನಿತ್ಯವಾದ

* ೨೨ಗೆ ಸುಷ್ಕತಿಯು ಆತ್ಮಭೂತಲಕ್ಷಣವು; ದೇವದತ್ತನಿಗೆ ದೇವವು ಅನ ತ್ವ ಭೂತ ಲಕ್ಷಣವು.

ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಯು ಕೇವಲದರ್ಶನವು. ಅವಧಿದರ್ಶನ, ಕೇವಲದರ್ಶನಗಳು ಅಸಾಧಾರಣಗಳು; ಎಂದರೆ ಅವು ಎಲ್ಲ ಜೀವರಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ದರ್ಶನವು ಮುಕ್ತ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು.

ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ- ಜೀವನು ತನ್ನ ಅನಂತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ ಶುದ್ಧದರ್ಶನ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಾದಿ- ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮ ಪುನ್ಯಲಗಳಿಂದ ಆತನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಚ್ಛಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಇದರಿಂದ ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾದಾಗ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಕಲ (ವಿಕದೇಶ) ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದು ಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನವು.

ಅಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನ- ಅಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಚಕ್ಷುರ್ಭಿನ್ನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಮನಸ್ಸೂ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಕಲಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು; ಇದು ಅಚಕ್ಷುರ್ದರ್ಶನವು.

ಅವಧಿ ದರ್ಶನ- ಅವಧಿ ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನಿಗಾಗುವ ಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವು ಅವಧಿದರ್ಶನವು.

ಕೇವಲ ದರ್ಶನ- ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಸಮೂಲ ನಾಶವಾಗಲು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು; ಅದು ಕೇವಲ ದರ್ಶನವು.

ನಸ್ತುವಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದರ್ಶನವೆನ್ನುವರು; ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ ದರ್ಶನ ಜ್ಞಾನಗಳು ಜ್ಞಾನದ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ದರ್ಶನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯೋಗದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು. ಮತಿಜ್ಞಾನ, ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಅವಧಿಜ್ಞಾನ, ಮನಃಪರ್ಯಾಯ ಜ್ಞಾನ, ಕೇವಲಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಐದು ಸದ್ಜ್ಞಾನಗಳೂ, ಕುಮತಿಜ್ಞಾನ, ಕುಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಎಭಂಗಾವಧಿ (ಕು- ಅವಧಿಜ್ಞಾನ) ಎಂಬ ೩ ಅಸದ್ಜ್ಞಾನಗಳೂ ಸೇರಿದರೆ ಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗವು ಎಂಟು ತೆರನಾಗಿದೆ.

ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅನಾದಿಜ್ಞಾನಾವರಣಕರ್ಮದ ಪುನ್ಯಲಗಳಿಂದ

ಆತನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಚ್ಛಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಆಯಾ ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯ, ಉಪಶಮ, ಕ್ಷಯೋಪಶಮಗಳುಂಟಾಗಲು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಳಿದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗದೆ ವಿಕರ್ಷದಿಂದ ಗೋಚರವಾಗುವುವು, ಎಂದರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಅನೇಕ ಧರ್ಮಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದು ಧರ್ಮದಿಂದ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು. ಈ ವಿಕರ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಕಲಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವರು. ಕೇವಲಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಕಲಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವರು.

ಮತಿಜ್ಞಾನ- ಮತಿಜ್ಞಾನಾವರಣ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಚಕ್ಷು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗಾಗುವ ಮೂರ್ತ-ಅಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಕಲಜ್ಞಾನವು ಮತಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವುದು. ಇದು ಘಟಿ, ಇದು ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನವು.

ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ- ಶ್ರುತಜ್ಞಾನಾವರಣ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಆಗುವ ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಕಲಜ್ಞಾನವು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು. ಶ್ರುತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮತಿಜ್ಞಾನವು ಕಾರಣವು ಎಂದರೆ ಮೊದಲು ಮತಿಜ್ಞಾನವು ಬಳಿಕ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು ಮತಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಾನೇಶವಾಗುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಉಪಮಾನ, ಶಬ್ದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಜ್ಞಾನವಾದ ಬಳಿಕ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು. ಉದಾ:- ಈ ದಿನ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವವುಂಟೆಂದು ಒಬ್ಬನು ನಮಗೆ ಹೇಳಲು ಆ ಉತ್ಸವ ದರ್ಶನದಿಂದ ಪುಣ್ಯಸಂಪಾದನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೆನಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವವುಂಟೆಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ತರುವಾಯ ನಮಗೆ ಆಗುವ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಶಬ್ದಶ್ರವಣಾನಂತರ ಉಂಟಾದುದರಿಂದ ಮತಿಜ್ಞಾನವು, ಪುಣ್ಯಸಂಪಾದನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು. ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಶ್ರುತ, ಭಾವಶ್ರುತ, ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಗ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಗಪ್ರವಿಷ್ಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಅಂಗವ್ರವಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಚಾರಾಂಗ ಮೊದಲಾದ ೧೨ ಅಂಗಗಳುಂಟು. ಉತ್ಪಾದ ಪೂರ್ವ ಮೊದಲಾದ ೪ ಪೂರ್ವಗಳು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುವು. ಅಂಗಬಾಹ್ಯಗಳು ಹಲವುಂಟು.

ಅವಧಿಜ್ಞಾನ- ಅವಧಿಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂರ್ತದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷ ರೂಪವಾದ ವಿಕಲಜ್ಞಾನವು ಅವಧಿಜ್ಞಾನವು. ಈ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭೂತಭವವ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನರೂಪವಾದ ಮೂರೂ ಕಾಲಗಳ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಗೋಚರವಾಗುವುವು.

ಮನಃಪರ್ಯಯ ಜ್ಞಾನ- ಮನಃಪರ್ಯಯ ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಪ್ರಯೋಪಶಮನಾಗಲು ಪರರ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಶೇಷ ರೂಪವಾದ ವಿಕಲಜ್ಞಾನವು ಮನಃಪರ್ಯಯ ಜ್ಞಾನವು.

ಕೇವಲಜ್ಞಾನ- ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಶೇಷ ರೂಪವಾದ ಸಕಲ ಜ್ಞಾನವು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವು. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನ ರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವು.

ಪೇಲಿನ ಐದು ಜ್ಞಾನಗಳು ಸಮ್ಯಗ್- ಜ್ಞಾನಗಳು. ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನದ ಉದಯದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಮತಿಜ್ಞಾನ, ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಅವಧಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕುಮತಿಜ್ಞಾನ, ಕುಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಕುಅವಧಿಜ್ಞಾನ (ವಿಭಂಗಾವಧಿ) ಎಂದೆನ್ನುವರು.

ಆತ್ಮನಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ

ನಹಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಜೀವಾಃ ಕಾಯಾಮಣಭವ್ಯಯಾರಪಣ್ಣಿತ್ತಾ ।

ಜಂ ಹವದಿ ತೇಸುಣಾಣಂ । ಜೀವೋತ್ತಿಯ ತಂ ಪರೂವಂತಿ ॥

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಸಮಯಸಾರ. ೧೩೧.

— ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಆರು ತರದ ಶರೀರಗಳೂ (ಪುದ್ಗಲ ಪರ್ಯಾಯಗಳಾದುದರಿಂದ) ಜೀವಗಳಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಇಂದ್ರಿಯ, ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ (ಸ್ವಪರದ್ರವ್ಯ ಏವೇಕರೂಪವಾಗಿ) ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಜ್ಞಾನವೇ ಜೀವವು.

ಜೀವವು ದ್ರವ್ಯರೂಪವು; ಜ್ಞಾನವು ಗುಣವು. ಇದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಗುಣಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಜೀವಗಳಿಗೆ- ಭೇದವಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಹಜವು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಾಗದು. ಗುಣ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಕಥಂಚಿತ್ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ, ಕಥಂಚಿತ್ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ನಿಶ್ಚಯನಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವದ್ರವ್ಯವೂ ಜ್ಞಾನವೂ ಕಥಂಚಿತ್ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವ . ಜ್ಞಾನರೂಪವು. ಜೀವ ೧ ದ್ರವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದು ಅನೇಕಾಂತವು (ಅನೇಕ ಧರ್ಮಯುಕ್ತವು)- ಎಂದರೆ ಅನೇಕವಿಧ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕವು ಆಗಿರುವುದು.

ಜೀವಭೇದ.

ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಿ, ಮುಕ್ತ (ಸಿದ್ಧ) ಎಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಕರ್ಮ ಸಹಿತರಾಗಿ, ಕರ್ಮವಶರಾಗಿ, ನಾನಾಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವನ್ನು ತಾಳುತ್ತ ಸಂಸಾರಾಟವಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವವರು ಸಂಸಾರಿಗಳು; ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರ್ಮ ನಾಶಮಾಡಿ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವರು ಮುಕ್ತರು.

ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಮನಸ್ತು ಅಮನಸ್ತು ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು. ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಜೀವರು ಸಮನಸ್ತರು; ಇವರಿಗೆ ಸಂಜ್ಞಗಳೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು ತಾಹತಜ್ಞಾನ, ಗುಣದೋಷವಿಚಾರ, ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಿಯೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇವು ಉಳ್ಳ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸಂಜ್ಞಗಳೆನ್ನುವರು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಜೀವಗಳು ಅಮನಸ್ತಗಳು. ಸಾಂಸಾರಿ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ತ್ರಸ ಸ್ಥಾವರ ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳುಂಟು ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ, ತ್ರೀಂದ್ರಿಯ, ಚತುರಂದ್ರಿಯ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳು ತ್ರಸಗಳು. ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳು ಸ್ಥಾವರಗಳು. ಪೃಥ್ವೀಕಾಯ, ಅಪ್ಪಕಾಯ, ತೇಜಸ್ವಾಯ, ವಾಯುಕಾಯ, ವನಸ್ಪತಿಕಾಯ ಎಂದು ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಜೀವವಿಪಾಕವುಳ್ಳ ಸ್ಥಾವರ ಎಂಬ ಕರ್ಮದ ಉದಯವಾಗಲು ಪೃಥ್ವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವಗಳು ಜನ್ಮತಾಳುವುವು. ಜೀವವಿಪಾಕವುಳ್ಳ ತ್ರಸವೆಂಬ ಕರ್ಮದ ಉದಯವಾಗಲು ದ್ವೀಂದ್ರಿಯಾದಿ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳುವುವು ತ್ರಸಜೀವಗಳು. (ತ್ರಸ=ಜಂಗಮ, ತ್ರಸ= ಕಂಪನೇ.) ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ಎಂದು ಎರಡು ತೆರಗಳು. ಆಹಾರ, ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ, ಭಾಷೆ, ಮನಸ್ಸು ಇವು ಪರ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು. ಈ ಆರೂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು ಪೂರ್ಣತೆ ಹೊಂದಿದ ಜೀವಗಳು ಪರ್ಯಾಪ್ತಗಳು. ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಜೀವಗಳು ಅಪರ್ಯಾಪ್ತಗಳು.

ಸ್ಥಾವರ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯವೇಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವು ಏಕೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಉದಾ:- ಪೃಥ್ವಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ವನಸ್ಪತಿ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿರುವ ಹತ್ತು ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಾಣ, ಕಾಯಬಲಪ್ರಾಣ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ ಪ್ರಾಣ, ಆಯುಃಪ್ರಾಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳಿಗಿರುವುವು. ತ್ರಸ ಜೀವಗಳು ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ ಮಾದಲಾದುವು. ಸ್ಪರ್ಶರಸನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆರಡೇ ಉಳ್ಳುವು. ದ್ವೀಂದ್ರಿಯಗಳು. ಉದಾ:- ಶಂಬುಕ, ಶಂಬು, ಶುಕ್ರಿ, ಕರ್ಪೂರ, ಕೃಮಿ ಮುಂ. ಸ್ಪರ್ಶರಸನಾಘ್ರಾಣಗಳುಳ್ಳವು ತ್ರೀಂದ್ರಿಯಗಳು. ಉದಾ:- ಇರುವೆ, ತಿಗುಣೆ, ಚೀಳು, ಇಂದ್ರಗೋಪ, ಕೂರಿ, ಹೇನು ಮುಂ. ಸ್ಪರ್ಶನ ರಸನಾ ಘ್ರಾಣ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳವು ಚತುರಂದ್ರಿಯಗಳು ಉದಾ:- ಭ್ರಮರ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಪತಂಗ, ಮಕ್ಷಿಕ ಮುಂ. ಸ್ಪರ್ಶನರಸನಾಘ್ರಾಣ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಗಳುಳ್ಳವು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಉದಾ- ಪಶು, ದೇವ, ನಾರಕ, ಮನುಷ್ಯ.

ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ, ಭಾವೇಂದ್ರಿಯ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಗಳು. ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಿರ್ವೃತ್ತಿ, ಉಪಕರಣ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾ

ಗಿವೆ. ಕರ್ಮ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದ ರಚನೆಯಾಗುವುದು ನಿರ್ವೃತ್ತಿಯು. ನಿರ್ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ಉಪಕರಣವು. ಲಬ್ಧಿ ಉಪಯೋಗ ಇವೆರಡು ಭಾವೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಆತ್ಮನನ್ನು ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವುದೂ, ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮರೂಪವೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯು ಲಬ್ಧಿಯು. ಈ ಕ್ಷಯೋಪಶಮ ಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ಆತ್ಮನು ವಿಷಯಾಭಿಮುಖನಾಗಲು ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗುವ ಪಂಚಾನುವು ಉಪಯೋಗವೆನಿಸುವುದು

ಸ್ವರ್ಶರಸ ಗಂಧವರ್ಣರಬ್ಧಿಗಳು ಸ್ವರ್ಶನಾದಿ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳು. ಶ್ರುತಜ್ಞಾನಗೋಚರ ವಿಷಯವು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಷಯವು.

ಜೀವನು ಶರೀರದಿಂದ ಶರೀರಾಂತರಕ್ಕೆ ಗಮನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಣಯೋಗವು ಕಾರಣವು. ಶರೀರಾಂತರ ಗಮನಕ್ಕೆ ವಿಗ್ರಹಗತಿಯನ್ನು ವರು. ಮರಣೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಆಕಾಶದ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ (ಅನುಶ್ರೇಣಿ) ಗಮಿಸುವನು. ವಕ್ರವಾಗಿ ಗಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಗ್ರಹಗತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು ಸಮಯಗಳ ವರೆಗೆ ಅನಾಹಾರಕನಾಗಿರುವನು; ಎಂದರೆ ನೋಕರ್ಮವರ್ಗಣೀಯ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ (ನೋಕರ್ಮ= ಶರೀರವಾಙ್ಮನಸ್ಸುಗಳು; ವರ್ಗಣಾ= ಶರೀರ ವಾಙ್ಮನೋರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣು.) ಔದಾರಿಕ, ವೈಕ್ರಿಯಕ, ಆಹಾರಕ ಎಂಬ ಮೂರು ತರದ ಶರೀರಗಳು, ಆರು ಪರ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು ಇವುಗಳ ಯೋಗ್ಯ ಪುದ್ಗಲವರ್ಗಣಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಆಹಾರವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದದಿರುವವರೆಗೆ (ಹೆಚ್ಚಿಂದರೆ ೩ ಸಮಯಗಳ ವರೆಗೆ) ಜೀವನು ಅನಾಹಾರಕನಾಗಿರುವನು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶರೀರ, ಪರ್ಯಾಪ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆಹಾರಕನಾಗುವನು. ಜನ್ಮವು (ನವಶರೀರ ಧಾರಣ) ೧ ಸಮ್ಯಾಚ್ಛೇದ ಜನ್ಮ, ೨ ಗರ್ಭಜನ್ಮ ೩ ಉಪಪಾದ ಜನ್ಮ ಎಂದು ತ್ರಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕಾಲಭಾವ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಾದ, ಮಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲು ತುಂಬಿರುವ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ರಜೋವೀರ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಶರೀರ ರಚನೆಯಾಗುವುದು ಸಮ್ಯಾಚ್ಛೇದ ಜನ್ಮವು. ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಗಳಿಂದ ಶರೀರ ರಚನೆಯಾಗುವುದು ಗರ್ಭಜನ್ಮವು. ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ರೇತಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ದೇವರೂ ನಾರಕರೂ ಜನ್ಮ ಹೊಂದುವ ಬಗೆಯು ಉಪಪಾದಜನ್ಮವು. ಈ ಸಮ್ಯಾಚ್ಛೇದ ಮೊದಲಾದ ಜನ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಚಿತ್ತ, ಅಚಿತ್ತ, ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಸಂವೃತ, ವನ್ಯತ, ಸಚಿತ್ತಶೀತ, ಶೀತೋಷ್ಣ, ಸಂವೃತವನ್ಯತ, ಎಂಬೀ

ಒಂಬತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನಗಳು. ಜರಾಯುಜ, ಅಂಡಜ, ಪೋತ ಎಂಬ ಮೂರು ತರದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಗರ್ಭದಲ್ಲೆ ಜನ್ಮವಾಗುವುದು. ಜರಾಯು (ಗರ್ಭಕೋಶ)ವೂ ಅಂಡವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾತೃಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಚಲನವಲನ ಹೊಂದುವ ಜೀವಿಗಳು ಪೋತಗಳೆನಿಸುವವು. ದೇವನಾರಕರಿಗೆ ಉಪವಾಸ ಜನ್ಮವು; ಉಳಿದಜೀವರಿಗೆ ಸಮ್ನಾಚ್ಛೇದನ ಜನ್ಮವು.

ಔದಾರಿಕ, ವೈಕ್ರಿಯಕ, ಆಹಾರಕ, ತ್ರೈಜಸ, ಕಾರ್ಮಣ ಎಂಬ ಆರು ತರದ ಶರೀರಗಳುಂಟು. ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರವಾಗುವ ಶರೀರವು ಔದಾರಿಕವು. ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗುರು ಲಘು ಮೊದಲಾದ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಶರೀರವು ವೈಕ್ರಿಯಕವು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಯಮ ವಾಲನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮತ್ತ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಗಳು ಪಡೆಯುವ ಶರೀರವು ಆಹಾರಕವು. ತ್ರೈಜಸ ಹುಟ್ಟುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಶರೀರವು ತ್ರೈಜಸವು ಜ್ಞಾನಾವರಣಾದಿ ಎಂಟು ತರದ ಕರ್ಮಗಳ ಸಮೂಹರೂಪವಾದ ಶರೀರವು ಕಾರ್ಮಣ ಶರೀರವು. ಔದಾರಿಕ ಶರೀರದ ಅಸಂಖ್ಯ ಗುಣ (ಪಟ್ಟ) ಪರಮಾಣುಗಳು ವೈಕ್ರಿಯಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿ, ವೈಕ್ರಿಯಕದ ಅಸಂಖ್ಯಗುಣ ಪರಮಾಣುಗಳು ಆಹಾರಕದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇರೆಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಧಿಕಾಧಿಕ ಪರಮಾಣುಗಳು ಮುಂದಿನ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿರುವವು.

ತ್ವೈಜಸ ಕಾರ್ಮಣ ಶರೀರಗಳು, ಬೇರೆ ಮೂರ್ತ ಪುದ್ಗಲಾದಿಗಳಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಎರಡು ತರದ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನ ಸಂಬಂಧವು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಿರುವುದು. ಈ ಎರಡು ಶರೀರಗಳು ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರಿಗೆಲ್ಲ ಇರುವವು. ಜೀವನಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶರೀರಗಳಿದ್ದರೆ ಅವು ತ್ರೈಜಸ ಕಾರ್ಮಣಗಳೇ, ನೂರು ಇದ್ದರೆ ಔದಾರಿಕ ತ್ರೈಜಸ ಕಾರ್ಮಣಗಳಾಗಲಿ, ವೈಕ್ರಿಯಕ ತ್ರೈಜಸ ಕಾರ್ಮಣಗಳಾಗಲಿ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ನೂರು ಶರೀರಗಳು ದೇವನರಕಗತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವವು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಶರೀರಗಳಿದ್ದರೆ ಔದಾರಿಕ, ಆಹಾರಕ, ತ್ರೈಜಸ, ಕಾರ್ಮಣಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಔದಾರಿಕ ವೈಕ್ರಿಯಕ ತ್ರೈಜಸ, ಕಾರ್ಮಣಗಳು ಇರುವವು. ಕಾರ್ಮಣ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಭೋಗವಿಲ್ಲ. ಉಪಭೋಗ- ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಸುಖದುಃಖಾನುಭವವು.

ಔದಾರಿಕ ಶರೀರವು ಗರ್ಭಜನ್ಮ, ಸಮ್ನಾಚ್ಛೇದನ ಜನ್ಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು. ವೈಕ್ರಿಯಕವು ಉಪವಾಸ ಜನ್ಮದಿಂದ ಬರುವುದು. ತಪೋವಿಶೇಷ, ಸುದ್ಧಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳಿಂದ ವೈಕ್ರಿಯಕ ತ್ರೈಜಸ ಶರೀರಗಳುಂಟಾಗುವವು. ಆಹಾರಕ

ರೀರವ ರುಭಕಾರ್ಯೋತ್ಪಾದಕವು; ಅದು ವಿಶುದ್ಧವಾದುದು ಎಂದರೆ, ಅದು ರುದ್ಧ ಕರ್ಮದ ಕಾರ್ಯವು. ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಘಾತಗಳಿಲ್ಲ. ಅದು ಪ್ರಮತ್ತಸಂಯತ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

ನಾರಕ ಸಮ್ನಾಚ್ಛನಿ ಜೀವಗಳು ನಪುಂಸಕಗಳು; ಅವರೆ ನಾಲ್ಕು ತರದ ದೇವತೆಗಳು ನಪುಂಸಕರಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷವೇದ, ಸ್ತ್ರೀವೇದಗಳೆಂಬ ಎರಡೇ ಲಿಂಗಗಳು. ನಾರಕ, ದೇವ, ಸಮ್ನಾಚ್ಛನಿ ಜೀವಗಳನ್ನುಳಿದು ಗರ್ಭಜ, ತೀರ್ಥಂಜ, ಮನುಷ್ಯ ಇವರು ತ್ರಿಲಿಂಗಗಳಾಗಿರುವರು. ದೇವರು, ನಾರಕರು ಚರಣೋತ್ತಮ ದೇಹಿಗಳು (=ತದ್ವೈವ ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿಗಳಾದ ತೀರ್ಥಂಕರಾದಿಗಳು) ಅಸಂಖ್ಯಾತವರ್ಷ ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ ಭೋಗ ಭೂಮಿಜ ದೇವರು ಇವರಿಗೆ ಆಯುಷ್ಯವು ತೀರಿದ ಹೊರತು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಮರಣವಿಲ್ಲ. ಏಷ ಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಪಮೃತ್ಯುವಿಲ್ಲ.

ತ್ರಿಲೋಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪ.

ಎತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿದರೂ ಅನಂತವೂ ಅಸಾರವೂ ಆದ ಆಕಾರದ ನಟ್ಟಿನ ಜುವೆ ತ್ರಿಲೋಕಗಳಿರುವವು ಈ ತ್ರಿಲೋಕಗಳು ಅಸಾವಿರ ಯೋಜನ ದಷ್ಟ* ವಾದ ಘನೋದಧಿ ಘನಾನಿಲ, ತನುವಾತಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಾತವಲಯಗಳಿಂದ ವೇಷ್ಟಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಲೋಕಗಳು ಅಕೃತ್ರಿಮಗಳೂ ನಿತ್ಯಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವ, ಅಜೀವ, ದರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಆಕಾಶ, ಕಾಲಗಳೆಂಬ ಷಡ್ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಈ ಲೋಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆಕಾಶದ ಅಚಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಅಲೋಕಾಕಾಶವು.

ಈ ತ್ರಿಲೋಕವು ಅದಿಯಿಂದ ತುದಿಯ ವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ೧೪ ರಜ್ಜು + ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಗಲಳತೆಯು ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ೭ ರಜ್ಜು. ಈ ಅಗಲವು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ೭ ರಜ್ಜು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಜ್ಜು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಅಗಲವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ೧೧ರಜ್ಜು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ೫ ರಜ್ಜು ಇರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಅಗಲವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರಜ್ಜು ಇರುವುದು.

* ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆ ದಷ್ಟವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು.

+ ಒಂದು ಸಮಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವೋಚನ ಹೋಗುವ ಸುರವಿವಾಸವು ಹಗಲಿರುಳು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತಾಬ್ಧಿ ಹೋಗಲು ಎಷ್ಟು ದಾರಿಯಾಗುವುದೋ ಅದು ಒಂದು ರಜ್ಜು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವು.

* ಪರಮಾಣುವು ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕಾಲಾಂತರವನ್ನು ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ದಾಟುವ ಕಾಲ ವಧಿಗೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಮರದೊಳಗೆ ನಡುವೆ ಕೆಚ್ಚು ಇರುವಂತೆ ಈ ಲೋಕದ ನಡುವೆ ಅಡೆಯಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ತ್ರಸನಾಳಿ ಎಂಬ ಭಾಗವುಂಟು. ಅದು ಒಂದು ರಜ್ಜು ಅಗಲವಾಗಿರಲೂ ಚತುರಸ್ರವಾಗಿಯೂ ಗಳ ರಜ್ಜು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ತ್ರಸನಂದರೆ ಚರಿಸುವ ಜೀವಗಳು. ತ್ರಸಗಳೇ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ತ್ರಸನಾಳಿ ಯೆನ್ನುವರು. ತ್ರಸನಾಳಿಯ ಹೊರಗೆ ಸ್ಥಾವರಗಳೇ ಜೀವಿಸುವುವು.

ಅಧೋಲೋಕವು ಏಳು ರಜ್ಜು ಆಯವುಳ್ಳುದೂ ತ್ರಿಲೋಕಗಳೊಳಗೆ ಕೆಳಗಿನದೂ, ನಾರಕಜೀವರಿಗೆ ಆಧಾರವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ತ್ರಿಲೋಕಗಳೊಳಗೆ ನಡುವಿನದೂ, ದ್ವೀಪಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದುದೂ, ಮಹಾ ಮಂದರದ ಬುಡದಿಂದ ಅಗ್ರಭಾಗದವರೆಗೆ ೧ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನೋತ್ಸೇಧವುಳ್ಳದೂ ಮಧ್ಯಮಲೋಕವು ಮೂಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನದೂ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದುದೂ ಮಂದರ ಚೂಳಿಕಾ ಮೂಲದಿಂದಾರಂಭಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆ ಏಳು ರಜ್ಜು ಉದ್ದವಾದುದೂ ಉರ್ಧ್ವಲೋಕವು

ತ್ರಿಲೋಕದ ಅಡೆಯು ಜಕ್ಕಳದಂತೆ ಇಲ್ಲದೆ ವೇತ್ರಾಸನದಂತೆ ನಡುವಣ ಭಾಗವು ಝಲ್ಲರಿ(ಜರಡಿ)ಯಂತೆ ಮೇಲಣಭಾಗವು ಮೃದಂಗದಂತೆ ಇರುವುದು.

ಸ್ಫಟಿವೈಶಾಖಸ್ಥಾನಂ ಕಟಿ |

ತಟವನ್ಯಸ್ತಹಸ್ತಯುಗನಾಗಿ ಮಹಾ |

ಲಟಹಂ ಬೆರಸಿದೋಪ್ಪವ |

ನಟಿನಾಕೃತಿ ತಾನೇ ಲೋಕದೊಂದಾಕಾರಂ ||

‘.....ಲೋ |

ಕತ್ರಯ ಮದನುಕ್ರಮದೊಳ್ |

ವೇತ್ರಾಸನ ಝಲ್ಲರಿ ಮೃದಂಗ ಸಮಾನಂ’ ||

(ಪಂಪನ ಆದಿ ಪುರಾಣ. . ೪೫-೪೬)

ಅಡಿಜಕ್ಕಳಮೆಂಬಂದಂ | ನಡು ಝಲ್ಲರಿಯಂತೆ ಮೇಲೆ ಮರ್ದಳಿಯಂತೆ ||

ರ್ಪಡೆದಿರಿಸಿದಂತೆ ಮೊದಲಿಂ | ಕಡೆ ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲೋಡೆ ಲೋಕದಾಕೃತಿಯೆಸಗುಂ ||

(ರತ್ನಾಕರಕೃತ ತ್ರಿಲೋಕ ಸಪಾದ ಶತಕಂ)

ಅಧೋಲೋಕ- ಸ್ವರೂಪ.

ಅಧೋಲೋಕಗಳು ಏಳು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಘರ್ಮಾ, ವಂಶಾ, ಮೇಘಾ, ಅಂಜನಾ, ಅರಿಷ್ಟಾ, ಮಘವಿ, ಮಾಘವೀ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು. ವರ್ಣ, ಸ್ವರೂಪ ಭೇದದಿಂದ ಇವನ್ನೇ ರತ್ನಪ್ರಭೆ, ಶರ್ಕರಾಪ್ರಭೆ, ವಾಲುಕಾಪ್ರಭೆ, ಪಂಕಪ್ರಭೆ, ಧಾಮಪ್ರಭೆ, ತಮಃಪ್ರಭೆ, ಮಹಾತಮಃಪ್ರಭೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ನರಕಗ

ಕೆಲ್ಲ ಈ ಅಧೋಲೋಕಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರತಿ ನರಕವು ಒಂದರ ಕೆಳಗೊಂದರಂತೆ ಇರುವ ಘನೋದಧಿ, ಘನ, ತನು ಎಂಬ ಮೂರು ವಾತವಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಈ ವಾತವಲಯಗಳು (ಪ್ರತಿ ಒಂದು) ೨೦ ಸಾವಿರ ಯೋಜನ ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಆಕಾಶವಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಧೋಭೂಮಿ(ಲೋಕ)ಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಲಳಲಕ್ಷ ನರಕ ಬಿಲಗಳುಂಟು:— ಮೊದಲ ನರಕದಲ್ಲಿ ೩೦ಲಕ್ಷ, ೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೫ಲಕ್ಷ, ೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೫ಲಕ್ಷ, ೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦ಲಕ್ಷ, ೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫ಲಕ್ಷ, ೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫ ಕಡಿಮೆ ೧೦ಲಕ್ಷ, ೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫. ಈ ನರಕಬಿಲಗಳು ತ್ರಿಕೋಣ ಚಾಕೋಣ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರದ ಆಕಾರವಾಗಿವೆ. ಅವು ಸಂಖ್ಯಾತ, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿವೆ. ಈ ಬಿಲಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರತಿಒಂದು ಬಿಲದ ಪೃಥ್ವೀಸ್ತಂಭಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೃದಂಗವನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಳಿದರೆ ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ನೆಲವೂ, ನಡುವೆ ಕೊಳವೆಯಂತಹ ಭಾಗವೂ ಆಗುವ ಹಾಗೆ ಇವುಗಳ ಆಕಾರವುಂಟು.

ಈ ಎಳೂ ನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ೪೯ ಪಟಲಗಳುಂಟು. ಪಟಲಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಕ, ಪ್ರಸ್ತಾರ, ಅಂತರ್ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ಯಾವ ನರಕಬಿಲಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗವು ಒಂದೇ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದೋ ಆ ಬಿಲಗಳು ಒಂದು ಪಟಲದ ವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪಟಲವೆಂದರೆ ಅಂತಸ್ತು (ನೆಲೆ) ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನರಕ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೂ ಕೆಳಗೂ ಒಂದೊಂದು ಸಾವಿರ ಯೋಜನ ಬಿಟ್ಟು ನಡುವೆ ಪಟಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಕ ಶ್ರೇಣೀಬದ್ಧ, ಪ್ರಕೀರ್ಣಕ ಎಂಬ ಮೂರು ತರದ ಬಿಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರಕಗಳೆಂಬವು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಮುಖ್ಯಬಿಲಗಳು. ಶ್ರೇಣೀಬದ್ಧಗಳೆಂಬವು ಇಂದ್ರಕಗಳ, ಎಂಟೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೀರ್ಣಕಗಳೆಂಬವು ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ನಡುವೆ ಪೂವಲಿಗದಿಂದಂತೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ರತ್ನ ಪ್ರಭೆಯೆಂಬ ಮೊದಲ ನರಕಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಖರ ಭಾಗವು ೧೬ ಸಾವಿರ ಯೋಜನ, ಪಂಕಭಾಗವು ೮೯ ಸಾ. ಯೋ. ಅಬ್ಬಹುಲಭಾಗವು ೮೦ ಸಾ. ಯೋ. ಹೀಗೆ ಅದು ೧ ಲಕ್ಷ ೮೦ ಸಾ. ಯೋ. ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ.

ರತ್ನ ಪ್ರಭೆಯ ಖರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಸುರ ಕುಮಾರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತರದ ಭವ ನವಾಸಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ೭ ತರದ ವ್ಯಂತರದೇವತೆಗಳೂ, ಪಂಕಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಸುರ ಕುಮಾರದೇವತೆಗಳೂ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅಬ್ಬ ಹುಲಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಶರ್ಕರಾಪ್ರಭೆ ಮೊದಲಾದ ಮುಂದಿನ ಆರು ಅಧೋಭೂ ಮಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾರಕರು ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿ ಒಂದು ನರಕಭೂಮಿಯ ದಪ್ಪ, ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪಟಲಗಳು.

(೧) ಘರ್ಮಿಯ ಅಬ್ಬಹುಲಭಾಗ- ದಪ್ಪ ಅಂಸಾವಿರ ಯೋಜನ. ೧೩ ಪಟಲಗಳು:- ಸೀಮಂತ, ನಿರಯ, ರಾರವ, ಭ್ರಾಂತ, ಉದ್ಭ್ರಾಂತ, ಸಂಭ್ರಾಂತ, ಅಸಂಭ್ರಾಂತ, ವಿಭ್ರಾಂತ, ತ್ರಪ್ತ, ತ್ರಸಿತ, ವಕ್ರಾಂತ, ಅವಕ್ರಾಂತ, ವಿಕ್ರಾಂತ.

೨ನೆಯ ನರಕ- ದಪ್ಪ- ೩೨ಸಾ. ಯೋ. ೧೧ ಪಟಲಗಳು:- ತತಕ, ಸ್ತನಕ, ವನಕ, ಮನಕ, ಖಡಾ, ಖಡೀಕಾ, ಜಹ್ವೆ, ಜಿಹ್ವಕೆ, ಲೋಲ, ಲೋಲುಕ, ಲೋಲವತ್ಯ.

೩ನೆಯ ನರಕ- ದಪ್ಪ- ೨೮ಸಾ. ಯೋ. ೯ ಪಟಲಗಳು:- ತಪ್ತ, ತಪಿತ, ತಪನ, ತಾಪನ, ನಿವಾಘ, ಉಜ್ವಲಿತ, ಪ್ರಜ್ವಲಿತ, ಸಂಜ್ವಲಿತ, ಸಂಪ್ರಜ್ವಲಿತ;

೪ನೆಯ ನರಕ- ದಪ್ಪ- ೨೪ಸಾ ಯೋ. ೬ ಪಟಲಗಳು:- ಅರ, ಮಾರ, ತಾರ, ವರ್ಚಸ್ವ, ತಮ, ಘಡಾ, ಘಡಾಯ;

೫ನೆಯ ನರಕ- ದಪ್ಪ- ೨೦ಸಾ. ಯೋ. ೫ ಪಟಲಗಳು:- ತಮಕ, ಭ್ರಮಕ, ರುಷಕ, ಅಂಧ, ತಮಿಸ್ರ,

೬ನೆಯ ನರಕ- ದಪ್ಪ ೧೬ಸಾ. ಯೋ. ೩ ಪಟಲಗಳು:- ಹಿಮ, ವಾರ್ಧವಿ, ಲಲ್ಲಕೃ.

೭ನೆಯ ನರಕ- ದಪ್ಪ- ೮ಸಾ. ಯೋ. ೧ ಪಟಲ:- ಅವಧಿಘ್ನನ. (ಈ ಪಟಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೀರ್ಣಕ ಬಿಲಗಳಿಲ್ಲ.)

ಎಲ್ಲ ಪಟಲಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟು ೯೬೦೪ ಶ್ರೇಣಿಬದ್ಧಗಳಿವೆ. ಅರ್ಧ೦೩೪೭ ಪ್ರಕೀರ್ಣಕಗಳಿವೆ. ೫ನೆಯ ನರಕದ ೩/೪ ಭಾಗದ ವರೆಗಿರುವ ಬಿಲಗಳು (೮೨೫ಸಾವಿರ) ಅತ್ಯುಷ್ಣವಾದುವು; ಕೆಳಗಿನ ಉಳಿದ ಬಿಲಗಳು (೧೩೫ಸಾ.) ಅತಿಶೀತವಾದುವು. ಆ ಉಷ್ಣತೆ ಶೈತ್ಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣ-

ಇಳಿಯೋಳ್ ಬಿಡೆ ನಿಡುಲೋಹಾ | ಚಳಮಾಗಳೆ ಮೇಣದಂತೆ ಕರಗುವುದಾಧ್ವಾ || ಸ್ಥಳದಷ್ಟು ದಿನಾರಸಮುಂ | ಘಳಲನೆ ಬಲಿಯಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಕೆಳಗಣ ಶೈತ್ಯಂ ||

ನಾರಕರು.

ಈ ನರಕಬಿಲಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಕಜೀವರು ವಾಸಿಸುವರು. ರತ್ನಪ್ರಭೆಯ ಅಬ್ಬಹುಲಭಾಗದ ೧ನೆಯ ಪಟಲದ ಜೀವರ ದೇಹ ಪ್ರಮಾಣ ಮೂರು ಮೊಳ; ಇದು ಕ್ರಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ೧೩ನೆಯ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ೭ ಧನುಷ್ಯ + ೩ ಮೊಳ; ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ಶರ್ಕರಾ ಪ್ರಭಾದಿ ನರಕಗಳ ಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ೭ನೆಯ ಮಹಾತಮಃ ಪ್ರಭೆಯ ೪ ನೆಯ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಶರೀರ ಪ್ರಮಾಣವು ೫೦೦ ಧನುಷ್ಯವುಂಟು. ನಾರಕರೆಲ್ಲರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಶುಭತರ

ಪಾದ ಲೇಛ್ಯ, ಪರಿಣಾಮ, ದೇಹ, ದೇವನ, ವಿಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವವರಾಗಿರುವರು. ಇವರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅರುಭಕರ್ಮದ ಉದಯವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಲೇಛ್ಯದಿಗಳು ಅರುಭಕಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ನಾರಕರು ಸಹಜ, ಶಾರೀರ, ವ್ಯಾಸನ, ಅಗಂತುಕವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ತರದ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವರು ನಾರಕರಿಗೆ ನಾನಾರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಂಟು; ಆದರೆ ಆ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವರು ದುಃಖವನ್ನೇ ಭೋಗಿಸುವರು; ಅವರು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿಯೂ ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುವರು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಜಗಳವಾಡುವರು. ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ನರಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾರಕರಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಪರಿಣಾಮದ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಗಿ ದುಃಖಕೊಡುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪರರನ್ನು ದುಃಖಬಡಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡುವ ಅಸುರ ಕುಮಾರ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ನರಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಅವಧಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವರ ಪೂರ್ವಭವದ ಪ್ರೇರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವರು ದುಃಖಹೊಂದುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಮಾಧಾನಪಡುವರು ಮೊದಲ ನರಕದ ಗನೆಯ ಸೀಮಂತ ಪಟ್ಟಲದಲ್ಲಿ ೧೦ ಸಾವಿರದಿಂದ ೯೦ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಆಯುಷ್ಯ. ಇದರಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿ ಪಟ್ಟಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ೨ನೆಯ ನರಕದಲ್ಲಿ ೧೦೦೦ ೨ ಸಮುದ್ರ, ೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೦೦೦ ೨ ಸಮುದ್ರ, ೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೦೦೦ ೩ ಸಮುದ್ರ, ೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೦೦೦ ೪ ಸಮುದ್ರ, ೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೦೦೦ ೫ ಸಮುದ್ರ, ೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೦೦೦ ೬ ಸಮುದ್ರ, ೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೦೦೦ ೭ ಸಮುದ್ರ, ೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೦೦೦ ೮ ಸಮುದ್ರ, ೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೦೦೦ ೯ ಸಮುದ್ರ, ೧೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೦೦೦ ೧೦ ಸಮುದ್ರ, ೧೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೦೦೦ ೧೧ ಸಮುದ್ರ, ೧೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೨೦೦೦ ೧೨ ಸಮುದ್ರ, ೧೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೩೦೦೦ ೧೩ ಸಮುದ್ರ, ೧೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೪೦೦೦ ೧೪ ಸಮುದ್ರ, ೧೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೫೦೦೦ ೧೫ ಸಮುದ್ರ, ೧೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೬೦೦೦ ೧೬ ಸಮುದ್ರ, ೧೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೭೦೦೦ ೧೭ ಸಮುದ್ರ, ೧೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೮೦೦೦ ೧೮ ಸಮುದ್ರ, ೧೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೯೦೦೦ ೧೯ ಸಮುದ್ರ, ೨೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೦೦೦೦ ೨೦ ಸಮುದ್ರ, ೨೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೧೦೦೦ ೨೧ ಸಮುದ್ರ, ೨೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೨೦೦೦ ೨೨ ಸಮುದ್ರ, ೨೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೩೦೦೦ ೨೩ ಸಮುದ್ರ, ೨೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೪೦೦೦ ೨೪ ಸಮುದ್ರ, ೨೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೫೦೦೦ ೨೫ ಸಮುದ್ರ, ೨೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೬೦೦೦ ೨೬ ಸಮುದ್ರ, ೨೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೭೦೦೦ ೨೭ ಸಮುದ್ರ, ೨೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೮೦೦೦ ೨೮ ಸಮುದ್ರ, ೨೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೨೯೦೦೦ ೨೯ ಸಮುದ್ರ, ೩೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೦೦೦೦ ೩೦ ಸಮುದ್ರ, ೩೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೧೦೦೦ ೩೧ ಸಮುದ್ರ, ೩೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೨೦೦೦ ೩೨ ಸಮುದ್ರ, ೩೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೩೦೦೦ ೩೩ ಸಮುದ್ರ, ೩೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೪೦೦೦ ೩೪ ಸಮುದ್ರ, ೩೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೫೦೦೦ ೩೫ ಸಮುದ್ರ, ೩೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೬೦೦೦ ೩೬ ಸಮುದ್ರ, ೩೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೭೦೦೦ ೩೭ ಸಮುದ್ರ, ೩೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೮೦೦೦ ೩೮ ಸಮುದ್ರ, ೩೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೩೯೦೦೦ ೩೯ ಸಮುದ್ರ, ೪೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೦೦೦೦ ೪೦ ಸಮುದ್ರ, ೪೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೧೦೦೦ ೪೧ ಸಮುದ್ರ, ೪೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೨೦೦೦ ೪೨ ಸಮುದ್ರ, ೪೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೩೦೦೦ ೪೩ ಸಮುದ್ರ, ೪೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೪೦೦೦ ೪೪ ಸಮುದ್ರ, ೪೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೫೦೦೦ ೪೫ ಸಮುದ್ರ, ೪೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೬೦೦೦ ೪೬ ಸಮುದ್ರ, ೪೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೭೦೦೦ ೪೭ ಸಮುದ್ರ, ೪೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೮೦೦೦ ೪೮ ಸಮುದ್ರ, ೪೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೪೯೦೦೦ ೪೯ ಸಮುದ್ರ, ೫೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೦೦೦೦ ೫೦ ಸಮುದ್ರ, ೫೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೧೦೦೦ ೫೧ ಸಮುದ್ರ, ೫೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೨೦೦೦ ೫೨ ಸಮುದ್ರ, ೫೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೩೦೦೦ ೫೩ ಸಮುದ್ರ, ೫೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೪೦೦೦ ೫೪ ಸಮುದ್ರ, ೫೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೫೦೦೦ ೫೫ ಸಮುದ್ರ, ೫೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೬೦೦೦ ೫೬ ಸಮುದ್ರ, ೫೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೭೦೦೦ ೫೭ ಸಮುದ್ರ, ೫೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೮೦೦೦ ೫೮ ಸಮುದ್ರ, ೫೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೫೯೦೦೦ ೫೯ ಸಮುದ್ರ, ೬೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೦೦೦೦ ೬೦ ಸಮುದ್ರ, ೬೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೧೦೦೦ ೬೧ ಸಮುದ್ರ, ೬೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೨೦೦೦ ೬೨ ಸಮುದ್ರ, ೬೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೩೦೦೦ ೬೩ ಸಮುದ್ರ, ೬೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೪೦೦೦ ೬೪ ಸಮುದ್ರ, ೬೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೫೦೦೦ ೬೫ ಸಮುದ್ರ, ೬೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೬೦೦೦ ೬೬ ಸಮುದ್ರ, ೬೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೭೦೦೦ ೬೭ ಸಮುದ್ರ, ೬೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೮೦೦೦ ೬೮ ಸಮುದ್ರ, ೬೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೬೯೦೦೦ ೬೯ ಸಮುದ್ರ, ೭೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೦೦೦೦ ೭೦ ಸಮುದ್ರ, ೭೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೧೦೦೦ ೭೧ ಸಮುದ್ರ, ೭೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೨೦೦೦ ೭೨ ಸಮುದ್ರ, ೭೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೩೦೦೦ ೭೩ ಸಮುದ್ರ, ೭೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೪೦೦೦ ೭೪ ಸಮುದ್ರ, ೭೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೫೦೦೦ ೭೫ ಸಮುದ್ರ, ೭೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೬೦೦೦ ೭೬ ಸಮುದ್ರ, ೭೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೭೦೦೦ ೭೭ ಸಮುದ್ರ, ೭೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೮೦೦೦ ೭೮ ಸಮುದ್ರ, ೭೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೭೯೦೦೦ ೭೯ ಸಮುದ್ರ, ೮೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೦೦೦೦ ೮೦ ಸಮುದ್ರ, ೮೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೧೦೦೦ ೮೧ ಸಮುದ್ರ, ೮೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೨೦೦೦ ೮೨ ಸಮುದ್ರ, ೮೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೩೦೦೦ ೮೩ ಸಮುದ್ರ, ೮೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೪೦೦೦ ೮೪ ಸಮುದ್ರ, ೮೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೫೦೦೦ ೮೫ ಸಮುದ್ರ, ೮೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೬೦೦೦ ೮೬ ಸಮುದ್ರ, ೮೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೭೦೦೦ ೮೭ ಸಮುದ್ರ, ೮೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೮೦೦೦ ೮೮ ಸಮುದ್ರ, ೮೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೮೯೦೦೦ ೮೯ ಸಮುದ್ರ, ೯೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೦೦೦೦ ೯೦ ಸಮುದ್ರ, ೯೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೧೦೦೦ ೯೧ ಸಮುದ್ರ, ೯೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೨೦೦೦ ೯೨ ಸಮುದ್ರ, ೯೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೩೦೦೦ ೯೩ ಸಮುದ್ರ, ೯೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೪೦೦೦ ೯೪ ಸಮುದ್ರ, ೯೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೫೦೦೦ ೯೫ ಸಮುದ್ರ, ೯೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೬೦೦೦ ೯೬ ಸಮುದ್ರ, ೯೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೭೦೦೦ ೯೭ ಸಮುದ್ರ, ೯೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೮೦೦೦ ೯೮ ಸಮುದ್ರ, ೯೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೯೯೦೦೦ ೯೯ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೦೦೦ ೧೦೦ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೧೦೦ ೧೦೧ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೨೦೦ ೧೦೨ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೩೦೦ ೧೦೩ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೪೦೦ ೧೦೪ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೫೦೦ ೧೦೫ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೬೦೦ ೧೦೬ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೭ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೭೦೦ ೧೦೭ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೮ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೮೦೦ ೧೦೮ ಸಮುದ್ರ, ೧೦೯ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೦೯೦೦ ೧೦೯ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೦ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೦೦೦ ೧೧೦ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೧ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೧೦೦ ೧೧೧ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೨ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೨೦೦ ೧೧೨ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೩ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೩೦೦ ೧೧೩ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೪ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೪೦೦ ೧೧೪ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೫ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೫೦೦ ೧೧೫ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೬ನೆಯದರಲ್ಲಿ ೧೧೬೦೦ ೧೧೬ ಸಮುದ್ರ, ೧೧೭

ಮಧ್ಯಮತೋಕ.

ಮಧ್ಯಮಲೋಕವು ಮನುಷ್ಯರ ವಾಸಸ್ಥಾನವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಸಮುದ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಂಬೂದ್ವೀಪವು ಆ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಅದರ ವ್ಯಾಸವು ೧ ಲಕ್ಷಯೋಜನ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪವು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಂತೆ ಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಮಂದರವೆಂಬ ಪರ್ವತವುಂಟು. ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತಲು ಮಹಾಸಾಗರವುಂಟು. ಆ ಮಹಾಸಾಗರದ ಸುತ್ತಲು ಮತ್ತೆ ಮಹಾದ್ವೀಪವುಂಟು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮಧ್ಯಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಗರಗಳೂ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಂಬೂದ್ವೀಪವನ್ನು ಲವಣಸಾಗರವು ಸುತ್ತುಿದೆ. ಲವಣ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಧಾತಕೀಖಂಡ ದ್ವೀಪವು ಸುತ್ತುಿದೆ. ಧಾತಕೀಖಂಡವನ್ನು ಕಾಲೋದಸಮುದ್ರವು ಸುತ್ತುಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸುತ್ತು ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪವುಂಟು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸ್ವಯಂಭೂರಮಣವೆಂಬ ಕೊನೆಯ ಮಹಾಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಅಸಂಖ್ಯ ಮಹಾದ್ವೀಪಗಳೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳೂ ಉಂಟು.

ಜಂಜೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಏಳು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು:- ಭರತ, ಹೈಮವತ, ಹರಿ, ವಿದೇಹ

ರವ್ಯಕ, ಹೈರಣ್ಯವತ, ಐರಾವತ. ಇವುಗಳಿಗೆ ವರ್ಷಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ವರ್ಷಗಳು ಆರು ವರ್ಷಧರ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಆ ಪರ್ವತಗಳು- ಹಿಮವಂತ, ಮಹಾಹಿಮವಂತ, ನಿಷಧ, ನೀಲ, ರುಕ್ಮಿ, ಶಿಖರಿ. ಇವಕ್ಕೆ ಕುಲಪರ್ವತಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇವುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಭಾಗಗಳು ಹಲವು ಬಗೆಯ ರತ್ನಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಇವು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಒಂದು ದೂರ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಹಿಮವಂತವು ಚಿನ್ನದ ಪರ್ವತವು, ಮಹಾಹಿಮವಂತವು ಬೆಳ್ಳಿಯದು; ಹರಿಪರ್ವತವು ತಾಮ್ರವರ್ಣ ಸುವರ್ಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದು ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವರೂಪಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ರುಕ್ಮಿಯೂ ಬೆಳ್ಳಿಯದೇ. ಶಿಖರಿ ಪರ್ವತವು ಚಿನ್ನದಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಈ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪದ್ಮ, ಮಹಾಪದ್ಮ, ತಿಗಂಭ, ಕೇರರಿ, ಮಹಾಪುಂಡರೀಕ, ಪುಂಡರೀಕ ಎಂಬ ಆರು ಸರೋವರಗಳುಂಟು. ಇವೂ ಪರ್ವತಗಳಂತೆ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಪದ್ಮ ಸರೋವರವು ಗಂಗೆಯೋಜನ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ೫೦ ಯೋಜನ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸರೋವರವು ಮೊದಲ ಸರೋವರದ ಇಮ್ಮಡಿ ಉದ್ದ ಅಗಲಗಳುಳ್ಳದು; ಮೂರನೆಯದು ಎರಡನೆಯದರ ಇಮ್ಮಡಿ ಉದ್ದ ಅಗಲಗಳುಳ್ಳದು. ಏನೆಯದು ಮೂರನೆಯದಕ್ಕೂ. ಐದನೆಯದು ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೂ ಆರನೆಯದು ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾದುವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೦-೨೦ ೪೦-೪೦ ೨೦ ೧೦ ಯೋಜನ ಅಳವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಸರೋವರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಮಹಾಕಮಲವುಂಟು. ಆ ಕಮಲಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಶ್ರೀ, ಹ್ರೀ, ಧೃತಿ, ಕೀರ್ತಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಯರು ನೆಲಸಿರುವರು. ಇವರ ಆಯುಷ್ಯವು ಒಂದು ಪಲ್ಯ. ತಾವು ವಾಸಿಸಿದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇವರು ಒಡತಿಯರು; ಇವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಭಾಸದ ಸಾಮಾನಿಕ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳು ಸುತ್ತಲಿದ್ದ ಬೇರೆ ಕಮಲಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವರು. ಭರತ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ- (೧) ಗಂಗೆ, ಸಿಂಧು (೨) ರೋಹಿತ, ರೋಹಿತಾಸ್ಮಿ, (೩) ಹರಿತ್, ಹರಿಕಾಂತೆ, (೪) ಶೀತೆ, ಶೀತೋದಿ, (೫) ನಾರಿ, ನರಕಾಂತೆ, (೬) ಸುವರ್ಣಕಾಲೆ, ರೂಪ್ಯಕಾಲೆ, (೭) ರಕ್ತೆ, ರಕ್ತೋದಿ ಎಂಬ ೭ ಜೋಡು (ಹದಿನಾಲ್ಕು) ನದಿಗಳು ಹರಿದಿವೆ. ಪ್ರತಿಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರದೊಳಗಿನ ಮೊದಲಿನ ನದಿಯು ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ, ಎರಡನೆಯ ನದಿಯು ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಕೂಡಿದೆ. ಗಂಗಾ ಸಿಂಧುಗಳಿಗೆ ಉಪ ನದಿಗಳು ೧೪೦೦೦ ೨ನೆಯ. ೩ನೆಯ, ೪ನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ನದಿಗಳಿಗೆ ಇದರ ಇಮ್ಮಡಿ ಉಪನದಿಗಳು. ೫ನೆಯ ೬ನೆಯ ೭ನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಈ ಮಹಾನದಿಗಳಿಗೆ ಉಪನದಿಗಳು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವವು.

ಭರತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಜಯಾರ್ಥವೆಂಬ ಪರ್ವತವು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರು ಖಂಡಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಜಯಾರ್ಥದ ಉತ್ತರದಲ್ಲುಂಟು, ಮೂರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲುಂಟು. ಈ ಆರೂ ಖಂಡಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಅರಸರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಉತ್ತರದ ಮೂರು ಖಂಡಗಳನ್ನು ಜಯಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಅರ್ಧ ವಿಜಯಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ನಡುವಿನ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ವಿಜಯಾರ್ಥನೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ರಜತಾನ್ರಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಗಂಗಾ ಸಿಂಧುಗಳು ವಿಜಯಾರ್ಥದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತ ಅನರ ಗುಹೆಯೊಳಗಿಂದ ಹಾಯ್ದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕೂಡುವವು. ವಿಜಯಾರ್ಥದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಮೂರು ಖಂಡಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಡುವಿನ ಖಂಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎರಡು ಖಂಡಗಳೂ ಮೈಜ್ಞ ಖಂಡಗಳು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಖಂಡವು. ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಕ್ಷಿಣ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವುಂಟು. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕುಲಾಚಲವುಂಟು.

೨ನೆಯ ೩ನೆಯ ೪ನೆಯ ೫ನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗೋಲಾಕಾರ ಪರ್ವತವುಂಟು. ಹೈಮವತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಇಂತಹ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ವೃತ್ತವೇದಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಹಿಮವಂತದ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಮಸರೋವರದಿಂದ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಹೊರಟು ಭರತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಮತ್ತು ರೋಹಿತಾ ಸ್ವಯಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ನದಿಯು ಹೈಮವತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತವೇದಾಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಸುತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಹೈಮವತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮಹಾಹಿಮವಂತನೆಂಬ ಪರ್ವತವುಂಟು. ಈ ಪರ್ವತದಿಂದ ಹೊರಟ ಮತ್ತೊಂದು ನದಿಯು ಹೈಮವತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವೃತ್ತವೇದಾಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಸುತ್ತು ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕೂಡುವುದು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಮೂರನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ನದಿ ಪರ್ವತಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯುಂಟು. ೨ನೆಯ ಮತ್ತು ೩ನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಘನ್ಯ, ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಭೋಗ ಭೂಮಿಗಳುಂಟು.

೪ನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿದೇಹನೆಂದು ಹೆಸರು. ವಿದೇಹದೊಳಗಿನ ಗೋಲಾಕಾರ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಸುಮೇರುವೆನ್ನುವರು. ಸುಮೇರುವಿನ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಷ್ಟ ಭೋಗ ಭೂಮಿಗಳುಂಟು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಕರ್ಮ ಭೂಮಿಗಳುಂಟು. ವಿದೇಹದಲ್ಲಿ ಸೀತಾ, ಸೀತೋದಾ ಎಂಬ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಪರ್ವತವನ್ನು ಸುತ್ತು ಕ್ರಮದಿಂದ ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರುವವು. ವಿದೇಹ ಕ್ಷೇತ್ರದೊಳಗಿನ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕರ್ಮ ಭೂಮಿ

ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಜಯಾರ್ಥ ಪರ್ವತವೂ, ಎರಡು ಉಪನದಿಗಳೂ ಇರುವುವು.

ಐದನೆಯ ಆರನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಮಹಾನದಿಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ಪರ್ವತವೂ ಉಂಟು. ಈ ಎರಡು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮಧ್ಯಮ, ಮಘಿನ, ಭೋಗ ಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಭರತ ಐರಾವತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಚಕ್ರಭ್ರಮಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವರ ಆಯುಷ್ಯ, ಶಕ್ತಿ, ಶರೀರ ಇವುಗಳ ಹ್ರಾಸ ವೃದ್ಧಿಗಳಾಗುವುವು. ಭೂರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿವರ್ತನವಾಗುವುದು.

ಜಂಬುದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತಲಿನ ಲವಣೋದ ಸಮುದ್ರವು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ಅಗಲವದೆ. ಲವಣ ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಲು ಧಾತಕೀಖಂಡವೆಂಬ ದ್ವೀಪವುಂಟು. ಅದು ಲವಣೋದ ಸಮುದ್ರದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಂಬುದ್ವೀಪದ ಸುಲ್ಮಡಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲವು ೪ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ. ಜಂಬುದ್ವೀಪವು ಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರೊಳಗಿನ ಪರ್ವತಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಅವರೆ ಧಾತಕೀಖಂಡವು ಕಂಕಣಾಕೃತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಚಕ್ರವು ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಇದೂ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆ ಪರ್ವತಗಳ ಸಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಧಾತಕೀಖಂಡದಲ್ಲಿ ೧೨ ಪರ್ವತಗಳೂ, ೨ ಮೇರುಗಳೂ, ೧೪ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೬೮ ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳೂ, ೧೨ ಭೋಗ ಭೂಮಿಗಳೂ ಇರುವುವು.

ಧಾತಕೀಖಂಡದ ಆಚೆಗೆ ಕಾಲೋದ ಸಮುದ್ರವೂ ಅದರಾಚೆಗೆ ಪುಷ್ಕರ ದ್ವೀಪವೂ ಉಂಟು. ಕಾಲೋದ ಸಮುದ್ರದ ವಿಸ್ತಾರವು ೮ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ. ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪವು ೧೬ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪದ ಅರ್ಧಭಾಗದಲ್ಲಿ (೮ ಲಕ್ಷಯೋ.) ಧಾತಕೀ ಖಂಡದಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪರ್ವತ ಮೊದಲಾದವು ಉಂಟು. ಉಳಿದ ೮ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮೊದಲಾದವಿವಿಧವಿಲ್ಲ. ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪದ ನಟ್ಟ ನಡುವೆ ಮಾನುಷೋತ್ತರವೆಂಬ ಪರ್ವತವುಂಟು. ಈ ಪರ್ವತದ ಹೊರಗೆ ಮನುಷ್ಯರ ವಾಸ ಸಂಚಾರಗಳಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಧರ, ಯುಷಿ ಮೊದಲಾದವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಬಹಿರ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಜಗಳು ವಾಸಿಸುವುವು.

ಮಧ್ಯಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳೂ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳೂ ಹಲವು.

ಉಂಟು ರಾಜ್ಯಭಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ಸೇವೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಉಪಜೀವನವು ನಡೆಯುವುದೋ, ಎಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯವುಂಟೋ, ಎಲ್ಲಿ ಸಾಪವುಣ್ಯಗಳಿಂದ ಜೀವರು ಬಂಧನನ್ನೈದುವರೋ ಅವು ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳು. ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೭೦. ಅವು ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಭರತ ಐರಾವತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ೨, ವಿದೇಹದಲ್ಲಿ ೩೨, ಧಾತಕೇಖಂಡದಲ್ಲಿ ೬೮, ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ೬೮. ವಿದೇಹಕ್ಷೇತ್ರದ ೩೨ ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಭರತ ಐರಾವತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಂತೆ ವಿಜಯಾರ್ಧಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಎರಡು ನದಿಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ೬ ಖಂಡಗಳಾಗಿವೆ. ವಿದೇಹದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಈ ಆರು ಖಂಡಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವರು.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೃಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಎಲ್ಲಿ ರಾಜ ಪ್ರಜೆಗಳೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲವೋ, ಎಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಚಾರವಿಲ್ಲವೋ ಅವು ಭೋಗಭೂಮಿಗಳು. ಭರತಐರಾವತಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಅವಸರ್ಪಿಣೀಕಾಲದ ಮೂರು ಅಂತಃಕಾಲಗಳ ವರೆಗೆ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅವಸರ್ಪಿಣಿಯ ಏನೆಯ ಕಾಲದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಇವು ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಅವಸರ್ಪಿಣಿಕಾಲದ ಕೊನೆಯಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಉತ್ಸರ್ಪಿಣಿಯ ಮೂರು ಅಂತಃಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳಾಗಿಯೇ ಇರುವುವು. ಭರತ, ಐರಾವತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈ ಮೇರೆಗೆ ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳೆನ್ನುವರು. ವಿದೇಹದೊಳಗಿನ ೩೨ ಕರ್ಮಭೂಮಿಗಳು ಮೇರುವಿನ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವುವು ಇವಲ್ಲದೆ ಆ ಸರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉತ್ತಮ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳುಂಟು. ಅಗ್ರ ದೇವಕುರು, ಉತ್ತರಕುರು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುವು. ಹೈಮವತ, ಹೈರಣ್ಯವತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಜಘನ್ಯಭೋಗಭೂಮಿಗಳು. ಮತ್ತು ಹರಿರಮ್ಯಕಕ್ಷೇತ್ರವು ಮಧ್ಯವ ಭೋಗಭೂಮಿಯು. ಜಘನ್ಯಭೋಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವರ ಆಯುಃಪರಿಮಿತಿಯು ಒಂದು ಪಲ್ಯ. ಮಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ೨ ಪಲ್ಯ; ಉತ್ತಮದಲ್ಲಿ ೩ ಪಲ್ಯ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಆರುಭೋಗ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲದೆ ಧಾತಕೇಖಂಡದಲ್ಲಿ ೧೨, ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ೧೨ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳುಂಟು. ಈ ಎರಡುವರೆ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನವೂ ಭೋಗಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯವಾಸವಿಲ್ಲ. ಅಂತ ದ್ವೀಪಗಳು ಕು-ಭೋಗಭೂಮಿಗಳು.

ಮನುಷ್ಯರು.

ಜಂಬೂದ್ವೀಪ, ಧಾತಕೇಖಂಡ, ಪುಷ್ಕರದ್ವೀಪಾರ್ಧ ಈ ಎರಡುವರೆ ದ್ವೀಪ

ಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಲವಣೋದ, ಕಾಲೋದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯರ ವಾಸ ಸಂಚಾರಗಳುಂಟು. ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯ ಈ ವಾಸ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೯೭ ಅಂತರ್ದೀಪ ಪಗಳುಂಟು. ಈ ಅಂತರ್ದೀಪದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಕುಭೋಗಭೂಮಿಜರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವಾನರಾಕೃತಿಗಳೂ ಕೆಲವರು ಅಶ್ವಮುಖರೂ ಉಂಟು. ಅವರೆಲ್ಲರು ಮೈಚ್ಛರು.

ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಯ, ಮೈಚ್ಛ ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು. ಆರ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರು ಹುಟ್ಟುವರು. ಆದರೆ ಆರ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ-ಭಿಲ್ಲ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಗಳು ಮೈಚ್ಛರು. ಆರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಶಿ ಮೊದಲಾದ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರೇತ್ರಾರ್ಯರು, ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವ ಜಾತ್ಯಾರ್ಯರು, ವಾಣಿಜ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಜೀವಿಸುವ ಸಾವದ್ಯಕ ಮಾರ್ಯರು, ಗೃಹಿಶ್ರಾವಕರಾಗಿ ಸಂಯಮಾಸಂಯಮಧಾರಿಗಳಾಗಿರುವ ಅಲ್ಪ ಸಾವದ್ಯಕಮಾರ್ಯರು, ಪೂರ್ಣಸಂಯಮ-ಸಾಧುಗಳಾದ ಅಸಾವದ್ಯಕಮಾರ್ಯರು, ಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರರಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಚರಿತ್ರಾರ್ಯರು, ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ದರ್ಶನಾರ್ಯರು, ಎಂಬ ವರ್ಗಗಳುಂಟು ಇದಲ್ಲದೆ ಮುದ್ದಿ, ಕ್ರಿಯೆ, ತಪಸ್ಸು, ಬಲ, ಔಷಧ, ರಸ, ಪ್ರೇತ್ರ, ವಿಕ್ರಿಯೆ ಈ ಎಂಟು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಋದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರೂ ಆರ್ಯರೆನಿಸುವರು.

ಹೈಮವತ, ಹರಿವರ್ಷ, ದೇವಕುರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧, ೨, ೩ ಪಲ್ಯ ಆಯುಷ್ಯವು ವಿದೇಹದ ಮನುಷ್ಯರ ಆಯುಷ್ಯವು ೧೫೦೦ ವರ್ಷ. ಇದು ಪರಮಾಯುಷ್ಯವು. ಜಘನ್ಯಾಯುಷ್ಯವು ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತಪರಿಮಿತವು. ಇವರ ಎತ್ತರವು ೫೦೦ ಬಿಲ್ಲು. ಉಳಿದ ಮನುಷ್ಯರ ಮತ್ತು ತೀರ್ಥಂಕರಗಳ ಪರಮಾಯುಷ್ಯವು ೩ ಪಲ್ಯ ಪರಿಮಿತವು. ಜಘನ್ಯಾಯುಷ್ಯವು ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತ ಪರಿಮಿತವು.

ಉದ್ವರ್ಣಲೋಕ.

ವೈಮಾನಿಕ ದೇವರು ವಾಸಿಸುವ ಲೋಕವು ಉದ್ವರ್ಣಲೋಕವು. ಸುಮೇರುಪರ್ವತದ ಶಿಖರದಿಂದ ಉದ್ವರ್ಣಲೋಕದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಉದ್ವರ್ಣಲೋಕದಲ್ಲಿ ೧೬ ಕಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವರ್ಗಗಳುಂಟು:- ೧ ಸೌಧರ್ಮಕಲ್ಪ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ೨ ಈಶಾನಕಲ್ಪ-ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆರುವುದು. ಈ ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ೩ ಸನತ್ಕುಮಾರಕಲ್ಪ, ೪ ಮಾಹೇಂದ್ರಕಲ್ಪ ಎಂಬವೆರಡು ಇರುವುವು. ಮುಂದೆ ೫ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ, ೬ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರಕಲ್ಪಗಳು; ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ೭ ಲಾಂತವ, ೮ ಕಾಸಿಷ್ಠ ಎಂಬ ಕಲ್ಪಗಳಿರುವುವು. ಇವುಗಳ

ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ೯ ಶುಕ್ರಕಲ್ಪ, ೧೦ ಮಹಾಶುಕ್ರಕಲ್ಪಗಳಿರುವವು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ೧೧ ಶತಾರ ೧೨ ಸಹಸ್ರಾರಕಲ್ಪಗಳು; ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ೧೩ ಆನತ ೧೪ ಪ್ರಾಣತ ಕಲ್ಪಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ೧೫ ಆರಣ ೧೬ ಅಚ್ಯುತ ಕಲ್ಪಗಳು ಉಂಟು. ಈ ಹದಿನಾರು ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ೧೨ ಜನ ಇಂದ್ರರು ಆಳುವರು. ಸಾಧ ಮೇಂದ್ರ, ಈಶಾನೇಂದ್ರ, ಸನತ್ಕುಮಾರೇಂದ್ರ, ಮಾಹೇಂದ್ರೇಂದ್ರ ಇವರು ಮೊದಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಕಲ್ಪಗಳ ಒಡೆಯರು. ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರನು ಒಡೆಯನು. ಲಾಂತವೇಂದ್ರನು ೭ನೆಯ ಅನೆಯ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನು. ಶುಕ್ರ, ಮಹಾಶುಕ್ರಗಳು ಶುಕ್ರೇಂದ್ರನಿಂದ ಆಳಲ್ಪಡುವವು. ಶತಾರ ಇಂದ್ರನು ೧೧ನೆಯ ೧೨ನೆಯ ಕಲ್ಪಗಳ ಒಡೆಯನು. ಆನತೇಂದ್ರ, ಪ್ರಾಣ ತೇಂದ್ರ, ಆರಣೇಂದ್ರ, ಅಚ್ಯುತೇಂದ್ರರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರ್ಗಗಳ ಒಡೆಯರು. ಈ ಕಲ್ಪಗಳ ಆಚೆಗೆ ಗ್ರೈವೇಯಕವೆಂಬ ವಿಮಾನವುಂಟು. ಅದರ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಅನುದಿಶವಿಮಾನವೂ ಅನುದಿಶವಿಮಾನದ ಆಚೆಗೆ ಅನುತ್ತರ ವಿಮಾನವೂ ಉಂಟು. ಈ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಟಲಗಳೆಂಬ ಭಾಗಗಳುಂಟು. ಗ್ರೀವೇಯಕ, ಅನುದಿಶ, ಅನುತ್ತರ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು (೬) ಪಟಲಗಳುಂಟು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೬ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ೫೨ ಪಟಲಗಳುಂಟು. ಪ್ರತಿಪಟಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಕ, ಶ್ರೇಣೀಬದ್ಧ, ಪ್ರಕೀರ್ಣಕಗಳೆಂಬ ೩ ವಿಮಾನಗಳಿರುವವು ಅನುತ್ತರ ವಿಮಾನದ ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಪಟಲ (ವಿಮಾನ)ಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೀರ್ಣಕವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ; ಅದರ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯ, ವೈಜಯಂತ, ಜಯಂತ, ಅಪರಾಜಿತ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಶ್ರೇಣೀಬದ್ಧ ವಿಮಾನಗಳುಂಟು.

ಗ್ರೈವೇಯಕದ ವರೆಗಿನ ೧೬ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು. ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ನವಗ್ರೈವೇಯಕಾದಿ ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪಾತೀತಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು.

ದೇವತೆಗಳು.

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭವನವಾಸಿ, ವ್ಯಂತರವಾಸಿ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕ, ವೈಮಾನಿಕ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳು. ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳ ದೇವರು ಕೃಷ್ಣ ನೀಲ, ಕಾಪೋತ, ಪೀತ ಲೇಶ್ಯಗಳುಳ್ಳವರು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಸ್ವರ್ಗದವರೆಗೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ತೆರದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ೧೦, ೮, ೫, ೧೨ ಭೇದಗಳುಂಟು. ಎಂದರೆ ಭವನವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ೧೦, ವ್ಯಂತರರಲ್ಲಿ ೮, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕರಲ್ಲಿ ೫ ಕಲ್ಪವಾಸಿ ವೈಮಾನಿಕರಲ್ಲಿ ೧೨ ಭೇದಗಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ, ಸಾಮಾನಿಕ, ತ್ರಾಯಸ್ತ್ರಿಂಶ, ಪಾರಿಷದ, ಆತ್ಮರಕ್ಷ, ಲೋಕಪಾಲ, ಅನೀಕ, ಪ್ರಕೀರ್ಣಕ, ಅಭಿಯೋಗ್ಯ, ಕಿಲಿಷಿಕ ಎಂದು ಹತ್ತು ಭೇದಗಳುಂಟು.

ಇಂದ್ರರು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವರು. ಅವರು ದೇವತೆಗಳ ರಾಜರು. ಇಂದ್ರರಿಗಿಂತ ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನರಾಗಿ ಇಂದ್ರರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯರು. ಮಂತ್ರಿ, ಪುರೋಹಿತರಂತೆ ಇಂದ್ರರಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುವ ೩೩ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತ್ರಾಯಸ್ತ್ರಿಂಶರನ್ನುವರು. ಇಂದ್ರರ ಬಾಹ್ಯ, ಅಭ್ಯಂತರ, ಮಧ್ಯಗಳೆಂಬ ಮೂರೂ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಪಾರಿಷದರು. ಇಂದ್ರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಹಿಂದೆ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ದೇವತೆಗಳು ಆತ್ಮರಕ್ಷರು ದುರ್ಗಪಾಲರಂತಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಲೋಕಪಾಲರು. ಪತ್ನಿ, ಅಶ್ವ, ರಥ, ಹಸ್ತಿ, ಗಂಧರ್ವ, ನರ್ತಕಿ ಈ ಏಳು ತರದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಸೈನಿಕ ದೇವತೆಗಳು ಅನೀಕರಿಸುವವರು. ಪ್ರಜೆಗಳಂತಿರುವವರು ಪ್ರಕೀರ್ಣಕರು. ಸೇವಕರಂತೆ ಅನೆ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಇಂದ್ರಸೇವೆ ಮಾಡುವವರು ಅಭಿಯೋಗ್ಯರೆನಿಸುವರು. ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವವರೂ, ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಆದರ ಹೊಂದದವರೂ ಹೊರಗೇ ನಿಲ್ಲುವವರೂ ಕಿಲ್ಬಿಷಿಕ ದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರು.

ವ್ಯಂತರ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ದೇವರಲ್ಲಿ ತ್ರಾಯಸ್ತ್ರಿಂಶ, ಲೋಕಪಾಲ ಎಂಬ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಂಟು ವರ್ಗಗಳ ದೇವತೆಗಳಿರುವರು.

ಭವನವಾಸಿ, ವ್ಯಂತರವಾಸಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರರು ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಎಂದರೆ ಹತ್ತುತರದ ಭವನವಾಸಿ ದೇವರಲ್ಲಿ ೨೦ ಜನ ಇಂದ್ರರು, ಎಂಟು ತರದ ವ್ಯಂತರರಲ್ಲಿ ೧೬ ಜನ ಇಂದ್ರರು ಇರುವರು.

ಭವನವಾಸಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರಕುಮಾರ, ನಾಗಕುಮಾರ, ವಿದ್ಯುತ್ಕುಮಾರ, ಸುಪರ್ಣಕುಮಾರ, ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ, ವಾತಕುಮಾರ, ಸ್ತನಿತಕುಮಾರ, ಉವಧಿಕುಮಾರ, ದ್ವೀಪಕುಮಾರ, ದಿಕ್ಕುಮಾರ ಎಂದು ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ವ್ಯಂತರರಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರ, ಕಿಂಪುರುಷ, ಮಹೋರಗ, ಗಂಧರ್ವ, ಯಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸ, ಭೂತ, ಪಿಶಾಚ ಎಂದು ಎಂಟು ವರ್ಗಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಗ್ರಹ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಪ್ರಕೀರ್ಣಕತಾರಕ ಎಂದು ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಎರಡುವರೆ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೇರು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುವ ನಿತ್ಯಗತಿಯುಳ್ಳವರು. ಇವರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿ ಹಗಲಿರುಳು, ಗಳಿಗೆ, ಸಳ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲ ವಿಭಾಗವು. ಎರಡುವರೆ ದ್ವೀಪಗಳ ಹೊರಗಿರುವ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರು ಸ್ಥಿರರು.

ವಿಮಾನಗಳು. ಪುಣ್ಯವಂತರ ನಾಸಸ್ಥಾನಗಳು. ೮೪೫೩೨೩ ವಿಮಾನಗಳುಂಟು. ಅವು ಅಸಂಖ್ಯಯೋಜನೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿವೆ. ವಿಮಾನವಾಸಿಗಳಾದ

ವೈವಾಹಿಕ ದೇವರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪೋಪಪನ್ನರೆಂದೂ ಕಲ್ಪಾತೀತರೆಂದೂ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು. ಕಲ್ಪಾತೀತದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರರೇ ಅವರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಹಮಿಂವ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರು.

ಭವನವಾಸಿ, ವ್ಯಂಛರ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕ, ಸೌಧರ್ಮವಾಸಿ, ಐಶಾನವಾಸಿ ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ರವೀರದಿಂದ ಕಾಮಸೇವನ ಮಾಡುವರು. ಸನತ್ಕುಮಾರ ಮಹೇಂದ್ರವಾಸಿಗಳು ದೇವೀಸ್ವರ್ಣಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಾಮತ್ಯಪ್ತಿ ಹೊಂದುವರು. ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರ ಲಾಂತಕ, ಕಾಪಿಷ್ಠವಾಸಿಗಳು ದೇವಿಯರ ಶೃಂಗಾರ, ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದುವರು. ಶುಕ್ರ, ಮಹಾಶುಕ್ರ, ಶತಾರ, ಸಹಸ್ರಾರವಾಸಿಗಳು ದೇವಿಯರೊಡನೆ ಪ್ರೇಮಭಾಷಣ ಅವರ ಸಂಗೀತ ಇವುಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುವರು. ಆನತ ಪ್ರಾಣತ ಆರಣ ಅಚ್ಯುತ ವಾಸಿಗಳು ದೇವಿಯರೊಡನೆ ಪರಸ್ಪರ ಚಿಂತನಮಾತ್ರದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದುವರು. ನವಗ್ರೀವೇಯಕಾದಿ ಖರ್ಗ ವಿಮಾನಗಳು, ಅನುದಿಶವಿಮಾನಗಳು, ಅನುತ್ತರ ವಿಮಾನಗಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಿಗೆ ಕಾಮಪೀಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳು ಮುಕ್ತಜೀವರಲ್ಲಿ ಸುಕರ್ಮಫಲದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಭೋಗಗಳು ದೊರೆಯುವುವು. ಅವರಿಗೆ ಜನ್ಮ ಮರಣಗಳುಂಟು. ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಜೀವರ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಘಟಕವಾಗಿರುವ ಉಪಾದಾನಗಳಿಂದಲೇ ದೇವಶರೀರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಸುರತವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವೀರ್ಯಸ್ಥಲನವಿಲ್ಲ. ದೇವಿಯರಿಗೆ ಗರ್ಭಧಾರಣವಿಲ್ಲ. ದೇವರು ಮಾತೃಗರ್ಭದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಖನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರ್ಗದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆಂದೆನ್ನುವರು. ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಲಾಕಾಂತಿಕರೆಂದೆನ್ನುವರು. ಅವರು ಒಂದು ಜನ್ಮದ ತರುವಾಯ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದುವರು. ಅರ್ಹಂತರ ಪರಿನಿರ್ವಾಣ (ದೀಕ್ಷಾ) ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗಳೇ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವರು. ಬೇರೆ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾರಸ್ವತ, ಅದಿತ್ಯ, ವಹ್ನಿ, ಅರುಣ, ಗರ್ವತೋಯ, ತುಷಿತ, ಆವ್ಯಾಬಾಧ, ಅರಿಷ್ಟ ಎಂದು ಎಂಟು ವರ್ಗಗಳುಂಟು. ವಿಜಯಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವರು ಎರಡು ಜನ್ಮಗಳನ್ನೈತಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು.

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕ ದೇವರು.

ಭೂತಲದ ಮೇಲಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಧ್ಯಮಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕರು ವಾಸಿಸುವರು. ಭೂತಲದಿಂದ ಮೇಲೆ ೧೯೦ ಯೋಜನದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕರೂ ವಾಸಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ತಾರಾಗಣವು

ವುಡು. ಭಾತಲದಿಂದ ಆ ಯೋಜನಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ವಿಮಾನವುಂಟು. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಆ ಯೋಜನಗಳ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನು. ಚಂದ್ರನಿಂದ ಆ ಯೋಜನದ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿರುವವು. ನಕ್ಷತ್ರಸ್ಥಾನದಿಂದ ಆ ಯೋಜನದ ಮೇಲೆ ಬ.ಧಗ್ರಹವು, ಬುಧನಿಂದ ಆ ಯೋಜನ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯಿಂದ ಆ ಯೋಜನಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂಗಳನು, ಮಂಗಳನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಯೋಜನಗಳಮೇಲೆ ಶನೈಶ್ವರನು ಇರುವರು. ಈ ಮೇಲೆಗೆ ನೆಲದಿಂದ ೧೯೦ ಯೋಜನಗಳ ಮೇಲೆ ೧೧೦ ಯೋಜನ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚಕ್ರವುಂಟು ಸೂರ್ಯವಿಮಾನವು ಕಾದ ಚೆನ್ನದ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಅರ್ಧಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ೧೬ ಸಾವಿರ ಸೇವಕರು ಅವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವರು.

ದೇವತೆಗಳ ಪರಮಾಯುಷ್ಯವು ೧ ಸಾಗರದಿಂದ ೩೩ ಸಾಗರದವರೆಗಿರುವುದು.

ದೇವ, ನಾರಕ, ಮನುಷ್ಯ ಇವರ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಜೀವಗಳು ತ್ರಿಯಂಚ ಗಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನ್ಮಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ಗತಿಕಳೆಂಬ ಹೆಸರು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿರುವುವು. ಲೋಕದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಗಳಿಂದ ತುಂಬದೆ ಇಲ್ಲ.

ಸಿದ್ಧಿಲೋಕ.

ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ೧೨ ಯೋಜನದಂತರದಲ್ಲಿ ಕಡುಬಳಿಸಿ, ಬಟ್ಟೆತೂ ಅಗಿ ಬೆಳ್ಳೊಡೆಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಸಿದ್ಧಿ ಶಿಲೆಯೆಂಬುದಿರುವುದು. ಅದು ಈ ಲಕ್ಷಯೋಜನ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಆ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಘನೋದಧಿ, ಘನಾನಿಲ ತನು ಎಂಬ ಮೂರು ವಾತವಲಯಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಾಚೆಗೆ ಅಕಾಶವಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಕಡೆಯ ವಾತವಲಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಉರ್ಧ್ವ ಗಮನಸ್ವಭಾವನಸ್ವನುಸರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಪರಮ ಪವಿತ್ರರೂ ಸರ್ವಕರ್ಮನಿರ್ಮೂಲರೂ ಅವ ಸಿದ್ಧರು ಕಾಯೋತ್ಪರ್ಗ, ಇಲ್ಲವೆ ಪೃಂಕಾಯತ ಎಂಬ ಎರಡು ಆಸನಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕೇವಲಜ್ಞಾನದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖಾತಿಶಯದಲ್ಲಿ ನಿಮಗ್ನರಾಗಿರುವರು, ಮುಕ್ತರ ಶರೀರವು ಮೂರುವರೆ ಮೈಲಿ ದಿಂದ ಏನೂರಪ್ಪತ್ತೈದು ಬಿಲ್ಲುಗಳವರೆಗೆ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದು. ಶರೀರಗಳು ಹೀಗೆ ಹಿರಿಕಿರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವ ಕರು ಹೋರಿ ಎತ್ತುಗಳ ಶಿರಗಳಂತೆ ಸಿದ್ಧರ ಶಿರಗಳು ಒಂದೇ ಸರತ(ಪಾತಳಿ)ದಲ್ಲಿರುವವು. ಸಿದ್ಧರ ಚಿನ್ಮಯ ಶರೀರಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರೂ ಅವರಿಗೆ ಉಬ್ಬುಸವೊದಲಾದ ತೊಂದರೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಬೋಧನೇ ಶರೀರವು; ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸುಖವು ಪರಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು.

ಜ್ಞಾನಗೋಚರರಾಗುವುಗರಿಂದ ಸಿವರು ಸಾಕಾರರೆಂದೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರರಾಗದುರಿಂದ ನಿರಾಕಾರರೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಂಸಾರಿ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾವರಣಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಆಗ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞೇಯ ವಸ್ತುಗಳು ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಸ್ಪಷ್ಟವಿಟ್ಟಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಪುಕ್ಕಲ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತಾಗಲು ಜೀವನ ಚೇತನಾ(ಜ್ಞಾನ) ಶಕ್ತಿಯು ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಚರಿಸುವ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಆತ್ಮನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವೆಂದೂ, ಸರ್ವದರ್ಶಿತ್ವವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಸಿದ್ಧಾಂತರಿಗೆ ಶುಭಾಶುಭಕರ್ಮಜನಿತಸುಖದುಃಖಭೋಕ್ತೃತ್ವವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಅವರು ನಿರುಪಾಧಿಕ (ವಿಷಯನಿರಪೇಕ್ಷ) ಸ್ವರೂಪಾನುಭವರೂಪವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವರು.

ಜೀವದ್ರವ್ಯವು ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾದ ಒಂದೇ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ತನ್ನ ಅನಂತಾನಂತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ಭೂತದೊಳಗಿನ ಲೋಕಪೂರಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಎಲ್ಲ ಜೀವದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸರ್ವಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಬಲ್ಲವು. ಜೀವನ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತಹ ಪರಮಾಣುವಿನಂತಹ ಭಾಗಗಳು. ಇವು ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿರುವುವು. ಜೀವನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಂಸಾರಿಜೀವನು ತನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುವನು. ಹಾಲಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪದ್ಮರಾಗಮಣಿಯ ಕಾಂತಿಯು ಆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪಸುವುವುದು. ಆ ಹಾಲನ್ನು ಕಾಸಲು ಅದು ಉಕ್ಕೇರಿ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅಮಣಿಯ ಕಾಂತಿಯೂ ಆ ಹಾಲನ್ನೆಲ್ಲ ಪಸರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು, ಆ ಹಾಲು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಆ ಮಣಿಯ ಕಾಂತಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವನು ವಾಸಿಸಿದ ಶರೀರವು ಪುಷ್ಪವಾದರೆ ಜೀವನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುವು; ಶರೀರವು ಕೃಶವಾದರೆ ಜೀವನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುವು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗಲೂ ಜೀವನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಂಕೋಚವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುವು.

ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರಿಗಿದ್ದಂತೆ ಸಿವಜೀವರಿಗೆ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ; ಅವರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಮಾಡುವ (ಭಾವಪ್ರಾಣ) ಜೀವಸ್ವಭಾವವು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು.

ಅಜೀವ ತತ್ತ್ವ ೨

ಚೇತನ ಭಿನ್ನವಾದುದು- ಚೇತನಾರಹಿತವಾದುದು- ಅಜೀವವು ಅಜಿಂ ವನೆಂಬುದು ವೇದಾಂತಿಗಳು. ಹೇಳುವ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಗೆ ಸ್ವಾಧೀನ ಸತ್ತಿಯು ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾತಿರಕ್ತ ಸತ್ತಿಯು ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಜೀವವು ಜೀವ ದಂತೆ ಸ್ವಾಧೀನವೂ ಅನಾದ್ಯನಂತವೂ ಆಗಿದೆ. ಅಜೀವವು ಸಾಂಬ್ರರ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸ್ವಾಧೀನವೂ ಅನಾದ್ಯನಂತವೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಏಕವು. ಆದರೆ ಅಜೀವವು ಅನೇಕವಾಗಿದೆ. ನೈರೀಶಿಕರ ಪರ ಮಾಣುವೂ ಅಜೀವವೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೈನರ ಅಜೀವ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಉಂಟು. ಬಾದ್ಧರ ರೂಢ್ಯವೂ ಅಜೀವವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಹಜವದೆ.

ಅಜೀವ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಪುದ್ಗಲ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಆಕಾಶ, ಕಾಲ ಎಂದು ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಈ ಐದು ಅಜೀವಗಳು ಮತ್ತು ಜೀವ ಈ ಆರಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಆರರಲ್ಲಿ ಕಾಲವೊಂದನ್ನು ಛಿದ್ರದ ಛಿದ್ರಕ್ಕೆ ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಧರ್ಮಾ ಧರ್ಮಾವಧಾಕಾಶಸ್ತಥಾ ಕಾಲಶ್ಚ ಪುದ್ಗಲಾಃ ।

ಅಜೀವಾಃಖಲು ಪಂಚೈತೇ ನಿರ್ವಿಷ್ವಾಃ ಸರ್ವದರ್ಶಿಭಿಃ ॥

ಏತೇ ಧರ್ಮಾದಯಃ ಪಂಚ ಜೀವಾಶ್ಚಪ್ರೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಾಃ ।

ಷಡ್ ದ್ರವ್ಯಾಣಿ ನಿಗದ್ಯಂತೇ ದ್ರವ್ಯಯಾಥಾತ್ಮನೇದಿಭಿಃ ॥

ವಿನಾಕಾಲೇನ ಶೇಷಾಣಿ ದ್ರವ್ಯಾಣಿ ಜಿನಪುಂಗವೈಃ ।

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯಾಃ ಕಥಿತಾಃ ಪ್ರದೇಶಾನಾಂ ಬಹುತ್ವತಃ ॥

ಶತ್ತ್ವಾರ್ಥಸಾರ. ೩; ೨-೪

ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ- “ದ್ರವ್ಯಂ ಸಮುತ್ಪಾದ ವ್ಯಯ ಧ್ರಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಂ”- ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶ ಧ್ರುವತ್ವಗಳೆಂಬಿ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳುದು ದ್ರವ್ಯವೆನಿಸುವುದು. ಸ್ವಸ್ವ ರೂಪವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಭಾವಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು. ಭಾವಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಪೂರ್ವಭಾವದ ತ್ಯಾಗವೇ ವಿನಾಶವು ಅನಾದಿ ಸ್ವಭಾವಕವಾದ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶಗಳು ಕಂಡು ಬಾರದಿರುವುದೇ ದ್ರಾವ್ಯವು. ದ್ರವ್ಯದ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವು ಚೇತನದ್ರವ್ಯ(ಜೀವ) ಅಚೇತನ ದ್ರವ್ಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು.

ದವ್ವಂ ಸಲ್ಲಕ್ಪಣಿಯಂ | ಉಪ್ಪಾದವ್ವಯಧುವತ್ತಸಂಜುತ್ತುಂ |

ಗುಣಪಜ್ಜಯಾಸಯಂವಾ | ಜಂ ತಂ ಭಣಂತಿ ಸವ್ವಣ್ಣಾ ||

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಸಮಯಸಾರ.

— ಸದ್ರೂಪವಾದುದು— ಎಂದರೆ ಸತ್ತಾಯುಕ್ತವಾದುದು ದ್ರವ್ಯವು. ಇಲ್ಲವೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಶಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದು ದ್ರವ್ಯವು; ಇಲ್ಲವೆ ಗುಣ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದು ದ್ರವ್ಯವು.

ಸದ್ವಸ್ತುಗಳ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸದ್ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಶಗಳುಳ್ಳವು. ಆದುದರಿಂದ ಸದ್ವಸ್ತುಗಳ ಧರ್ಮವು ಅಥವಾ ಸತ್ತೆ ಎಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿನಾಶಗಳಿಂದಂತಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸತ್ತಾಯು ಕ್ತವಾದುದು ಎಂಬುದೂ, ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಶಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದು ಎಂಬುದೂ ಒಂದೇ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ದ್ರವ್ಯದ ದ್ರವ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೋಗಗೊಡದೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವ ಪರ್ಯಾಯವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು ನಾಶವು. ಹೊಸ ಪರ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕಟಿತಿಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು. ಮೃತ್ತಿ ಕೆಯು ಘಟಪರ್ಯಾಯರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಕಪಾಲಪರ್ಯಾಯವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಪಾಲರೂಪ ದ್ರವ್ಯದ ನಾಶವೂ, ಘಟರೂಪ ದ್ರವ್ಯದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಆದಂತಾಯಿತು. ಕಪಾಲನಾಶವಾದಾಗಲೂ ಘಟೋತ್ಪತ್ತಿಯಾದಾಗಲೂ ಮೃತ್ತಿಕೆಯ ಮೃತ್ತಿಕಾತ್ವವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದೇ ಸ್ಥಿತಿಯೆನಿಸುವುದು.

“ ಗುಣಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದುದು ” ಎಂಬುದು ದ್ರವ್ಯದ ಮೂರನೆಯ ಲಕ್ಷಣವು. ಅನೇಕಾಂತಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮಗಳೇ ಗುಣಗಳು; ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ ಇರುವ ಧರ್ಮಗಳೇ ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಉದಾ:- ವರ್ಣರಸಗಂಧ ಸ್ಪರ್ಶಗಳೆಂಬವು ಪುದ್ಗಲದ ಗುಣಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವು ಪುದ್ಗಲದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವವು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರದ ಆಕೃತಿಗಳು ದ್ರವ್ಯದ ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಆ ಹಲವು ಆಕೃತಿಗಳು ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಆಕೃತಿಯು ಹೋದಮೇಲೆಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕೃತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು.

ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಉಳಿದ ಎರಡನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಶಗಳು ಸಂಭವಿಸಬೇಕಾದರೆ ದ್ರವ್ಯವು ಗುಣ, ಪರ್ಯಾಯಗಳ

ಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದು ಇರಲೇಬೇಕು. ದ್ರವ್ಯವು 'ಸತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಉಪ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದೂ, ಗುಣ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಉಪ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸದ್ರೂಪವೆಂದೂ, ಗುಣಪರ್ಯಾಯಯುಕ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಗುಣಪರ್ಯಾಯಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸದ್ರೂಪವೆಂದೂ, ಉಪ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿನಾಶಯುಕ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು.

ಜೀವವು ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದ್ರವ್ಯಲಕ್ಷಣದ ಮೇರೆಗೆ ಜೀವನಿಗೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಉಪ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳಿಲ್ಲ. ಮೃತ್ತಿಕೆಯು ಘಟ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಘಟೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದೂ, ಘಟವು ಒಡೆದು ಕಪಾಲಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಘಟನಾಶವಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಿದರೂ ಮೃತ್ತಿಕಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಪ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಜೀವನು ಮನುಷ್ಯಗತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇವಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗಲೂ, ಮತ್ತೆ ದೇವಗತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೀರ್ಯಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗಲೂ ಉಪ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳಾದಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಜೀವನ ಜೀವತ್ವವು ಯಾವಾಗಲೂ ಉಳಿವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಉಪ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕರೂ ಪದಾರ್ಥವು ಅವಿನಾಶಿ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಯಾವ ದ್ರವ್ಯವೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಇಲ್ಲ; ನಾಶಹೊಂದುವುದೂ ಇಲ್ಲ; ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೇ ಆಧುನಿಕರು ಏಕಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆನ್ನುವರು.

ದ್ರವ್ಯವು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯವಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ವ್ಯವಹಾರನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೂ, ಗುಣಗಳಿಗೂ ಭೇದವು ಕಂಡುಬರುವುದಾದರೂ ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ, ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೂ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ದ್ರವ್ಯವೆಂದರೆ ಗುಣಗಳ ಸಮುದಾಯವೇ ಸರಿ. ಗುಣ (ದ್ರವ್ಯ), ಗುಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಭೇದವೇ ಇರುವುದೆಂದರೆ ಒಂದೇ ದ್ರವ್ಯವು ಅಸಂಖ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳಾಗಿರುವುದೆಂದು, ಇಲ್ಲವೆ ದ್ರವ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ:- ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಘಟವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ. ಒಂದು ಘಟವೆಂದರೆ ಅನಂತಪರಮಾಣು ಸಮುದಾಯವು. ಘಟವು ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಪುದ್ಗಲದ ಅಸಾಧಾರಣಗುಣಗಳಾದ ರೂಪರಸಗಂಧಸ್ವರಗಳೆಂಬವೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣಗಳಾದ ವಸ್ತುತ್ವ ಮೊದಲಾದುವೂ ಇರುವುವು. ಈ ಗುಣಗಳು ಘಟದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಘಟದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿಯೂ

ಇರುವುದು ಹೇಳಬೇಕು ಘಟದ ಗುಣಗಳಿರುವ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಘಟವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು ಇದರಿಂದ ಘಟದ ಪ್ರತಿಒಂದು ಪ್ರದೇಶವು ಘಟವಾದುದರಿಂದ ಘಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಪರಮಾಣುಗಳು ಎಷ್ಟು ಇರುವವುನೋ ಅಷ್ಟು ಘಟಗಳೇ ಆದುವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಘಟ, ಮತ್ತು ಅದರ ಗುಣ ಇವು ಭಿನ್ನವಾದಾಗ ಅದರ ಪ್ರತಿಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗುಣವು ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಘಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅನಂತವಾಗಿರುವಂತೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳೂ ಅನಂತವಾದುವು. ಮತ್ತು ಆ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಘಟದ ಆ ಪ್ರತಿಒಂದು ಪ್ರದೇಶವು ಘಟವೇ ಆದುದರಿಂದ ಘಟಗಳು ಅನಂತವಾದುವು:- ಹೀಗೆ ಗುಣಗಳು ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೋಷವು ಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಗುಣಗಳು ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಕಥಂಚಿತ್ ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಈ ದೋಷವು ಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಗುಣ, ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದರಿಂದ (ಏಕರೂಪವಾಗುವುದರಿಂದ) ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವು ಅನಂತ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ದೋಷವೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವಂತಾಗುವುದೆಂಬುದು. ಗುಣಗಳು ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ದ್ರವ್ಯವೆಂಬುದೇ ಉಳಿಯಲಾರದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ಧ್ಯಾನದ ರಾಶಿಯೆಂಬುದು ಅಸಂಖ್ಯವಾದ ಕಾಳುಗಳ ಸಮುದಾಯರೂಪವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವು. ಆ ರಾಶಿಯೂ ಕಾಳುಗಳೂ ಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಅವು ಅಸಂಖ್ಯ ಕಾಳುಗಳಾದುವೇ ಹೊರತು. ರಾಶಿಯೆಂಬ ವಸ್ತುವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನಗಳೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಧಾನ್ಯರಾಶಿಯೆಂಬ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ ದ್ರವ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಗುಣಗಳು ದ್ರವ್ಯಭಿನ್ನಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಗುಣ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯ ಇವುಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದಿಂದಲೂ ಗುಣದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ- ಪರಮಾಣುವು ತನ್ನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರೊಡನೆ ಏಕರೂಪವಾಗಿರುವುದು; ಹಾಗೆಯೇ ಅದು ಸ್ಪರ್ಶರಸಗಂಧವರ್ಣಗಳೆಂಬ ತನ್ನ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿರಲಾರದು. ಸಂಕ್ಷೇಪ, ಸಂಖ್ಯೆ, ಲಕ್ಷಣ, ಪ್ರಯೋಜನ ಈ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಗುಣ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಭೇದವು ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಿ

ಗೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ನೀರು ಹಾಲುಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಲು ಅವು ಏಕರೂಪವೆಂದು ಕಾಣಿಸಿದರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರದೇಶತ್ವವು ಆಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದ್ರವ್ಯಗುಣಗಳೂ ಹಾಲುನೀರುಗಳಂತೆ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು; ಆದರೆ ದ್ರವ್ಯಗುಣಗಳೂ ಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಗುಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭೇದವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಏಕ ಪ್ರದೇಶತ್ವದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ.

ಸಂಜ್ಞೆ ಸಂಖ್ಯೆ, ಆಕೃತಿ, ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವ ಇವುಗಳಿಂದ ದ್ರವ್ಯಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುವುದೆಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ “ದ್ರವ್ಯದ ಗುಣಗಳು” ಎಂದು ಮಾತನಾಡುವಾಗ “ದೇವದತ್ತನ ಆಕಳುಗಳು” ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೇವದತ್ತನಿಗೂ ಆಕಳುಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿರುವಂತೆ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೂ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮರದ ಟೊಂಗೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಮರಕ್ಕೂ ಟೊಂಗೆಗಳಿಗೂ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ‘ಮರದ’ ಎಂದು ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವಂತೆ ದ್ರವ್ಯದ ಎಂದು ಷಷ್ಠೀ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸಂಜ್ಞೆ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ಯಪವೇಶ (ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವಿಕೆ)ದಿಂದ ಗುಣಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾಭೇದದಿಂದ ಗುಣಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಕೆಲವರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ದೇವದತ್ತನ ಹತ್ತು ಆಕಳುಗಳು ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೇವದತ್ತನಿಗೂ ಆಕಳುಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದೇವದತ್ತನಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದಶತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕೂಡುವುದು. ಹೀಗೇಯೇ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೂ, ಗುಣಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವೂ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಚತುಷ್ಟಯವೂ ಕೂಡುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಗುಣಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಮಾತು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಖ್ಯಾಭೇದದ ಉಪಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಮರದ ಹತ್ತು ಶಾಖೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಮರಕ್ಕೂ ಶಾಖೆಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಖ್ಯಾಭೇದವು ಕಂಡು ಬರುವದಿಲ್ಲವೋ? ‘ಪುಷ್ಪನಾದ ದೇವದತ್ತನ ಪುಷ್ಪನಾದ ಆಕಳು’ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ದೇವದತ್ತನ ಮತ್ತು ಆಕಳ ಆಕೃತಿಯು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೇದದರ್ಶಕ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ಆಕೃತಿ ಭೇದವು ಗುಣಗುಣಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಎತ್ತರವಾದ ಗಡದ ಎತ್ತರವಾದ ಟೊಂಗೆಗಳು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭೇದಾ

ವಲಂಬಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದ ಆಕೃತಿ ಭೇದವು ಗುಣಗುಣ ಭೇದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಮೂರ್ತದ್ರವ್ಯದ ಮೂರ್ತ ಗುಣಗಳು ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೂ ಅದು ದ್ರವ್ಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾರದು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವೂ ಗುಣಗುಣ ಭೇದ ಸಾಧಕವಾಗಲಾರದು. ಹೆಕ್ಕೆಯೊಳಗಿನ ಆಕಳುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಹೆಕ್ಕೆಗೂ ಆಕಳುಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿರುವಂತೆ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಮರದಲ್ಲಿ ಟೊಂಗೆಗಳಿರುತ್ತವೆ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರಕ್ಕೂ ಟೊಂಗೆಗಳಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯ ಭಾವವು ಗುಣಗುಣಭೇದಸಾಧಕವಾಗಲಾರದು.

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ವ್ಯಪದೇಶ, ಸಂಖ್ಯಾಭೇದ, ಆಕೃತಿಭೇದ, ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯ ಭಾವ ಇವುಗಳ ಉಪಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಗುಣಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಉಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಭೇದವು ಕಂಡು ಬರುವುದಾದರೂ ಅದು ವಾಸ್ತವವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜೀವ ಇವರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವು ಏಕತ್ವಪ್ರಕಾರಕವಾದುದು. ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಜೀವ ಇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ; ಆಕೃತಿಯು (ಸಂಸ್ಥಾನ) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ; ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ; ಆಶ್ರಯವೂ ಒಂದೇ. ಇಂತಹ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಏಕತ್ವಪ್ರಕಾರಕ ಸಂಬಂಧವೆನ್ನುವರು. ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಭೇದವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಗಳೆರಡೂ ಅಚೇತನಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಕರಣರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ, ಭೇದನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರಣವಾದ ಕೊಡಲಿಯು ಇಲ್ಲದಾಗಿ ಪುರುಷನಿಂದ ಭೇದನ ಕ್ರಿಯೆಯು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗಲಾರದೋ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನರೂಪ ಸಾಧನವಿಲ್ಲದಾಗಿ ಆತ್ಮನ ಅನುಭವನಕ್ರಿಯೆಯು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಅಚೇತನನೆನಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇನ್ನು ಆತ್ಮನಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಭಿನ್ನವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಕೊಡಲಿಗೆ ಪುರುಷನ ಸಂಯೋಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಅದು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗಿ ಜ್ಞಾನವು ತನ್ನಿಂದುಂಟಾಗುವ ಆತ್ಮನ ಅನುಭವನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮಭಿನ್ನವಲ್ಲ

ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆನೇಕ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುವು. ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣಗಳೆಂದೂ ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವವು ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬಂದ ಹಲವು ಹೆಸರುಗಳು ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಒಂದೊಂದು ಗುಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಸ್ತಿತ್ವ, ದ್ರವ್ಯತ್ವ, ವಸ್ತುತ್ವ, ಪ್ರಮೇಯತ್ವ, ಪ್ರದೇಶ್ಯತ್ವ, ಅಗುರು ಲಭುತ್ವ ಎಂಬವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣಗಳು. ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಸತ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಗುಣವು ಅಸ್ತಿತ್ವವು. ದ್ರವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಸರ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಗುಣವು ದ್ರವ್ಯತ್ವವು. ಈ ಗುಣದಿಂದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅರ್ಥ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿತ್ವವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಭೂತ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಗುಣಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯ ರಕ್ತಿಗೆ ವಸ್ತುತ್ವವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಗುಣವು ಪ್ರಮೇಯತ್ವವು. ಇದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯವು ಪ್ರಮೇಯವೆನಿಸಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾರವಿಶೇಷೋತ್ಪಾದಕಶಕ್ತಿಯೆಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರದೇಶ್ಯತ್ವವೆನ್ನುವರು. ವಸ್ತುವಿನ ವಸ್ತುತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗಬಾರದಂತೆ ನಿರೋಧನ ತೆರೆಗಳಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಣಮನ ಹೊಂದುವ ಗುಣವು ಅಗುರು ಲಭುತ್ವವು.

ಪುದ್ಗಲ-- ಅಂಗ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಮಟರ್ (Matter) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ರುವ ಅರ್ಥವೇ ಪುದ್ಗಲ ಶಬ್ದಕ್ಕೆರುವುದು. ಪುದ್ಗಲಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ಯಾಯಗಳುಂಟು ಅವು ಸ್ಕಂಧ, ಸ್ಕಂಧದೇಶ, ಸ್ಕಂಧಪ್ರದೇಶ, ಪರಮಾಣು; ಅನಂತ ಪರಮಾಣುಗಳು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಸೇರಲು ಉಂಟಾಗುವ ಪಿಂಡಕ್ಕೆ ಪುದ್ಗಲ ಸ್ಕಂಧವೆನ್ನುವರು. ಸ್ಕಂಧದ ಅರ್ಥಭಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂಧದೇಶವೆಂದೂ, ಸ್ಕಂಧದೇಶದ ಅರ್ಥಭಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂಧ ಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಒಂದು ಸ್ಕಂಧ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಸ್ಕಂಧವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಅದರ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಸ್ಕಂಧದೇಶವೆಂದೂ, ಅದರ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂಧಪ್ರದೇಶವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಮತ್ತೆ ಈ ಸ್ಕಂಧಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂಧವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮತ್ತೆ ಅದರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತ ಒಂದು ದ್ವೈಣಕ (ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹತ್ತಿದ ಪರಮಾಣು ದ್ವಯ)ದ ವರೆಗೆ ಸ್ಕಂಧ, ದೇಶ, ಪ್ರದೇಶ ಎಂಬ ಅನಂತ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಆಗುವವು. ದ್ವೈಣಕದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಲು ಬಾರದುದರಿಂದ ಅದು ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುವೆನಿಸುವುದು. ಇವು ಸ್ಕಂಧದ

ವಿಭಾಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ದ್ವೈಣಕ ಸ್ಕಂಧವೂ, ಮತ್ತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪರ್ಯಾಯಗಳೂ ಆಗುವುವು. ಇವು ಸಂಘಾತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯಗಳು. ಸಂಘಾತ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗ ಈ ಎರಡು ರೀತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪುನಃ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು ಸಂಘಾತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂಧವೆಂಬ ಒಂದೇ ಹೆಸರು. ವಿಭಾಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಕಂಧ, ಸ್ಕಂಧದೇಶ, ಸ್ಕಂಧ ಪ್ರದೇಶ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು. ಪುನಃ ಉಂಟಾದರೆ ಪುರಾಣ (ವೃದ್ಧಿ) ಗಲನ (ಹಾನಿ) ಗಳು ಯಾವುವಕ್ಕೆ ಉಂಟೋ ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವುವು ಎರಡನೆಯದರ ವೃದ್ಧಿ ಹಾನಿಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದೋ ಅದು ಪುನಃ ಉಂಟು, ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಂಟು.

ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣಗಳೆಂಬವು ಪುನಃ ಉಂಟಾಗುವು; ಸ್ಪರ್ಶವು ಮೃದು, ಕಠಿಣ, ಲಘು, ಗುರು, ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಸ್ನಿಗ್ಧ, ರುಕ್ಷ ಎಂದು ಎಂಟು ತೆರನಾಗಿದೆ. ರಸವು ಮಧುರಾನ್ನಲವಣತಿಕ್ತ ಕಷಾಯಗಳೆಂದು ಐದು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಗಂಧವು ಸುಗಂಧ ದುರ್ಗಂಧ ರೂಪವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ವರ್ಣವು ಕೃಷ್ಣ, ನೀಲ, ಪಿಂಕ, ಶುಕ್ಲ ಲೋಹಿತವೆಂದು ಐದು ವಿಧವಾಗಿದೆ.

ಪುನಃ ಸ್ಕಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದರಬಾದರ, ಬಾದರ, ಬಾದರಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬಾದರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಂದು ಆರು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಒಂದರಿಂದೊಂದು ವಿಭಾಗ ಹೊಂದಿದ ಪುನಃ ಉಂಟು ತಾನಾಗಿ ಏಕರೂಪವಾಗ ದಿರುವ ಪುನಃ ಉಂಟು ಬಾದರ ಬಾದರಗಳು. ಉದಾ- ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪುನಃ ಉಂಟು ವಿಭಾಗ ಹೊಂದಿ ಮತ್ತೆ ಏಕರೂಪವಾಗುವ ಪುನಃ ಉಂಟು ಬಾದರಗಳು. ಉದಾ- ಹಾಲು, ಎಣ್ಣೆ, ನೀರು ಮುಂ. ಸ್ಥೂಲರೂಪವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಯಾವ ಪುನಃ ಉಂಟು ಭೇದಿಸಲಿಕ್ಕಾ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವವಕ್ಕೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವಕ್ಕೂ ಬರುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವು ಬಾದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಉದಾ- ನೆಳಲು, ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ, ಬೆಳ್ಳಿಗಳು, ಕತ್ತಲೆ ಮುಂ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ಥೂಲದಂತೆ ತೋರುವುವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬಾದರಗಳು. ಉದಾ- ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣ, ಶಬ್ದಗಳು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದಂತಹವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಉದಾ- ಕರ್ಮ ವರ್ಗಣ (ಕರ್ಮ ಪುನಃ ಉಂಟಾದವು) ಮುಂ. ಕರ್ಮವರ್ಗಣಿಗಿಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವುಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಉದಾ- ಕರ್ಮ ವರ್ಗಣ ಸ್ಕಂಧಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ತರಗತಿಯ ಸ್ಕಂಧಗಳಿಂದ ದ್ವೈಣಕದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಸ್ಕಂಧಗಳು.

ಪರಮಾಣುವು ನಿತ್ಯವು. ಮತ್ತು ಅದು ಮೂರ್ತವು. ರೂಪ ರಸ ಗಂಧ ಸ್ಪರ್ಶಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತಿಯೆನ್ನುವರು. ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಳ್ಳುದಾದುದರಿಂದ ಅದು ಮೂರ್ತವು ಆದರೆ ಈ ಗುಣಗಳು ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುವಲ್ಲ; ಪರಮಾಣು ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಪರಮಾಣುಗಳು ಒಂದೇ ಜಾತಿಯವು, ಎಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿ; ಪರಮಾಣುಗಳು ಬೇರೆ, ಜಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬೇರೆ ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾಣುಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಬಹಳ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಜಲ, ತೇಜೋವಾಯುಗಳೆಂಬ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಧಾತುಗಳುಂಟಾಗುವವು. ಪರಮಾಣುವು ಶಬ್ದ ರಹಿತವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾಣುವು ಏಕ ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳದು; * ಶಬ್ದವು ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳುಳ್ಳದು. ಅದುದರಿಂದ ಏಕಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಶಬ್ದವು ಇರಲಾರದು. ಶಬ್ದವು ಶಬ್ದ ಜನನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪುದ್ಗಲಸ್ಥಂಭಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಘಾತ ಹೊಂದಲು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ಪುದ್ಗಲಸ್ಥಂಭದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಘಾತಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಸಾಧನಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯುಂಟು.

ಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ, ವೈಪ್ರಸಿಕ (ಸ್ವಾಭಾವಿಕ) ಎರಡು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವು, ಮೇಘಾದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು ವೈಪ್ರಸಿಕವು. ಶಬ್ದವು ಭಾಷಾತ್ಮಕವೆಂದೂ ಅಭಾಷಾತ್ಮಕವೆಂದೂ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ವಿಧವು. ಭಾಷಾತ್ಮಕವು ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕ, ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು; ಕೇವಲಿಯ ದಿವ್ಯಧ್ವನಿಯು ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕವು.

ಪರಮಾಣುವು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಅದು ತನ್ನ ಏಕ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸ್ಥಂಭದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಒಂದು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಎರಡು, ಮೂರು, ಹೀಗೆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯೆನ್ನುವರು. ಪರಮಾಣುವು ತನ್ನ ಏಕಪ್ರದೇಶದ ಗತಿರೂಪ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಕಾಲ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಏಕ ಪ್ರದೇಶಿಯಾದ ಪರಮಾಣುವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಯುವ ಅವಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಮಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸಮಯವೆಂಬ ಮೂಲ ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಕ್ಷಣ, ಪಲ, ಘಟಿಕಾದಿ ಕಾಲಗಣನೆಯುಂಟಾಗುವದು. ಪರಮಾಣುವು ತನ್ನ

* ಒಂದು: ಪರಮಾಣುವು ವ್ಯಾಪಿಸ.ವಸ್ತು ಆಕಾಶದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರದೇಶವೆನ್ನುವರು.

ಏಕ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೇ ಕ್ಷೇತ್ರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು; ಕ್ಷೇತ್ರಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಯಾವ, ಅಂಗುಲ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಮೂಲ ಸಾಧನವು ಪರಮಾಣುವೇ ಆಗಿದೆ. ಪರಮಾಣುವು ತನ್ನ ಏಕ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೇ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಜಘನ್ಯ (ಕಡಿಮೆ) ಇಲ್ಲವೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೂಪಾದಿ ಗುಣಗಳೆಂಬ ಭಾವಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ ಭಾವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅದು ತೋರಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಸ್ಪರ್ಶ ಗುಣಗಳು ತಮ್ಮ ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿರುವೆ ಇರುವುವು. ಹೇಗೆಂದರೆ- ಕೃಷ್ಣ, ನೀಲ, ಪಿಂಚ, ರಕ್ತ, ಶುಕ್ಲ ಇವು ರೂಪ ವರ್ಯಾಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ರೂಪ (ವರ್ಣ)ವು ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿರುವುದು. ತಿಕ್ತ, ಅಮ್ಲ, ಲವಣ, ಮಧುರ, ಕಷಾಯ (ಒಗರು) ಎಂದು ರಸವು ಐದು ಪರ್ಯಾಯಗಳುಳ್ಳದು. ರಸವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದೇ ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿರುವುದು. ಗಂಧವು ಸುಗಂಧ ದುರ್ಗಂಧವೆಂದು ದ್ವಿ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿಯೂ, ಸ್ಪರ್ಶವು ಶೀತಸ್ನಿಗ್ಧ, ಶಿ ತರುಕ್ಷ, ಉಷ್ಣಸ್ನಿಗ್ಧ, ಉಷ್ಣರುಕ್ಷ ಎಂದು ನಾಲ್ಕುಯುಗ್ಮ ಪರ್ಯಾಯ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಗಂಧ, ಸ್ಪರ್ಶಗಳೂ ಈ ಯಾವುದೊಂದು ಪರ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿರುವುವು.

ಇಂದ್ರಿಯೋಪಭೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಪರ್ಶ ರಸ ಗಂಧ ರೂಪಗಳೂ, ಸ್ಪರ್ಶನ, ರಸನ, ಘ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಔದಾರಿಕ, ವೈಕ್ರಿಯಕ, ಆಹಾರಕ, ತೈಜಸ, ಕಾರ್ಮಣಗಳೆಂಬ ರೇರಗಳೂ, ದ್ರವ್ಯಮನ, ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲ, ನೋಕರ್ಮಗಳೂ ಇವಲ್ಲದೆ ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಅನಂತ ಅಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಣುವರ್ಗಣ ಮೊದಲಾದುವೂ ಪುದ್ಗಲ ಪರ್ಯಾಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಧರ್ಮ- ಇದು ಅಮೂರ್ತವೂ (ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಸ್ಪರ್ಶರಹಿತ) ಶಬ್ದ ರಹಿತವೂ, ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವೂ, ತಿಲದಲ್ಲೆ ತೈಲದಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣಲೋಕಾಕಾಶ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಆಗಿದೆ. ತನ್ನ ಆಕುರುಲಘು ಗುಣದ ಹಾನಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಇದು ಗಮನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೂಡದೆ ಜೀವ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಗತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ನೀರು ಗತಿಶೀಲವಾದ ಮೂನಿನ ಗತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು; ನೀರು ಮೂನಿನೊಡನೆ ಗಮನ ಮಾಡದೆ, ಮೂನವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸದೆ, ತಾನಾಗಿ ಗಮನ ಮಾಡುವ ಮೂನಿಗೆ ಉದಾಸೀನವಾಗಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವಂತೆ ಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯವೂ ಜೀವಪುದ್ಗಲಗಳ ಗತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು. ಧರ್ಮದ್ರವ್ಯವು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಏತರಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ

ಅದು ಅನ್ಯ ದ್ರವ್ಯದ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ; ಸ್ವಯಂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮದ್ರವ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಕಾಶಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ

ಅಧರ್ಮ— ಧರ್ಮದ್ರವ್ಯದಂತೆ ಅಧರ್ಮದ್ರವ್ಯವೂ ಅಮೂರ್ತವೂ ಶಬ್ದ ರಹಿತವೂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವೂ ಲೋಕಾಕಾರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದುದೂ, ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದುದೂ, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರದೇಶಗಳುಳ್ಳದೂ ಆಗಿದೆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಗುರು ಲಘು ಗುಣದಿಂದ ಹಾನಿವೃದ್ಧಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಹಾನಿವೃದ್ಧಿಗಳುಂಟು. ಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯವು ಗತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದರೆ ಇದು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದು. ಪೃಥ್ವಿಯು ಎರಡನೆಯವರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೆ ತಾನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿರುವ ಪಶ್ಚಾದಿಗಳ ನಿಲ್ಲುವಿಕೆಗೆ ಉದಾಸೀನವಾಗಿದ್ದು ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ಥಿತಿ ಪರಿಣತವಾದ ಜೀವಪುದ್ಗಲಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅಧರ್ಮದ್ರವ್ಯವು ಉದಾಸೀನವಾಗಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಈ ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮಗಳು ಲೋಕ, ಅಲೋಕ ಎಂಬ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಗಿವೆ. ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿರುವುದೇ ಲೋಕವು; ಜೀವಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಲೋಕವೆನ್ನುವರು ಜೀವಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗತಿ, ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇರುವುವಕ್ಕೂ, ಅಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇವು ಹೋಗದಿರುವುದಕ್ಕೂ ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮಗಳೇ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕವಾಗಿರುವುವು. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲೋಕ, ಅಲೋಕ ಎಂಬ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲವಂತಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಗತಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ನಿಶ್ಚಯನಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವ ಪುದ್ಗಲಗಳೇ ತಮ್ಮ ಗತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂಬ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಎಂದರೆ ಜೀವ ಪುದ್ಗಲಗಳೇ ಗತಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಉಪಾಧಾನ ಕಾರಣಗಳು. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೇ ಗತಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಗತಿಪರಿಣತವಾದ ಜೀವಗಳು ನಿರಂತರ ಗತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ಥಿತಿಪರಿಣತವಾದ ಜೀವಗಳು ನಿರಂತರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗೆ ಇರದೆ ಗತಿಸ್ಥಿತಿಗಳೆಂಬ ಎರಡೂ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಕಾಣ ಬರುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಗತಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಅಮುಖ್ಯ (ನಿಮಿತ್ತ) ಕಾರಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬರುವುದು.

ಆಕಾಶ— ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಕಾಲ, ಆಕಾಶಗಳೆಂಬ ಆರು ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ತನ್ನನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದೋ ಅಂತಹ ಶುದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಆಕಾಶವೆನಿಸುವುದು. ಎಂದರೆ ಆ ಶುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರವು

ತನ್ನ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಆಕಾಶದ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಲೋಕವು ವರಿಮಾಣವೆನಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವು ಪರಿಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅದರಿ ಆಕಾಶವು ಲೋಕದ ಹೊರತು ಬೇರೆಯೂ (ಅಲೋಕಾ ಕಾಶ) ಇರುವುದರಿಂದ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿದೆ ಇದಲ್ಲದೆ ಆಕಾಶವು ಅಮೂರ್ತವೂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವೂ ಆಗಿದೆ

ಕಾಲ- ಇದು ಕಾಲವು. ಇದು ಕಾಲವು ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಭೂತ ವಾದುದು ಕಾಲವು. ವ್ಯವಹಾರಕಾಲ, ನಿಶ್ಚಯಕಾಲ ಎಂದು ಕಾಲವು ದ್ವಿವಿಧ ವಾಗಿದೆ. ಸಮಯ, ಅವಲಿ, ಲವ, ಘಟಿಕೆ ಮೊದಲಾದುವು ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲ ಭೇದಗಳು. ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಣುಗಳು ರತ್ನರಾಶಿಯಂತೆ ಇರುವುವು. ಕಾಲವ್ರವ್ಯವು ಲೋಕಾಕಾಶಪ್ರದೇಶವಷ್ಟೇ ಪ್ರದೇಶವು ಳ್ಳುದು. ಒಂದು ಪರಮಾಣುವು ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಕಾಲಾಣುವನ್ನು ಮೊಂದಗತಿಯಿಂದ ದಾಟುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು 'ಸಮಯ'ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಈ ಸಮಯರೂಪ ಕಾಲವು ವ್ಯವಹಾರಕಾಲವು, ಈ ಸಮಯಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ವ್ರವ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯಕಾಲವು. ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲವು ನಿಶ್ಚಯಕಾಲದ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಜೀವ, ಪುದ್ಗಲಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರಕಾಲವು ಜೀವಪುದ್ಗಲಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ಹೇಳುವರು; ವ್ಯವಹಾರಕಾಲವು ಕ್ಷಣಭಂಗುರವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದು ಕಾಲದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರ್ಯಾಯವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ನಿಶ್ಚಯಕಾಲವು ತನ್ನ ಗುಣ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತ ದ್ರವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅದು ಎಂದೂ ನಾಶಹೊಂದದೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಮಯವೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕಾಲವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದೊಡನೆ ನಾಶಹೊಂದಿದರೂ ತನ್ನ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಹುದೀರ್ಘವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಯರೂಪ ಕಾಲದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅವಲಿ, ಸ್ತೋಕ, ಘಟಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಯಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅವಲಿಯಾಗುವುದು. ಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಯಾವಲಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ಉಚ್ಚಾಭ್ವಾಸವು, ಏಳು ಉಚ್ಚಾಭ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಒಂದು ಸ್ತೋಕವು, ಏಳು ಸ್ತೋಕಗಳಿಂದ ಒಂದು ಲವವು, ಮೂವತ್ತೆಂಟುವರೆ ಲವಗಳಿಂದ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯು, ಎರಡು ಗಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತವು, ಮೂವತ್ತು ಮುಹೂರ್ತಗಳಿಂದ ಒಂದು ದಿವಸವು, ಆಗುವುವು ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದೆ ಪಕ್ಷ, ಮಾಸ, ಋತು, ಅಯನ, ಸಂವತ್ಸರ, ಯುಗ (ಇವರ್ಷ), ದಶ ವರ್ಷ ಎಂಬ ಭೇದಗಳು, ಈ ದಶವರ್ಷಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಹತ್ತುಮಡಿ ಮಾಡುತ್ತ

ಹೋಗಲು ಶತ, ಸಹಸ್ರ, ಅಯುತ, ಲಕ್ಷ, ಪ್ರಯುತ, ಕೋಟಿ, ಅರ್ಬುಧ, ಪದ್ಮ, ಖರ್ವ, ನಿಖರ್ವ, ಮಹಾಪದ್ಮ, ರಂಜಿ, ಸಮುನ್ಜಿ, ಮಧ್ಯ, ಅಂತ್ಯ ಪರಮಾಂತ್ಯ, ಪರಮಾಂತ್ಯ ಎಂಬ ವರ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು, ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಲು ಸಂಖ್ಯಾತ, ಅಸಂಖ್ಯಾತ, ಅನಂತ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಾಗುವುವು. ಶ್ರುತಕೇವಲಿಯ ಅವಧಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತವೂ, ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನಂತವೂ ವಿಷಯವಾಗುವುವು;

೧ ಲಕ್ಷವರ್ಷ $\times$ ೮೪ = ಒಂದು ಪೂರ್ವ. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ೮೪ ಲಕ್ಷದಿಂದ ಗುಣಿಸುತ್ತ ಹೋಗಲು ಪರ್ವಾಂಗ, ಪವ, ಣಕಾರಾಂಗ, ಣಕಾರ, ಕುಮುಡಾಂಗ, ಕುಮುದ, ಪದ್ಮಾಂಗ, ಪದ್ಮ, ಸಳಿನಾಂಗ, ನಳಿನ, ಕಮಲಾಂಗ, ಕಮಲ, ತುಟ್ಟಾಂಗ, ತುಟ್ಟ, ಅಟಿಟಾಂಗ, ಅಟಿಟ, ಅಮಮಾಂಗ, ಅಮಮ, ಹಾಹಾಂಗ, ಹಾಹಾ, ಹೂಹ್ವಾಂಗ, ಹೂಹೂ, ಲತಾಂಗ, ಲತೆ, ಮಹಾಲತಾಂಗ, ಮಹಾಲತೆ ಎಂಬುವು ಆಗುವುವು.

ಇಂತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗಣನೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾತವೆನಿಸುವುದು. ಗಣನಾತೀತವಾದುದು ಅಸಂಖ್ಯಾತವು; ಅದು ಪಶ್ಯೋವಮ, ಸಾಗರೋಪಮ, ಸೂಚ್ಯಂಗುಲ, ಪ್ರತರಾಂಗುಲ, ಘನಾಂಗುಲ, ಜಗಚ್ಛ್ರೇಣಿ, ಲೋಕಪ್ರತರೆ, ಲೋಕಪೂರ್ಣ ಎಂದು ಎಂಬ ತೆರನಾಗಿದೆ. ಇವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಗೋಚರವಾಗಿವೆ.

ಪಶ್ಯೋಪಮಕಾಲ- ಒಂದು ಯೋಜನವಿಸ್ತೀರ್ಣವೂ ಒಂದು ಯೋಜನ ಆಳವೂ ಆದ ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾದ ಮೂರು ತಗ್ಗು (ಹಳ್ಳ)ಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಉತ್ತಮಭೋಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೀತಾತಪ ರಹಿತವಾದ ಭೂಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸಲಹಿದ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣು ಕುರಿಗಳ ಏಳನೆಯ ತಲೆಯ ಮರಿಗುರಿಯ ಏಳನೆಯ ದಿನದ ರೋಮಗಳನ್ನು ತುದಿಸೊದಲು ಅರಿಯಬಾರದಂತ (ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ) ಕತ್ತರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಕುಣಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯಾಗಿ ತುಂಬಬೇಕು. ಆ ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದೊಂದರಂತೆ ತೆಗೆಯುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತೆಗೆಯಲು ಎಲ್ಲ ರೋಮಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಕುಣಿಗಳೂ ತೀರುವುವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಾವಧಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಪಲ್ಲವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಒಂದು ಆಕಾಶ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಎದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕಾಶ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಲವು ಹಿಡಿಯುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಯವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಯಗಳು ಕೂಡಿ ಒಂದು ಅವಲಯವಾಗುವುದು. ಅವಲಯದರೆ ಎನೆ ಬಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಕಾಲವು

ಮುಹೂರ್ತ = ೪೮ ಮಿನಿಟು.

ಪಲ್ಯಂದಿದ ಮುಂದೆ ಉದ್ಧಾರಪಲ್ಯ, ಅದ್ಧಾರಪಲ್ಯ, ಎಂಬಿವೂ ಈ ಪಲ್ಯಕಾಲಗಳ ೧೦ ಕೋಟಾಕೋಟಿಯಿಂದ ಸಾಗರೋಪಮಕಾಲವೂ ಆಗುವುವು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಸೂಚ್ಯಂಗುಲ ಪ್ರತರಂಗುಲ, ಘನಾಂಗುಲ, ಜಗತ್ಶ್ರೇಣಿ, ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಪನಾತೀತಕಾಲ ಪರಿಮಾಣಗಳುಂಟು.

ಹತ್ತು ಕೋಟಾಕೋಟಿ ಸಾಗರೋಪಮಕಾಲವೆಂದರೆ ಒಂದು ಉತ್ಸರ್ಪಿಣೀಕಾಲವಾಗುವುದು. 'ಅವಸರ್ಪಿಣಿ' ಎಂಬುದೂ ಇಷ್ಟೇ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದು. ಈ ಉತ್ಸರ್ಪಿಣಿ ಅವಸರ್ಪಿಣಿ ಎಂಬ ಕಾಲಗಳು ಅನಂತಾನಂತವಾಗಿ ರಾಟಳಿದ ಗುಂಡಿಗೆಯಂತೆ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುವು.

ಅವಸರ್ಪಿಣೀಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಷಮಸುಷಮ, ಸುಷಮ, ಸುಷಮದುಷ್ಟಮ, ದುಷ್ಟಮ ಸುಷಮ, ದುಷ್ಟಮ, ಅತಿದುಷ್ಟಮ ಎಂಬ ಆರು ಭಾಗಗಳುಂಟು. ಉತ್ಸರ್ಪಿಣೀಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಭಾಗಗಳೇ ಎರುದ್ವಕ್ರಮದಿಂದ (ಅತಿದುಷ್ಟಮವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ) ಬರುವುವು.

೧. ಸುಷಮ ಸುಷಮ	—	೪ ಸಾಗರಕೋಟಿಕೋಟಿ
೨. ಸುಷಮ	—	೨ ,, ,,
೩. ಸುಷಮ ದುಷ್ಟಮ	—	೨ ,, ,,
೪. ದುಷ್ಟಮ ಸುಷಮ	—	೧ ,, , ಗೆ ೪೨ಸಾವಿರ ಕಡಿಮೆ
೫. ದುಷ್ಟಮ	—	೨೧ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ
೬. ಅತಿದುಷ್ಟಮ	—	೨೧ ,, ,,

ಒಟ್ಟು ೧೦ ಸಾಗರ ಕೋಟಿಕೋಟಿ.

ಅವಸರ್ಪಿಣೀ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಭರತ, ಐರಾವತಕ್ಷೇತ್ರಗಳೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಯುಷ್ಯ, ಶರೀರೋನ್ನತಿ, ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದುವು ಹ್ರಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ, ಮತ್ತು ಉತ್ಸರ್ಪಿಣೀಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಗುವುವು.

ಈಗ ಅವಸರ್ಪಿಣೀಕಾಲವು ನಡೆದಿದೆ. ಅವಸರ್ಪಿಣಿಯ ೪ನೆಯ ಭಾಗವಾದ ದುಃಷಮ ಸುಷಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೨ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಈಗ ನಡೆದಿರುವ ದುಷ್ಟಮ ಎಂಬ ೫ನೆಯ ಕಾಲಭಾಗವು ೨೨ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಪರಿಮಿತವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಸರ್ಪಿಣಿಯ ದುಷ್ಟಮಸುಷಮ ಎಂಬ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೨೨ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರು ಆಗಿ ಹೋಗುವರು.

ವರ್ತನ, ಪರಿಣಾಮ, ಕ್ರಿಯೆ, ಪರತ್ವ, ಅಪರತ್ವ ಇವು ಕಾಲವ್ರವ್ಯದ ಉಪಕಾರಗಳು. ಧರ್ಮಾದಿವ್ರವ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತ ಇರುವುದು. ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಬಹು ರಂಗದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದೋ ಅದು ವರ್ತನವೆನಿಸುವುದು. ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಕೂಡಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಉದಾ:- ಆತ್ಮನ 'ಕೃದ್ಧ' ಪರ್ಯಾಯವೆಂದರೆ ಈ ಪರ್ಯಾಯವುಂಟಾದೊಡನೆ 'ಆತ್ಮನ ಶಾಂತ' ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯವು ಹೋಗುವುದು, ಎಂದರೆ ಶಾಂತಿ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು; ಬಳಿಕ ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ಹೊಸ ಧರ್ಮವು ಬರುವುದು ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಲನವಲನಗಳುಂಟಾಗುವುದೂ, ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಗಮಿಸುವುದೂ ಕ್ರಿಯೆಯೆನಿಸುವುದು. ದೊಡ್ಡವನು ಸಣ್ಣವನು (ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ) ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಪರತ್ವಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಈ ವರ್ತನ, ಪರಿಣಾಮವೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಲದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾಲದ ಉಪಕಾರಗಳಾಗಿವೆ,

ಆಸ್ರವತತ್ತ್ವ.

ಕಾಯನಾಜ್ಞನಃ ಕರ್ಮ ಯೋಗಃ | ಸ ಆಸ್ರವಃ ||

ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯು ಯೋಗವೆನಿಸುವುದು. ಪರ್ಯಾಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಔದಾರಿಕ ಮೊದಲಾದ ಮತ್ತೆರಡು ಕಾಯವರ್ಗಗಳೊಳಗಿಂದ ಯಾವುದೊಂದು ವರ್ಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮಪ್ರದೇಶವು ಚಂಚಲವಾಗುವುದು ಕಾಯಯೋಗವು; ವೀರ್ಯಾಂತರಾಯ ಮತ್ತು ಮತಿಜ್ಞಾನಾವರಣ ಇವುಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ವಾಗ್ಭೈಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ವಚನದೂಪ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾದ ಆತ್ಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನವಲನರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಯುಂಟಾಗುವುದು ವಚನಯೋಗವು; ಅಭ್ಯಂತರವೀರ್ಯಾಂತರಾಯ, ನೋ ಇಂದ್ರಿಯಾವರಣಕರ್ಮ ಇವುಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಮನೋಲಬ್ಧಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದಲೂ ಬಾಹ್ಯನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದಲೂ ಮನೋರೂಪ ಪರಿಣಾಮವು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾದ ಆತ್ಮಪ್ರದೇಶಗಳು ಚಂಚಲವಾಗುವುದು ಮನೋಯೋಗವು. ಈ ಯೋಗಗಳೇ ಆಸ್ರವವೆನಿಸುವುದು. ಕೆರೆಗೆ ನೀರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕಾಲುವೆಗಳಿರುವಂತೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಘನಃಕಾಯ ವಚನಯೋಗಗಳು ದ್ವಾರಗಳು. ಯೋಗಗಳು ಆಸ್ರವ

ಕಾರಣಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇವನ್ನೇ ಅಸ್ತವಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಔಪಚಾರಿಕ/ಪ್ರಯೋಗವು.

ಶುಭವರಿಣಾಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಯೋಗವು ಪುಣ್ಯಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಸ್ತವವನ್ನೂ, ಅಶುಭವರಿಣಾಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಯೋಗವು ಪಾಪಕರ್ಮದ ಅಸ್ತವವನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು ಜೀವರಕ್ಷಣ, ಪರೋಪಕಾರ, ಸತ್ಯ, ಪರಮೇಷ್ಠಿ ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು-ಶುಭಯೋಗಗಳು; ಹಿಂಸೆ, ಅಸತ್ಯ, ಚಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದವು ಅಶುಭಯೋಗಗಳು.

ಅಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪರಾಯಿಕಾಪ್ರವ, ಈರ್ಯಾಪಥಾಪ್ರವ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಕಷಾಯ ಸಹಿತಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಾಂಪರಾಯಿಕಾಪ್ರವವೂ, ಕಷಾಯರಹಿತಜೀವರಲ್ಲಿ ಈರ್ಯಾಪಥಾಪ್ರವವೂ ಉಂಟಾಗುವವು. ಸಾಂಪರಾಯಿಕಾಪ್ರವವು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು; ಈರ್ಯಾಪಥಾಪ್ರವವು. ಉಪರಾಂತಕಷಾಯ, ಕ್ಷೀಣಕಷಾಯ, ಸಯೋಗಕೇವಲಿ, ಅಯೋಗ ಕೇವಲಿ ಈ ಗುಣವ್ಯಾನ್ವಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವವು; ಈರ್ಯಾಪಥಾಪ್ರವವೆಂದರೆ ಸ್ಥಿತಿ ರಹಿತಕರ್ಮಗಳ ಅಸ್ತವವು.

ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಚತುಷ್ಟುಷಾಯಗಳು, ಪಂಚಾವ್ರತಗಳು, ಪಂಚವಿಂಶತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಂಪರಾಯಿಕಾಪ್ರವದ ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ಚತುಷ್ಟುಷಯಗಳು- ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮಾಯಾ ಲೋಭಗಳು. ಪಂಚಾವ್ರತಗಳು- ಹಿಂಸೆ, ಅಸತ್ಯ, ಚಾರ್ಯ, ಅಬ್ರಹ್ಮ (ಪರದಾರಸಂಗ್ರಹ) ಸಂಗ್ರಹ (ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ) ಎಂಬವು.

ಪಂಚವಿಂಶತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು- ೧ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಕ್ರಿಯೆ (ದೇವಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಪೂಜೆ) ೨ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕ್ರಿಯೆ (ಅನ್ಯದೇವಗುರುಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಪೂಜೆ) ೩ ಪ್ರಯೋಗಕ್ರಿಯೆ (ಗಮನಾಗಮನ) ೪ ಸಮಾದಾನ (ವಿರತನು ಅವಿರತನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗುವುದು) ೫ ಈರ್ಯಾಪಥ (ಗಮನ) ೬ ಪ್ರಾದೋಷಿಕ (ಕ್ರೋಧಾವೇಶದಲ್ಲಾಗುವ ಪ್ರಮಾದ) ಕಾಯಿಕಿ (ಕುಕರ್ಮೋದ್ಯೋಗ) ೭ ಅಭಿಕರಣಿಕ (ಶಸ್ತ್ರಧಾರಣ) ೮ ಪರಿತಾಪಿಕಿ (ಪರದುಃಖೋತ್ಪಾದನ) ೯ ಪ್ರಾಣಾತಿಪಾತ (ಆಯುಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯಶಕ್ತಿ, ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳ ವಿಯೋಗಕ್ರಿಯೆ) ೧೦ ದರ್ಶನ (ರಮಣೀಯ ಸ್ವರೂಪಾವಲೋಕನ) ೧೧ ಸ್ಪರ್ಶನ ೧೨ ಪ್ರಾತ್ಯಯಿಕಿ (ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹ) ೧೩ ಸಮಂತಾನುಪಾತ (ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಾಸಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಲಮೂತ್ರತ್ಯಾಗ) ೧೪ ಅನಾಭೋಗ್ಯ ಪಿಂಛಾದಿಯಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಡುಗದೆ ಕುಳಿರುವುದು ಮುಂ) ೧೫ ಸ್ವಹಸ್ತಕ್ರಿಯೆ (ಪರರು ಮಾಡಬಹುದಾದವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುವುದು) ೧೬ ನಿಸರ್ಗ (ಸಾಪೋ

ತ್ವಾದಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಾನು ಸಾಧುವೆಂದು ತಿಳಿವುದೂ, ಪರರಿಗೆ ಮಾಡಲಪ್ಪಣೆ ಯೇವುದೂ) ೧೮ ವಿದಾರಣ (ಅಲಿಪ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡ ದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅನ್ಯರ ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸು ದು) ೧೯ ಅಜ್ಞಾನಾ ಪಾದಿಕಿ (ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಮತ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಅನ್ಯವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು) ೨೦ ಅನಾಕಾಂಕ್ಷೆ (ಅರ್ಹಂತರು ವರ್ಣಿಸಿವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾದರ) ೨೧ ಪ್ರಾರಂಭ (ಸ್ವಕೃತ-ಪರಕೃತ ಭೇದನ ಭೇದನಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಷ) ೨೨ ಪಾರಿಗ್ರಹಿಕೆ (ಪರಿಗ್ರಹರ ಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುವುದು) ೨೩ ಮಾಯೆ (ಜ್ಞಾನ ದರ್ಶನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ ಟೋಪಾಯ) ೨೪ ಮಿಥ್ಯಾವರ್ತನ (ಪರರ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕ್ಕಿಂತಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ) ೨೫ ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ (ಸಂಯಮದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗದಿರುವುದು.)

ತೀವ್ರಭಾವ (ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮ) ಮಂದಭಾವ ಕ್ರೋಧಾ ದಿಗಳ ಮಂದತ್ವ) ಜ್ಞಾತಭಾವ (ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ) ಅಜ್ಞಾತ ಭಾವ (ಮದ-ಅಜಾಗರೂಕತಾ ಮೂಲಕ ಅಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ), ಅಧಿಕರಣ (ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯ ಅಶ್ರಯಸ್ವಾಸ್ಥನ) ವೀರ್ಯ [ಶಕ್ತಿ ವಿಶೇಷ] ಇವುಗಳ ಮೈಲೇ ಷ್ಯದಿಂದ ಆಸ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾನಾಧಿಕೃತರೂಪ ಮೈಲೇಷ್ಯವುಂಟಾಗುವುದು

ಆಸ್ರವಕ್ಕೆ ಜೀವಾಜೀವಗಳು ಅಧಿಕರಣಗಳು. ಜೀವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂ ರಂಭ, ಸಮಾರಂಭ, ಆರಂಭಗಳೆಂಬವು ಮನೋವಚನಕಾಯ ಯೋಗಗಳಿಂದಲೂ ಕೃತಕಾರಿತಾನುಮತಭೇದದಿಂದಲೂ, ಕ್ರೋಧಮಾನ ಮಾಯಾಲೋಭಗಳೆಂಬ ಕಷಾಯ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದಲೂ ೧೦೮ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗುವವು ಹಿಂಸಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗುವುದು ಸಂರಂಭವು; ಹಿಂಸಾಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸುವುದು ಇಲ್ಲವೆ ಶೇಖರಿಸುವುದು ಸಮಾರಂಭವು, ಹಿಂಸಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗು ವುದು ಆರಂಭವು; ತಾನು ಮಾಡಿದುದು ಕೃತವು; ಪರರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದುದು ಕಾರಿ ತವು; ಪರಕೃತವನ್ನು ನುಮೋದಿಸುವುದು ಅನುಮತವು; ಈ (೧೦೮) ಪ್ರಕಾರಗಳು ಅನಂತಾನುಬಂಧಿ, ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವರಣ, ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವರಣ, ಸಂಜ್ವಲನಗಳೆಂಬ ಕಷಾಯಭೇದಗಳಿಂದ ೪೩೨ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗುವವು.

ಅಜೀವಾಧಿಕರಣಾಸ್ರವ ಭೇದಗಳು ೧೧; [೧] ನಿರ್ವರ್ತನಾಧಿಕರಣ, ಇದರಲ್ಲಿ ದೇಹ ದುಃಪ್ರಯುಕ್ತ ನಿರ್ವರ್ತನಾಧಿಕರಣ (ಶರೀರದಿಂದ ಕುಕೃತನಾಡುವುದು) ಉಪಕರಣ ನಿರ್ವರ್ತನಾಧಿಕರಣ (ಶಸ್ತ್ರಾದಿ ಹಿಂಸೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು) ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು. (೨) ನಿಕ್ಷೇಪಾಧಿಕರಣ ನಿಕ್ಷೇಪ= ಎತ್ತುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಹಾನಿಕ್ಷೇಪ, (ಭೇತಿ ಆತುರತೆ ಮುಂ. ಗಳಿಂದ ಪುಸ್ತಕ ಕಮಂಡುಲು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಚೆಲ್ಲುವುದು) ಅನಾಭೋಗ ನಿಕ್ಷೇಪ (ಆತುರತೆಯಿಲ್ಲದೆಯೂ ಚೆಲ್ಲುವುದು) ದುಃಪ್ರವೃತ್ತ್ಯ ನಿಕ್ಷೇಪ (ದುಷ್ಟತನ

ದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಎಚ್ಚರಗೇಡಿತನವಿಂದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಇಡುವುದು) ಅಪ್ರತ್ಯ ನೇಕ್ಷಿತ ನಿಷೇಷ (ಸ್ವಲ್ಪವೂ ನೋಡದೆ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಇಡುವುದು) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳು; ೨ ಸಂಯೋಗಾಧಿಕರಣ- ಇವರಲ್ಲಿ ಉಪಕರಣ ಸಂಯೋಗ (ವಸ್ತುವಾದಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಜಲಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದು ಸಿಂಭದಿಂದ ಒರೆಸುವುದು ಮುಂ.) ಭಕ್ತಪಾನ ಸಂಯೋಗ (ಅನ್ನಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವಿಧದ ಅನ್ನಪಾನಗಳ ಬೆರೆಕೆ ಮಾಡುವುದು) ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ೪ ನಿವರ್ಗಾಧಿಕರಣ- ಇದ ರಲ್ಲಿ ಮನೋನಿವರ್ಗ (ದುಷ್ಟತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವುದು), ವಾಗ್ನಿ ಸರ್ಗ (ಅಭದ್ರವಚನ), ಕಾಯನಿವರ್ಗ (ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಶರೀರ ಚಲನವಲನ) ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಅಜೀವಾಪ್ರವಾಧಿಕರಣಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ೧೧. ಇವು ನಾಮಾನ್ಯ- ಆಪ್ರವ ಭೇದಗಳು.

ವಿರೇಷ (ಜ್ಞಾನಾವರಣಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ) ಆಸ್ರವಗಳು: —

ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಕರ್ಮಾಸ್ರವಕಾರಣಗಳು- ೧ ಪ್ರದೋಷ (ಪರರ ಜ್ಞಾನ ವನ್ನು ಹೊಗಳದೆ ಮೊನವನ್ನು ಧರಿಸುವುದು) ೨ ನಿಕ್ಷವ (ನಾನರಿಯೆನೆಂದು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮರೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ೩ ಮಾತ್ಸರ್ಯ (ಶಿಷ್ಯನು ತನ್ನನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವನೆಂದು ಕಲಿಸದಿರುವುದು) ೪ ಅಂತರಾಯಭಾವ- (ಜ್ಞಾನಪ್ರ ಸಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ತರುವುದು.) ೫ ಆಸಾದನ (ಪರರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವರ್ಜಿ ಸುವುದು) ೬ ಉಪಘಾತ (ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದೋಷಾರೋಪ.)

ಅಪದ್ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮಾಸ್ರವಕಾರಣಗಳು— ಮುಖ, ಶೋಕ, ತಾಪ, ಆಕ್ರಂದನ, ವಧ, ಪರಿದೇವನ (ವಿಲಾಪ)ಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುವುದು, ಪರರಿಂದ ಮಾಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಉಭಯ ವಿಧ; ಸದ್ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮಾಸ್ರವಕಾರಣ ಗಳು- ೧ ಭೂತ ವ್ರತಿ ದಯೆ (ಭೂತ= ಜೀವ; ವ್ರತಿ=ಅಹಿಂಸಾದಿವ್ರತವುಳ್ಳ ಮುನಿ; ಇವರಲ್ಲಿ ದಯೆ;) ೨ ದಾನ (ಅಹಾರಾಷಢಧನದಾನ) ೩ ಸರಾಗಸಂಯ ಮ ಮುಂ. ದುಷ್ಟ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೀತಿಯು ಳ್ಳವನು ಸರಾಗನು; ಸರಾಗನ ಸಂಯಮವು ಸರಾಗಸಂಯಮವು; ಕ್ಷಾಂತಿ (ಕ್ರೋ ಧಾದಿತ್ಯಾಗ), ಶೌಚ (ಲೋಭತ್ಯಾಗ)

ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಮೋಹನೀಯ, ಚಾರಿತ್ರಮೋಹನೀಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ದರ್ಶನಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮಾಸ್ರವಕಾರಣಗಳು- ಕೇವಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಮುನಿ ಸಂಘ, ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮ, ದೇವ ಇವರ ಮೇಲೆ ದೋಷಾರೋಪ ಮಾಡುವುದು. ಉದಾ:- ಕೇವಲಿಗೆ ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆಗಳುಂಟೆಂದಾಗಲಿ, ಅವನಿಗೆ ಕಂಬಲ ವಸ್ತ್ರ

ಪಾತ್ರಾದಿಗಳಿರುವುದೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳುವುದು. ಚಾರಿತ್ರ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಗಳು- ದ್ರವ್ಯ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಕಾಲ, ಭಾವಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕಷಾಯಗಳ ಉದಯದಿಂದ ತೀವ್ರಪರಿಣಾಮವಾಗುವುದು ಚಾರಿತ್ರಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಅಸ್ತ್ರವದ ಕಾರಣವು. ಅತ್ಯಜ್ಞಾನಿಯಾದ ತಪಸ್ವಿಯನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದು, ಧರ್ಮಹಾನಿಮಾಡುವುದು ಮೊದಲಾದುವು ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ನರಕಾಯುಃ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಕಾರಣಗಳು- ಬಹುಲಾರಂಭಗಳೂ ಬಹುಪರಿಗ್ರಹಗಳೂ ನರಕಾಯುಷ್ಯದ ಕಾರಣಗಳು.

ತೀರ್ಯ ಗಾಯುಃ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಕಾರಣಗಳು- ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಕುಟಿಲ ಸ್ವಭಾವವು ತೀರ್ಯಗ್ರೋನೀಯ ಅಸ್ತ್ರವದ ಕಾರಣವು

ಮನುಷ್ಯಾಯುಃ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವದ ಕಾರಣಗಳು- ಅಲ್ಪಾರಂಭ, ಅಲ್ಪಪರಿಗ್ರಹ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮಾರ್ದವ.

ಚತುರ್ಗತ್ಯಾಸ್ತ್ರವಕಾರಣ- ದಿಗ್ವ್ರತ, ದೇಶವ್ರತ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ಶೀಲಗಳು, ಅಹಿಂಸಾದಿ ಪಂಚವ್ರತಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸದಿರುವುದು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಚತುರ್ಗತಿಗಳ ಅಸ್ತ್ರವಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು. ದೇವಾಯುಃಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಕಾರಣ- ಸರಾಗ ಸಂಯಮ (ಕರ್ಮನಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ರತಾದಿ ಶುಭಾಚರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತಿ), ಸಂಯಮಾಸಂಯಮ (ಸಂಯಮ- ತ್ರವಜೀವ ಹಿಂಸಾತ್ಯಾಗ; ಅಸಂಯಮ- ಸ್ಥಾವರ ಜೀವ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಾರದಿರುವುದು; ಇವೆರಡೂ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಕೂಡಿ ಸಂಯಮಾಸಂಯಮ.) ಅಕಾಮನಿರ್ಜರೆ (ಪರಾಧೀನತೆಯಿಂದ ಹಸಿವು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು ಮುಂ.) ಬಾಲತಪಸ್ಸು (ಅತ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ತಪಸ್ಸು.), ಧರ್ಮಾಯತನ ಸೇವೆ, ಧರ್ಮಶ್ರವಣ, ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಮುಂ. ನಾಮಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಗಳು ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯ ಕುಟಿಲತೆ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವರ್ತನ ಇವುಗಳಿಂದ ಅಶುಭನಾಮ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಗಳೂ, ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯ ಸರಲತೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಾಚರಣಗಳಿಂದ ಶುಭನಾಮಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಗಳೂ, ಆಗುವುವು. ತೀರ್ಥಕರ ನಾಮಾಸ್ತ್ರವಕಾರಣ- ದರ್ಶನ ವಿಶುದ್ಧಿ (ನಿರ್ಮಲ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ), ವಿನಯ ಸಂಪನ್ನತೆ (ದರ್ಶನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಯ) ಶೀಲ ವ್ರತಾನತೀಚಾರ (ಶೀಲಗಳನ್ನೂ ವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವುದು) ಅಭೀಕ್ಷಣ್ಯಾನೋಪಯೋಗ (ನಿರಂತರ ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸ), ಸಂವೇಗ (ಸಂಸಾರ ದುಃಖಗಳಿಗಾಗಿ ಅಂಜಿಕೆ), ಯಥಾಶಕ್ತಿತ್ಯಾಗ(ದಾನ), ಯಥಾಶಕ್ತಿ ತಪಸ್ಸು, ಸಾಧುಸ

ಮಾಧಿ (ಸಾಧುಪಾಲನ), ವೈಯಾವೃತ್ಯಕರಣ (ರೋಗಿ, ಸಾಧು ಇವರ ಸೇವೆ), ಅರ್ಹದ್ಭಕ್ತಿ, ಆಚಾರ್ಯಭಕ್ತಿ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಭಕ್ತಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಾನುರಾಗ, ಅವಶ್ಯಕಾಪರಿಹಾರಿ (ಸಾಮಯಿಕಸ್ತನ ಮುಂತಾದ ಅವಶ್ಯಕಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾನಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು), ಮಾರ್ಗಪ್ರಭಾವನೆ (ಸ್ಯಾದ್ವಾದ ವಿದ್ಯಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪರಮತಗಳ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು) ಪ್ರವಚನವಾತ್ಸಲ್ಯ (ಸಹ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆದರ) ಈ ಹದಿನಾರು ಭಾವನೆಗಳು.

ಗೋತ್ರಾಪ್ರವಕಾರಣ- ಆತ್ಮಸ್ತುತಿ ಪರನಿಂದೆ ಮುಂ. ನೀಚಗೋತ್ರಾಸವಕ್ಕಾ; ಆತ್ಮಸ್ತುತ್ಯಭಾವ, ಪರಪ್ರಶಂಸೆ ಮುಂ. ಉಚ್ಚಗೋತ್ರಾಪ್ರವಕ್ಕಾ ಕಾರಣಗಳು.

ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮಾಸ್ರವಕಾರಣ- ಪರರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದಾನ. ಭೋಗ, ಅವರಿಗಾಗುವ ಲಾಭ, ಅವರ ವೀರ್ಯ (ಬಲ) ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು.

ಆಸ್ತವತತ್ತ್ವ- ವ್ರತಗಳು.

ಜೀವನ ಉಪಯೋಗವು ಅಶುಭ, ಶುಭ, ಶುದ್ಧ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗವುಂಟಾಗುವವರೆಗೆ ಶುಭೋಪಯೋಗವು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶುಭೋಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ವ್ರತಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹೇಳಿವೆ.

ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯತ, ಚಾರ್ಯ, ಅಬ್ರಹ್ಮ (ಪರಪ್ರೀಸೇವನ), ಪರಿಗ್ರಹ (ವಸ್ತುವಾಹನಾದಿ) ಇವುಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿರಕ್ತನಾಗುವುದು ವ್ರತವೆನಿಸುವುದು. ಮಹಾವ್ರತವೆಂದೂ, ಅಣುವ್ರತವೆಂದೂ ವ್ರತವು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾ:- ತ್ರಸ, ಸ್ಥಾವರಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜೀವಗಳ ಹಿಂಸೆಯನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ಮಹಾವ್ರತವು; ಸ್ಥಾವರಜೀವಹಿಂಸೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತ್ರಸಜೀವ ಹಿಂಸೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ಅಣುವ್ರತವು. ಸ್ತ್ರೀಮಾತ್ರಪರಿಗ್ರಹತ್ಯಾಗವು ಮಹಾವ್ರತವು; ಪರಪ್ರೀಮಾತ್ರಪರಿಗ್ರಹತ್ಯಾಗವು ಅಣುವ್ರತವು; ಮಹಾವ್ರತವು ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವು; ಅಣುವ್ರತವು ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವು.

ಹಿಂಸಾ ವಿರತಿ, ಅನ್ಯತವಿರತಿ, ಚಾರ್ಯವಿರತಿ, ಅಬ್ರಹ್ಮವಿರತಿ, ಪರಿಗ್ರಹವಿರತಿಗಳೆಂಬೀ ಐದು ವ್ರತಗಳ ಸ್ಥಿರತೆಗಾಗಿ ಐದೈದು ಭಾವನೆ(ಚಿಂತನೆ)ಗಳು ಹೇಳಿವೆ. ಹಿಂಸಾವಿರತಿನ್ರತಕ್ಕೆ ವಚನಗುಪ್ತಿ (ವಚನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು), ಮನೋಗುಪ್ತಿ (ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು), ಕುರ್ಯಾಸಮಿತಿ (ಮೂರು ವರೆ ಮೊಳ ದಾರಿಯನ್ನು ನಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಕ್ಕುವುದು), ಅದಾನ ನಿಶ್ಚೇಷಣ ಸಮಿತಿ (ಫಲವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಡುವುದು, ಎತ್ತುವುದು), ಆಲೋಕಿತಪಾನ ಭೋಜನ (ಅನ್ನ, ಪಾನಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು) ಎಂಬ ಐದು ಭಾವನೆಗಳು. ಅನ್ಯತವಿರತಿ ವ್ರತಕ್ಕೆ ಕ್ರೋಧ-ಲೋಭ-ಭೀತಿ-ಹಾಸ್ಯ ತ್ಯಾಗ, ಅನುವಿಚಿಭಾಷಣ (ಪಾಪರಹಿತನಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವುದು) ಎಂಬ ಐದು ಭಾವನೆಗಳು. ಚಾರ್ಯವಿರತಿ ವ್ರತಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯಗೃಹದಲ್ಲಿರುವುದು, ಪರರು ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದು, ಅನ್ಯರನ್ನು ಪ್ರತಿ ಬಂಧಿಸದಿರುವುದು, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತ ಭಿಕ್ಷಾಗ್ರಹಣ, ಸಧರ್ಮಿಗಳೊಡನೆ ವಿತಂಡವಾದ ಮಾಡದಿರುವುದು ಎಂಬವು ಐದು ಭಾವನೆಗಳು. ಅಬ್ರಹ್ಮವಿರತಿವ್ರತಕ್ಕೆ ಅಂಗನಾನುರಾಗಜನಕಕಥಾಶ್ರವಣತ್ಯಾಗ, ತನ್ಮನೋಹರಾಂಗನಿರೀಕ್ಷಣತ್ಯಾಗ, ಪೂರ್ವರತಾನುಷ್ಠರಣತ್ಯಾಗ, ಉದ್ದೇಶಕ- ಪುಷ್ಟಿಜನಕ- ಆಹಾರ ನೇವನ ತ್ಯಾಗ, ರೋಭಾಜನಕ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರತ್ಯಾಗ ಎಂಬವು ಐದು ಭಾವನೆಗಳು. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗವನ್ನೂ, ಅನಿಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವನ್ನೂ ಬಿಡುವುದೆಂಬೀ ಐದು ಪರಿಗ್ರಹವಿರತಿ ವ್ರತದ ಭಾವನೆಗಳು.

ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಿಭಾವನೆಯೂ, ಗುಣಾಧಿಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೋದ ಭಾವನೆಯೂ, ದುಃಖಿತರಲ್ಲಿ ಕಾರುಣ್ಯಭಾವನೆಯೂ, ಮಿಥ್ಯಾ ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಔದಾಸೀನ್ಯಭಾವನೆಯೂ, ಇರಬೇಕು. ಸಂವೇಗ ವೈರಾಗ್ಯಗಳುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ, ಶರೀರಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯತ ಮೊದಲಾದವು ಅವ್ರತಗಳು. ಅವ್ರತಗಳಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಜದಂಡವೂ, ನರಕದಲ್ಲಿ ಭೇದನಭೇದನಾದಿ ದುಃಖವೂ ಉಂಟಾಗುವವೆಂದೂ, ಅವು ದುಃಖರೂಪವಾಗಿ ಇರುವುವೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ವ್ರತಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವವರು ಮಾಯೆ, ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ನಿದಾನ ಎಂಬ ಮೂರು ಶಲ್ಯಗಳಿಲ್ಲದವರಾಗಿರಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಂದೂ, ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಂದೂ ಈ ತರದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮಾಯಾಶಲ್ಯವು; ತತ್ತ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಶಲ್ಯವು; ಭವಮೃತ್ಯುಲದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವಿಷಯೋಪಭೋಗಗಳು ದೊರೆಯ

ಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವುದು ನಿವಾಸಶಲ್ಯವು; ಶಲ್ಯಗಳಿರುವವರಿಗೆ ಅಹಿಂಸಾದಿಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿದರೂ ಅವು ವ್ರತಗಳೆನಿಸಲಾರವು.

ವ್ರತಧಾರಣ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಆಗಾರಿ (ಗೃಹಸ್ಥ), ಅನಗಾರ (ಗೃಹತ್ಯಾಗಿ-ಮುನಿ) ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳುಂಟು. ಆಗಾರಿಗೆ ಶ್ರಾವಕನೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು.

ಆಣುವ್ರತ- ಆಗಾರಿಯು ಹಿಂಸಾದಿ ಪಂಚವಿಧ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಏಕದೇಶವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ಆಣುವ್ರತವು; ಉದಾ: ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ತ್ರಸ ಜೀವಗಳ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ಅಹಿಂಸಾಣುವ್ರತವು. ಇವು ಐದು.

ಗುಣವ್ರತಗಳೂ ಶಿಕ್ಷಾ ವ್ರತಗಳೂ- ದಿಗ್ವಿರತಿ, ದೇಶವಿರತಿ, ಅನರ್ಥ ದಂಡ ವಿರತಿ ಈ ಮೂರು ಗುಣವ್ರತಗಳು. ಸಾಮಯಿಕ, ಪ್ರಾಪ್ತಭೋಗವಾಸ, ಉಪಭೋಗ ಪರಿಭೋಗ ಪರಿಮಾಣ, ಅತಿಥಿ ಸಂವಿಭಾಗ ಈ ನಾಲ್ಕು ಶಿಕ್ಷಾವ್ರತಗಳು. ಈ ಎಳಕ್ಕೂ ಕೂಡಿ ಶೀಲವ್ರತಗಳೆಂದೆನ್ನುವರು. ಈ ಎಳು ಶೀಲವ್ರತಗಳು, ಐದು ಅಣುವ್ರತಗಳು ಕೂಡಿ ೧೨ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವನು ವ್ರತೀಶ್ರಾವಕ (ವ್ರತಪ್ರತಿಮಾಧಾರಿ) ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ದಿಗ್ವಿಕ್ರತ- ಲೋಭ. ಆರಂಭ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಬಿಡುವುಗಳ್ಳಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನದಿ, ಪರ್ವತ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮೇರೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿ ಅವನ್ನು ದಾಟಿ ಆಮರಣವೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವುದು.

ದೇಶವ್ರತ- ದಿಕ್ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ ಮೇರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈಚೆಗೆ ಸಮೀಪದ ನದೀ, ಪರ್ವತಗಳ ಆಚೆಗೆ ಆಮರಣವೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ದೇಶವ್ರತವು.

ಅನರ್ಥದಂಡ ವಿರತಿವ್ರತ- ವಾಮೋಪವೇಶ, ಹಿಂಸಾದಾನ, ಅಸ್ಥಾನ, ದುಃಶ್ರುತಿ, ಪ್ರಮಾದಚರ್ಯ ಎಂಬ ಐದು ತರದ ಅನರ್ಥದಂಡಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ದೇಶವ್ರತವು.

ಪಾಪೋಪದೇಶ- ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗುವ ಹಿಂಸೆ, ಮೋಸ, ಮಾಟ ಮುಂ. ಉಪದೇಶಿಸುವುದು ಹಿಂಸಾದಾನ- ಕೊಡಲಿ, ಕತ್ತಿ, ಏಷ ಮುಂ. ಹಿಂಸಾಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಅಪಧ್ಯಾನ- ಯಾವುದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಬೇಕೆಂದು, ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಅವಯವಹೀನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಮುಕನಾಗಿ ಪರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು. ದುಃಶ್ರುತಿ- ಆರಂಭ, ಸಂಗ, ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲುಷಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದುವುದು, ಅಂತಹ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ

ವುದು. ಪ್ರಮಾದ ಚರ್ಯೆ- ಸುಮ್ಮನೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೆಯುವುದು, ನೀರನ್ನೆರಚುವುದು. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸುವುದು, ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆಯುವುದು ಮುಂ.

ಸಾಮಯಿಕವ್ರತ- ಕಾಲಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾತರ್ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಾಯಾಹ್ನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಪಕ್ರಿಯಾವಿರಕ್ತನಾಗಿ, ರಾಗ ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯಭಾವವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು.

ಪ್ರೋಷಘೋಷವಾಸ- ಅಷ್ಟಮಿ, ಚತುರ್ದಶಿ ಈದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಆರಂಭಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ, ನಾಲ್ಕು ತರದ ಆಹಾರಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹದಿನಾರು ಪ್ರಹರಗಳನ್ನು (ಹಿಂದಿನ ದಿವಸದ ೨ನೆಯ ಪ್ರಹರದಿಂದ ವಾರಣಿಯ ದಿವಸದ ೨ ಪ್ರಹರಗಳ ವರೆಗೆ) ಕಳೆಯುವುದು.

ಭೋಗೋಪಭೋಗ ಪರಮಾಣವ್ರತ- ಒಂದು ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ ಉಪಭೋಗಿಸಲು ಬರುವಂತಹ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಪುಷ್ಪ ತಾಂಬೂಲ ಮುಂ ಭೋಗಗಳು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಉಪಭೋಗಿಸಲು ಬರುವಂತಹ ಅಲಂಕಾರ, ವಸ್ತ್ರ, ಶಯನ ವಾಹನ ಮುಂ. ಉಪಭೋಗಗಳು. ಭೋಗೋಪಭೋಗ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲವನ್ನು ಬಿಡುವುದು.

ಅತಿಥಿಸಂವಿಭಾಗವ್ರತ- ಮುಮುಕ್ಷುವಾದ ಸಂಯಮಿ, ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧನಾದ ವ್ರತಿ ಇವರಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

ಗುಣವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಶಿಕ್ಷಾವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಗೃಹಸ್ಥಶ್ರಾವಕನು ಧರಿಸಬೇಕು. ಸಲ್ಲೇಖನಾವ್ರತ- ಮರಣವೊದಗಿದಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾದ ವ್ರತವು. ಮರಣವು ಸಮಾಪಿಸಲು ಶರೀರವನ್ನೂ ಕಷಾಯಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕೃಶ ಮಾಡುತ್ತ ಧರ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರ ಮನಸ್ಕನಾಗಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಸಲ್ಲೇಖನಾವ್ರತವು. ಇದು ಪರಮೋಪಕಾರಕವೂ, ಶುಭಗತಿಪ್ರದವೂ ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರಾವಕನು ಈ ವ್ರತವನ್ನೂ ಚರಿಸಬೇಕು.

ವ್ರತಗಳ ಸ್ಥಿರತೆಗಾಗಿ ಎದ್ದೆದು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಎದ್ದೆದು ಅತೀಚಾರ (ದೋಷ)ಗಳೂ ಹೇಳಿವೆ. ಅತೀಚಾರಗಳು ಒದಗದಂತೆ ವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಚರಿಸಬೇಕು.

ದಾನ- ತನ್ನ ಮತ್ತು ಪರರ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನದನ್ನು (ಆಹಾರ ಮೊದಲಾದವನ್ನು) ಪರರಿಗೆ ಕೊಡುವುದು; ಐಧಿ, ದ್ರವ್ಯ, ದಾತ್ಯ, ಸಾತ್ರ ಇವುಗಳ

ಏಶೇಷದಿಂದ ದಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಜಘನ್ಯ ಎಂಬ ಭೇದಗಳುಂಟಾಗುವುವು.

೪. ಬಂಧ ತತ್ತ್ವ

ಸಕಷಾಯತ್ವಾಶ್ಚೈವಃ ಕರ್ಮಣೋಯೋಗ್ಯಾನ್ ಪುದ್ಗಲಾನಾದತ್ತೇಸಬಂಧಃ |

ಈ ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಪುದ್ಗಲಪರಮಾಣುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವರ್ಗದ ಪರಮಾಣುಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುವುವು. ಆತ್ಮನು ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯೋಗಗಳಿಂದ ಚಂಚಲನಾಗಿ ಕಷಾಯಯುಕ್ತನಾಗಲು ಆತನ ಸುತ್ತಲು ಇರುವ ಕರ್ಮಪರಮಾಣುಗಳು ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಆತನನ್ನುಂಟುಕೊಳ್ಳುವುವು. ಇದೇ (ಕರ್ಮ) ಬಂಧವೆನಿಸುವುದು.

ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ, ಅವಿರತಿ, ಪ್ರಮಾದ, ಕಷಾಯ, ಯೋಗಗಳು ಬಂಧ ಹೇತುಗಳು. ಅತತ್ತ್ವಗಳ ಮೇಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವು; ಗೃಹಿತ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ, ಅಗೃಹಿತ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ ಎಂದು ಇದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಪರೋಪದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕುಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣದಿಂದಂಟಾಗುವುದು ಗೃಹಿತ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವು; ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಕರ್ಮದಿಂದಂಟಾಗುವುದು ಅಗೃಹಿತ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವು. ಷಟ್ಕಾಯ ಜೀವಗಳ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಬಿಡದಿರುವುದೂ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೂ ಅವಿರತಿಯು. ಭಾವಶುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಶುದ್ಧಿಗಳು, ದಶಧರ್ಮಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹರಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಮಾದವು; ಕ್ರೋಧಮಾನ ಮಾಯಾ ಲೋಭಗಳೂ, ಹಾಸ್ಯ, ರತಿ ಅರತಿ, ಶೋಕ, ಭಯ ಜುಗುಪ್ಸೆಗಳೆಂಬವೂ ಕಷಾಯಗಳು. ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯೋಗಗಳೂ, ಆಹಾರಕಯೋಗ, ಆಹಾರಕಮಿಶ್ರಯೋಗಗಳೂ ಯೋಗಗಳು.

ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಬಂಧವಾಗುವುದು. ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮ ಬಂಧವಾಗುವಾಗ ಆತನ ಕಷಾಯಗಳು ಮಂದವಾಗಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮಗಳ ಸ್ಥಿತಿಬಂಧವೂ, ಅನುಭಾಗಬಂಧವೂ ಆಗುವುವು; ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ತೀವ್ರಬಂಧವಾಗುವುದು.

ಕರ್ಮವು ಪುದ್ಗಲರೂಪವಾದುದು; ಜೀವದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರುದ್ದವಾದುದು; ಜೀವನ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ವಿಭಾವಗಳಿಂದ ಆತನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಅಸ್ತವವಾಗುವುದು; ಠಾಗ ದ್ವೇಷಾದಿ ವಿಭಾವಗಳು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣಗಳು;

ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ; ಏಕೆಂದರೆ ಪುದ್ಗಲಗಳೇ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಉಪಾದಾನಕಾರಣಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲದೆ ಪುದ್ಗಲಗಳಲ್ಲದ ಜೀವವಿಭಾವಗಳು ಕರ್ಮ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಉಪಾದಾನಕಾರಣಗಳಾಗಿರುವವು. ಘಾತಿ ಮೊದಲಾದುವು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಗಳು; ರೂಗಿಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಜೀವ ವಿಭಾವಗಳು ಭಾವ ಕರ್ಮಗಳು ಎನಿಸುವುವು.

ಕರ್ಮಾಪ್ರವದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಬಂಧವು ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧ, ಸ್ಥಿತಿಬಂಧ, ಅನುಭಾಗ ಬಂಧ, ಪ್ರದೇಶಬಂಧ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಸ್ವಭಾವವು; ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ, ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ವೇದನೀಯ, ಮೋಹನೀಯ, ಆಯು, ನಾಮ, ಗೋತ್ರ, ಅಂತರಾಯ ಎಂಬ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಸ್ವಭಾವವುಂಟು. ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಚ್ಛಾದಿಸುವುದು; ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಅಚ್ಛಾದಿಸುವುದು. ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು; ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭ್ರಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು; ಆಯು ಕರ್ಮವು ಆತನನ್ನು ಯಾವುದೊಂದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು; ನಾಮ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನಿಗಾಗಿ ಅಂಗೋಪಾಂಗಯುಕ್ತ ಶರೀರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು; ಗೋತ್ರಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನನ್ನು ಉಚ್ಚನೀಚ ಗೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು; ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನ ರಕ್ತಿ ದಾನ ಲಾಭ ಭೋಗ ಉಪಭೋಗ ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವಭಾವಗಳುಂಟಾಗುವುದು ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಬಂಧಕವಾಗಿ ಇರುವ ಅವಸ್ಥೆಯು ಸ್ಥಿತಿಬಂಧವು; ಒಂದೊಂದು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ, ಮಧ್ಯಮ, ಮಂದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಒಂದೊಂದು ಶಕ್ತಿಯುಂಟು; ಇದು ಅನುಭಾಗ ಬಂಧವು; ಕರ್ಮಗಳು ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶಶೋಡನೆ ಏಕಕ್ಷೇತ್ರಾವಗಾಹ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವಾಗುವುದು ಪ್ರದೇಶ ಬಂಧವು.

ಕರ್ಮ ಪ್ರಕಾರಗಳು— ಕರ್ಮಗಳು ಘಾತಿ, ಅಘಾತಿ, ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಜೀವನ ಅನಂತ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಕರ್ಮಗಳು ಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳು; ಇವು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ, ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ಮೋಹನೀಯ, ಅಂತರಾಯ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ; ವೇದನೀಯ, ಆಯು, ನಾಮ, ಗೋತ್ರ ಎಂದು ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಎರಡು ತರದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗಳಲ ಒಳಭೇದಗಳಾಗುವುವು.

ಇಲ್ಲಿ ಬಂಧಪೇತುಗಳಾದ ಕರ್ಮಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವೈದಿಕ, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಧರ್ಮಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು.

ಕರ್ಮವು ನಿಯತವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಇತರ ಮತಗಳಂತೆ ಜೈನಮತವೂ ಒಪ್ಪುವುದು. ಭಾರತೀಯದರ್ಶನಗಳು ಹಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮವು ಅಮೋಘವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ ದರ್ಶನಗಳು ಅತ್ಮನಾನಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಯಿಂದ (ವೇದಾಂತದಿಂದ) ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣಾದಿಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ನ್ಯಾಯ ಮೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನಗಳು ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗ ದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಅತ್ಮನ ಗುಣಗಳು ಸ್ವಭಾವಜಾತಗಳು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಣಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಅತ್ಮನೇ ಪ್ರಕಟನಾಗುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಜೈನದರ್ಶನವು ನ್ಯಾಯ ಮೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು; ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನವು ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯ ಪದಾರ್ಥರೂಪವಾದ ಅತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಫಲವು ತಪ್ಪದು; “ ಬಿತ್ತಿದುದನ್ನು ಬಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು ” ಎಂದು ಏಕಕಂಠವಾಗಿ ಹೇಳುವವು ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಅದರ ಫಲಕ್ಕೂ ಅಜ್ಞೇದ್ಯವಾದ ಸಂಬಂಧವುಂಟೆಂದೂ, ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮವೇ ಈ ಜನ್ಮದ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳು ಹೇಳುವವು.

ಕರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ ಈ ದರ್ಶನಗಳು ಆಲೋಚಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯ ದರ್ಶನವು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿರುವುದು. ಬೌದ್ಧ, ಜೈನದರ್ಶನಗಳು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿರುವವು.

ಕರ್ಮಫಲವು ಕರ್ಮದೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗುವುದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯದರ್ಶನಕಾರನಾದ ಗೌತಮನು ಮಾಡಿರುವನು. ಕರ್ಮವು ಪುರುಷ ಕೃತವೆಂಬುದನ್ನೂ, ಕರ್ಮಕ್ಕೊಂದು ಫಲವುಂಟೆಂಬುದನ್ನೂ ಅತನು ಬಲ್ಲನು. ಮತ್ತು ಹಲವು ವೇಳೆ ಪುರುಷ ಕೃತಕರ್ಮವು ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವುದನ್ನು ಅತನು ಕಂಡಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಪುರುಷ ಕೃತ ಕರ್ಮವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಫಲೋತ್ಪಾದನ ಸಮರ್ಥವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಅತನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವುಂಟಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಲವು ವೇಳೆ ಫಲಸಂಬಂಧವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಆತನು ಮನಗಂಡಿದ್ದನು. ಈ ಮಾತುಗಳ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅತನು ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಫಲ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಈಶ್ವರ ತತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದನು.

“ ಈಶ್ವರಃ ಕಾರಣಂ ಪುರುಷ ಕರ್ಮಾಫಲೈದರ್ಶನಾತ್ |
 ನ ಪುರುಷಕರ್ಮಾಭಾವೇ ಫಲನಿವೃತ್ತಿಃ |
 ತತ್ಕಾರ ತತ್ಪಾದಹೇತುಃ || ”

ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರ ೪, ೧, ೧೨- ೨೧.

“ ಕರ್ಮ ಫಲೋತ್ಪಾದನಕ್ಕೆ ಈಶ್ವರನು ಕಾರಣವು. ಪುರುಷ ಕೃತಕ ಕರ್ಮವು ಹಲವು ಬಾರಿ ನಿಷ್ಫಲವಾದುದು ತೋರುವುದು ಪುರುಷ ಕೃತಕರ್ಮವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮ ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಕರ್ಮವೇ ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ; ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿಯು ಈಶ್ವರಸಾಪೇಕ್ಷವು; ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮವೊಂದೇ ಫಲದ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ”

ಮೇಲಿನ ಅವತರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ— ಕರ್ಮಫಲವು ಕರ್ಮವೊಂದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಕರ್ಮವು ಫಲ ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ಮಫಲವು ಕರ್ಮಾಧೀನವಾದುದಾದರೂ ಕರ್ಮಫಲದ ಉದಯವು ಕರ್ಮಾಧೀನವಲ್ಲ; ಪುರುಷಕೃತ ಕರ್ಮವು ಹಲವೆಡೆ ನಿಷ್ಫಲವಾದುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮಫಲೋತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಫಲನಿಯಂತ್ರವಾದ ಒಬ್ಬ ಈಶ್ವರನಿರುವನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ನೈಯಾಯಿಕರು ಇಲ್ಲಿ ಬೀಜವೃಕ್ಷನ್ಯಾಯವನ್ನಂಗೀಕರಿಸುವರು. ವೃಕ್ಷವು ಬೀಜಾಧೀನವಾದುದು ನಿಜ; ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಕರ್ಮಫಲವೂ ಕರ್ಮಾಧೀನವು; ಆದರೆ ವೃಕ್ಷೋತ್ಪತ್ತಿಯು ಬೀಜವೊಂದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಜಲ, ವಾಯು, ಪ್ರಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸುವಂತೆ ಕರ್ಮ ಫಲವೂ ಈಶ್ವರಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿರುವುದು. ಎಂದರೆ, ಈಶ್ವರನು ಕರ್ಮಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಫಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು.

ಆದರೆ ನೈಯಾಯಿಕರ ಈ ಮತವನ್ನು ಬೇರೆ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಒಡಂಬಡುವುದಿಲ್ಲ; ಈ ಕರ್ಮಫಲವಾದವೇ ನೈಯಾಯಿಕರಿಗೆ ಈಶ್ವರಾಸ್ತಿತ್ವಸಾಧಕವಾದಯುಕ್ತಿಯು. ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಫಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈಶ್ವರನು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಡಂಬಡದೆ ಫಲವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರ್ಮಾಧೀನವೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದು— ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವೇ ಫಲೋತ್ಪಾದನ ಮಾಡುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗಲಾರದು; ಬೌದ್ಧರು ಇದೇ ಮತವನ್ನೊಪ್ಪುವರು.

ಬೌದ್ಧರ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ನೈಯಾಯಿಕರ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೇದವುಂಟು. ಬೌದ್ಧರ ಕರ್ಮವನ್ನು ತಿಳುವುದಾದರೆ ಅವರ ಸಂಸಾರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳುವುದು

ಅನಶ್ವಕವು. ಬೌದ್ಧರು ಸಂಸಾರವು ಅನಾದಿ, ಅನಂತ, ನಿಃಸ್ವಭಾವಧಾರಾ ಪ್ರವಾಹವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಬುಗ್ಡನು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ- “ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವೂ, ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಮವೂ, ಭೌತಿಕ ದೇಹವೂ, ಅದರಿಂದ ಷಟ್ಕೇತ್ರವೂ, ಅದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯ-ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ವೇದನೆಯೂ, ವೇದನೆಯಿಂದ ತೃಷ್ಣೆಯೂ. ತೃಷ್ಣೆಯಿಂದ ಉಪಾದಾನವೂ, ಉಪಾದಾನದಿಂದ ಭವವೂ, ಭವದಿಂದ ಜನ್ಮವೂ, ಜನ್ಮದಿಂದ ಮರಣಾದಿಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುವು. ದುಃಖ ರಾಜ್ಯವು ಈ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ” ಹೀಗೆ ಬೌದ್ಧ ಮತದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವು ನಿರಂತರ ಅನವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರವಾಹವು.

ಸಂಸಾರವು ಕರ್ಮಮೂಲಕವು. ಎಂಬೀ ಬೌದ್ಧರ ವಚನದಿಂದ ಅವರ ಕರ್ಮವೆಂಬುದೇನೆಂಬುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು. ಅವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಪುರುಷಕೃತ ವ್ಯಾಪಾರವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಒಂದು ನಿಯಮವು; ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಒಂದು ‘ ಕಾಯದೆ ’. ಇದಕ್ಕೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕಾಯದೆಗೆ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಭಾವಗಳೂ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ, ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುವು; ಸಂಸಾರವು ಇದರ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿದೆ; ಇದರಿಂದಲೇ ನಡೆದಿದೆ.

ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರ ಮತವೇನೆಂದರೆ, ಕರ್ಮವು ಸ್ವತಂತ್ರವು; ಈಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ತತ್ತ್ವದ ಮುಖವನ್ನೂ ಅದು ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಕರ್ಮವು ತಾನೇ ತನ್ನ ಫಲವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು; ಒಬ್ಬನು ಚಾರ್ಯ ಕರ್ಮ(ಕಳ್ಳತನ)ವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುವ; ಅವರ ಫಲದಿಂದ ಆತನು ಕಳ್ಳನಾದನು; ನೈಯಾಯಿಕ ಮತದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ಚಾರ್ಯ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಚೋರತ್ವರೂಪ ಫಲವನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸುವನು; ಬೌದ್ಧಮತದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಯ ಕರ್ಮವೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಚೋರತ್ವರೂಪಫಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನವು, ಚಾರ್ಯಕರ್ಮವು ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳುವುದು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅನವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹೋಯಿತು. ಉಳಿದುದೇನೆಂದರೆ ಚಾರ್ಯಕರ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರವು. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಮತ್ತೆ ಪರಕ್ಷಣದ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು; ಚೋರತ್ವ ಭಾವವೇ ಪರಕ್ಷಣದ ವಿಜ್ಞಾನವು. ಅದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಷಣದ ವಿಜ್ಞಾನವಾದ ಚಾರ್ಯಕರ್ಮವು ಪರಕ್ಷಣದ ವಿಜ್ಞಾನವಾದ ಚೋರತ್ವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಕರ್ಮದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನಕ್ಕೂ

ಜೈನದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮತಭೇದವಿಲ್ಲ. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮವು ಪುರುಷವ್ಯಾಪಾರಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಕರ್ಮವು ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯಾಪಾರವು, ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಂಸಾರವು ನಿಂತಿದೆ. ಫಲವಿಷಯವಾಗಿ ಜೈನರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ, ಕರ್ಮವು ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ವತಂತ್ರವು; ಈಶ್ವರಾವೇಶೆಯು ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೈನ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ, ಪುರುಷಕೃತಕರ್ಮದ ನಿಷ್ಫಲತೆಯು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯವಲ್ಲ; ಕರ್ಮದ ಫಲವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗತಕ್ಕದ್ದೇ; ಫಲವು ವಿಲಂಬದಿಂದ ಆಗಬಹುದು, ಆದರೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತು ಎಂದೂ ಆಗಲಾರದು. ಹಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಪಿಗಳು ಸುಖಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನೂ, ಪುಣ್ಯವಂತರು ದುಃಖಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಇಷ್ಟರಿಂದ ಕರ್ಮದ ನಿಷ್ಫಲತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಜೈನಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ-

“ಯಾ ಹಿಂಸಾವತೋಪಿ ಸಮೃದ್ಧಿಃ, ಅರ್ಹತ್ತ್ವಾಜಾವತೋಪಿ ದಾಂ ದ್ರಾಪ್ತಿಃ ಸಾ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಗುಪಾತ್ತಸ್ಯ ಪಾಪಾನುಬಂಧಿನಃ ಪುಣ್ಯಸ್ಯ, ಪುಣ್ಯಾನುಬಂಧಿನಃ ಪಾಪಸ್ಯಚ ಫಲಂ | ತತ್ಕ್ರಿಯೋಪಾತ್ತಂ ತು ಕರ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರೇ ಫಲಿಸ್ಯತೀತಿ ನಾತ್ರ ನಿಯತಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವ್ಯಭಿಚಾರಃ !”

“ಹಿಂಸಕ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಪತ್ತಿಯೂ, ಅರ್ಹತ್ತ್ವಾಜಾನಿತಮನುಷ್ಯನ ದಾಂಧ್ರ್ಯವೂ ಕ್ರಮದಿಂದ, ಪ್ರಾಕ್ತನ ಪಾಪಾನುಬಂಧಿ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮದ, ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಾನು ಬಂಧಿ ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲವು; ಇನ್ನು ಹಿಂಸಾಕರ್ಮವೂ, ಅರ್ಹತ್ತ್ವಾಜಾ ಕರ್ಮವೂ ವಿಫಲವೆನಿಸಲಾರವು; ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳು ಒದಗುವವು. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮಫಲ ಮತ್ತು ಕರ್ಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ. ”

ಜೈನ ಮತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಫಲವು ತಪ್ಪದೆ ಆಗುವುದಾದುದರಿಂದಲೂ, ಕರ್ಮವು ತಾನೇ ಫಲೋತ್ಪಾದಕವಾದುದರಿಂದಲೂ ಜೈನದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಫಲನಿಯಂತ್ರವಾದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಮತಕ್ಕೂ ಜೈನ ಮತಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಲ್ಲ; ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವುಂಟು. ಬೌದ್ಧಮತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ನಿಸ್ಸಭಾವವಾದ ನಿಯಮವು; ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ಸಂಸಾರಜೀವನ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು; ಮತ್ತು ಈ ಕರ್ಮವು ಜೀವ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದು ತರದ ದ್ರವ್ಯವು;

ಈ ಕರ್ಮದ್ರವ್ಯದ ಆಶ್ರವ(ಆಗಮನ)ದಿಂದ ಸ್ವಭಾವಪರಿಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವನು ಅನಾದಿಕಾಲೀನ ಆಶುದ್ಧತೆಯಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗುವನು. ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ಪುರುಷಕೃತ ನ್ಯಾಪಾರಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಬೌದ್ಧರು ಹೇಳುವಂತೆ ಇದು ನಿಃಸ್ವಭಾವವಾದ ನಿಯಮಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಕರ್ಮವು ಒಂದು ಜಡಪದಾರ್ಥವು; ಆತ್ಮನಂತೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ, ಮತ್ತು ಜೀವನಿರೋಧಿಯಾದ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ Matter ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಜೈನ ದರ್ಶನದ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಬಹುಂಶದಿಂದ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟು. ಇದು ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುದು; ಜೀವನಿಗೆ ಇದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಆತನ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಜೀವನನ್ನು ಆಗಲಲು ಆತನು ಮುಕ್ತನಾಗುವನು. ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯನು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ:-

“ ಜೀವಾ ಪುಗ್ಗಲಕಾಯಾ ಅಣ್ಣೋಣ್ಣಾ ಗಾಢ ಗಕಣ ಪಡಿಬದ್ಧಾ ।

ಕಾಲೇ ವಿಜುಜ್ಜಮಾಣಾ ಸುಹದುಖ್ಖಂ ದಿಂತಿ ಭುಂಜಂತಿ ॥ ”

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಸಮಯಸಾರ.

“ ಜೀವರೂ ಕರ್ಮಪುಧ್ಗಲಸಮೂಹಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಗಾಢವಾಗಿ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟವಾಗುವುವು. ಯೋಗ್ಯಸಮಯವು ಬರಲು ಅವು ವಿಯುಕ್ತವಾಗುವುವು. ಜೀವರೂ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಕರ್ಮಗಳು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುವು; ಜೀವರು ಅವುಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವರು. ”

ಪುಧ್ಗಲಸಭಾವವೂ (Material) ಅಜೀವದ್ರವ್ಯವೂ ಆದ ಕರ್ಮವು ಚೈತನ್ಯರೂಪ ಜೀವನೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂದರೆ- ಈ ವಿಶ್ವವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ “ ಕರ್ಮವರ್ಗಣಾ ” ಎಂಬ ಕರ್ಮದ್ರವ್ಯ, ಮತ್ತು ಚೇತನಸ್ವಭಾವವಾದ ಜೀವಪದಾರ್ಥ ಇವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಜೀವ, ಮತ್ತು ಕರ್ಮದ್ರವ್ಯ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪಸ್ಥವಾಗಿಯೇ ಇರುವುವು. ಜೀವನು ಶುದ್ಧ- ಮುಕ್ತ- ಬುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವನಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಿಂದ ಆಕುಲನಾಗುವನು; ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮವರ್ಗಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಾಗದ್ವೇಷಾಕುಲ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರವಿತವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಆಶ್ರವದಿಂದ ಜೀವನು ಬದ್ಧನಾಗುವನು. ಜೀವನನ್ನು ಶುದ್ಧಜಲಕ್ಕೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಣ್ಣಿಗೂ ಸಂಸಾರಿ (ಬದ್ಧ) ಜೀವನನ್ನು ರಾಶಿ ನೀರಿಗೂ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ರಾಶಿನೀರಿನಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಭಾಗವು ಹೊರಟು ಹೋದರೆ ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರು ಉಳಿಯುವಂತೆ ಕರ್ಮಮಲವು ಹೊರಟು ಹೋದ ಬಳಿಕ ಬದ್ಧ ಜೀವನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶುದ್ಧ ಮುಕ್ತ ಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವನು.

ಕರ್ಮಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಬಂಧವುಂಟಾಗುವುದು; ಅದುದರಿಂದ ಬಂಧವು ಕರ್ಮಾನುರೂಪವು; ಬಂಧದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅಷ್ಟವಿಧಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದುದು; ಬಂಧದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುವುದು; ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಎಷ್ಟೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಾದುದಿರುವುದು; ಕರ್ಮದ ಅನುಭಾಗ (ಅನುಭವವು, ಕರ್ಮದ ತೀವ್ರ ಮಂದ ಮೊದಲಾದ ಫಲದಾನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕರ್ಮವರ್ಗವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು. ಜೀವನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕರ್ಮವರ್ಗವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು. ಇವೇ ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧ, ಸ್ಥಿತಿಬಂಧ, ಅನುಭಾಗಬಂಧ, ಪ್ರವೇಶಬಂಧ ಎಂಬ ಬಂಧದ ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ಕರ್ಮವಿಷಯವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಜೀವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಕರ್ಮವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ; ಕರ್ಮವೂ ಜೀವವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ;

“ ಕುನ್ವಂ ಸಗಂ ಸಹಾವಂ ಅತ್ತಾ ಕತ್ತಾ ಸಗಸ್ಸ ಭಾವಸ್ಸ |

ಏ ಹಿ ಪೋಗ್ಗಲ ಕಮ್ಮಣಂ ಇದಿ ಜಿಣವಯಣಂ ಮುಣೇಯವ್ವಂ | ”

“ ಕಮ್ಮಂ ಪಿ ಸಗಂ ಕುನ್ವದಿ ಸೇಣ ಸಹಾನೇಣ ಸಮ್ಮಮಪ್ಪಾಣಂ || ”

ಕುಂದ ಕುಂದಾಚಾರ್ಯ.

“ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಭಾವಗಳ ಕರ್ತೃವಾಗುವನು; ಆತ್ಮನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, ಪುಣ್ಯಲಕ್ಷಣ ಸಮೂಹ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಕರ್ತೃನಲ್ಲ ಇದೇ ಜನವಚನವು ” ಕರ್ಮವೂ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ತನ್ನ ಭಾವಗಳ ಕರ್ತೃವು ”

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ವಚನ:-

“ ಪುಗ್ಗಲ ಕಮ್ಮಾದೀ ಣಂ ಕತ್ತಾ ವವಹಾರದೋ ದು ನಿಶ್ಚಯದೋ |

ಚೇದಣ ಕಮ್ಮಾಣಾದಾ ಸುದ್ಧಣಯಾ ಸುದ್ಧ ಭಾವಾ ಣಂ || ”

೮. ದ್ರವ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ.

“ ವ್ಯವಹಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪುಣ್ಯಲಕ್ಷಣ ಸಮೂಹದ ಕರ್ತೃವು; ಅಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆತ್ಮನು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಚೇತನ ಕರ್ಮ ಸಮೂಹದ ಕರ್ತೃವು; ಶುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈತನು ತನ್ನ ಶುದ್ಧ ಭಾವ ಸಮೂಹಗಳ ಕರ್ತೃವು. ”

ಅನಂತಜ್ಞಾನ, ಅನಂತಾನಂದ ಮೊದಲಾದವು ಆತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವ ಗುಣಗಳು. ಶುದ್ಧನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಕರ್ತೃಗಳು- ಎಂ

ದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಅದುದರಿಂದ ಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಪುಡ್ಗಲಗಳ ಸಂಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಶುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಲ್ಲಿ ರಾಗ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳು ತಲೆದೋರುವುವು.

ಭಾವಣಮಿತ್ರೋ ಬಂಧೋ ಭಾವೋ ರವಿರಾಗ ದ್ವೇಷಮೋಹ ಜೂದೋ "

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಸಮಯಸಾರ.

" ಬಂಧವು ಭಾವ ನಿಮಿತ್ತಕವು; ಮತ್ತು ರತಿರಾಗದ್ವೇಷಮೋಹಯುಕ್ತವಾದ ಭಾವವೇ ಬಂಧಕಾರಣವು "

ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಭಾವಗಳಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ, ಅವಿರತಿ, ಪ್ರಮಾದ, ಕಷಾಯ, ಯೋಗಗಳು ತಲೆದೋರುವುವು. ಅಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನು ಭಾವ, ಮತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚವಿಧ ಭಾವ ಕರ್ಮ ಇವುಗಳ ಕರ್ತೃವು; ಅದುದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಜೀವನು ಕರ್ಮಪುಡ್ಗಲಗಳ ಕರ್ತೃವಲ್ಲ.

ಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯ, ಅಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯನಯ ಈ ಎರಡರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಜೀವನು ಕರ್ಮಪುಡ್ಗಲಗಳ ಕರ್ತೃವಲ್ಲವಾದರೂ ವ್ಯವಹಾರನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನು ನ್ರವ್ಯಬಂಧದ (ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ) ಕರ್ತೃವು. ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಾದಿಭಾವ ಕರ್ಮದ ಉದಯವಾಗಲು ಜೀವನಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ ಆಸ್ರವವಾಗುವಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಗುವುದು; ಇದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಬಂಧವುಂಟಾಗುವುದು. ಬಂಧದಿಂದ ಜೀವನು ಪುಡ್ಗಲ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವನು.

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿವುದೇನೆಂದರೆ- ಜೀವನು ಪುಡ್ಗಲ ಕರ್ಮಗಳ ಕರ್ತೃವಲ್ಲ; ಆತನು ಜೈತನ್ಯಪುರೂಷನು; ಅದುದರಿಂದ ಆತನು ಕರ್ಮಗಳ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ; ಭಾವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪುಡ್ಗಲಕರ್ಮವರ್ಗಣೆಯ ಆಸ್ರವವಾಗುವುದು ಅದುದರಿಂದ ಜೀವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಕರ್ಮಾಸ್ರವದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಅಲ್ಲ; ಜೀವನು ತನ್ನ ಭಾವಸಮೂಹದ ಕರ್ತೃವು. ಇದೇ ನಿಶ್ಚಯನಯದ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಆದರೂ ಭಾವಗಳ ಮತ್ತು ಭಾವ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯವಾದಾಗ ಕರ್ಮಪುಡ್ಗಲಗಳು ತಾನಾಗಿ ಬಂದು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ, ಕರ್ಮವರ್ಗಣೆಯು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅದರಲ್ಲುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಜೀವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೂ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಆಗದೆ ಹೋದರೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಆತನು ಕರ್ತೃವಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಜೀವನು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪುಡ್ಗಲಕರ್ಮಗಳ ಕರ್ತೃನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

೫. ಸಂವರತತ್ವ

ಆಶ್ರವ ನಿರೋಧಃ ಸಂವರಃ ಕ. ಗ. ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಸೂತ್ರ.

ಆಶ್ರವವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದೇ ಸಂವರವು. ಕರ್ಮಗಳ ಆಗಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯೋಗ, ಮಿಥ್ಯತ್ವ, ಕಷಾಯ ಇವು. ಉಂಟಾಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ; ಇದೇ ಸಂವರವು; ಸಂವರವು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು.

ಸಂವರವು ಭಾವಸಂವರ, ದ್ರವ್ಯಸಂವರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಜೀವನು ನಿರ್ವಿಕಾರ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಪುದ್ಗಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಮೋಹಗಳನ್ನು ಧರಿಸದಿದ್ದರೆ ಆ ಜೀವನಿಗೆ ಶುಭಾಶುಭಕರ್ಮಗಳ ಆಶ್ರವವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಎಂದರೆ ಆಶ್ರವನಿರೋಧವುಂಟಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ರಾಗ ದ್ವೇಷ, ಮೋಹಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದು. ಭಾವಸಂವರವೆನಿಸುವುದು ಈ ಭಾವಸಂವರವು, ಯೋಗದ್ವಾರದಿಂದ ಜೀವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳ ಶುಭಾಶುಭ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ದ್ರವ್ಯಸಂವರವೆನ್ನುವರು. ಭಾವಸಂವರವುಂಟಾಗಲು ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳಿಗೆ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮರೂಪ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳ ಶುಭಾಶುಭರೂಪ ಕರ್ಮಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭಾವಸಂವರವು ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಸಂವರಕ್ಕೆ ಭಾವಸಂವರವು ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಸಂವರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಗುಪ್ತಿಗಳು, ಆಯುಧ ಸಮಿತಿಗಳು, ಹತ್ತು ಧರ್ಮಗಳು, ಹನ್ನೆರಡು ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳು, ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಪರೀಷಹಗಳ ಜಯ, ಆಯುಧ ಪ್ರಕಾರದ ಚಾರಿತ್ರ ಎಂಬೀ ಆರು ಕಾರಣಗಳುಂಟು ಇದಲ್ಲದೆ ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರದ ತಪಸ್ಸು ಸಂವರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಗುಪ್ತಿ- ಗುಪ್ತಿಯೆಂದರೆ ರಕ್ಷಣೆ. ಸಂಸಾರ ಪರಿಭ್ರಮಣದಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು. ಮನಸ್ಸು, ವಚನ, ಕಾಯ ಇವುಗಳ ಯಥೇಚ್ಛಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿವಯಸುಖಾಭಿಲಾಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವುದು ಗುಪ್ತಿಯೆನಿಸುವುದು. ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಮನೋಗುಪ್ತಿಯು; ವಚನಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ವಚನಗುಪ್ತಿಯು; ಕಾಯ(ಶರೀರ)ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಕಾಯಗುಪ್ತಿಯು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಗುಪ್ತಿಯು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಮಿತಿ- ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಬೇರೆ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಪೀಡೆಯಾಗಬಾರದೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಟ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಮಿತಿಯು. ಇದು ಈರ್ಯಾಸಮಿತಿ, ಭಾಷಾಸಮಿತಿ, ಏಷಣಾಸಮಿತಿ, ಆದಾನನಿಕ್ಷೇಪಸಮಿತಿ, ವ್ಯುತ್ಸರ್ಗಸಮಿತಿ ಎಂದು ಆಯ್ದ ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದ ಬಳಿಕ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಏಷಯಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಒಂದೆ ತರುವಾಯ ಪೃಥ್ವೀಕಾಯ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಗಳ ಹಿಂಸೆಯು ಘಟಿಸದಂತೆ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಮಾರು ದಾರಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತ ಮೆಲ್ಲನೆ ನಡೆಯುವುದು ಈರ್ಯಾಸಮಿತಿಯು; ತನಗೂ ಪರರಿಗೂ ಹಿತಕರವೂ, ಮಿತವೂ, ನಿರ್ದೋಷವೂ ಆದ ಪ್ರಿಯವಚನವನ್ನಾಡುವುದು ಭಾಷಾಸಮಿತಿಯು; ದಾತ್ಯಗಳು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಹರ್ಷ ಏಷಾದಗಳಿಲ್ಲದೆ, ರುಚಿ ಅರುಚಿಯಿಲ್ಲದೆ ಶಾಂತತನದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಏಷಣಾಸಮಿತಿಯು; ತನ್ನ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕ, ಕವಃ ಡುಲು ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೀವಹಿಂಸೆಯಾಗದಂತೆ ಕಣ್ಣು, ಟ್ಟು ನೋಡಿ ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಡುವುದು ಮತ್ತು ಪಿಂಭದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಆದಾನನಿಕ್ಷೇಪಸಮಿತಿಯು; ತ್ರಸಸ್ಥಾವರಜೀವಗಳಿಗೆ ಪೀಡೆಯಾಗದಂತಹ ಜಂತು ರಹಿತವಾದ ಗಟ್ಟಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುವುದೂ, + ಪ್ರಾಸುಕ ಜಲದಿಂದ ಶೌಚಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ವ್ಯುತ್ಸರ್ಗಸಮಿತಿಯು. ಸಮಿತಿಶಬ್ದದ ಹಿಂದೆ ಸಮ್ಯಕ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ಉದಾ:- ಸಮ್ಯಕ್ ಈರ್ಯಾ ಸಮಿತಿ ಮುಂ.

ಧರ್ಮ- ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ- 'ಧರ್ಮಾಗರದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಆತ್ಮ ನನ್ನು ಧರಿಸುವುದು' ಧರ್ಮವು; ಎಂದರೆ ನಿಜ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಭಾವನೆಯೇ ಧರ್ಮವು; ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದುದು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ- ಇಷ್ಟ ಸಾಧಕವಾದುದು ವ್ಯವಹಾರ ನಯದಿಂದ ಧರ್ಮವೆನಿಸುವುದು. ಇದು ಕ್ಷಮೆ, ಮಾರ್ದವ, ಆರ್ಜವ, ಶೌಚ, ಸತ್ಯ, ಸಂಯಮ, ತಪ, ತ್ಯಾಗ, ಆಕಿಂಚನ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಎಂದು ಹತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತಮ ಶಬ್ದವನ್ನಿಟ್ಟು ಉತ್ತಮ ಕ್ಷಮೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ಸಾಧುಗಳು ಆಹಾರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋಗುವಾಗ ದುಷ್ಟರು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಹಾಸ್ಯ ದುರ್ವಚನಾದಿಗಳಿಂದ ಕ್ರೋಧ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಉತ್ತಮ ಕ್ಷಮೆ; ಕುಲ, ಜಾತಿ, ರೂಪ, ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಗರ್ವ ಪಡದಿರುವುದೂ, ಅನ್ಯರ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ತಾನು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೂ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ದವವು; ಮನೋವಚನ

+ ಮ.ಹೂರ್ತಂ ಗಾಲಿಕಂ ತೋಯಂ ಪ್ರಾಸುಕಂ ಪ್ರಹರಿಸ್ವಯಂ | ಉಷ್ಣೋದಕ ಮಹೋ ರಾತ್ರಂ ತತ ಸಮ್ನೋರ್ಘತಂ ಧನೇತ್ ||

ಕಾಯಗಳ ಕುಟಿಲತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸರಳತನದಿಂದ ನಡೆವುದು ಉತ್ತಮ ಅರ್ಜವವು; ಪರರ ಧನ, ನೊದಲಾದುವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ಉತ್ತಮ ಶೌಚವು; ಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಹಿತ ಮಿತಪ್ರಿಯವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ಉತ್ತಮ ಸತ್ಯವು; ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಸ್ವಾರ್ಥಾನಂದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉತ್ತಮ ಸಂಯಮವು; ತ್ರಪಜೀವಗಳ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದೂ ಉತ್ತಮ ಸಂಯಮವು; ಕರ್ಮಕ್ಷಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಉಪವಾಸ ನೊದಲಾದ ದ್ವಾದಶವಿಧ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ಉತ್ತಮತಪವು; ಜ್ಞಾನಾದಿದಾನವು ಉತ್ತಮ ತ್ಯಾಗವು; ಧನಧಾನ್ಯಶರೀರಾದಿ ಬಾಹ್ಯಪರಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಅಂತರಂಗ ಪರಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ಉತ್ತಮಾಕಿಂಚನ್ಯವು; ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಉತ್ತಮಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು. ಇವು ದಶಧರ್ಮಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಪುನಃ ಪುನಃ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವುದು— ಶರೀರಾದಿ ಪರದ್ರವ್ಯಗಳು, ಧರ್ಮಾದಿಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಚಿಂತಿಸುವುದು— ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಯು. ಇದು ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

೧ ಅನಿತ್ಯಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಗಳೂ, ಭೋಗೋಪಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳೂ ನೀರಿನ ಗುಳ್ಳೆಯಂತೆ ಅಸ್ಥಿರವಾದವುಗಳೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದು ಅಶರಣಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯ ಕೈಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ಜಿಂಕೆಗೆ ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಕರಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಮಂತ್ರಾಪಧ ಬಂಧು ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವರಾರೂ ರಕ್ಷಕರಲ್ಲವೆಂದೂ, ಧರ್ಮವೊಂದೇ ರಕ್ಷಕನೆಂದೂ ಚಿಂತಿಸುವುದು ೨ ಸಂಸಾರಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ದ್ರವ್ಯಕ್ಷೇತಕಾಲಭವಭಾವರೂಪ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಕರ್ಮಾರ್ಥಿನನಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಟನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಟಿಸುವಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಿತೃ, ಭ್ರಾತೃ ಪುತ್ರ, ಪ್ರಭು, ಸೇವಕ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ ನಟಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದು. ೪ ಏಕತ್ವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಜನ್ಮ ಜರಾ ಮರಣಾದಿ ಮಹಾದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವವನೂ ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನೈದುವವನೂ ತಾನೊಬ್ಬನಲ್ಲದೆ ಈ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಪಾಲುಗಾರರಲ್ಲವೆಂದೂ, ಧರ್ಮವೊಂದೇ ಸಹಾಯಕನೆಂದೂ ಚಿಂತಿಸುವುದು. ೫ ಅನ್ಯತ್ವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಶರೀರ, ಪುತ್ರದಾರಾದಿ ಪರಿಗ್ರಹ ಇವುಗಳಿಂದ ಆತ್ಮನು ಭಿನ್ನನೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು. ೬ ಅಶುಚಿತ್ವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಶರೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸುವಿತ್ರವಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು. ೭ ಆಸ್ರವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ— ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ಅವಿರತಿ, ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಾಪ್ರವವುಂಟಾಗುವದೆಂದೂ ಆ ಆಸ್ರವನೇ ಸಂಸಾರ

ರಕಾರಣವೆಂದೂ, ಆತ್ಮಗುಣಘಾತುಕವೆಂದೂ ಭಾವಿಸುವುದು. ೮ ಸಂವರಾನು ಪ್ರೇಕ್ಷೆ- ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪುನರ್ದಲಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವ ಮಾರ್ಗಗಳಾದ ಕಷಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಡೆದರೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು. ೯ ನಿರ್ಜರಾನು ಪ್ರೇಕ್ಷೆ- ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಯು ಏತರಿಂದಾದೀತೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು. ೧೦ ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ- ಲೋಕವೆಂಬುದು ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಗಳು ಯಾವ ಯಾವುವು? ಇದು ಸಾದಿಯೋ ಅನಾದಿಯೋ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಭಾವಿಸುವುದು. ೧೧ ಬೋಧಿದುರ್ಲಭಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ- ಬೋಧಿಯು (ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ ಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಗಳು) ದುರ್ಲಭವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು. ೧೨ ಧರ್ಮಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ- ಧರ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯುದಯ ನಿಶ್ಚಯವಗಳು ದೊರೆಯುವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು.

ಪರೀಷಹ ಜಯ- ಶರೀರಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ದುಃಖವನ್ನೀಯುವ ಹಸಿವೆ, ನೀರಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದುವು ಪರೀಷಹಗಳು ಇವು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ೧ ಕ್ಷುತ್ಪರೀಷಹ, ೨ ತೃಷ್ಣಾಪರೀ. ೩ ಶೀತಪರೀ. ೪ ಉಷ್ಣಪರೀ. ೫ ದಂಶ ಮಶಕ (ಸೊಳ್ಳೆ ನೊಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಡಿತ) ೬ ಸಾಗ್ನಶ್ಚ- ಬತ್ತಲೆಯಿರುವನೆಂಬ ನಾಚಿಕೆ ೭ ಅರತಿ- ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಧ್ಯಾನ ಭಾವನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರೀತಿ ೮ ಸ್ತ್ರೀ- ಚೆಲುವೆಯರ ಹಾವ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಮನಸೋಲುವುದು ೯ ಚರ್ಯೆ ಮಾರ್ಗಶ್ರಮದಿಂದಾಗುವ ಆಯಾಸ ೧೦ ನಿಷದ್ಯೆ- ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ತೊಂದರೆ ೧೧ ಶಯ್ಯೆ- ಶಯನ ೧೨ ಆಕ್ರೋಶ- ಅನಿಷ್ಟವಚನ ೧೩ ವಧ- ತಾಡನ, ಪೀಡನ ೧೪ ಯಾಚನೆ- ಅಂಗಸಂಜ್ಞೆ, ದೀನಮುದ್ರೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯದಿಂದ ಯಾಚಿಸುವುದು. ೧೫ ಅಲಾಭ- ಆಹಾರಾದಿಗಳು ದೊರೆಯದಿರುವುದು ೧೬ ರೋಗ- ರೋಗಜನ್ಯವ್ಯಥೆ ೧೭ ತೃಣಸ್ಪರ್ಶ- ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಕಲ್ಲುಗಳು ಚುಚ್ಚಲು ಆಗುವ ವ್ಯಥೆ ೧೮ ಮಲ- ಶರೀರದ ಹೊಲವು ೧೯ ಸತ್ಕಾರ ಪುರಸ್ಕಾರ- ಜನರಿಂದ ದೊರೆತ ಸತ್ಕಾರ, ಅಗ್ರಪೂಜೆ ಮುಂ. ೨೦ ಪ್ರಜ್ಞೆ- ಪಾಂಡಿತ್ಯಗರ್ವ ೨೧ ಅಜ್ಞಾನ- ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವ್ಯಥೆ ಬಡುವುದು ೨೨ ಅದರ್ಶನ- ದೀಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿ ಬಹುಕಾಲವಾದರೂ ಋದ್ಧಿಯು ಇಲ್ಲವೆ ಅವಧಿಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಚಿಂತೆ ಈ ೨೨ ವಿಷಯಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು ಪರೀಷಹಜಯವು. ಇದು ರತ್ನತ್ರಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕದಲದಿರುವುದಕ್ಕೂ, ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕವು.

ಚಾರಿತ್ರ- ನಿಶ್ಚಯರತ್ನ ತ್ರಯರೂಪವಾದ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ನಿಶ್ಚಯ ಚಾರಿತ್ರವು; ಅಹಂಸಾದಿ ಮಹಾವ್ರತಧಾರಣ, ಸಮತಿಪಾಲನ, ಇಂದ್ರಿಯಜಯ ಕಷಾಯ ನಿಗ್ರಹ ಈ ರೂಪವಾಗಿರುವುದು ವ್ಯವಹಾರಚಾರಿತ್ರ.

ರಿತ್ರವು. ಇದು ಸಾಮಾಯಿಕ, ಭೇದೋಪಸ್ಥಾಪನೆ, ಪರಿಹಾರವಿಶುದ್ಧಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಾಂಪರಾಯ, ಯಥಾಖ್ಯಾತ ಚಾರಿತ್ರ ಎಂದು ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾಯಿಕ- ವ್ರತಧಾರಣ, ಸಮಿತಿಪಾಲನೆ, ಕಷಾಯನಿಗ್ರಹ, ಅಶುಭ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತ್ಯಾಗ, ಇಂದ್ರಿಯಜಯ ಮುಂ.

ಭೇದೋಪಸ್ಥಾಪನೆ- ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಮಾದವಶನಾಗಲು ಸಾವದ್ಯ (ಸದೋಷ) ಕ್ರಿಯೆಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಇದರಿಂದ ನಿರವದ್ಯ (ನಿರ್ದೋಷ) ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಬಾಧೆ ಬರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾವದ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಂಟಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ವ್ರತಮೊದಲಾದ ಸಂಯಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವುದು.

ಪರಿಹಾರವಿಶುದ್ಧಿ- ಪಂಚಸಮಿತಿಗಳನ್ನೂ, ಗುಪ್ತಿತ್ರಯವನ್ನೂ ಧರಿಸಿ, ಯಾವಾಗಲೂ ದೋಷಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸುವುದು. ಸಂಜ್ವಲನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲೋಭ ಕಷಾಯೋದಯವುಳ್ಳ ಸಂಯಮಿಯ ಚಾರಿತ್ರವಿದು.

ಯಥಾಖ್ಯಾತ- ೧೧-೧೨ನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಯಮಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ೧೩-೧೪ನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಯೋಗಿಕೇವಲಿ, ಅಯೋಗಿಕೇವಲಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವ ಯಥಾಸ್ಥಿತ- ಆತ್ಮೋಲಪಬ್ಧಿ ರೂಪವಾದುದು.

ಸಂವರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ದ್ವಾದಶವಿಧತಪಸ್ಸು ನಿರ್ಜರೆಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ತಪಸ್ಸಿನ ವಿವರಣೆಯು ನಿರ್ಜರಾತತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ತ್ರಿಗುಪ್ತಿಗಳು, ಪಂಚ ಸಮಿತಿಗಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಾಸ್ತ್ರವಗಳ ತಡೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂವರವುಂಟಾಗುವುದು.

---

೬. ನಿರ್ಜರಾ ತತ್ತ್ವ

ಉಪಾತ್ತ ಕರ್ಮಣಃ ಪಾತೋ ನಿರ್ಜರಾ | ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಸಾರ. ೭-೨

ಶುಭ, ಅಶುಭ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದು ಸಂವರವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಸಂವರ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗ (ಪ್ರಮೃಗ್ಧಶರ್ಫನ, ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನ) ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವನು ಹಲವು ತರದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾದ ಹಲವು ಭಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವನು. ಈ ಉಪಾತ್ತಕರ್ಮ ನಾಶಕ್ಕೆ ನಿರ್ಜರೆಯೆಂದೆನ್ನುವರು.

ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗವೆಂಬ ದ್ವಿವಿಧ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗವು ಭಾವನಿರ್ಜರೆಯೆಂದೂ, ಶುದ್ಧೋಪಯೋಗದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲ ಸಮರ್ಥವಾದ, ಪೂರ್ವಸಂಚಿತಕರ್ಮವುಳ್ಳವರಗಳ ವಿಕರ್ದೇಶಕ್ಷಯವು ದ್ರವ್ಯನಿರ್ಜರೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಅವಿಪಾಕನಿರ್ಜರೆ ಸವಿಪಾಕನಿರ್ಜರೆಯೆಂದು ನಿರ್ಜರೆಯು ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ಕಠೋರತಪಶ್ಚರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳು ಫಲದಾನೋನ್ಮುಖವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಜೀವನಿಂದ ತೊಲಗಿ ಹೋಗಬಹುದು. ಇದೇ ಅವಿಪಾಕ ನಿರ್ಜರೆಯು. ತಪಶ್ಚರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತೊಲಗಿಸದಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮಗಳು ತಮ್ಮ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಜೀವನೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಇರುವುವು. ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲವು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಜೀವನನ್ನು ತೊಲಗಿ ಹೋಗುವುವು. ಇದು ಸವಿಪಾಕ ನಿರ್ಜರೆಯು. ಜೀವನೊಡನೆ ಕರ್ಮಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯು (ಉಳಿಯುವ ಕಾಲ ಪರಿಮಾಣವು) ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪರಾಸ್ಥಿತಿ (Maximum duration), ಅಪರಾಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ, ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ವೇದನೀಯ ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮಗಳ ಪರಾಸ್ಥಿತಿಯು ತ್ರಿಂಶತ್ ಕೋಟಿ $\times$ ಕೋಟಿ ಸಾಗರಕಾಲವು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳ ಪರಾಸ್ಥಿತಿಕಾಲವೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಅಪರಾಸ್ಥಿತಿಯು ದ್ವಾದಶಮುಹೂರ್ತಗಳು. ನಾನು, ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಮುಹೂರ್ತಗಳು; ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತವು. (ಮುಹೂರ್ತ = ೪೮ ಮಿನಿಟು. ೧ ಅವಲಿ + ೧ ಸಮಯ = ೧ ಜಘನ್ಯ ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತ; ಒಂದು ಸಮಯದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದ ೧ ಮುಹೂರ್ತ = ೧ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತ.)

ಸವಿಸಾಕ ನಿರ್ಜರೆಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಂಟು. ಅವಿಸಾಕ ನಿರ್ಜರೆಯು ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಂಟು.

ಕರ್ಮನಿರ್ಜರೆಗೆ ಕಾರಣೇಭೂತವಾದ ತಪಸ್ಸು ಬಾಹ್ಯ, ಅಭ್ಯಂತರ ಎಂದು ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಒಂದೂ ಆರಾರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ ಹೀಗೆ ತಪಸ್ಸು ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ.

ಅನಶನ, ಅವಮೋದರ್ಯ, ವೃತ್ತಿಪರಸಂಖ್ಯಾನ, ರಸಪರಿತ್ಯಾಗ, ವಿವಿಕ್ತ ಶಯ್ಯಾಸನ; ಕಾಯಕ್ಲೇಶ ಎಂದು ಬಾಹ್ಯ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆರು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಾಣಿ ಲಾಭಗಳ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಂಯಮಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಭೋಜನ ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದು ಅನಶನವು. ಸಂಯಮಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ, ಧ್ಯಾನದ ನಿಶ್ಚಲತೆಗಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಪಭೋಜನಮಾಡುವುದು ಅವಮೋದರ್ಯವು. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವನದಿಂದ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುನಿಗಳು ಕೆಲವು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಗುವೆವು, ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆಯು ದೊರೆತರೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆವು, ಮೊದಲಾದ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಹಾಗೆ ಆಹಾರವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವರು. ಈ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವೃತ್ತಿಪರಸಂಖ್ಯಾನವೆನ್ನುವರು. ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ, ಸಂಯಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಇಚ್ಛಾತ್ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ತುಪ್ಪ, ಹಾಲು, ಎಣ್ಣೆ, ಬೆಲ್ಲ, ಸಕ್ಕರೆ, ಉಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ರಸ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ರಸಪರಿತ್ಯಾಗವೆನಿಸುವುದು. ಜೀವರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶುದ್ಧವೈಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪರ್ವತ ಗುಹಾದಿ ಏಕಾಂತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಘ್ನವು ಬಾರದಂತಹ ನಿರುಪದ್ರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಯನ, ಆಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವಿವಿಕ್ತಶಯನಾಸನವೆನಿಸುವುದು. ಶರೀರದ ಮೇಲಿನ ಮಮತ್ವವನ್ನು ತೊರೆದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಬಾರದಂತೆ ಶರೀರವನ್ನು ಸೂರಿಸುವುದು ಕಾಯಕ್ಲೇಶವೆನಿಸುವುದು.

ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ, ವಿನಯ, ವೈಯಾವೃತ್ಯ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ವೃತ್ಸರ್ಗ, ಧ್ಯಾನ ಎಂದು ಅಭ್ಯಂತರ ತಪದಲ್ಲಿ ಆರು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಪ್ರಮಾದದಿಂದಂಟಾದ ದೋಷಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು. ಪೂಜ್ಯರಲ್ಲಿ ಆಸರವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ವಿನಯವು; ಮುನಿಗಳ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುವುದು ವೈಯಾವೃತ್ಯವು. ಜ್ಞಾನ, ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಸ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು. ಬಾಹ್ಯಾಂತರ ಪರಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತೊರೆವುದು ವೃತ್ಸರ್ಗವು. ಚಿತ್ತವಿಕ್ಷೇಪವಾಗಗೊಡದಿರುವುದು ಧ್ಯಾನವು.

ಧ್ಯಾನವು ನಿರ್ಜರೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು (' ಮುಣಿ ಉಣ ಧೂದಿ ಣಿಯದಂ | ಣಾಣಂ ಸೋ ಸಂ ಧುಣೋದಿ ಕಮ್ಮರಯಂ') ಶ್ರೀ ಕುಂದ ಕುಂದಾ

ಚಾರ್ಯರು ಪಂಚಸ್ಥಿಕಾಯ ಸಮಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (ಅರ್ಥ- ಆತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೆಂದು ನಿಶ್ಚಲಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವವನು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ರಹಿತನಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಂಚತವಾದ ಕರ್ಮಗಳೆಂಬ ಧೂಲಿಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ.)

ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಆಲೋಚನೆ, ಪ್ರತಿಕ್ರಮಣ, ತದುಭಯ, ವಿವೇಕ, ವ್ಯುತ್ಸರ್ಗ, ತಪ, ಭೇದ, ಪರಿಹಾರ, ಉಪಸ್ಥಾಪನೆ, ಎಂದು ಒಂಭತ್ತು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಯೋಗ್ಯ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಆಲೋಚನೆಯು. ನಾನು ಮಾಡಿದ ದೋಷವು ಮಿಥ್ಯಾ ಆಗಲಿ. ಎಂದೆನ್ನುವುದು ಪ್ರತಿಕ್ರಮಣವು; ಕೆಲವು ದೋಷಗಳನ್ನು ಆಲೋಚನೆಯಿಂದಲೂ, ಕೆಲವನ್ನು ಆಲೋಚನಾಪ್ರತಿಕ್ರಮಣಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ತದುಭಯವು. ಆಹಾರ, ವಾಸ, ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬಿಡುವುದು ವಿವೇಕವು. ಕಾಲನಿಯ ಮದಿಂದ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸರ್ಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವ್ಯುತ್ಸರ್ಗವು. ಅನಶನಾದಿ ತಪ, ಪಂಚೋಪವಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ತಪವು. ದಿವಸ, ತಿಂಗಳು ವರ್ಷ ಈ ಅವಧಿಯಿಂದ ದೀಪ್ತಾಚ್ಛೇದ ಮಾಡುವುದು ಭೇದವು. ಕೆಲವು ಕಾಲಾವಧಿಯಿಂದ ಸಂಘದಿಂದ ಬೇರೆ ಮಾಡುವುದು ಪರಿಹಾರವು. ಪುನರ್ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಉಪಸ್ಥಾಪನೆಯು.

ವಿನಯವು ಜ್ಞಾನವಿನಯ, ದರ್ಶನವಿನಯ, ಚಾರಿತ್ರವಿನಯ, ಉಪಚಾರವಿನಯ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಗ್ರಹಣ, ಸ್ಮರಣ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಜ್ಞಾನವಿನಯವು; ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ಧಾರಣೆಮಾಡುವುದು ದರ್ಶನ ವಿನಯವು; ಮುನೀಶ್ವರರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಧರಿಸುವುದು, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಚಾರಿತ್ರವಿನಯವು; ಆಚಾರ್ಯಾದಿ ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಕಂಡಾಗೆ ಅಭ್ಯುತ್ಥಾನ, ನಂದನ, ಅನುಗಮನ, ಸ್ತವ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಉಪಚಾರವಿನಯವು.

ಹತ್ತು ತರದ ಸಾಧುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಹತ್ತು ತರದ ವೈಯಾವೃತ್ಯಸೇವೆಯಾದುದು. ಆಚಾರ್ಯ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ತಪಸ್ವಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಗಣ, ಕುಲ, ಸಂಘ, ಮನೋಜ್ಞ ಎಂದು ಸಾಧುಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ವ್ರತಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವರೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕೊಡುವವರೂ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ, ಪಂಚಾಚಾರಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವರೂ ಆಚಾರ್ಯರು. ವ್ರತಾಲಿಖಾವನಾಯುಕ್ತರಾಗಿ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸುವವರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಉಪವಾಸಾದಿ ಮಹಾತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುವವರು

ತಪಸ್ವಿಗಳು. ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರೂ ವ್ರತಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ನಿವೃಣರೂ ಶೈಕ್ಷರನಿಸುವರು. ರೋಗದಿಂದ ಕ್ಲೇಶಿತ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು ಗ್ಲಾನ ಮುನಿಗಳು. ವೃದ್ಧ ಮುನಿಸಮುದಾಯ, ಇಲ್ಲವೆ ದೊಡ್ಡ ಮುನಿಗಳ ಪರಂಪರೆ ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರು ಗಣಮುನಿಗಳು. ದೀಕ್ಷೆಕೊಡುವ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಕುಲಸಾಧುಗಳೆನ್ನುವರು. ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಮುನಿಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸಂಘವೆನ್ನುವರು. ಬಹುದಿವಸಗಳಿಂದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಸಾಧುಗಳು. ಉಪದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡದೆ ಲೋಕಪುಷ್ಕರಾದವರು ಮನೋಜ್ಞರು.

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು ವಾಚನೆ, ಪೃಚ್ಛನೆ, ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ಆಮ್ನಾಯ, ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಎಂದು ಅಯ್ದು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಗ್ರಂಥ, ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಭವ್ಯ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವುದು, ತಾನು ಮನನ ಮಾಡುವುದು ವಾಚನಾಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು. ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಶಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನಗಿಂತ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಪೃಚ್ಛನಾಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು. ಗುರುಜನಕ್ರಮದಿಂದ ಬಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಚಿಂತನ ಮಾಡುವುದು ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು. ಆಚಾರ್ಯಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಶುದ್ಧ ಸೂತ್ರಪಾಠವನ್ನೋದುವುದು ಆಮ್ನಾಯಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು. ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ತಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸುವುದು ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವು.

ವೈತ್ಸರ್ಗವು ಬಾಹ್ಯೋಪಧಿತ್ಯಾಗ, ಅಭ್ಯಂತರೋಪಧಿತ್ಯಾಗ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಧನಧಾನ್ಯಾದಿ ಬಾಹ್ಯ ಪರಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಬಾಹ್ಯೋಪಧಿತ್ಯಾಗವು; ಕ್ರೋಧಾದಿ ಅಭ್ಯಂತರ ಪರಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಅಭ್ಯಂತರೋಪಧಿತ್ಯಾಗವು.

ಧ್ಯಾನವು ಆರ್ತ, ರಾದ್ರ, ಧರ್ಮ್ಯ, ಶುಕ್ಲ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವೆರಡು ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾಗಿವೆ. ಏಷ, ಕಂಟಕ, ಶತ್ರು, ಶಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ರಿಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದಾಗ ಆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲೋಸುಗ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಚಿಂತನ ಮಾಡುವುದು ಆರ್ತಧ್ಯಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು. ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಇಷ್ಟ ವಸ್ತುಗಳ ವಯೋಗವಾಗಿರಲು ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಆರ್ತಧ್ಯಾನದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು. ರೋಗ ಜನಿತವಾದ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು ವಿಲಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಆರ್ತಧ್ಯಾನದ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು. ಆಗಾಮಿಗಳಾದ

ಭೋಗ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಚಿಂತನ ಮಾಡುವುದೂ, ಅವುಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ತೊಡಗುವುದೂ ಆರ್ತಧ್ಯಾನವೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು.

ರೌದ್ರಧ್ಯಾನವು ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯತ, ಸ್ವೇಯ, ಪರಿಗ್ರಹಸಂರಕ್ಷಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂದಬಡುವುದು ಹಂಸಾನಂದ ರೌದ್ರಧ್ಯಾನವು; ಅನ್ಯತದಲ್ಲಿ ಅನಂದಬಡುವುದು ಅನ್ಯತಾನಂದ ರೌದ್ರಧ್ಯಾನವು. ಚಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಂದಬಡುವುದು ಸ್ವೇಯಾನಂದ ರೌದ್ರಧ್ಯಾನವು. ಪರಿಗ್ರಹರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅನಂದಬಡುವುದು ಪರಿಗ್ರಹಾನಂದ ರೌದ್ರಧ್ಯಾನವು.

ಧರ್ಮಧ್ಯಾನವು ಆಜ್ಞಾವಿಚಯ, ಆವಾಯವಿಚಯ, ವಿಸಾಕವಿಚಯ ಸಂಸ್ಥಾನವಿಚಯ, ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅರ್ಥ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಆಜ್ಞಾವಿಚಯವು ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗಳುಪದೇಶಿಸಿದ ದುರ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜನಗಳು ಹೇಗೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗವರ್ತಿಗಳಾದಾರಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದು ಆವಾಯವಿಚಯವು. ಕರ್ಮಫಲಾನುಭವವನ್ನು ಗುಣಸ್ಥಾನಮಾರ್ಗಣದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುವುದು, ಮತ್ತು ಉದೀರಣದ ಚಿಂತನ ಮಾಡುವುದು ವಿಸಾಕವಿಚಯವು. ಲೋಕಾಕಾರ, ಲೋಕದೊಳಗಿನ ದ್ರವ್ಯ, ಸ್ವಭಾವ, ದ್ವಾದಶಭಾವನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು ಸಂಸ್ಥಾನವಿಚಯವು.

ಋಕ್ಷಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪೃಥಕ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ, ಏಕತ್ವವಿಷಯ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ರಿಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾ, ವೈಪರೀತ್ಯಕ್ರಿಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ಕರ್ಮನಿರ್ಜರಿಯು ಕೆಳಗೆ ಹೇಳುವವರಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿ, ಪಂಚಮ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರಾವಕ, ವಿರತ (ಮಹಾವ್ರತಿಯು) ಅನಂತಾನುಬಂಧಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವವ, ದರ್ಶನಮೋಹವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವ, ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಉಪಶಮ ಮಾಡುವವ, ಉಪಶಾಂತಮೋಹ, ಕ್ಷಪಕಶ್ಮೀಣಿಯನ್ನೇರುವವ, ಕ್ಷೀಣಮೋಹ (ಗ್ರಾನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವ) ಜಿನಸ್ವಾಮಿ.

ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯ ಅಸಂಖ್ಯಾತಗುಣ (ಮಡಿ) ಪಂಚಮ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಶ್ರಾವಕನಿಗೆ ಕರ್ಮನಿರ್ಜರಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತಗುಣ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲಾಕ, ಬಕುಶ, ಕುಶೀಲ, ನಿಗ್ರಂಥ, ಸ್ನಾತಕ ಎಂದು ಅಯ್ದು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಂದು ಮುಂದಿನವರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರು. ಸರ್ವಘಾತಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ ಕೇವಲಿಗಳು ಸ್ನಾತಕರೆನಿಸುವರು.

೨ ಮೋಕ್ಷತತ್ತ್ವ

ಕೃತ್ಸ್ನ ಕರ್ಮ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷೋ ಮೋಕ್ಷಃ | ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸಾರ ೧೦:೨

ಸಮುಪ್ತ ಕರ್ಮಗಳ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವವೇ ಮೋಕ್ಷವು. ಮೋಕ್ಷವು ಜೀವನ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವದರ್ಶಿಯೂ, ಅನಂತ ವೀರ್ಯ, ಅನಂತಸುಖಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗುವನು. ಮುಕ್ತ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮ ಬಂಧವೂ ತನ್ಮೂಲಕವಾದ ಸಂಸಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲು ಬೇಕಾದುದು. ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಮೊದಲು ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ನಾಶವಾಗಬೇಕು; ತರುವಾಯ ಜೀವನಿಗೆ 'ಕ್ಷೀಣಕಷಾಯ.' ಎಂಬ ಗುಣಸ್ಥಾನವು ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತದ ವರೆಗೆ ಬರುವುದು. ತರುವಾಯ ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣ, ಅಂತರಾಯ ಎಂಬ ಕರ್ಮಗಳು ಏಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾಶ ಹೊಂದುವುವು. ಆಗ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು; ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದ ಕೂಡಲೆ ವೇದನಿಯ, ಆಯು, ನಾಮ, ಗೋತ್ರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳೂ ನಾಶಹೊಂದುವುವು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮುಂದೆ ಆಗುವ ಕರ್ಮಬಂಧದ ಕಾರಣಗಳ ಅಭಾವವೂ, ಪೂರ್ವ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವೂ ಆಗುವುವನ್ನೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದೆನ್ನುವರು. ಮೋಕ್ಷ ಸಮ್ಪುಖನಾದ ಜೀವನ ಔಪಶಮಿಕ, ಕ್ಷಾಯೋಪಶಮಿಕ, ಔದಯಿಕ, ಭವ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕುತರದ ಭಾವಗಳೂ, ಸರ್ವವಿಧ ಪುದ್ಗಲ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳೂ ನಾಶ ಹೊಂದುವುವು. ಜೀವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಕೇವಲಜ್ಞಾನವೂ, ದರ್ಶನಾವರಣ ಕರ್ಮದಕ್ಷಯವಾಗಲು ಕೇವಲದರ್ಶನವೂ, ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾಗಲು ಅವ್ಯಾಬಾಧತ್ವವೂ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಸ್ಥಿರವಾದ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವೂ, ಆಯುಃಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯೂ, ನಾಮಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಅವಗಾಹನಶಕ್ತಿಯೂ, ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಅಗುರುಲಘುತ್ವವೂ, ಅಂತರಾಯಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಅನಂತವೀರ್ಯತ್ವವೂ ಉಂಟಾಗುವುವು.

ಮುಕ್ತಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಕೇವಲ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಕೇವಲಜ್ಞಾನ, ಕೇವಲ ದರ್ಶನ, ಕೇವಲ ಸಿದ್ಧತ್ವ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾವಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವುವು. ಕೇವಲ (ಅನಂತ) ಜ್ಞಾನ ಕೇವಲ (ಅನಂತ) ದರ್ಶನಗಳು ಮುಕ್ತ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವುವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಅವಿನಾಭಾವಿಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇರುವ ಅನಂತ

ನೀರ್ಯ ಆನಂತಸುಖಗಳೂ ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲಿರುವುವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಗುವುದು.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾದೊಡನೆ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಲೋಕಾಂತದ ವರೆಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು. ಮುಕ್ತಜೀವನ ಈ ಉರ್ಧ್ವಗಮನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ, ಸರ್ವಸಂಗರಾಹಿತ್ಯವೂ, ಕರ್ಮಬಂಧನಾಶವೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲದೆ ಉರ್ಧ್ವಗಮನವು ಮುಕ್ತಜೀವನ ಸ್ವಭಾವವೂ ಆಗಿದೆ. ಜೀವನು ಅಮುಕ್ತದಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ನಿರಂತರ ಚಿಂತನದಲ್ಲಿರುವನು. ಈ ಪೂರ್ವ ಸಂಸ್ಕಾರಮೂಲಕವಾಗಿ ಆತನು ಮುಕ್ತನಾದ ಬಳಿಕ ಕುಂಬಾರನು ತನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ದಂಡದಿಂದ ತಿಗುರಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ದಂಡವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಕೂಡ ತಿಗುರಿಯು ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಉರ್ಧ್ವಗಮನವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಸಂಗವೆಂದರೆ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಬಂದ ಸರಾಧಿನತೆಯು. ಇದು ಮುಕ್ತದಶೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಈಸುಗುಂ ಬಳಕಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಮಣ್ಣಿನ ಲೇಪಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಆ ಕಾಯಿಯನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿದರೆ ಅದು ಕಳೆಗೇ ಇರುವುದು. ಅದರ ಅದರ ಮಣ್ಣಿನ ಲೇಪಗಳು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಲು ಅದು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ಮಲೇಪವು ಕಳಚಿಹೋಗಲು ಜೀವನು ಉರ್ಧ್ವಗಮನ ಹೊಂದುವನು. ಜೀವನಿಗೆ ಗತಿ, ನಾಮ, ಆಯು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಬಂಧರೂಪವಾಗಿವೆ. ಔಡಲಕಾಯಿಗೆ ಅದರ ತುಂಬು (ತೊಟ್ಟು) ಬಂಧರೂಪವಾಗಿರುವುದು. ಕಾಯಿಯೂ, ಔಡಲ ಗಿಡದ ಟೊಂಗೆಯೂ ಒಣಗಿ ಹೋಗಲು ಕಾಯಿಯ ಮೇಲಿನ ತೊಗಟೆಯು ಬಿಚ್ಚಲು ಒಳಗಿನ ಬೀಜವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಂಧಜ್ಞೇದನಾಗಲು ಜೀವನು ಮೇಲಕ್ಕೆರುವನು. ಜೀವನಿಗೆ ನರಕಗತಿ, ತೀರ್ಥಗ್ಗತಿ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಗತಿಗಳು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾರಣಗಳೇ ಮುಕ್ತದಶೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಲು ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯು ಅತ್ತಲಿತ್ತಲಿನ ಗಾಳಿಯ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ಜೀವನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅವಧಿಯುಂಟು. ಲೋಕದ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ಮುಕ್ತಜೀವನು ಹೋಗುವನು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಗಡೆಯಲ್ಲಿ (ಅಲೋಕಾಶದಲ್ಲಿ) ಜೀವನ ಗತಿಗೆ ಸಹಾಯವಾದ 'ಧರ್ಮ'ದ್ರವ್ಯವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಲೋಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಜೀವರು ಇರುವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರ (ಸಿದ್ಧಶಿಲೆ) ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಇದು ೪೫ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಮುಕ್ತಜೀವರೂ ಅನಂತಜ್ಞಾನಸುಖಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ಏಕರೂಪನು
ದು ತೋರಿದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾನುಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ಹನ್ನೆರಡು ಅನು
ಯೋಗಗಳಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ಜೀವರು ಭರತಕ್ಷೇತ್ರ
ದಿಂದ, ಕೆಲವರು ಏಕೇಹಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಮುಕ್ತ
ರಲ್ಲಿ ಭೇದವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಇದು ಕ್ಷೇತ್ರಾನುಯೋಗವು ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ
ಉತ್ಸರ್ಪಿಣಿ, ಅವಸರ್ಪಿಣಿ ಎಂಬ ಕಾಲಭೇದ, ಸಿದ್ಧಗತಿ, ಮನಃಸ್ಥಗತಿ ಎಂಬ
ಗತಿಭೇದ, ದ್ರವ್ಯಲಿಂಗ ಭಾವಲಿಂಗ ಎಂಬ ಲಿಂಗಭೇದ, ತೀರ್ಥಕರತ್ವ, ಎಂಬ
ತೀರ್ಥಭೇದ, ಏಕಚರಿತ್ರ, ದ್ವಿತ್ರಿಚರಿತ್ರ ಎಂಬ ಚರಿತ್ರಭೇದ. ಪರೋಪದೇಶ
ಸಾಪೇಕ್ಷತೆ, ಪರೋಪದೇಶ ನಿರಪೇಕ್ಷತೆ ಎಂಬ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿತಭೇದ, ಶರೀರ
ಗಳ ಆತ್ಮರಗಳ ಭಿನ್ನತೆ ಎಂಬ ಅವಗಾಹನ ಭೇದ, ಮುಕ್ತರಾಗುವ ಕಾಲಾ
ವಧಿಭೇದ, ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಜೀವನು ಇಲ್ಲವೆ ಗಂಭೀರ ಜೀವರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯಾ
ಭೇದ, ಒಂದು ಕಡೆಯವರು ಸ್ವಲ್ಪಜೀವರು, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯವರು ಬಹು
ಜೀವರು ಎಂಬ ಅಲ್ಪಬಹುತ್ವಭೇದ ಇವು ಮುಕ್ತಜೀವರ ಭೇದ ಸಾಧಕಗಳು.

ಮುಕ್ತರ ಅವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಸಿದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರವು ನಿಯತಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳದ್ದಾ
ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾಸಂಖ್ಯ ಮುಕ್ತ ಜೀವರು ಅವಾಸಮಾಡುವರು. ಏಕೆಂದರೆ
ಮುಕ್ತಜೀವರಲ್ಲಿ ಅವಗಾಹನಶಕ್ತಿಯು ಬರುವುದು. ಅವಗಾಹನವೆಂದರೆ ಹಲವು
ದೀಪಗಳ ಪ್ರಕಾಶಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಸೇರಿ
ಕೊಂಡಿರುವುವೋ ಹಾಗೆ ಜೀವರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು
ವುವು. ದೀಪದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೊಡವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಆ ದೀಪದ ಪ್ರಕಾ
ಶವು ಕೊಡದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು; ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ
ದೀಪವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಕೋಣೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಹಾಗೆ ಸಂಸಾರ
ಜೀವನ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶವು ಸಂಹರಣ ವಿಸರ್ಪಣ ಗುಣಗಳಿಂದ ತಾನು ಸ್ವೀಕ
ರಿಸಿದ ಶರೀರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಮುಕ್ತಜೀವರ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ
ಸಂಹರಣ ವಿಸರ್ಪಣಗಳಿಲ್ಲ.

ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಾವಮೋಕ್ಷ ದ್ರವ್ಯಮೋಕ್ಷ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು.

ಭಾವಮೋಕ್ಷ- ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಭಾವಗಳು ಕರ್ಮಾಪ್ರ
ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು. ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ನಿಶೇಷವಾಗಿ
ನಾಶ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಯಾವತರದ ಆಸ್ರವವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಮೇರೆಗೆ
ಆಸ್ರವದ ಆತ್ಮಂತಾಭಾವವೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಜೀವನು ಸರ್ವ
ಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವದರ್ಶಿಯೂ, ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾದ ಸ್ಥಿರ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸು
ವವನೂ ಆಗುವನು. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವಾದ ಆತ್ಮನ ಸಂಪೂರ್ಣವು ಭಾವಮೋಕ್ಷವೆನಿಸುವುದು.

ಜ್ಞಾಪ್ತಿಕ್ರಿಯೆ- ಎಂದರೆ ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯು ಜೀವನ ಮುಖ್ಯ ಭಾವವು ಆದರೆ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮ ಪುನರಾಗುವ ಮುಚ್ಚಿದುದರಿಂದ ಸಂಸಾರಜೀವನ ಜ್ಞಾಪ್ತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಸಯೀಕರಿಸಿಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಘಟಜ್ಞಾನವಾದ ಉತ್ತರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪಟಜ್ಞಾನವೂ, ತದುತ್ತರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕುಡ್ಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಹೀಗೆ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಸ್ತುಗಳು ಜ್ಞಾನವಿಸಯಗಳಾಗುವುವು. ಸಂಸಾರ ಜೀವನ ಈ ಜ್ಞಾಪ್ತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಅನಾದಿ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಕರ್ಮಾಸ್ತವ ಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವನ ರಾಗದ್ವೇಷಮೋಹಗಳು ನಾಶಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆತನ ಜ್ಞಾಪ್ತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಆಸ್ತವವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಆಸ್ತವನಿರೋಧವುಂಟಾಗಲು ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವೂ ಜ್ಞಾನಾವರಣಕರ್ಮಕ್ಷಯವೂ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಆತನ ಜ್ಞಾಪ್ತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಅತ್ಯಂತಶುದ್ಧವೂ ನಿಶ್ಚಲವೂ ಆಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಆ ಜ್ಞಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಘಟಪಟ ಕುಡ್ಯ ಸ್ತಂಭ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಾಲೋಕದೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಸಯವಾಗುವುವು. ಇದನ್ನೇ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವರು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಶುದ್ಧಜ್ಞಾನ ಪರಿಣಾಮವು ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗಲು ಆತನ ಭಾವಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವುಂಟಾಗುವುದು. ಭಾವ ಕರ್ಮನಾಶದಿಂದ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮನಾಶವುಂಟಾಗುವುದು. ಆಗ ಜೀವನು ಸರ್ವ ಜ್ಞಾನ, ಸರ್ವದರ್ಶಿಯೂ, ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತಸ್ಥಿರಸುಖಭೋಕ್ತೃವೂ ಆಗುವನು. ಈ ಜೀವನನ್ನು ಸಯೋಗ ಕೇವಲಿಯೆನ್ನುವರು. ಜೀವನ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಭಾವಮೋಕ್ಷವೆನ್ನುವರು. ಭಾವಮೋಕ್ಷವು ದ್ರವ್ಯಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು.

-ದ್ರವ್ಯಮೋಕ್ಷ ಸಯೋಗಕೇವಲಿಯು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿರಹಿತನೂ, ಕರ್ಮೋದಯದಿಂದಂಟಾಗುವ ವೈಷಯಿಕ ಸುಖದುಃಖಿಕಾರರಹಿತನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನನಾಗುವನು. ಈ ಧ್ಯಾನವು ಕರ್ಮ ನಿರ್ಜರಣದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಯೋಗ ಕೇವಲಿಗೆ ಪರಮ ಸಂವರವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಕರ್ಮ ನಿರ್ಜರಣಿಗೆ ಸಾಧನೀಭೂತವಾದ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪಧ್ಯಾನದಿಂದ ಆ ಜೀವನ ಸಂಚಿತಕರ್ಮಪರಂಪರೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ತನ್ನ ಫಲಕೊಟ್ಟು ನಾಶ ಹೊಂದುವುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಸಮುದ್ಭೂತದಿಂದ ನಾಶ ಹೊಂದುವುದು; ಮತ್ತು ಅದು ಆಯುಃಕರ್ಮದ ನಾಶಮೊಡನೆ ನಾಶಹೊಂದುವುದಿದ್ದರೆ ಹಾಗೆ ಆಯುಃಕರ್ಮದ ನಾಶಮೊಡನೆಯೂ ನಾಶಹೊಂದುವುದು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಚಿತಕರ್ಮನಾಶವಾಗಲು ಆ ಜೀವನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತ

ನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯಭಾವದ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವನು. ಆಗ ಜೀವನ ವೇದನೆಯ, ಆಯು, ನಾಮ, ಗೋತ್ರಗಳೆಂಬ ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳು (ಆಗಾಮ ಕರ್ಮಬಂಧನಗಳು) ಅತ್ಯಂತ ವಿಯೋಗ ಹೊಂದುವುವು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಗಳು ಜೀವನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ದ್ರವ್ಯಮೋಕ್ಷವು.

ಪಂಚ ಪರಮೇಷ್ಠಿಗಳು.

ಜೈನರಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಲ್ಲವಾದರೂ ತೀರ್ಥಂಕರಾದಿ ಮುಕ್ತಜೀವರ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುವುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಹಂತರು, ಸಿದ್ಧರು, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು, ಆಚಾರ್ಯರು, ಸಾಧುಗಳು ಇವರಿಗೆ ಪಂಚಪರಮೇಷ್ಠಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು. ಇವರು ಪೂಜ್ಯರು; ಇವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವಾಗ ಹೇಳುವ ೧ ಣಮೋ ಅರ ಹಂತಾಣಂ (ಅರ್ಹಂತರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ), ೨ ಣಮೋ ಸಿದ್ಧಾಣಂ (ಸಿದ್ಧರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ) ೩ ಣಮೋ ಆಯರಿ ಯಾಣಂ (ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ) ೪ ಣಮೋ ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾಣಂ (ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ) ೫ ಣಮೋ ಲೋಽಽ ಸವ್ವ ಸಾಹಾಣಂ (ಲೋಕದೊಳಗಿನ ಸರ್ವಸಾಧುಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ) ಈ ಐದು ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಣಮೋಕಾರಮಂತ್ರಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು.

೧ ಅರ್ಹಂತರು.

ಅರ್ಹಂತರಿಗೆ ತೀರ್ಥಂಕರ, (ತೀರ್ಥವನ್ನು- ಸಂಸಾರ ನಿಪ್ಪರಣೋಪಾಯವನ್ನು- ಮಾಡುವವ) ಜಿನ, (ರಾಗ ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಕರ್ಮರೂಪ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವವ) ಪರಮೇಷ್ಠಿ, (ಪರಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವ) ವೀತರಾಗ (ರಾಗವಿಲ್ಲದವ) ಎಂಬ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು.

ಣಟ್ಟು ಚದು ಘಾಯಿಕಮ್ಮೋ ದಂಪಣ ಸುಹಣಾಣ ವೀರಿಯ ಮುಟ್ಟಿ.

ಸುಹ ದೇಹತ್ಥೋ ಅಪ್ಪಾ ಸುದ್ಧೇ ಅರಿಹೋ ವಿಚಿಂತಿ ಜ್ಞೋ ||

ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ.

- ಚತುರ್ವಿಧ ಘಾತಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದವನೂ, ಅನಂತಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನ-ಸುಖ-ವೀರ್ಯಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಶುಭ್ರದೇಹವುಳ್ಳವನೂ ಪರಿಶುದ್ಧನೂ ಆದವನು ಅರ್ಹಂತನು. ಅರ್ಹಂತರು ನಿಷ್ಕಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅಶರೀರರಾದರೂ ವ್ಯವಹಾರ ನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಸ್ತಧಾತುರಹಿತ-ಅತ್ಯುಜ್ವಲ ಪವಿತ್ರದೇಹವುಳ್ಳವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಧೆ, ತೃಪ್ತಿ, ಭಯ, ದ್ವೇಷ, ರಾಗ, ಮೋಹ,

ಚಿಂತೆ, ಜರೆ, ರೋಗ, ಮೃತ್ಯು, ಖೇದ, ಸ್ವೇದ, ಮದ, ಅರತಿ, ವಸ್ತ್ರಯಾ, ಜನ್ಮ, ನಿರ್ದ್ರಿ, ವಿಷಾದ ಎಂಬ ೧೮ ತರದ ದೋಷಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೃಥಿವಿಯ ಪಾಪಭಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ, ಸದ್ಧರ್ಮ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ತಾಮಸ ಹೃದಯವನ್ನು ಬಿಳಿಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರು ಉದಯಿಸುವರು. ತೀರ್ಥಂಕರರಾಗುವ ಜೀವರು ಮಾತೃ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ, ಅವರು ಜನಿಸಿದೊಡನೆ, ಅವರ ನಿಷ್ಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವಾದಾಗ, ಅವರ ಪರಿನಿರ್ವಾಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಐದು ಜಾರಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಈ ಮಹೋತ್ಸವಗಳಿಗೆ ಪಂಚಮಹಾಕಲ್ಯಾಣಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು. ಅವು- ೧ ಗರ್ಭಾವತರಣ, (ತೀರ್ಥಂಕರನು ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಾಲದ ಉತ್ಸವ.) ೨ ಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ (ಆತನು ಜನಿಸಿದೊಡನೆ ಇಂದ್ರರು ಮಾಡುವ ಅಭಿಷೇಕೋತ್ಸವ) ೩ ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣ (ಆತನು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟಾಗ ಮಾಡುವ ಉತ್ಸವ) ೪ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಯಾಣ (ಆತನಿಗೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದಾಗ ಮಾಡುವ ಉತ್ಸವ) ೫ ಪರಿನಿರ್ವಾಣ ಕಲ್ಯಾಣ (ಆತನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮಾಡುವ ಉತ್ಸವ),

ತೀರ್ಥಂಕರರು ಅನಂತಜ್ಞಾನ, ಅನಂತದರ್ಶನ, ಅನಂತಸುಖ, ಅನಂತ ವೀರ್ಯ ಎಂಬ ಇಲ್ಲವೆ ಆಪಾಯಾಗಮಾತಿಶಯ, ಜ್ಞಾನಾತಿಶಯ, ಪೂಜಾತಿಶಯ, ವಚನಾತಿಶಯ- ಎಂಬ ಅತಿಶಯ ಚತುಷ್ಟಯವುಳ್ಳವರು. ಆಪಾಯಾಗಮಾತಿಶಯ- ಯಾವತರದ ಕ್ಲೇಶವೂ ಸೋಂಕದಿರುವುದು; ಜ್ಞಾನಾತಿಶಯ- ಜಗತ್ತಿ ನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನ; ಪೂಜಾತಿಶಯ- ಸರ್ವ ಜೀವರಿಂದ ಪೂಜೆ ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ; ವಚನಾತಿಶಯ- ಹೃದ್ಯವೂ ಕಲ್ಯಾಣಕರವೂ ಸುಬೋಧ್ಯವೂ ಆದ ವಾಣಿ. ಇವೆಲ್ಲದೆ ತೀರ್ಥಂಕರರಿಗೆ ಬೇರೆ ೩೪ ಅತಿಶಯಗಳಿರುವುವು. ೧ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಬೆವರಿಲ್ಲ, (೨) ಯಾವ ಹೊಲಸೂ ಇಲ್ಲ; (೩) ಶರೀರದ ರಕ್ತ ಮಾಂಸಗಳು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ವಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಇರುವುವು. (೪) ಅವರ ಆಕೃತಿಯು ಉತ್ತಮ (ಸಮಚತುರಪ್ರಸಂಸ್ಥಾನ.); (೫) ಅವರ ಶರೀರದ ಸ್ನಾಯು ವೇಷ್ಟನ, ಎಲುವು ಕೀಲಗಳು ವಜ್ರಮಯ. (೬) ಅವರ ಶರೀರವು ಅತಿಶಯ ಸುಂದರ; (೭) ಅವರ ದೇಹವು ದಿವ್ಯಸುಗಂಧವನ್ನು ಬೀರುವುದು; (೮) ಅವರ ದೇಹವು ೧೦೮ ಸುಲಕ್ಷಣ (ಲಾಂಛನ)ಗಳುಳ್ಳುದು; (೯) ಅವರ ಶರೀರವು ಅಪರಿಮಿತವೀರ್ಯವುಳ್ಳುದು (೧೦) ಅವರ ಭಾಷಣವು ಹಿತವೂ ಮಿತವೂ ಸ್ತ್ರಿಯವೂ ಆಗಿರುವುದು. (ಇವು ಹತ್ತು ಜನ್ಮಸಿದ್ಧವಾದ ಅತಿಶಯಗಳು.) ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದ ತರುವಾಯ ಬರುವ ಅತಿಶಯಗಳು ಹತ್ತು. ಅವು:- (೧) ಅವರು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಲು ೧೦೦ ಯೋಜನಗಳ ವರೆಗೆ ಸುಭಿಕ್ಷವಿರುವುದು (೨)

ಅವರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೋಂಕದೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವರು (೩) ಅವರು
 ವಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯ ವಧೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. [೪] ಅವರು ಭೋಜನ
 ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. [೫] ಅವರು ಸಂಚರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅತಿವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಈತಬಾಧೆಗಳಿಲ್ಲ
 [೬] ಅವರನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವು
 ದು. [೭] ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಒಡೆಯತನವು ಅವರಿಗುಂಟು. [೮] ಅವರ ನೆಳಲು
 ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. [೯] ಅವರು ಕಣ್ಣಾರಿಪೆಗಳನ್ನು ಬಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. [೧೦] ಅವರ
 ದೇಹದ ಕೂದಲು ಉಗುರುಗಳು ಬೆಳೆವುದಿಲ್ಲ. [ಇನ್ನು ೧೪ ಅತಿಶಯಗಳು
 ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪುವುವು. ಅವು:-] [೧] ಅರ್ಹಂತರಿಗೆ ಅರ್ಧ ಮಾಗಧೀ
 ಭಾಷೆಯುಂಟಾಗುವುದು, [೨] ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಮೈತ್ರಿಯುಂಟಾಗು
 ವುದು [೩] ದಿಕ್ಕುಗಳು ನಿರ್ಮಲವಾಗುವುವು. [೪] ಆಕಾಶವು ನಿರ್ಮಲವಾಗು
 ವುದು. [೫] ಎಲ್ಲ ಸುತುಗಳ ಹೂ ಹಣ್ಣು ಕಾಯಿಗಳೂ ಕಾಳುಗಳೂ ಬೆಳೆಯು
 ವುವು. [೬] ಒಂದು ಗಾವುದದ ವರೆಗಿನ ನೆಲವು ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ನಿರ್ಮಲವಾ
 ಗುವುದು [೭] ಅರ್ಹಂತರು ನಡೆಯುವಾಗ ಅವರ ಪಾದಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸುವರ್ಣ
 ಕಮಲಗಳುಂಟಾಗುವುವು. [೮] ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಜಯಜಯಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗುವುದು
 [೯] ಮಂದವೂ ಸುಗಂಧವೂ ಆದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದು [೧೦] ಸುನಾಸನೆಯ
 ನೀರಿನ ಮಳೆಯಾಗುವುದು [೧೧] ಪವನಕುಮಾರ ದೇವತೆಗಳು ನೆಲವನ್ನು
 ಗುಡಿಸಿ ನಿರ್ಮಲಮಾಡುವರು [೧೨] ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಅನಂದವಾಗುವುದು.
 [೧೩] ಅವರ ಇದಿರನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಚಕ್ರವು ತಿರುಗುವುದು. [೧೪] ಭತ್ತಚಾಮರ
 ಘಂಟೆ ನೊಡಲಾದ ಎಂಟು ಮಂಗಲ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಹತ್ತಿರ ಇರು
 ವುವು.

ಇವಲ್ಲದೆ ಅರ್ಹಂತರಿಗೆ ಅಷ್ಟ ಮಹಾ ಪ್ರಾತೀಹಾರ್ಯಗಳು ಆಗುವುವು:-
 ೧ ಅರ್ಹಂತರು ಅಶೋಕವೃಕ್ಷದ ಆಡವಿಯಲ್ಲಿರುವರು. ೨ ಅವರ ಮೇಲೆ ದೇವ
 ತೆಗಳು ಪೂಜೆಗೈದುವರು ೩ ಅವರ ಮುಖದಿಂದ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣ ಮಾಡುವ
 ಅನಕ್ಷರ ದಿವ್ಯಧ್ವನಿಯು ಹೊರಡುವುದು ೪ ಯಕ್ಷರು ಚಾಮರಗಳನ್ನು
 ಬೀಸುವರು. ೫ ಅವರು ರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು.
 ೬ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳಂತೆ ಅಹ್ಲಾದಕ ಪ್ರಭಾ ಮಂಡಲವು ಅವರ ಮುಖದ
 ಸುತ್ತಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದು ೭ ದುಂದುಭಿಧ್ವನಿಯಾಗುವುದು ೮ ಅವರ ಮಸ್ತ
 ಕದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಮೂರು ಭತ್ತಗಳು ಭ್ರಮಿಸುವುವು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಅನಂತ ಚತುಷ್ಟಯ (ಇಲ್ಲವೆ ಮೂಲ ಅತಿಶಯ)ಗಳು, ೩೪
 ಅತಿಶಯಗಳು ೮ ಪ್ರಾತೀಹಾರ್ಯಗಳು ಸೇರಿ ೪೬ ಅರ್ಹಂತರ ಗುಣಗಳೆನಿಸುವುವು.
 ಅರ್ಹಂತರು ಜನ್ಮಕಾಲದಿಂದಲೇ ಮತಿ, ಶ್ರುತ, ಅವಧಿ ಎಂಬ ಮೂರು ತರದ

ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. ಇವರು ಕಠೋರ ತಪಶ್ಚರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣ, ಮೋಹನೀಯ, ಅಂತರಾಯ ಎಂಬ ಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗುವರು; ಈ ಸರ್ವಜ್ಞತೆಗೇ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರು; ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಕೇವಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೇವಲಿ, ತೀರ್ಥಂಕರ ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು. "ತೀರ್ಥಂಕರ" ಎಂಬ ಕರ್ಮದಿಂದ ತೀರ್ಥಂಕರತ್ವವು ಬರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೇವಲಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು; ಆದರೆ ತೀರ್ಥಂಕರರು ತಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರಿಗೆ ಪರಿನಿರ್ವಾಣಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವರು.

ತೀರ್ಥಂಕರರು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿರುವರು. ಎಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಮೂಲೋಕಗಳೊಳಗಿನ ತ್ರೈಕಾಲಿಕ ಸಮಸ್ತ ಸ್ಥಿತಿವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು. ತೀರ್ಥಂಕರರು ಸಾಕ್ಷಾದಿಶ್ವರರೆನಿಸುವರು. ಜೈನಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವೇ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಈ ಅರ್ಹಂತರು ಅತೀತಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೪ ಜನರು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೪ ಜನರು, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೪ ಜನರು ಆಗುವರು.

೨ ಸಿದ್ಧರು

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾನಂದಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವು ಇರುವುದಾದರೂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನು ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ ದಿವಸ ಆತನ ಪಾರ್ಥಿವ ಶರೀರವು ಕಪ್ಪುರದಂತೆ ಕರಗಿ ಹಾರಿಹೋಗುವುದು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಪರಾಮುಕ್ತಿಯು. ಆಗ ಜೀವನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಆಯುಷ್ಯವು ಮುಗಿದಿರುವುದು. ಆತನಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವಾದ ಈ ದೇಹವಿಲ್ಲ; ಆಗ ಜೀವನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರನು. ಇದೇ ವಿದೇಹಮೋಕ್ಷವು. ಈ ವಿದೇಹಮೋಕ್ಷವೇ ಜೀವನ ಸ್ವಭಾವವೂ, ಕೊನೆಯ ಪರಿಣತಿಯೂ ಕೊನೆಯ ಉನ್ನತಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮ ಕ್ಷಯಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯಕೇವಲಿಗಳೂ, ತೀರ್ಥಂಕರರೂ ಸಮಾನರೇ. ವಿದೇಹ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೈದಿದ ಈ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಗೆ ಸಿದ್ಧರೆಂಬ ಹೆಸರು.

ಣಚ್ಚುಟ್ಟ ಕಮ್ಮದೇಹೋ ಲೋಯಾಲೋಯಸ್ಸ ಜಾಣ ಓದಟ್ಟಾ ।

ಪುರಿಸಾಯಾರೋ ಅಸ್ವಾ ಸಿದ್ಧೋ ಝಾ ಏಹಲೋಯ ಸಿಹರತ್ತೋ ॥

ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ.

ಸಿದ್ಧರಿಗೆ ಅಷ್ಟವಿಧಕರ್ಮಜನಿತದೇಹವಿಲ್ಲ. ಲೋಕವನ್ನೂ ಅಲೋಕವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವರು; ನೋಡುವರು. ನಿಶ್ಚಯನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಿದೇಹರಾವರೂ ವ್ಯವಹಾರನಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪುರುಷಾಕಾರರು, ಆತ್ಮಪ್ರವೇಶಮಾತ್ರರು. ಆ ಪುರುಷಾಕಾರನಾದ ಆತ್ಮಪ್ರವೇಶವು ಅವರ ಕೊನೆಯ ಪಾರ್ಥಿವಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಣ್ಣದು. ಅವರು ಲೋಕಾಕಾಶದ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾಗುವರು. ಸಿದ್ಧಪುರುಷರು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಜನಕರಲ್ಲ; ಜನ್ಯರೂ ಅಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಭೂತರೂ ಅಲ್ಲ. ಅವರು ದರ್ಶನಜ್ಞಾನ ವೀರ್ಯಸುಖಗಳ ಆಗರವು. ಲೋಕಾಕಾಶದ ಉಚ್ಚತಮ ಸೀಮೆಯಾದ ಶಾಂತಿಮಯ ಸಿದ್ಧತೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ವ-ಭಾವದಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥಿತರಾಗುವರು. ಅವರ ಕೆಳಗೆ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕಾರಾಗೃಹವೆನಿಸುವ ಲೋಕಾಕಾಶವು. ಅವರ ಮೇಲೆಯೂ ಎದುರಿಗೂ ಸ್ವಬ್ಧವೂ ಅನಿರ್ವೇಶ್ಯವೂ ಸ್ಥಿರವೂ ಅನಂತವೂ ಆದ ಅಲೋಕವಿರುವುದು.

ಸಮೃತ್ತಜ್ಞಾನದಂಸಣ ವೀರಿಯಸುಹಮಂ ತಹೇವ ಅವಗಹಣಂ ।

ಅಗುರುಲಘು ಮನ್ವಾಬಾಹಂ ಅತ್ಮಗುಣಾ ಹುಂತಿ ಸಿದ್ಧಿಣಂ ॥

ಸಿದ್ಧರಲ್ಲಿ ೧ ಸಮೃಕ್ತ್ವವಿರುವುದು. ೨ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಂತಜ್ಞಾನವು ಇರುವುದು; ಅವರಿಗೆ ಲೋಕ, ಅಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವೂ ಅಜ್ಞಾತವಲ್ಲ. ೩ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಂತ ದರ್ಶನವಿರುವುದು. ೪ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಂತ ವೀರ್ಯವಿರುವುದು; ಅನಂತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ದ್ರವ್ಯಪರ್ಯಾಯಗಳ ಜ್ಞಾನ, ದರ್ಶನ, ಧಾರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಬಳಲಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ೫ ಸಿದ್ಧಜೀವರು ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರು; ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರರಲ್ಲ. ೬ ಸಿದ್ಧರು ಅವಗಾಹ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವರು; ಅವರು ಜಡಧರ್ಮವುಳ್ಳವರಲ್ಲ. ಒಂದು ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶವು ಹೇಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದೋ ಹಾಗೆ ಒಬ್ಬ ಸಿದ್ಧನಿರುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಿದ್ಧನ ಪ್ರವೇಶವು ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ೭ ಸಿದ್ಧ ಜೀವರು “ಅಗುರುಲಘು”ಗಳು ಅವರು ಗುರು (ಜಡ)ಗಳೂ ಅಲ್ಲ; ಲಘುಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧತೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಇರುವರು ೮ ಅನ್ಯಾಭಾಧ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧರ ವಿಂಟಿನೆಯ ಗುಣವು. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪಾರ್ಥಿವ ಕ್ಷಣಭಂಗುರ ಸುಖಮುಖಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಅನಂತ-ಅಪರಿವರ್ತಿತ-ಅಸೀಮ ಅನಂದದಲ್ಲಿ ಇರುವರು.

೩ ಆಚಾರ್ಯರು.

ಬಾರಹತವ ಭಾವಸ್ವಯ ಪಂಚಾಚಾರಾ ತಹೇವ ದಹದವ್ಯಾ |

ಗುತ್ತಿತ್ತಯಸಂಜುತ್ವಾ ಭತ್ತೀಸಗುಣಾಹಂತಿ ಆಯರಿಯಾ ||೩||

ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಧರ್ಮಲ್ಲಿ ಶಾಸನಾಧಿಕಾರವಿರುವುದು. ಅವರು ಬೇರೆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು; ಅವರಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಅಪರಾಧವು ಘಟಿಸಿದರೆ ದಂಡವನ್ನು ಕಟ್ಟುವರು; ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಘದಿಂದ ಹೊರಪಡಿಸುವರು.

ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ೩೬ ಗುಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವು:- ದ್ವಾದಶವಿಧ ತಪಸ್ಸುಗಳು (೧೨), ಗುಪ್ತಿತ್ರಯ (೩), ದಶವಿಧ ಧರ್ಮಗಳು (೧೦), ಪಂಚಾಚಾರಗಳು (೫), ಷಡಾವಶ್ಯಕಗಳು (೬);

ದ್ವಾದಶವಿಧ ತಪಸ್ಸುಗಳು:- ೧ ಅನಶನ ಇಲ್ಲವೆ ಉಪವಾಸ. ೨ ಉನೋದರತೆ- ಹಸಿವೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಊಟಮಾಡುವುದು. ೩ ವೃತ್ತಿಪರಿಪಂಖ್ಯಾನ- ಊಟಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೋಗುವ ಮನೆಗಳ ನಿಯಮ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೪ ರಸ ಪರಿತ್ಯಾಗ- ಆರೂ ರಸಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದೆರಡನ್ನು ಬಿಡುವುದು. ೫ ವಿವಕ್ತಶಯ್ಯಾಸನ- ಏಕಾಂತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು, ಮತ್ತು ಮಲ ಗುವುದು. ೬ ಕಾಯಕೇಶ- ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟಕೊಡುವುದು. ೭ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ- ದೋಷಕ್ಕಾಗಿ ದಂಡ ಕೊಡುವುದು. ೮ ವಿನಯ- ರತ್ನತ್ರಯಕ್ಕೂ, ಅದನ್ನು ಧರಿಸುವವರಿಗೂ ವಿನಯ ತೋರಿಸುವುದು ೯ ವೈಯಾವೃತ್ಯ- ಪಾಪಸಂವಾಹನ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಗುರುಗಳನ್ನೂ ಮುನಿಗಳನ್ನೂ ಸೇವಿಸುವುದು. ೧೦ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ- ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದುವುದು. ೧೧ ವೃತ್ಸರ್ಗ- ಶರೀರದ ಮೇಲಿನ ಮಮತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧೨ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು.

ಷಡಾವಶ್ಯಕಗಳು:- ೧ ಸಮುತ್ಸ- ಎಲ್ಲ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ಸಮತ್ವಭಾವನೆ ೨ ವಂದನೆ- ಪೂಜ್ಯರಿನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದು. ೩ ಸ್ತವ- ಪರಮೇಷ್ಟಿಗಳ ಸ್ತುತಿ ೪ ಪ್ರತಿಕ್ರಮಣ- ಹತ್ತಿದ ದೋಷಗಳಿಗಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ೫ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ- ಮುಂದೆ ಇಂಥ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುವುದು. ೬ ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ- ಶರೀರದ ಮೇಲಿನ ಮಮತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು.

ಪಂಚಾಚಾರಗಳು:- ೧ ದರ್ಶನಾಚಾರ, ೨ ಜ್ಞಾನಾಚಾರ, ೩ ಚಾರಿತ್ರಾಚಾರ, ೪ ತಪ ಆಚಾರ, ೫ ವೀರ್ಯಾಚಾರ.

೧ ಸರ್ವಜ್ಞರಾವ ತೀರ್ಥಂಕರರು ಹೇಳಿದ ಜೀವಾದಿ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಡುವುದು ದರ್ಶನಾಚಾರವು.

೨ ನಿರ್ಬಾಧವಾದ ಆಗಮವನ್ನೂ ಸ್ವಪರತತ್ವಗಳನ್ನೂ ಆತ್ಮಾನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು ಜ್ಞಾನಾಚಾರವು.

೩ ಸಾಮಯಿಕ, ಭೇದೋಪಸ್ಥಾನ, ಪರಿಹಾರವಿಶುದ್ಧ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಂಪರಾಯ ಯಥಾಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಚಾರಿತ್ರಾಚಾರವು.

೪ ದ್ವಾದಶತಪಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ತಪ ಆಚಾರವು.

೫ ಪರೀಕ್ಷಹಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂದಿಸದೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದು ವೀರ್ಯಾಚಾರವು.

೪ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು.

ರತ್ನತ್ರಯಧರ್ಮಯುಕ್ತರಾಗಿ ನಿಜಶುದ್ಧತ್ವಾನುಭವಾನಂದದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪದೇಶಿಸುತ್ತ ಮತೀಶ್ರುತ-ಅವಧಿ-ಮನಃಪರ್ಯಾಯಗಳೆಂಬ ಜ್ಞಾನ ಚತುಷ್ಟಯವನ್ನಿತ್ತರಾಗಿ ನಿರತೀಚಾರ ವ್ರತಶೀಲ ಸಂಪನ್ನರೂ, ಮೃದುಮಧುರ ವಚನವುಳ್ಳವರೂ ಪರಾನುಗ್ರಹ ನಿರತರೂ, ಪ್ರಮಾದರಹಿತರೂ ವಿಕಾರಶೂನ್ಯ, ಚತುರ್ವಿಧಪೂರ್ವಗಳೆಂಬ (೨೫) ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಂಪನ್ನರೂ ಆದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೆನಿಸುವರು.

ಇಗ್ನ್ಯಾ ಅಂಗೇ ಸಹಿಯಾ | ಚಾವಸಪುಸ್ಪೇಯಶೇಷಾಣಾಂ |

ಪಣವೀಸಾಗುಣಾಃತಾ | ಅನ್ನಾ ತಸ್ಸ ಉತ್ತರ ಉವರೂಪಯಾ ||೪||

೫ ಸಾಧುಗಳು.

ಉಚ್ಚ ಜೀವರು ಮುನಿಗಳಾಗಿ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಆತನಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ, ಧ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತರಾಗಿ ಕಾಲಯಾಪನ ಮಾಡುವರು. ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಬಾರಿ ಶುದ್ಧ-ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಊರೊಳಗೆ ಚರ್ಯೆಗೆ ಬರುವರು. ಅವರು ಊರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಚರ್ಯೆ, ಚರಿಗೆ ಎಂದೂ, ಅವರು ಬರುವ ಗತಿಗೆ ಚಂದ್ರಗತಿ ಎಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಹಿಂಸೆಯಾಗದಂತೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಮುಂದೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ ಸಾವಕಾಶ ಸಾವಧಾನದಿಂದ ನಡೆಯುವುದು ಚಂದ್ರಗತಿಯು. ಇವರು ಧನವಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಪರಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ವಯ ಸಮ ಇಂದ್ರಿಯರೋಹೇ | ಲೋಹೋ ಅವಸ್ಥಯ ಅಚೇಲಮನಾಣಾಂ ||

ಖಿದಿಸಯಾಣಾದಂತ | ಧಾವಣ ರಿದಿಭೋಯಾಣಮೇಯಭುತಂಚ ||೫||

ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ೨೮ ಮೂಲಗುಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪಂಚಮಹಾವ್ರತಗಳು ೫; ಪಂಚಸಮಿತಿಗಳು ೫; ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ೫; ಸಡಾವಶ್ಯಕಗಳು ೬ (ಸಮತ್ವ, ವಂದನೆ, ಸ್ತುತಿ, ಪ್ರತಿಕ್ರಮಣ; ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ) ೧ ಸ್ನಾನಾಭಾವ ೧, ಭೂಮಿಶಯನ ೧, ನಗ್ನತ್ವ ೧, ಕೇಶೋತ್ಪಾಟನ ೧, ವಿಕಾಶನ ೧, ದಂತಧಾವನಾಭಾವ. ಸ್ತಿತಾಶನ (ನಿಂತುಲುಣ್ಣುವುದು) ೧, ಒಟ್ಟಿಗೆ ೨೮. ಈ ಮೂಲೋತ್ತರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಸರ್ವಸಾಧುಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಸಾಧುಗಳು ಚರಿಗೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನವಿಕ್ಕಲು ಪುಣ್ಯಾತಿಯೆಂದೂ, ಅದರಿಂದ ಪಂಚಾಶ್ಚರ್ಯಗಳುಂಟಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ಪಂಚಾಶ್ಚರ್ಯಗಳು:— ಸುರಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಸುವರ್ಣವೃತ್ತಿ, ತಂಗಾಳಿ ದೇವದುಂದುಭಿ, ಸುರರ ಅಜೋನಾದ.

ಸುರಿಯೆ ವಸುಧಾರೆ ನಭದೋಳ್ |

ಸುರವೃಂದಂ ಪೊಗಳೆ ಮೊಳಗೆ ಸುರದುಂದುಭಿ ತ |

ಣ್ಣೆಲ ರೆಸಗೆ ಕುಸುಮ ವರ್ಷಂ |

ದೊರೆಕೊಳೆ ಸಾಶ್ಚರ್ಯಮಾಯ್ತು ಪಂಚಾಶ್ಚರ್ಯಂ ||

ಅಜಿತನಾಥ ಪುರಾಣ.

ರತ್ನತ್ರಯ.

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರಾಣಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಃ |

ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಸೂತ್ರ.

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಚಾರಿತ್ರಗಳು ಕರ್ಮನಾಶಕ್ಕೂ, ಸಂಸಾರ ದುಃಖನಾಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷರೂಪವಾದ ನಿರತಿಶಯ ಸುಖಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗುವುವು. ಇವುಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಆಚರಣೆಗಳು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವು ಈ ಮೂರು ರತ್ನಗಳಂತೆ ಉಪಾದೇಯಗಳಾದುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ರತ್ನತ್ರಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ತ್ರಿವರ್ಗವು ವ್ಯವಹಾರಸಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆನಿಸುವುದು. ಜೀವನು ತನ್ನ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು; ಈ ನಿಶ್ಚಯ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ರತ್ನತ್ರಯರೂಪವಾದ ವ್ಯವಹಾರಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

೧ ಸಮ್ಯಗ್‌ದರ್ಶನ.

ಶ್ರದ್ಧಾನಂ ಪರಮಾರ್ಥಾನಾಮಾಸ್ತುಗಮ ತಪೋಭೃತಾಂ ।

ಶ್ರೀಮೂಢಾಘೋಢಮುಷ್ಪಂಗಂ ಸಮ್ಯಗ್‌ದರ್ಶನಮಸ್ತುಯಂ ॥೪॥ ರತ್ನಕ
ರಂಡಶ್ಚ ನಕಾಚಾರ.

— ವೀತರಾಗ ಸರ್ವಜ್ಞ ನಿರ್ದೋಷಿ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪರಮ ಭಟ್ಟಾರಕ
(ಆಪ್ತ)ರನ್ನೂ, ತನ್ಮುಖಕಮಲವನಿರ್ಗತಪೂರ್ವಪರಾದಿ ದೋಷರಹಿತ
ವಸ್ತು ಪರಮಾಗಮ (ಆಗಮ)ವನ್ನೂ ಆ ಪರಮಾಗಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಷಡ್
ದ್ರವ್ಯ, ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ, ಸಪ್ತತತ್ತ್ವ, ನವಪದಾರ್ಥ (ಪರಮಾರ್ಥ) ಇವುಗಳನ್ನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಪ್ರಣೀತಕ್ರಮದಿಂದ ತಪ್ಪದೆ ಆಚರಿಸುವ ತಪಸ್ವಿಗಳನ್ನೂ
ಮೂಢತ್ವಯ ಮೂವಲಾದ ಪಂಚವಿಂಶತಿ (೨೫) ಮಲ ರಹಿತವಾಗಿ ನಂಬು
ವುದು ಸಮ್ಯಗ್‌ ದರ್ಶನವು.

ದೋಷರಹಿತನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಆಗಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ ಆಪ್ತನೆನಿಸು
ವನು. ಕ್ಷುಧೆ, ತೃಷೆ ಜರೆ, ಆತಂಕ, ಜನ್ಮ, ಮರಣ, ಭಯ ಗರ್ವಗಳೂ, ರಾಗ
ದ್ವೇಷಗಳೂ ಯಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೋ ಅವನು ಆಪ್ತನೆನಿಸುವನು. ಇಂತಹ ಆಪ್ತನು
ಹೇಳಿದುದೂ ನಿರಾಚಾರವೂ, ವಿರೋಧಗಳಿಲ್ಲದುದೂ, ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶ
ಮಾಡುವಂತಹುದೂ, ಸರ್ವಹಿತಕರವೂ ಆದುದು ಆಗಮವೆನಿಸುವುದು.

ಮೂಢತ್ವಯ ಮೂವಲಾದ ೨೫ ದೋಷಗಳು- ಮೂಢಗಳು ಮೂರು.
ದೋಷ- ತಾಮೂಢ- ರಾಗಾದಿ ದೋಷಯುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ; ಲೋಕಮೂಢ-
ಗಂಗಾದಿನದ, ಗೋ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಪೂಜೆಯು ಪುಣಕಾರಣವೆಂದಾ
ಚರಿಸುವುದು. ಪಾಪಂಡಿಮೂಢ ಧನಧಾನ್ಯಾದಿಪರಿಗ್ರಹವುಳ್ಳ ಪಾಪಂಡಿಗಳನ್ನು
ಗುರುವೆಂದು ಪೂಜಿಸುವುದು; ಮದಗಳು ೮. ಜ್ಞಾನಮದ, ಪೂಜಾಮದ, ಕುಲ
ಮದ, ಜಾತಿಮದ, ಬಲಮದ, ವಶ್ಯಯಮದ, ತಪೋಮದ, ರೂಪಮದ.
ಅನಾಯತನಗಳು ೬. ಮಿಥ್ಯಾದೇವ, ಮಿಥ್ಯಾದೇವಾರಾಧನ, ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ಸು,
ಮಿಥ್ಯಾತಪಸ್ಸು, ಮಿಥ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಮಿಥ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಈ ಆರು ಅನಾಯತನಗಳ
ಸೇವೆಮಾಡುವುದು. ಅನಾಯತನ ಸೇವೆ. ಶಂಕಾದಿ ದೋಷಗಳು. ೮. ಶಂಕೆ-
ವೀತರಾಗೋಪದಿಷ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಕೆ. ಕಾಂಕ್ಷೆ ಸಂಸಾರಿಕ ಸುಖದಲ್ಲಿ
ಇಚ್ಛೆಯನ್ನಿಡುವುದು. ವಿಚಿತ್ರೆ ರತ್ನತ್ರಯಾರಾಧಕ ವ್ರತಿಗಳ ಶರೀರಾಶುಚಿ
ತ್ವವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಸಹ್ಯಪಡುವುದು. ಮೂಢದೃಷ್ಟಿ- ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಚಿತ್ತಚಮ
ತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗಳು ಮಾಡುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ
ಯೂ ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಡುವುದು; ಅನುಪಗಾಹನ- ರತ್ನತ್ರಯ

ಭಾವನಾರೂಪವೇಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂಢತೆಯನ್ನು ಧರ್ಮೋಪದೇಶದಿಂದ ದೂರ ಮಾಡದಿರುವುದು, ಅಸ್ಥಿತೀಕರಣ- ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಭವ್ಯನನ್ನು ಯಾವುದೊಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸದಿರುವುದು. ಅವಾತ್ಸಲ್ಯ- ಧಾರ್ಮಿಕರಾದ ಸಹ ಧರ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು. ಅಪ್ರಭಾವನೆ- ದಾನ ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, ತಪಃಶ್ರುತಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಜಿನಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸದಿರುವುದು.

ಈ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ೮ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಏರುದ್ದ ಗಳಾದ ನಿಃಶಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ೮ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದಾಗಿರಬೇಕು. ನಿಃಶಂಕೆ ನಿಷ್ಕಾಂಕ್ಷೆ, ನಿರ್ವಿಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಅಮೂಢದೃಷ್ಟಿ, ಉಪಗಾಹನ, ಸ್ಥಿತೀಕರಣ. ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಪ್ರಭಾವನೆ ಎಂಬವು ೮ ಗುಣಗಳು.

೨ ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನ.

ತತ್ತ್ವಗಳು ಹೇಗೆ ಇರುವುವೋ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ (ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ) ಅವು ಆ ತತ್ತ್ವಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನವು. ಇದು ಸಂಶಯ, ವಿಪರ್ಯಯ, ಅನಧ್ಯವಸಾಯ ಎಂಬ ಮೂರು ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದದಾಗಿರಬೇಕು. ಸಂಪಿನ ತುಂಡನ್ನು ಕಂಚಾಗ ಇದು ಸಿಂಪೋ ಬಿಳಿಯೋ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಸಂಶಯವು; ಅದನ್ನು ಬಿಳಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ವಿಪರ್ಯಯವು; ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರ. ನಾಗ ಕಾಲಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ತಗುಲಿತೋ ಎಂಬ ಅನಿಶ್ಚಿತಜ್ಞಾನವು ಅನಧ್ಯವಸಾಯವು. ಈ ಮೂರು ವಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನಗಳು. ವಿಧ್ಯಾಜ್ಞಾನ ರಹಿತವಾಗಿ ದೀಪಂತಿ ತನ್ನನ್ನೂ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಜ್ಞಾನವು ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನವು.

ಸಮ್ಯಗ್‌ಜ್ಞಾನವು ಮತಿ, ಶ್ರುತ, ಅವಧಿ, ಮನಃಪರ್ಯಯ, ಕೇವಲ ಎಂದು ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಮತಿಜ್ಞಾನ- ಜ್ಞಾನಾವರಣಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ- ಮತಿಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು; ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಅವಧಿಜ್ಞಾನ- ಅವಧಿ ಜ್ಞಾನಾವರಣಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯ, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಕಾಲ, ಭಾವಗಳ ಮೇರೆ (ಅವಧಿ)ಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಏಕದೇಶಜ್ಞಾನವು ಅವಧಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವುದು. ಮನಃ ಪರ್ಯಯಜ್ಞಾನ- ಮನಃಪರ್ಯಯಜ್ಞಾನಾವರಣ ಕರ್ಮದ ಮತ್ತೆ ನೀರ್ಯಾಂತರಾಯಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಲು ಪರರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೂರ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಏಕ

ನೇಶ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಮನಃಪರ್ಯಾಯವು. ಕೇವಲಜ್ಞಾನ-ಜ್ಞಾನಾನವರಣ, ದರ್ಶನಾನವರಣ, ಮೋಹನೀಯ, ಅಂತರಾಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವ ಜ್ಞಾನವು ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು. ಈ ಐದು ತೆರದ ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತಿ ಶ್ರುತ ಜ್ಞಾನಗಳೆರಡು ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಗಳು; ಅವಧಿ ಮನಃಪರ್ಯಾಯಗಳು ಏಕಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನಗಳು; ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು ಸಕಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನವು. ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನವು.

ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದ ವಿಶೇಷವರ್ಣನೆ- ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು ಅಂಗ, ಅಂಗಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂಗ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು ಆಚಾರ, ಸೂತ್ರಕೃತ, ಸ್ಥಾನ, ಸಮನಾಯ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾಪ್ರಪ್ತಪ್ತಿ, ಜ್ಞಾತೃಧರ್ಮಕಥೆ, ಉಪಾಸಕಾಧ್ಯಯನ, ಅಂತಕೃದ್ವೇಶ, ಅನುತ್ತರೋಪಸಾದಿಕದಶ, ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಕರಣ, ವಿಸಾಕ ಸೂತ್ರ. ದೃಷ್ಟಿವಾದ ಎಂದು ಹನ್ನೆರಡುಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರ ಜೀವಾಜೀವಾದಿಷ್ಟರೂಪ ನಿರೂಪಣ, ಮತ ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಗಳ ನಿರಾಸ, ಮಿಥ್ಯಾಮತಗಳ ಖಂಡನೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರತಿಸಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಿವಾದ ಎಂಬ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಕರ್ಮ, ಸೂತ್ರ, ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗ, ಪೂರ್ವಗತ, ಚಾಲಿಕೆ ಎಂಬ ಐದು ಭೇದಗಳುಂಟು. ಪರಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಗತಿ, ಗ್ರಹಣ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳೂ ಭಾಗಗೋಲವಿಷಯ ಮುಂತಾದುವೂ ಬಂದಿವೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾಮತಗಳ ಖಂಡನೆಯಿದೆ. ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪಕ್ಷಿಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ವರ್ಣನೆಯುಂಟು. ಪೂರ್ವಗತದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮಗ್ರವಾದ ವಿನೇಚನೆಯುಂಟು. ಚಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಸ್ತಂಭನ, ಅಗ್ನಿಪ್ತಂಭನ, ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮುಂತಾದ ಮಂತ್ರತಂತ್ರಗಳ ವಿಚಾರವುಂಟು.

ಅಂಗಬಾಹ್ಯಶ್ರುತಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಯಿಕ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿತ್ತವ, ವಂದನೆ, ಪ್ರತಿಕ್ರಮಣ. ಮುಂತಾದ ೧೪ ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹಿಂದುಗಳು ವೇದಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಜೈನರು ಪೂಜಿಸುವರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಿಂದ ಮನುಷ್ಯಶಕ್ತಿಯು ಕುಂದುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಖಾಲಿವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ.

೩ ಸಮ್ಯಕ್ಪಾರಿತ್ರ.

ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ಅಸಂಯಮ, ಕಷಾಯ ಮೊದಲಾದ ಅಶುಭ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ, ಸಂಯಮ, ಕಷಾಯನಿಗ್ರಹ ಮುಂತಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗುವುದು ಸಮ್ಯಕ್ಪಾರಿತ್ರವು. ಎಂದರೆ ಸರ್ವ ಪಾಪವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಶ್ರದ್ಧಾನರ್ವಾಕವಾಗಿ ನಿವೃತ್ತನಾಗಿ ಪವಿತ್ರಾಚರಣಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಸಮ್ಯಕ್ಪಾರಿತ್ರವು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಹವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವು ಲಭಿಸುವುದು; ತರುವಾಯ ಜ್ಞಾನವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮಾಚರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗುವನು. ಇದೇ ಸಮ್ಯಕ್ಪಾರಿತ್ರವು.

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾದಿಗಳು ಮೂರೂ ಸೇರಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವವು. ಒಂದೊಂದೇ ಮೋಕ್ಷ ಕಾರಣವಾಗಲಾರದು.

ನಿಶಯ ರತ್ನತ್ರಯ

ಹಿಂದೆ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಗಳು ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅದುದರಿಂದ ಅವು ವ್ಯವಹಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆನಿಸುವವು. ಈಗ ನಿಶ್ಚಯನಯದಿಂದ ಅವುಗಳ ನಿರೂಪಣವು ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದು. ನಿಶ್ಚಯ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾದಿಗಳು ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆನಿಸುವವು.

ಜೀವನು ಚೈತನ್ಯರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವನು; ಚೈತನ್ಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವು ಎಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಆಗುವ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನವು ದರ್ಶನವೆನಿಸುವುದು. ಚೈತನ್ಯದ ವಿಶೇಷಸ್ವರೂಪವು ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷರೂಪವಾಗಿ ಆಗುವ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವುದು. ಜೀವನು ಚೈತನ್ಯರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದುವಂತೆಯೇ ಚೈತನ್ಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷಸ್ವರೂಪವಾದ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಗಳ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೂ ಜೀವನೇ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವನು. ಅದುದರಿಂದ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಗಳು ಜೀವನಸ್ವಭಾವವೆನಿಸುವವು. ಈ ಜೀವಸ್ವಭಾವಭೂತವಾದ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಗಳು ರಾಗದ್ವೇಷರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣತವಾಗದೆ ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿರುವ ಅವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಚಾರಿತ್ರವು.

ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೆಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿನಾಶಗಳು. ಇದು ಘಟವು ಎಂದು ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು ಜ್ಞಾನದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು; ಈ ಜ್ಞಾನವು ಕೆಲವು ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು; ಇದು ನಾಶವು. ಆದರೆ ಘಟ

ಜ್ಞಾನ ಪಟಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶಗಳಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನವು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಅದು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ದರ್ಶನವೂ ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಇದೇ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನಗಳ ನಿರ್ದೋಷ ಅಸ್ತಿತ್ವರೂಪವಾದ ಚಾರಿತ್ರವು ಸ್ವಚಾರಿತ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ಪಷ್ಟಮಯವೆಂದೂ, ಪರಚಾರಿತ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಪರಸಮಯವೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಜೀವನ ಪರಿಣಾಮಭೂತವಾದ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಗಳು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ವಿಭಾವಗಳಿಂದ ಮಲಿನವಾಗದೆ ತಮ್ಮ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಚಾರಿತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಜೀವನು ಸ್ವಚಾರಿತ್ರಸ್ವೀಕಾರವನ್ನೂ, ಪರಚಾರಿತ್ರತ್ಯಾಗವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾಗಲು ಆತನು ಮೋಕ್ಷಹೊಂದುವನು. ಆದರೆ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನಪರಿಣಾಮಗಳು ಅನಾದಿಮೋಹನೀಯಕರ್ಮದಿಂದ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಮಿಶ್ರಗಳಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವವು. ಈ ರಾಗದ್ವೇಷ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಜೀವನು ಪರಿಣಮಿಸುವುದೇ ಆತನ ಪರಚಾರಿತ್ರವು ಇಲ್ಲವೆ ಪರಸಮಯವು. ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವನ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಮಲಿನವಾಗಲು ಶರೀರಾದಿ ಪುದ್ಗಲವ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಅಪ್ರೀತಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವನು. ಈ ಜೀವನು ಸ್ವಚರಿತ್ರದಿಂದ ಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಪರಚರಿತ್ರವನ್ನು ಆಚರಿಸುವವನೆನಿಸುವನು.

ಆಹ್ವದಾದಿ ಪೂಜ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಪ್ರಶಸ್ತರಾಗವೆಂದೂ, ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧ ವಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಅಪ್ರಶಸ್ತರಾಗವೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಪ್ರಶಸ್ತರಾಗದಿಂದ ಪುಣ್ಯಾಪ್ತವೂ, ಅಪ್ರಶಸ್ತರಾಗದಿಂದ ಪಾಪಾಪ್ರವೂ ಉಂಟಾಗುವವು. ಆತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಪುಣ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ, ಪಾಪವನ್ನಾಗಲಿ ಆಪ್ತವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ (ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ) ಆ ಆತ್ಮನು ಪರಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಆಚರಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪರಿಚಾರಿತ್ರಾನುವರ್ತನವು ಪುಣ್ಯಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪುಣ್ಯವು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಜೀವನು ತನ್ನ ಶುದ್ಧ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು, ಮತ್ತು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಶುದ್ಧಜ್ಞಾನದರ್ಶನ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ನೋಡುವ ಜೀವನು ಸ್ವಚರಿತ್ರವನ್ನು ಆಚರಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದುವನು.

ಜೀವನು ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ದೇಹ ಮೊದಲಾದ ಪುದ್ಗಲರೂಪವಾದ ಪರವ್ರವ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ

ನಾನು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು (ಆತ್ಮದ್ರವ್ಯವನ್ನು) ಅನುಸರಿಸುವುದು, ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನಗಳನ್ನು “ಇವು ಕಥಂ ಚಿತ್ ಸತ್ತ್ವರೂಪಗಳು” ಎಂದು ಅಭೇದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶುದ್ಧ ಸ್ವಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಆಚರಿಸುವವನಾಗುವನು. ಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನರೂಪ ಆತ್ಮಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಧರಿಸುವುದೇ ಸ್ವಚಾರಿತ್ರಾಚರಣವೆ ನಿಸುವುದು. ಈ ಸ್ವಚಾರಿತ್ರಾಚರಣರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಜೀವದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಕಥಂಚಿತ್ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗನಿರೂಪಣವು ನಿಶ್ಚಯನಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ನಿಶ್ಚಯನಯವು ಶುದ್ಧದ್ರವ್ಯವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧ ಸ್ವಚಾರಿತ್ರರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಜೀವದ್ರವ್ಯದ ಒಂದು ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದು ಜೀವದ್ರವ್ಯದೊಡನೆ ಕಥಂಚಿತ್ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೂ ಸಾಧನವಾದ ಆತ್ಮನೂ ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಹೇಳುವ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಾಧನವಾದ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಕಥಂಚಿತ್ ಭೇದವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ನಿಶ್ಚಯ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ವ್ಯವಹಾರಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದೊಡನೆ (ವ್ಯವಹಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಚಾರಿತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ) ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ವ್ಯವಹಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ನಿಶ್ಚಯ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ, ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೂ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನಗಳಲ್ಲ. ಕಡೆಯೊಳಗಿನ ಸುವರ್ಣಶಿಲೆ, ಮತ್ತು ಸುವರ್ಣ ಇವು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಸುವರ್ಣಶಿಲೆಯೇ ತಾಪನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಸುವರ್ಣವಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರವೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಭಾವವಿದ್ದರೂ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಯ ಭೇದದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರನಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ವಿವೇಚನಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವುದು. ನಿಶ್ಚಯನಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವಲ್ಲಿ ಅಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವುದು.

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರಗಳು ಈ ಮೂರು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಸೇರುವುದೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ಧರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಆರು ವ್ರವ್ಯಗಳು ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ಒಂಬತ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವುಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ದೃಢ ವಿಶ್ವಾಸವು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವು. ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವು ಆತ್ಮನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವು. ೧೨ ಅಂಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ೧೪ ಪೂರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವು ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವು. ಆಚಾರಾಂಗ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯತಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯು ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರವು. ಈ ಮೂರಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹಾರನಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವೆನ್ನುವರು. ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ-ತೆ ಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಗಳೂ ಆತ್ಮನ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನ ಪರಿಣಾಮಗಳೇ ಆಗಿರದೆ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಪುಗ್ಗಲದ್ರವ್ಯ ಇವೆರಡರ ಮಿಶ್ರ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದುದರಿಂದ ಈ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಸಮುದಾಯವು. ಉಭಯಾಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹಾರಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸುವರ್ಣಪಾಷಾಣವು ಸುವರ್ಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಧನವಾಗುವಂತೆ ಜೀವನು ವ್ಯವಹಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲು ಆತನು ಮುಂದುಮುಂದಿನ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಅದರಿಂದ ಆತನ ಸ್ವರೂಪವು ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತ ಬರಲು ಆತನು ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದತೊಡಗುವನು. ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದುವುದೇ ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು. ಇದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಸಾಧನವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು.

ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆನಿಸುವನು. ಜೀವನು ತನ್ನಿಂದ ಅಭಿನ್ನವಾದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾನೇ ಉಂಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ತನ್ನ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಆಸ್ತಿತ್ವವು ಶುದ್ಧಭಾವದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವದ ಅನುವರ್ತನಮಾಡುವನು. ತನ್ನಿಂದಲೇ- ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ- ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವನು. ಮತ್ತು ತನ್ನಿಂದಲೇ- ತನ್ನ ವಾಸ್ತವಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ- ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುವನು. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮನೇ ಚಾರಿತ್ರ, ಜ್ಞಾನ, ದರ್ಶನಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವನು. ಅದುದರಿಂದ ಶುದ್ಧಜ್ಞಾನದರ್ಶನಚಾರಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾದ ಆತ್ಮನೇ ನಿಶ್ಚಯಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವು. ಇಲ್ಲಿ ಅನುವರ್ತನ ಮಾಡುವುದು, ತಿಳಿಯುವುದು, ನೋಡುವುದು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕರ್ತೃವು ಆತ್ಮನು, ಕರ್ಮವೂ ಆತ್ಮನು. ಕರಣವೂ ಆತ್ಮನೇ. ಆ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕೂಡ ಆತ್ಮನಿಂದ ಕಥಂಚಿತ ಅಭಿನ್ನವಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧನಿಶ್ಚಯ

ನಯದಿಂದ ಆತ್ಮನಿಂದ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನ ಚಾರಿತ್ರ ಸ್ವರೂಪತ್ವವು ಬರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ, ಅಶುದ್ಧ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವು. ಶುದ್ಧ ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಗಳು ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕಗಳು; ಅಶುದ್ಧಗಳು ಬಂಧ ಹೇತುಗಳಾಗಿವೆ. ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಗಳು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಪರಸಮಯ ಯುಕ್ತವಾಗಲು ಬಂಧವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುವು. ಉದಾ:- ಒಬ್ಬ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಜೀವನು ಅರ್ಹಂತರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ಸೇರಿದರೆ ಒಬ್ಬನು ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಆತನು ಪರಸಮಯಾಸಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪುಣ್ಯಬಂಧನವು ಮಾತ್ರ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅರ್ಹದೃಷ್ಟಿಯೂ ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷೇ ಚಾರುಪ ರಾಗದಿಂದ ಉಂಟಾದುದರಿಂದ ಪರಸಮಯವೆನಿಸುವುದು. ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಇಚ್ಛೆಗಳುಳ್ಳ ಜೀವನು ಪರಸಮಯರತನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಹತೆ ಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಚನ (ಶಾಸ್ತ್ರ) ಗ್ರಂಥರಮುನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜೀವನು ಪುಣ್ಯ ಸಂಚಯವನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಹದೃಷ್ಟಿಯೆಂಬುದು ಪ್ರಶಸ್ತರಾಗವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತರಾಗವು ಪುಣ್ಯರೂಪದಿಂದ ಬಂಧಹೇತುವು; ಕರ್ಮಕ್ಷಯಕಾರಕವಲ್ಲದುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಹೇತುವಲ್ಲ. ಪರಪ್ರವೃತ್ತಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ರಾಗವು ಇವರೂ ಕೂಡ, ಆತನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಗಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಸ್ವಸಮಯವನ್ನು ತಿಳಿಯನು. ಅದುದರಿಂದ ಅರಳಿಯನ್ನು ಹಿಂಜುವ ತಂತಿಯನ್ನು ಕಣ್ತುರಿಸಲು ಅದು ತನಗೆ ಹತ್ತಿದ ಎಲ್ಲ ಅರಳಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ದೂರಕ್ಕೊಡಿಸಿ ಬಿಡುವುದೋ ಹಾಗೆ ಜೀವನು ಅರ್ಹದೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ರಾಗದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಆತನು ವೀತರಾಗನಾಗಬೇಕು. ಆವಾಗಲೇ ಮೋಕ್ಷಯೋಗ್ಯನಾಗುವನು. ಆತ್ಮನು ರಾಗವನ್ನು (ಅಂತರ ಪರಿಗ್ರಹ, ಬಾಹ್ಯ ಪರಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು) ಬಿಡಲು ಶುದ್ಧ ಆತ್ಮ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವ ವಾಸ್ತವ ಸಿದ್ಧಿ ಭಕ್ತಿಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಆತನು ಕರ್ಮಬಂಧವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದುವನು. ಆದರೆ ನವಪದಾರ್ಥಗಳು. ಅರ್ಹಂತನು, ಆತನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬಂಧನವುಳ್ಳವನಾಗುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವನು. ಅವನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಣಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಅರ್ಹದಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದರೂ ನಡುವೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕ್ಲೇಶೋತ್ಪಾದಕವೇ ಆಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ವೀತರಾಗತ್ವವೇ ಮುಕ್ತಿಸಾಧಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೫. ಚತುರ್ದಶ ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳು.

ದುಃಖವು ಪ್ರಾಣಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು. ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೂ, ದಿವ್ಯನಿಗೂ, ನೀರೋಗಿಗೂ, ರೋಗಿಗೂ, ತರುಣನಿಗೂ, ವೃದ್ಧನಿಗೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದುಃಖವು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸುಖವಾದಂತೆ ಕಂಡು ಒಂದರೂ ಅದು ನಿಜ ಸುಖವಲ್ಲ. ಸುಖದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಈ ಸುಖಾಭಾಸದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಜೀವನು ಅನಂತಯೋಗಿನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತಕಾಲ ಭ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸತ್ಯಧರ್ಮವನ್ನು ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿದ ಹೊರತು. ಆತನು ಸತ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನು. ಸತ್ಯಸುಖವೆಂಬುದೇ ಮೋಕ್ಷವು. ಶಾಶ್ವತವೂ, ಅನಂತವೂ ಆದ ಈ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರ ಇವುಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನೇ ಧರ್ಮವೆನ್ನುವರು. ಈ ರತ್ನತ್ರಯವು ಪೂರ್ಣವಾದೊಡನೆ ಜೀವನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದುವನು. ಇದು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮದಿಂದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಈ ರತ್ನತ್ರಯದ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಜೀವನು ಮೋಕ್ಷದ ಸಮೀಪ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು. ರತ್ನತ್ರಯದ ಪ್ರಮಾಣದ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ತರಗತಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳೆನ್ನುವರು. ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪ್ರಾಸಾದವನ್ನೇರುವುದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ರತ್ನತ್ರಯವೆಂಬ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳೆಂಬವು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವು:- ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ಸಾಸಾದನಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ, ಮಿಶ್ರ, ಅವಿರತ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ, ದೇಶವಿರತ, ಪ್ರಮತ್ತ, ಅಪ್ರಮತ್ತ, ಅಪೂರ್ವಕರಣ, ಅನಿವೃತ್ತಿಕರಣ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾಂಪರಾಯ, ಉಪಶಾಂತಕಷಾಯ, ಕ್ಷೀಣಕಷಾಯ, ಸಯೋಗಕೇವಲಿ, ಅಯೋಗಕೇವಲಿ. ಮೋಕ್ಷೇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದ ಎಲ್ಲ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೆಳಗಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲಿನಲ್ಲಿರುವರು. ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನನ್ನು ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿ ಎನ್ನುವರು. ಈ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿ ಜೀವನು ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನಿಡದೆ ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಮಿಥ್ಯಾಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವನು. ತಕ್ಕ ಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು ಜೀವನು ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮೇಲೆ ಹೋಗಲು ಬಯಸುವನು. ಆಗ ಜೀವನ ಪಂಚಾಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲತೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೂ, ಅದನ್ನು ಪದೇಶಿಸುವ ಗುರುವಿನ ಮೇಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ತರದ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಂಟಾಗಲು ಜೀವನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಬಯಸುವನು. ಚರಿತ್ರವನ್ನಾಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾಗುವವರೆಗೆ

ಆತನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯುವರು. ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಿಂದ ಜೀವನು ಎರಡಾದಾಗಲೂ ಆತನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಮೇಲೆ ವಿರುವಾಗ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವಾಗ ಎರಡನೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಮೂರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚರತ್ರವು ಇಲ್ಲವೆ ವ್ರತವು ಘಟಿಸುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಕೇವಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯೊಂದಿರುವುದು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅವಿರತ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವೆನ್ನುವರು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರನ್ನು ಅವಿರತ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಗಳೆನ್ನುವರು. ಈ ತರಗತಿಯ ಜೀವರು ಜೀವಹಿಂಸೆಯನ್ನಾಗಲಿ ದೇರೆ ಪಾತಕವನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾಪಕರ್ಮವು ಘಟಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬಂದರೆ ಶಕ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದರಿಂದ ದೂರ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವರು.

ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ತರಗತಿಗಳು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವ ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ- ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಒಂದು ವೇಳೆ ಅನಂತಾನುಬಂಧಿ (ತೀವ್ರ) ಕಷಾಯಗಳುಂಟಾದರೆ ಜೀವನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುವನು. ಮತ್ತು ಆಗ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕರ್ಮದ ಉದಯವಾದರೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಗುಣಸ್ಥಾನಕ್ಕೆಳಿಯುವನು. ಆದರೆ ಕಷಾಯದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವ ಜೀವನಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕರ್ಮದ ಉದಯವಾಗದಿರಲು ಆತನು ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ವರೆಗೆ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಳಿಯುವ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಾಸಾದನ ಗುಣಸ್ಥಾನವೆನ್ನುವರು ಅದು ಎರಡನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು. ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ಅರ್ಥದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಪರಿಣಾಮಗಳು ನಿರ್ಮಲವಾಗುವುವು. ಅದು ಮೂರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಅರ್ಥಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥ ಮಲಿನವಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಈ ಮೂರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಮ್ಯಗ್ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ (ಮಿಶ್ರ)ವೆನ್ನುವರು.

ಜೀವನು ಮರಣವೊದಗಿದರೂ ತಾನು ಪಾಪವನ್ನಾಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆತನು ಐದನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನೇರಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈಗ ಆತನಿಗೆ ಶ್ರಾವಕನೆಂದು ಹೆಸರು ಬರುವುದು. ಜೀವನು ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಮಹಾಪಾತಕಗಳು ಐದು; ಅವು ೧ ಹಿಂಸೆ, ೨ ಅಸತ್ಯ, ೩ ಚಾರ್ಯ, ೪ ಪರಪ್ರೀಸೇವನ, ೫ ಪರಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವು. ಶ್ರಾವಕನು * ಅಷ್ಟ

* ಅಷ್ಟ ಮೂಲಗ.೩- ಮಧ್ಯ ಮಂಠ ಮಧುಶ್ಯಾಗ (೧); ಅತ್ತಿ, ಅಲ, ಗೋಳಿ, ಬಸಿ, ಲಾಳಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು (೨). ಸೇರಿ ಎಂಟು.

ಮೂಲಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ ಅಣುವ್ರತ, ಗುಣವ್ರತ ಶಿಕ್ಷಾವ್ರತಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗಬೇಕು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರಾವಕರಲ್ಲಿ ಹೆನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಆ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಂದನ್ನುವರು. ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಹಿಂಸೆ, ಆಸಕ್ತ, ಜಾಯ್, ಪರಪ್ರೀತಿಯನ, ಪರಿಗ್ರಹ ಮಮತ್ವ ಎಂಬೀ ಪಾತಕಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದರೆ ಆತನು ಆರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವನಾಗುವನು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪಂಚಪಾತಕಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗೆ ಶಕ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಆತನು ಗೌರ್ಹಪ್ಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಧು ಪದವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾಗುವುದು. ಎಂದ ಬಳಿಕ ಇದರ ಮುಂದಿನ ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳು ಸಾಧುವಲ್ಲದವನಿಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಬಾಹ್ಯ ಪಾಪಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಉಡು ತೊಡುವ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ಪಾಪವು ಘಟಿಸುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ಸಾಧುವು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಿಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಧರ್ಮದ ಇಲ್ಲವೆ ಜ್ಞಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದ ಪಿಂಞ, ಕಮಂಡಲು, ಪುಸ್ತಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಹೊರತು ಧನ, ಧಾನ್ಯ, ಕುಟುಂಬ, ವಸ್ತ್ರ, ಪಾತ್ರೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶರೀರ ಮಾತ್ರಧಾರಿಗಳಾದವರು ಸರ್ವಪಾಪತ್ಯಾಗಿಗಳಾಗುವರು. ಆಗ ಅವರನ್ನು ವೀತರಾಗರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮಹಾವ್ರತ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಮತ್ತ ವ್ರತವೆನ್ನುವರು.

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಧುಗಳು ವಿಕಾಗ್ರಚಿತ್ತರಾಗಿ ಧರ್ಮಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗುವರು. ಆಗ ಅವರು ವಿಳನೆಯ ತರಗತಿಯನ್ನೈದುವರು. ಆಗ ಬಾಹ್ಯ ಚಲನ ವಲನ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ನಿಲ್ಲುವಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರ ಇಚ್ಛೆ ಮಂದವಾಗುವುದು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಪ್ರಮತ್ತ (ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾವಧಾನ) ನಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಧ್ಯಾನವು ಆಗ ತೊಡಗುವುದು. ಆ ಗುಣಸ್ಥಾನವು ಅಪೂರ್ವ ಕರಣವೆಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು.

ಆಶುದ್ಧ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನದ ಬಲದಿಂದ ಮೈಥುನಭಾವನಾ ಜನಕವಾದ ಮಲಿನ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅನಿವೃತ್ತಿಕರಣವೆಂಬ ಏನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು.

ಎಂಟನೆಯ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಶುದ್ಧ ಧ್ಯಾನ ಕೈಂತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತಮವಾದ ಧ್ಯಾನವು ಆರಂಭವಾಗಲು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಮಾಣದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲೋಭವೆಂಬ ಕಷಾಯವು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವುದು. ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಕಷಾಯಗಳ ನಾಶವಾಗುವುದು. ಆಮೇರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಷಾಯಗಳ ನಾಶವಾಗಲು ಹತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ನಿರ್ಮಲವಾಗುವುವು. ಉಳಿದಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲೋಭವು ಕೂಡ ನಾಶಹೊಂದತೊಡಗುವುದು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲೋಭ ಇಲ್ಲವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಾಂಪರಾಯವೆಂಬ ಹೆಸರು.

ಎಂಟನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಿಂದ ಜೀವನ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಎರಡು ವಿಧವಾಗುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ತರದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯವು ನಿಂತುಹೋಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ತರದ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಆ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ನಾಶವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಜೀವನು ಹತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲೋಭದ ಉದಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಲ್ಲಿಸುವನು. ಅದುದರಿಂದ ಆತನು ಪರಮ ಶಾಂತದೇಶಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹೆನ್ನೊಂದನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಶಾಂತಕಷಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಎಂಟನೆಯದರಿಂದ ಹೆನ್ನೊಂದನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ವರೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಉಪಶಮ ಶ್ರೇಣಿಯೆನಿಸುವುದು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಹೆನ್ನೊಂದನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ವರೆಗೆ ಎರಡವನು ಕೂಡ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಆರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವನು. ಇಲ್ಲವೆ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದವರೆಗೂ ಇಳಿಯುವನು.

ಎಂಟನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕರ್ಮನಾಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದ ಜೀವನು ಹತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಲೋಭವನ್ನು ನಾಶ ಪಡಿಸಿ ನಿರ್ಮಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಅದರಿಂದ ಹೆನ್ನೊಂದನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಮುಂದಿನದನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಈ ಹೆನ್ನೆರಡನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕ್ಷೀಣಕಷಾಯವೆನ್ನುವರು. ಎಂಟರಿಂದ ಮುಂದೆ ಕರ್ಮನಾಶಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವವರಿಗೆ ಕ್ಷಪಣಕ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನೇರುವವರೆಂದೆನ್ನುವರು. ಏಳರಿಂದ ಹೆನ್ನೆರಡನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ವರೆಗೆ ಹೋಗುವವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಹಿಡಿಯುವುದು. ಎರಡು ಗಳಿಗೆಯ ಒಳಗೆ ಹೆನ್ನೆರಡನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಹೋಗುವರು. ಈ ಹೆನ್ನೆರಡನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವರ್ಧನಬಲಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಜ್ಞಾನಾವರಣ ದರ್ಶನಾವರಣ ಅಂತರಾಯ ಈ ಮೂರು

ಕರ್ಮಗಳು ಪೂರ್ಣ ನಾಶಹೊಂದಿದ ಕೂಡಲೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವೂ ಪೂರ್ಣ ದರ್ಶನವೂ ಪೂರ್ಣ ಆತ್ಮಬಲವೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುವು. ಆಗ ಹದಿನಾರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು ಪ್ರಾರ್ಥನವಾಗುವುದು. ಈ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಜೀವನು ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾಗುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಚರಾಚರ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಆತನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದು; ಅದೇ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು. ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಭಾವಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರನೋಹನಿಯೆಗಳೆನ್ನುವರು. ಇವುಗಳ ನಾಶವು ಹತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಹತ್ತರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣನಿರ್ಮಲತೆ ತಲೆದೋರುವುದು. ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಚಾರಿತ್ರವೆನ್ನುವರು. ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವರು ಅಖಂಡ ಚಾರಿತ್ರವೂ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವರು. ಅವರನ್ನು ಪರಮಧಾನಿಗಳೆನ್ನುವರು. ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಉಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಯಾವ ಮೇಲೂ ಪಕ್ಷಪಾತವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸತ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವರು. ಇವರೇ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಮಗುರುಗಳು; ಪರಮದೇವತೆಗಳು; ಭಗವಂತರಾದ ಅರ್ಹಂತರೂ ಇವರೇ. ಇವರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನದ ಬಲವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ದುಃಖದಾಯಕವಾದ ಚಾರಿತ್ರವೋಹನಿಯ ಕರ್ಮದ ನಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಸಿವೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ನೀರಡಿಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಅಂಜಿಕೆ ಬಳಲಿಕೆಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ತರದ ಉತ್ತಮ ಸುಖಮಯ ಆನಂದವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಚಂಚಲತೆಯನ್ನು ಶರೀರತ್ಯಾಗವು ಸಮಾಪಿಸಿದಾಗ ಕ್ರಮದಿಂದ ಬಿಡತೊಡಗುವರು. ಕ್ರಮದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಪೂರ್ಣನಿಶ್ಚಲತೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನವು ಪ್ರಾರ್ಥನವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಕೊನೆಯ ತರಗತಿಯು. ಆತ್ಮಚಂಚಲತೆಗೆ ಯೋಗನೆಂಬ ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗುಣಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆಯೋಗಕೇವಲವೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಚಂಚಲತೆಯು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹದಿನಾರನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಯೋಗಕೇವಲವೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ಹತ್ತನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಮುಂದೆ ಹೊಸ ಕರ್ಮಗಳ ಬಂಧವು ಕಟ್ಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಮೊದಲೇ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸರ್ವ ಪ್ರಬಲ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವು ೧೨ನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ವರೆಗೆ ಆಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವಾಗುತ್ತ ಆಗುತ್ತ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದ ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವಾಗುವುದು. ಆಗ ಯಾವ ಕರ್ಮವೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶರೀರವೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವೆತರದ ಮನಿನತೆಯೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪವಿತ್ರನಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋಗುವನು. ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ಲೋಕದ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವನು. ಅಲ್ಲಿ ಅನಂತಸುಖಿಯೂ ಅನಂತಜ್ಞಾನಿಯೂ ಅನಂತಬಲನೂ ಕ್ಷಾಯಿಕ ಸಮಾಕ್ಷ್ಯಸಹಿತನೂ ಆಗುವನು. ಇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪರಮೇಷ್ಠಿಗಳೆಂದೂ, ಮುಕ್ತ ಜೀವರೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇದೇ ಮೋಕ್ಷಸುಖವು. ಸಂಸಾರ ಜೀವನು ಕ್ರಮದಿಂದ ಈ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಗುಣಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಏರುತ್ತ ನಡೆದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಮೋಕ್ಷಹೊಂದುವನು. ಇದು ಶಾಶ್ವತ ಸುಖವು. ಇದನ್ನು ಹೊಂದಿದವನು ಮತ್ತೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಪುನರಾವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲ.

ಹನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಗಳು.

ಐದನೆಯ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರಾವಕರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳುಂಟೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಶ್ರಾವಕನು ಧರ್ಮನಾಗದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಈ ಹನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಿಂದ ಎರಡನೆಯದನ್ನು, ಎರಡನೆಯದರಿಂದ ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಗುವನು. ಹೀಗೆ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಆತನು ಸಾಧುವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಮುಂದುಮುಂದಿನ ತರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಹಾಗೆ ಹಿಂದಿನ ತರಗತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು.

೧ ದರ್ಶನಪ್ರತಿಮೆ:- ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದೊಡನೆ ಎಂಟು ಮೂಲಗುಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದೂ, ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳ ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದೂ ದರ್ಶನಪ್ರತಿಮೆಯೆನಿಸುವುದು. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಿಕ ಶ್ರಾವಕನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಈತನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನನೂ ದೃಢನಿಶ್ಚಯದವನೂ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದವನೂ ಆಗಿರುವನು.

೨ ವ್ರತಪ್ರತಿಮೆ:- ಐದು ಅಣುವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಮೂರು ಗುಣವ್ರತಗಳನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ಶಿಕ್ಷಾವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಪಾಲಿಸುವುದು ವ್ರತಪ್ರತಿಮೆಯೆನಿಸುವುದು. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿರುವವನು ವ್ರತಿಕ ಶ್ರಾವಕನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

೨ * ಸಾಮಯಿಕ ಪ್ರತಿಮೆ:- ಪ್ರತಿದಿವಸ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲ ಸಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಮಯಿಕ ನನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಸಾಮಯಿಕ ಪ್ರತಿಮೆಯೆನಿಸುವುದು.

೩ ಪ್ರೋಷಫೋಪವಾಸಿ ಪ್ರತಿಮೆ:- ಪ್ರತಿ ಅಷ್ಟಮಿ ಚತುರ್ದಶಿಗಳಲ್ಲಿ ೧೬ ಪ್ರಹರಗಳ ವರೆಗೆ ಅತಿಚಾರರಹಿತ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರೋಷಫೋಪ ವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಮನೆಮಾರು ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರ ಭೋಗೋಪ ಭೋಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಧರ್ಮಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ಪ್ರೋಷಫೋಪವಾಸಿ ಪ್ರತಿಮೆಯೆನಿಸುವುದು.

೪ ಸಚಿತ್ತವಿರತ ಪ್ರತಿಮೆ:- ಹಸಿಯಾದ ಕಾಯಿಪಲ್ಲ ಹಣ್ಣು ಹೂ ಬೀಜ ಎಲೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತಿನ್ನದಿರುವುದು ಸಚಿತ್ತವಿರತ ಪ್ರತಿಮೆಯು.

೫ ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನವಿರತ ಪ್ರತಿಮೆ:- ಕೃತ, ಕಾರಿತ, ಅನುಮತರೂಪ ವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮನೋವಚಃಕಾಯಗಳಿಂದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ತರದ ಆಹಾರವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನವಿರತ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗುವ ದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ೨ ಘಳಿಗೆ ಇರುವಾಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗಿ ೨ ಘಳಿಗೆಯಾ ಗುವರೆಗೆ ಅನ್ನೋದಕಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗುವುದು.

೬ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪ್ರತಿಮೆ:- ಮನೋವಚಃಕಾಯಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮಾತ್ರತ್ಯಾ ಗುವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಯು

೭ ಆರಂಭವಿರತಪ್ರತಿಮೆ:- ಕೃತ ಕಾರಿತ ಅನುಮತರೂಪವಾಗಿ ಗೃಹಕಾರ್ಯಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಆರಂಭವಿರ ತಪ್ರತಿಮೆಯು. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಲ್ಲಿರುವವರು ಸ್ನಾನದಾನಪೂಜನಗಳನ್ನು ಮಾಡ ಬಹುದು.

---

೧ ಸಾಮಯಿಕ:- ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತು ಒಂದು ಅವರ್ತನ ಮತ್ತೆ ಒಂದು ನಮಸ್ಕಾರ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಕ್ರಮದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಅವರ್ತನ ಒಂದೊಂದು ನಮಸ್ಕಾರ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ಕಳ್ಳರದೇಕು. ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪಂಚ ವಿಧ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಮಯಿಕ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷಬೀಕು. ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ ಜಪ ಇಲ್ಲವೆ ಜನಸ್ಥಾನಿಯ ಶಾಂತಮುದ್ರೆಯು ಧ್ಯಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಶುದ್ಧಮಾನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಇಲ್ಲವೆ ಕರ್ಮದ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ರಸದ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಸಾಮಯಿಕ ಮಾಡುವ ಅವಧಿಯು ಉತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮಾಧಮ ಕ್ರಮದಿಂದ ೬, ೪, ೨ ಘಳಿಗೆಯಾದುವುದು.

೯ ಪರಿಗ್ರಹವಿರತಪ್ರತಿಮೆ:- ಧನಧಾನ್ಯಾದಿ ಪರಿಗ್ರಹಗಳು ಬಂಧಕಾರಣವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವುಗಳ ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದು ಪರಿಗ್ರಹವಿರತಪ್ರತಿಮೆಯು.

೧೦ ಅನುಮತಿವಿರತಪ್ರತಿಮೆ:- ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡದಿರುವುದು ಅನುಮತಿವಿರತಪ್ರತಿಮೆಯು. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವವನು ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ದೇವಾಲಯ ಮಠ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವನು. ಮನೆಯವರು ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆ ಶ್ರಾವಕರು ಉಟಕ್ಕೆ ಕಡೆದರೆ ಹೋಗಿ ಉಟಮಾಡಿ ಬರುವನು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಇಂತಹ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

೧೧ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ವಿರತಪ್ರತಿಮೆ:- ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮಠದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ವಾಸಿಸುವುದು, ಅಪೂರ್ಣ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸುವುದು, ಯಾಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಭಿಕ್ಷಾಲಬ್ಧವಾದ ಯೋಗ್ಯ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು ಇದು ಉದ್ದಿಷ್ಟವಿರತಪ್ರತಿಮೆಯೆನಿಸುವುದು. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ, ಐಲಕ, ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಐಲಕನು ಕಾಪೀನಧಾರಿಯಾಗಿರುವನು. ಕ್ಷುಲ್ಲಕನು ಕಾಪೀನ, ಖಂಡವಸ್ತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿರುವನು.

೬ ತ್ರಿಷ್ಠಸ್ಥಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರು.

ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ೬೩ ಜನ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ವರ್ಣನೆಯುಂಟು. ಇವರು ಮಹಾಪುರುಷರು; ಅದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಂದಿನ ಯಾವದೊಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದುವರು. ೨೪ ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರು, ೧೨ ಜನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ೯ ಜನ ನಾರಾಯಣರು, ೯ ಜನ ಪ್ರತಿನಾರಾಯಣರು, ೯ ಜನ ಬಲಭದ್ರರು, ಸೇರಿ ಅರವತ್ತು ಮೂವರಾಗುವರು. ಚತುರ್ಥ ಕಾಲದ ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಇವರು ಆಗಿ ಹೋದರು.

ತೀರ್ಥಂಕರರು:- ಇವರು ೨೪ ಜನರು. ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೪ ಜನರೂ, ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೪ ಜನರೂ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೪ ಜನರೂ ಆಗುವರು. ಮೂರೂ ಕಾಲಗಳ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವೆ ಕೋಷ್ಠಕಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ.

ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ೨೪ ಜನ ಶೀರ್ಘಂಕರರು.

ಅ. ಕ್ರ	ಹೆಸರು	ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ	ಜನ್ಮ ನಗರ	ತಂದೆ	ತಾಯಿ	ದೇಹದ ಉನ್ನತ ತಿ. ಬಿಲ್ಲು	ದೇಹದ ಬಿಲ್ಲು
೧	ಯುಷಭ	ಸರ್ವಾರ್ಥ	ಅಯೋಧ್ಯೆ	ನಾಭಿರಾಜ	ಮರುದೇವಿ	೫೦೦	ಹೊಂಬಿಲ್ಲು
೨	ಅಜಿತ	ವೈಜಯಂತ	,,	ಜಿತಶತ್ರು	ವಿಜಯ ಸೇನೆ	೪೫೦	,,
೩	ಶಂಭವ	ಗ್ರೀನೇಯಕ	ಶ್ರಾವಸ್ತಿ	ಜಿತಾರಿ	ಸುಷೇಣಿ	೪೦೦	,,
೪	ಉಪನಂದನ	ವೈಜಯಂತ	ಅಯೋಧ್ಯೆ	ಸಂವರ	ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ	೩೫೦	,,
೫	ಸುಮತಿ	ಉದ್ಭೃಗ್ರೀ	,,	ಮೇಘ ಪ್ರಭ	ಸುಮಂಗಲಿ	೩೦೦	,,
೬	ಪದ್ಮಪ್ರಭ	ವೈಜಯಂತ	ಕಾಶಾಂಬಿ	ಧಾರಣ	ಸುಸೀಮೆ	೨೫೦	ಕಮಲವರ್ಣ
೭	ಸುಪಾರ್ಶ್ವ ನಾಥ	ಮಧ್ಯಗ್ರೀ	ಕಾಶಿ	ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠ	ಪೃಥ್ವಿ	೨೦೦	ಪ್ರಿಯಂಗು (ಹಸರು)
೮	ಚಂದ್ರಪ್ರಭ	ವೈಜಯಂತ	ಚಂದ್ರಪುರಿ	ಮಹಾ ಸೇನ	ಲಕ್ಷ್ಮಣಿ	೧೫೦	ಶುಭ್ರ
೯	ಪುಷ್ಪದಂತ	ಅಪರಾಜಿತ	ಕಾಕರದಿ	ಸುಗ್ರೀವ	ಜಯರಮೆ	೧೦೦	,,
೧೦	ಶೀತಲ	ಅರಣ್ಯಸ್ವರ್ಗ	ಭದ್ರಕಾ ಪುರಿ	ದೃಢರಥ	ಸುನಂದೆ	೯೦	ಹೊಂಬಿಲ್ಲು
೧೧	ಶ್ರೀಯಾಂಸ	ಪುಷ್ಪೋತ್ತರ	ಸಿಂಹಪುರಿ	ವಿಷ್ಣು	ವಿಷ್ಣುಶ್ರೀ	೮೦	,,
೧೨	ವಾಸುಪೂಜ್ಯ	ಕಾಶಿಪು	ಚಂಪಾವುರಿ	ವಾಸು	ವಿಜಯ	೭೦	ಅರಕ್ತ
೧೩	ವಿಮಲ	ಶ್ವರ್ಗಸ್ವರ್ಗ	ಕಪಿಲಿ	ಕೃತವ ಮೃ	ಸುರವೈ ಜಯಭಾಮೆ	೬೦	ಹೊಂಬಿಲ್ಲು
೧೪	ಅನಂತನಾಥ	ಸಹಸ್ರಾರ (ಸ್ವರ್ಗ)	ಅಯೋಧ್ಯೆ	ಸಿಂಹ ಸೇನ	ಸರ್ವಯಶಿ (ಜಯಶ್ಯಾಮೆ)	೫೦	,,
೧೫	ಧರ್ಮನಾಥ	ಪುಷ್ಪೋತ್ತರ ವಿಮಾನ	ರತ್ನಪುರಿ	ಭಾನು	ಸುಪ್ರಭ	೪೫	,,
೧೬	ಶಾಂತಿನಾಥ	,,	ಹಸ್ತಿನಾಪುರ	ವಿಶ್ವಸೇನ	ವಿರಾದೇವಿ (ಅಜಿತ)	೪೦	,,
೧೭	ಕುಂಧುನಾಥ	,,	,,	ಸೂರ್ಯ	ಶ್ರೀಕಾಂತಿ	೩೫	,,
೧೮	ಅರನಾಥ	ಸರ್ವಾರ್ಥ	,,	ಸುದರ್ಶನ	ಮಿತ್ರಸೇನೆ	೩೦	,,
೧೯	ಮಲ್ಲಿನಾಥ	ಸಿದ್ಧಿ ವಿಜಯ	ಮಿಥಿಲಿ	ಕುಂಭ	ಪ್ರಜಾವತಿ	೨೫	,,
೨೦	ಮುನಿಸು ಪ್ರತ	ವಿಮಾನ	ಕುಶಾಗ್ರ ನಗರ	ಸುಮಿತ್ರ	ಪದ್ಮಾವತಿ (ಸೋಮೆ)	೨೦	ಕೃಷ್ಣ
೨೧	ನಮಿನಾಥ	ಪ್ರಾಣತ ಸ್ವರ್ಗ	ಮಿಥಿಲಿ	ವಿಜಯ	ವಪ್ರಾಸೇನಿ	೧೫	ಹೊಂಬಿಲ್ಲು
೨೨	ನೇಮಿನಾಥ	ವೈಜಯಂತ	ಶೌರಿಪುರ (ದ್ವಾರಕೆ)	ಸಮುದ್ರ ವಿಜಯ	ಶಿವಾದೇವಿ	೧೦	ಮಯೂರ ಕಂಠವರ್ಣ
೨೩	ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ	ಅನಂತಸ್ವರ್ಗ	ಕಾಶಿ	ಅಶ್ವಸೇನ	ವಾಮಿ	೯ ಹಸ್ತ	ಹಸರು
೨೪	ವರ್ಧಮಾನ	ಪುಷ್ಪೋತ್ತರ ವಿಮಾನ	ಕುಂಡಲ ಪುರ	ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ	ಪ್ರಿಯಾಕಾ ರಿಣಿ	೭ ಹಸ್ತ	ಹೊಂಬಿಲ್ಲು

೬ ಯುಷ್ಠ	ದೀಕ್ಷಾ ಸ್ಥಾನ	ಗಣಧರರ ಸಂಖ್ಯೆ	ಆಸನ	ನಿರ್ವಾಣ ಸ್ಥಾನ	ವಂಶ	ಚಿಹ್ನೆ	ತೀರ್ಥಂಕರನ ಯಕ್ಷ	ಯಕ್ಷಿಣಿ
೮೪ ಲಕ್ಷ ಸೂ.	ಅಲದ	೮೪	ಪರ್ಯಂಕ	ಕೈಲಾಸ	ಇಕಸ್ಮಿನ್	ಗೋಕು	ಗೋಮಾಲ್ಯ	ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿ
೭೨	ಸಪ್ತಚ್ಛದವ್ಯಕ್ಷ	೯೦	ಖಡ್ಗಾಸನ	ಸಮ್ಮೇದ ಶಿಖರ	,,	ಗಜ	ಮಹಾಯಕ್ಷ	ರೋಹಿಣಿ
೬೦	ಶಾಲ	೧೦೫	,,	,,	,,	ಅಶ್ವ	ಪ್ರಿಮುಖ	ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರಿ
೫೦ ಲಕ್ಷ	ಸರಲ	೧೦೩	,,	,,	,,	ಕಪಿ	ಯಕ್ಷೇಶ್ವರ	ವೃಷಶೈಲಿ
೪೦	ಪ್ರಿಯಂ ಗು	೧೦೬	,,	,,	,,	ಕೋಕ	ತುಂಬುರು	ಸುರುಷದತ್ತ
೩೦	,,	೧೧೧	,,	,,	,,	ಕಮಲ	ಕುಸುಮಾವರ	ಮನೋವೇಗಿ
೨೦	ಶಿರೀಷ	೯೫	,,	,,	ಉಗ್ರ	ಸ್ತುತಿಕ	ನಂದಿ	ಕಾಲಿ
೧೦	ನಾಗ	೯೩	,,	,,	ಇಕಸ್ಮಿನ್ ಕು	ಚಂದ್ರ	ವಿಜಯ	ಜಪ್ಪಲಾಮಾ ಲಿನಿ
೨	ಶಾಲ	೮೮	,,	,,	,,	ಮಕರ	ಅಜಿತ	ಮಹಾಕಾಲಿ
೧	ಫುಕ್ಷ	೮೧	,,	,,	,,	ಶ್ರೀದ್ರುಮ (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ)	ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ	ಮಾನವಿ
೮೪ ಲಕ್ಷ	ತಿಂದುಕ	೭೭	,,	,,	,,	ಗಂಡಕ	ಕುಮಾರ	ಗೌರಿ
೭೨ ಲಕ್ಷ	ಪಾಟಲ	೭೬	ಪಲ್ಯಂಕ	ಚಂಪಾ	,,	ಮಹಿಷ	ಷಣ್ಮುಖ	ಗಾಂಧಾರಿ
೬೦	,,	ಜಂಬು	೫೫	ಖಡ್ಗ	ಸಮ್ಮೇದ	ವರಾಹ	ಪಾತಾಲ	ವೈರೋಚಿ
೫೦	,,	ಸಿಪ್ಪಲ	೫೦	,,	,,	ಭಲ್ಲಾಕ	ಕಿನ್ನರ	ಅನಂತಮತಿ
೧೦	,,	ದಧಿಪರ್ಣ	೪೩	ಖಡ್ಗ	,,	ಕುರು ವಜ್ರ	ಕಿಂವುರುಷ	ಮಾನಸಿ
೧	ನಂದಿ	೩೬	,,	,,	,,	ಹರಿಣ	ಗರುಡ	ಮಹಾಮಾನಸಿ
೯೫ ಸಾ.	ತಿಲಕ	೩೫	,,	,,	,,	ಮೇಷ	ಗಂಧರ್ವ	ಜಯಿ
೮೪ ಸಾ.	ಅಮೃ	೩೦	,,	,,	ಇಕಸ್ಮಿನ್ ಕು	ಮತ್ಸ್ಯ	ಮಹೇಂದ್ರ	ವಿಜಯಿ
೫೫	,,	ಅಶೋಕ	೨೮	,,	,,	ಕಲಶ	ಕುಬೇರ	ಅಪರಾಜಿತೆ
೨೦	ಚಂಪಕ	೧೮	,,	,,	,,	ಕೂರ್ಮ	ವರಾಣ	ಬಹುರೂಪಿಣಿ
೧೦	ಬೇಲಫಲ	೧೭	,,	,,	,,	ಇಂದ್ರಾವರ	ವಿದ್ಯಾಪ್ರಭ	ಜಾಮುಂಡಿ
೧	ಮೇಷ ಶೃಂಗತ	೧೧	ಪಲ್ಯಂಕ	ಗಿರನಾ ರಗಂ	,,	ಶಂಖ	ಸರ್ವಾಕ್ಷ	ಕುಸುಮಾಂಡಿ
೧೦೦ ವ.	ಧನ ಲವ್ಯಕ್ಷ	೧೦	ಖಡ್ಗ	ಸಮ್ಮೇದ	ಉಗ್ರ	ಸರ್ಪ	ಧರಣೀಂದ್ರ	ಪದ್ಮಾವತಿ
೭೨ ವ.	ಶಾಲ ವ್ಯಕ್ಷ	೧೧	,,	ಪಾಮಾವುರಿ	ನಾಥ	ಸಿಂಹ	ಮಾತಂಗ	ಸಿದ್ಧಾಯಿನಿ

ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲದ ಅಳಿ ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರು.

ಅನುಕ್ರಮ	ಹೆಸರು	ಶಿ.ಘಂಕರರ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರ ಹೆಸರು	ವರ್ಷಂಕರರು	ವರ್ಷಂಕರರು	ಅಂಕಂಕರರು ಪ್ರಮಾಣ
೧	ಮಹಾಪದ್ಮ	ಶ್ರೀಚಕ್ರ ರಾಜ	೧೧೬	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೨	ಸುರೇವ	ದ್ವಿಪಿಪ್ಪ ನಾರಾಯಣ. (೨ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೧೨೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೩	ಸುಪಾರ್ವ	ಸುಯಾರ್ಥ ನಾರಾಯಣ. (೩ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೧೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೪	ಸುಯಂ ಪ್ರಭ	ಪುಷ್ಪಾಕ್ಷರ ನಾರಾಯಣ (೪ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೧೦೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೫	ಸರ್ವಾಶ್ವ ಭೂತ	ಪುರುಷಾಕ್ಷರ ನಾರಾಯಣ (೪ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೦೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೬	ದೇವಪುತ್ರ	ಪುರುಷಾಕ್ಷರ ನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೭	ಕುಲಪುತ್ರ	ದತ್ತ ದೇವ ನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೮	ಉದಂಕ	ಅಕ್ಷರ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೯	ಪೌಲ	ಕಾರಣ. ಪುಷ್ಪಾಕ್ಷರ ನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೧೦	ಪಾತಕೀ	ಮೇವ. ಪುಷ್ಪಾಕ್ಷರ ನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೧೧	ಮುನಿಪುತ್ರ	ನಿಷಂಗು ಪತಿ ನಾರಾಯಣ (೪ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೧೨	ಅರ	ಮಧು. ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರತಿಪಾದನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೧೩	ನಿಷ್ಕಾಪ	ಪುಷ್ಪಾಕ್ಷರ ಪ್ರತಿಪಾದನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೧೪	ನಿಷ್ಕಾಪ	ಬಿ. ಪ್ರತಿಪಾದನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦
೧೫	ವಿಷುಲ	ರಾವಣ. ಪ್ರತಿಪಾದನಾರಾಯಣ (೬ನೆಯ) ೬ನೆಯ ನರಕ	೨೨೦೦	೨೨೦೦	೨೨೦೦

೧೬	ನಿರ್ಮಲ	ಶೃಷ್ಟ. ನಾರಾಯ.೧೨ (೯ನೆಯ)	೩ನೆಯ ನರಕ	೨೦೦. ಪೂರ್ವ	೧೦೦ ಥ.	೯ಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೧೭	ಬ್ರಹ್ಮಗುಪ್ತ	ಜರಾಸಂಧ ಶ್ರುತಿನಾಗಾಯ.೧೨ (೯ನೆಯ.)	೩ನೆಯ ನರಕ	೧೦೦೦. ಪೂರ್ವ	೧೫೦ ಥ	೯ಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೧೮	ಸಮಾಧಿ ಗುಪ್ತ	ಮುಘವಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (೩ನೆಯ.)	೩ನೆಯ ಸ್ವರ್ಗ	೨೦೦೦. ಪೂರ್ವ	೨೦೦ ಥ.	೯೦೦ಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೧೯	ಪ್ರಯಂಭ	ಸನತ್ಕುಮಾರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (೪ನೆಯ)	೩ನೆಯ ಸ್ವರ್ಗ	೩೦೦೦. ಪೂರ್ವ	೨೫೦ ಥ.	೯ಸಹಸ್ರಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೨೦	ಅನೃತ್ಯಕ	ಸ ಧೋಮಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (೮ನೆಯ)	೩ನೆಯ ನರಕ	೪೦೦೦. ಪೂರ್ವ	೩೦೦ ಥ.	೯೦ಸಹಸ್ರಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೨೧	ಜಯನಾಥ	ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತ , (೧೦ನೆಯ)	೩ನೆಯ ನರಕ	೫೦೦೦. ಪೂರ್ವ	೩೫೦ ಥ.	೯ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೨೨	ವಿಮಲ	ಪದ್ಮ. ಬಲಿಭದ್ರ (೮ನೆಯ)	೫ನೆಯ ಸ್ವರ್ಗ	೬೦೦೦. ಪೂರ್ವ	೪೦೦ ಥ.	೧೦೦ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೨೩	ದೇವಪಾಲ	ಸಮಂತಭದ್ರ	೧೧ನೆಯ ಸ್ವರ್ಗ	೭೨೦೦. ಪೂರ್ವ	೪೫೦ ಥ.	೩೦೦ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ ಸಾಗರ
೨೪	ಅನಂತ ವೀರ್ಯ	ಸಾತ್ಯಕಿ ರ ದ್ರ	೩ನೆಯ ನರಕ	೧೯೫೦. ಪೂರ್ವ	೫೦೦ ಥ	೫೦೦ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ ಸಾಗರ

ಜೈನಧರ್ಮಾನ್ವಿತಸಾರ

ಭೂತಕಾಲದ ೨೪ ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರು.

೧ ನಿರ್ವಾಣ	೭ ಅಮಲಪ್ರಭ	೧೪ ಉತ್ಸಾಹ	೨೧ ಶುದ್ಧಮತಿ
೨ ಸಾಗರ	೮ ಉದ್ಧರ	೧೫ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ	೨೨ ಶ್ರೀಭದ್ರ
೩ ಮಹಾಸಾಧು	೯ ಅಂಗಿರ	೧೬ ಪರಮೇಶ್ವರ	೨೩ ಅತಿಕ್ರಾಂತ
೪ ಎಮಲಪ್ರಭ	೧೦ ಸನ್ಮತಿ	೧೭ ಎಮಲೇಶ್ವರ	೨೪ ಶಾಂತ
೫ ಶ್ರೀಧರ	೧೧ ಸಿಂಧು	೧೮ ಯಶೋಧರ	
೬ ಸುದತ್ತ	೧೨ ಕುಸುಮಾಂಜಲಿ	೧೯ ಕೃಷ್ಣಮತಿ	
	೧೩ ಶಿವಗಣ	೨೦ ಜ್ಞಾನಮತಿ	

ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು

೧ ಭರತ- ಈತನು ಶ್ರೀವೃಷಭತೀರ್ಥಂಕರನ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರನು. ಭರತನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಷಟ್ಪಾಂಡಗಳ ಅಧಿಪತ್ಯವು ಇವನಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಈತನಿಂದಲೇ ಆರ್ಯಾವರ್ತಕ್ಕೆ ಭರತವರ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಶ್ರೀವೃಷಭದೇವನು ತಾನೇ ಭರತನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಭರತನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಾದನು. ಭರತನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶ್ರೀವೃಷಭ ತೀರ್ಥಂಕರನು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಈತನು ರಾಜ್ಯಾರಾಧನಾದನು. ಬಳಿಕ ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಈತನ ಸೇವಕರು ಬಂದು ವೃಷಭದೇವನಿಗೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಯಿತೆಂದೂ, ಶಸ್ತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರರತ್ನವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತೆಂದೂ, ಮಹಾರಾಣಿಗೆ ಪುತ್ರರತ್ನವು ಜನಿಸಿತೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಈ ಮೂರು ಮಂಗಲಮಹೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಭರತನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕೇವಲಜ್ಞಾನಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದು ಚಕ್ರರತ್ನದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಪುತ್ರ ಜನ್ಮೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಭರತನು ದ್ವಿಗಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅರಸರನ್ನು ಜಯಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿದ್ದ ವೃಷಭತೀರ್ಥಂಕರನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಧರ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಮರಳಿ ಬರುವಾಗ ಆಯೋಧ್ಯಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ನನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ನೀನು ಪಾಲಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿದನು. ಆದರೆ ಬಾಹುಬಲಿಯು ಅದನ್ನೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವಿರುವಾಗ ಎರಡನೆಯವರ ಅಧೀನತೆಯನ್ನೊಪ್ಪುವುದು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮನ ಈ ನಡತೆಯನ್ನು

ಭರತನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಭರತನು ಬಾಹುಬಲಿಯೊಡನೆ ದೃಷ್ಟಿಯುಧ್ಧ, ಜಲಯುಧ್ಧ, ಮಲ್ಲಯುಧ್ಧಗಳೆಂಬ ಮೂರು ತರದ ಯುಧ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಭರತನು ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದನು. ಆದರೆ ಬಾಹುಬಲಿಯು ನಿರ್ವೇಗವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಭರತನು ಒಡೆಯನಾದನು. ಭರತಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶರೀರವು ಸಮ ಚತುರಸ್ತ್ರಸಂಸ್ಥಾನವಾದುದು. (ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳು ಪ್ರಮಾಣಾನುರೂಪವಾಗಿರಲು ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದವು) ಆತನ ಮೈಲೆ ೬೪ ಶುಭ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿದ್ದವು. ಆತನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯ ಹೆಸರು ಸುಭದ್ರೆ. ಆತನು ದಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದವರನ್ನು ವ್ರತಿಗಳಾದ ಶ್ರಾವಕರೊಳಗಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಆರಿಸಿ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣವರ್ಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಭರತರಾಜನು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನಕಾಲೀನರಾದ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಜನ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಆತನು ಬಹು ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಆತನಿಗೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಆತನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೊದ್ದಿದನು.

೨ ಸಗರ- ಶ್ರೀ ಆಜಿತನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆಗಿಹೋದನು. ಈತನ ತಂದೆ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದ ಸಮುದ್ರವಿಜಯ. ಚಕ್ರರತ್ನವು ಅವಿಭವಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಈತನೂ ಭರತನಂತೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಮಾಡಿದನು. ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರಜನ ಮಕ್ಕಳು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಚತುರ್ಮುಖನೆಂಬ ಮುನಿಗೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಈತನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ 'ಮಣಿಕೇತುರ್ದೇವ' ನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಮಣಿಕೇತುವು ಸಗರನ ಪೂರ್ವಜನಾದ ಮಿತ್ರನು. ಆ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಗರನೂ ಮಣಿಕೇತುವೂ ಯಾರಿಗೆ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವು ಬರುವುದೋ ಅವರು ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಮಣಿಕೇತುವು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ನೆನಪನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸೆಂದು ಸಗರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಆತನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ತರುವಾಯ ಒಂದು ದಿವಸ ಸಗರನ ೬೦ ಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು "ನಾವು ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಮಾರರು, ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುವಂತಹ ಯಾವುದೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಹೇಳಿರಿ" ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಸಗರನು ಹಾಗಾದರೆ ನೀವು ಕೈಲಾಸಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜಿನಮಂದಿರಗಳ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲು ದೊಡ್ಡ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೆಳಗೆ ಅಗಳ

ತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಂದು ಬಿಡಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ತಂದೆಯ ಆಪ್ತನೆಯಂತೆ ಸಗರಪುತ್ರರು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಗರನ ಮಿತ್ರನಾದ ಮಣಿಕೇತುವು ಸರ್ಪರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ವಿಷಮಯ ಪೂತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವರನ್ನು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬೀಳಿಸಿ ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸಗರನಿಗೆ ತಿಳುಹಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಗರನು ನಿರ್ವೇಗ ಹೊಂದಿ ಜನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಮಣಿಕೇತುವಿನ ಮನೋರಥವು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಆತನು ಮತ್ತೆ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಸಗರಪುತ್ರರನ್ನು ಸಚೇತನರನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಗರನು ದೀಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನರಹಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಸಗರನು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಭಗೀರಥನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಸಗರನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದಿದ ಬಳಿಕ ಭಗೀರಥನು ವರದತ್ತನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಭಗೀರಥರಾಜನು ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಗಂಗಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ದೇವತೆಗಳು ಗಂಗೆೋದಕದಿಂದ ಭಗೀರಥಮುನಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಗಂಗೆಗೂ ಭಗೀರಥಮುನಿಯ ಪಾದಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟಾದುದರಿಂದ ಅಂದಿನಿಂದ ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಭಾಗೀರಥನೆಂದು ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಯು ಆಗಿನಿಂದ ತೀರ್ಥವೆನಿಸಿತು. ಭಗೀರಥನು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಂಡಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದಿದನು.

೩ ಮುಘವ- ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಧರ್ಮನಾಥ ಶಾಂತಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದನು. ಆಯೋಧ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸುಮಿತ್ರನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ಸುಭದ್ರಾದೇವಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಈತನು ಜನಿಸಿದನು. ಈತನೂ ಆರು ಖಂಡಗಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದನು. ನವನಿಧಿಗಳೂ, ಚತುರ್ದಶ ರತ್ನಗಳೂ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಬಹುಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಭಯಘೋಷರಂಬ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಘೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದನು. ಮುಘವಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶರೀರವು ೪೨ ಬಿಲ್ಲು ಉನ್ನತವಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಆಯುಷ್ಯವು ೫ ಲಕ್ಷ ಪೂರ್ವಪರಿಮಿತವಾದುದಿತ್ತು.

೪ ಸನತ್ಕುಮಾರ- ಮುಘವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ತರುವಾಯ ಬಹುಕಾಲವು ಗತಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಕುಂಭು ಮತ್ತು ಅರ ಎಂಬ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮಧ್ಯಕಾಲ

ದಲ್ಲಿ ಸನತ್ಕುಮಾರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆಗಿಹೋದನು. ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಅನಂತವೀರ್ಯನೆಂಬ ಅರಸನಿಗೆ ಆತನ ರಾಣಿ ಸಹದೇವಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಈತನು ಜನಿಸಿದನು. ಈತನು ಷಟ್ಪಾಂಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದನು. ಸನತ್ಕುಮಾರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಬಲು ಸುಂದರನೆಂದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿತ್ತು. ಬಹುಕಾಲ ರಾಜಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಆತನು ನಿರ್ವೇಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಯೌವನ ಧನ, ಶರೀರಗಳು ನಶ್ವರವಾಸವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನು ದೇವಕುಮಾರನೆಂಬ ಮಗನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಜನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಹಲವು ತರದ ರೋಗಗಳಿಂದ ಆತನ ಶರೀರವು ಜರ್ಜರಿತವಾಯಿತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆತನ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗದೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ದೇವನು ವೈದ್ಯನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—ನಾನು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ವೈದ್ಯನು; ತಮಗೆ ಔಷಧವೇನಾದರೂ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಮುನಿಯು ಆಯ್ಯಾ, ನೀನು ಹೆಸರಾದ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಜನ್ಮಜರಾಮರಣಗಳೆಂಬ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ಈ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧವನ್ನಿತ್ತು ನನ್ನನ್ನು ಇದರಿಂದ ತೀವ್ರ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ವೈದ್ಯನೇಷಧಾರಿ ದೇವನು ನಾಚಿ ಕೂಡಲೆ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತೋರಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಸನತ್ಕುಮಾರ ಮುನಿಯು ಶುಭಧ್ಯಾನದಿಂದ ಕರ್ಮನಾಶ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶರೀರವು ೪೧ ಬಿಲ್ಲು ಉನ್ನತವಾಗಿತ್ತು. ಆಯುಷ್ಯವು ೩ ಲಕ್ಷ ಪೂರ್ವ ಪರಿಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

೫. ಶಾಂತಿನಾಥ- ಹಸ್ತಿನಾವುರದಲ್ಲಿ ಕಶ್ಯಪವಂಶದ ವಿಶ್ವಸೇನನೆಂಬ ಅರಸನಿಗೆ ಆತನ ಪತ್ನಿ ಐರಾದೇವಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಜನಿಸಿದನು. ಈತನೂ ಇತರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಂತೆ ಷಟ್ಪಾಂಡರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ನವನಿಧಿಗಳನ್ನೂ, ಚತುರ್ದಶರತ್ನಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹಲವು ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಷೋಡಶಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸಿದುದರಿಂದ ಈತನಿಗೆ ತೀರ್ಥಂಕರ ನಾಮಕರ್ಮದ ಬಂಧವಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮನಾಥನ ತರುವಾಯ ಈತನೇ ಹದಿನಾರನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದನು.

೬. ಕುಂಭನಾಥ- ಶಾಂತಿನಾಥನಂತೆ ಕುಂಭನಾಥನೂ ಷಟ್ಪಾಂಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸಾರ್ವಭೌಮ-ಚಕ್ರವರ್ತಿಪದವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಈತನಿಗೆ ತೀರ್ಥಂಕರನಾಮಕರ್ಮದ ಬಂಧವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನು ಮುಂದೆ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದನು.

೨. ಅರನಾಭ- ಕುಂಭನಾಭ ತೀರ್ಥಂಕರನ ತರುವಾಯ ಈತನೂ ಅವನಂತೆಯೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದನು.

೮. ಸುಭಾಮ- ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ನಿಃಕ್ಷತ್ರಿಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಶುರಾಮನು ಆಗಿಹೋದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಬಾಹು ಎಂಬ ಅರಸನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರಮತಿಯೆಂಬ ರಾಣಿಯೊಡನೆ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪರಶುರಾಮನಿಂದ ಸಹಸ್ರಬಾಹುವು ಹತನಾದಾಗ ಚಿತ್ರಮತಿಯು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಸುಭಾಮನೆಂಬ ಅರಸನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಸುಭಾಮನು ಷಟ್ಪಾಂಡ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಅತುಲಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಈತನು ಪರಶುರಾಮನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರದಿಂದ ಪರಶುರಾಮನನ್ನು ವಧಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಸಾಕೇತಪುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಸುಭಾಮನು ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ವೈರದಿಂದ ಸುಭಾಮನ ಮುಯ್ಯ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದೇವನು ವಣಜನ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅರಸನ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಒಂದು ಅಮೃತಮಯ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಅರಸನು ಅದಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಆ ಹಣ್ಣಿನ ಆಶೆಯಿಂದ ಆ ವಣಜನ ಬೆನ್ನಹಿಡಿದು ನಡೆದನು. ಆ ಮಾಯಾದೇವನು ಅರಸನನ್ನು ಒಂದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಬಹಳವಾಗಿ ಸೀಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ಸುಭಾಮನು ತಾನು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನರಿತು ಆ ದೇವನಿಗೆ ಕ್ಷಮೆಬೇಡಿದನು. ಆಗ ದೇವನು- ನೀನು ನೀರಮೇಲೆ ಣಮೋಕಾರಮಂತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಅದರಮೇಲೆ ಪಾದವನ್ನಿಡು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ದುರ್ದೈವಿಯಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಬಿಡುಗಡೆಯಾದೀತೆಂದು ತಿಳಿದು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಪಾತಕವು ಘಟಿಸಿದ ಅರಸನನ್ನು ಆ ಮಾಯಾದೇವನು ಅಕ್ರಮಿಸಿ ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು. ಸುಭಾಮಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಅದೇ ಪಾತಕದಿಂದ ಏಳನೆಯ ನರಕಕ್ಕೆಳಿದನು. ಆತನ ದೇಹದ ಉನ್ನತಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಬಿಲ್ಲು. ಆಯುಷ್ಯವು ೮೬೦೦೦ ವರ್ಷಗಳು. ಅರ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿ ಈ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆಗಿಹೋದನು. ಸುಭಾಮಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅನಿವೃತ್ತನೆಂಬ ತೀರ್ಥಂಕರನಾಗುವನು.

೯ ಪದ್ಮನಾಭ- ವಾರಾಣಸಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಕಾಂತನೆಂಬ ರಾಜನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ಪದ್ಮನಾಭನೆಂಬ ಮಗನಾದನು. ಪೂರ್ವವುಣ್ಯದಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಮುಂದೆ ಪದ್ಮನಾಭನಿಗೆ ನವನಿಧಿ

ಗಳೂ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಗಳೂ ಲಭಿಸಿದುವು. ಅವುಗಳ ಬಲದಿಂದ ಆತನು ಷಟ್ಪದಿ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಸುಕೇತುವೆಂಬ ಅರಸನ ಮಗಳೊಡನೆ ಆತನ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಆತನು ದಿವ್ಯ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆತನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಸುಕೇತುವು ಇದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಾರದುದರಿಂದ ಪದ್ಮನಾಭನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಆದರಿದೇನೂ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪದ್ಮನಾಭನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಗಟ್ಟಿ ತಾನು ತಪೋವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಗುಪ್ತರೆಂಬ ಮುನಿಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಘೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದಿದನು. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಮುನಿಸುವ್ರತ ಇವರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದನು. ಈತನ ದೇಹವ ಉನ್ನತಿ ೨೦ ಬಿಲ್ಲು. ಆಯುಷ್ಯವು ೨೦೦೦೦ ವರ್ಷ.

೧೦ ಹರಿಷ್ಠೇಣ- ಭೋಗಪುರವೆಂಬುದು ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ರಾಜಧಾನಿ. ತಾಯಿ ಐರಾದೇವಿ. ತಂದೆ ಪದ್ಮನಾಭ. ಈತನ ಉನ್ನತಿ ೧೫ ಬಿಲ್ಲು. ೧೦೦೦೦ ವರ್ಷ ಆಯುಷ್ಯ. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮುನಿಸುವ್ರತ ಮತ್ತು ನಮಿ ಈ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಕರರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದನು. ಈತನೂ ಬೇರೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಂತೆ ಷಟ್ಪದಿ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ದೀಕ್ಷೆಹೊಂದಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದಿದನು.

೧೧ ಜಯಸೇನ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ನಮಿ ಮತ್ತು ನೇಮಿ ಇವರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದನು. ಕಾಶಾಂಬಿ ಈತನ ರಾಜಧಾನಿ. ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ಪ್ರಭಂಕರಿ. ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ವಿಜಯ. ಉನ್ನತಿ ೧೦ ಬಿಲ್ಲು. ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಆಯುಷ್ಯ. ಕೆಲಕಾಲ ರಾಜ್ಯಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ದೀಕ್ಷೆಹೊಂದಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂದನು.

೧೨ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತ- ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಈ ಕೊನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ನೇಮಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವ ಇವರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದನು. ಅಯೋಧ್ಯೆ ಈತನ ರಾಜಧಾನಿ. ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ಚಾಂಡಾದೇವಿ. ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಬ್ರಹ್ಮ. ಈತನ ಉನ್ನತಿ ೭ ಬಿಲ್ಲು. ವಯಸ್ಸು ೭೦೦೦ ವರ್ಷ. ಈತನು ತನ್ನ ದುಷ್ಕರ್ಮದಿಂದ ನರಕಗತಿಯನ್ನೈದಿದನು.

ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಐಶ್ವರ್ಯ.

೧. ಷಟ್ಪದಿ ಪೃಥ್ವಿಯ ಆಧಿಪತ್ಯ ೨. ನವನಿಧಿಗಳು. ೩. ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ರತ್ನಗಳು. ೪. ಸಪ್ತಾಂಗಗಳು. ೫ ದಶಾಂಗ ಭೋಗಗಳು ೬ ಚತ್ವರಂಗ ಸೈನ್ಯ. ಮುಂ.

ಷಟ್ಪದಿಖಂಡಗಳು- ಐದು ಮೈತ್ರಿಚ್ಛ ಖಂಡಗಳೂ ಒಂದು ಆರ್ಯಖಂಡವೂ ಸೇರಿ ಆರು ಖಂಡಗಳು.

ನವನಿಧಿಗಳು- ಕಾಲ, ಮಹಾಕಾಲ, ಪಾಂಡುಕ, ಮಾಣವಕ, ನೈಸರ್ಗ, ಸರ್ವರತ್ನ, ಶಂಖ, ಪದ್ಮ, ಹಿಂಗಲ.

ಚತುರ್ದಶರತ್ನಗಳು- ಚಕ್ರ, ಖಡ್ಗ, ದಂಡ, ಚರ್ಮ, ಭತ್ತ, ಚೂಡಾ ಮಣಿ, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಗೃಹಮಹತ್ತರ, (ಮನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ) ಸೇನಾಪತಿ, ಗಜಪತಿ, ಅಶ್ವ, ತಕ್ಷಕ, ಪುರೋಹಿತ, ಸ್ತ್ರೀ. ಮೊದಲಿನ ಏಳು ಅಜೀವಗಳು. ಕೊನೆಯ ಏಳು ಸಜೀವಗಳು.

ಸಪ್ತಾಂಗ- ಸ್ವಾಮಿ, ಅಮಾತ್ಯ, ಸುಹೃತ್, ರಾಷ್ಟ್ರ, ಕೋಶ, ದುರ್ಗ, ವಡಂಗಬಲ

ದಶಾಂಗಭೋಗ- ದಿವ್ಯ ಭಾಜನ, ದಿವ್ಯ ಭೋಜನ, ದಿವ್ಯ ಶಯ್ಯೆ, ದಿವ್ಯ ಆಸನ, ದಿವ್ಯ ನಾಟ್ಯ, ದಿವ್ಯ ರತ್ನ, ದಿವ್ಯ ನಿಧಿ, ದಿವ್ಯ ಸೇನೆ, ದಿವ್ಯ ವಾಹನ, ದಿವ್ಯ ಪುರ.

ಚತುರಂಗ ಸೇನೆ- ೧ ಅನೆ ೨ ಕುಡುರೆ, ೩, ರಥ ೪ ಪದಾತಿ, ೫ ಲಕ್ಷ ಆನೆಗಳು, ೬ ಲಕ್ಷ ರಥಗಳು, ೧೮ ಕೋಟಿ ಕುದುರೆಗಳು, ೨೮ ಕೋಟಿ ಕಾಲವರು ಇಷ್ಟು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸೈನ್ಯವು.

ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೂ ಈ ವಿಶ್ವಯುವಿರುವುದು.

ನವನಾರಾಯಣರು.

ನಾರಾಯಣರ ಸಂಪತ್ತಿಮೊದಲಾದುವು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಅರ್ಧದಷ್ಟು. ಅದುದರಿಂದ ನಾರಾಯಣರನ್ನು ಅರ್ಧ ಚಕ್ರಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಇವರು ಒಂಬಯ್ಯರು.

೧. ತ್ರಿಪುಷ್ಪ ೨. ದ್ವಿಪುಷ್ಪ ೩. ಸ್ವಯಂಭು ೪. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ೫. ನರಸಿಂಹ ೬. ಪುಂಡರೀಕ ೭ ದತ್ತದೇವ ೮. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ೯. ಕೃಷ್ಣ

ನವ ಪ್ರತಿನಾರಾಯಣರು.

ನಾರಾಯಣರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಒಂಬಯ್ಯರು ಆಯಾ ನಾರಾಯಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗಿಹೋದರು. ನಾರಾಯಣರು ಈ ಪ್ರತಿನಾರಾಯಣರನ್ನು ಜಯಿಸುವರು.

ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು:- ೧ ಅಶ್ವಗ್ರೀವ ೨ ತಾರಕ ೩ ಮೇರಕ ೪ ನಿಶುಂಭ ೫ ಮಧುಕೈಟಭ ೬ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ೭ ಬಲಿಸೇನ ೮ ರಾವಣ ೯ ಜರಾಸಂಧ

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾರಾಯಣರೂ ಪ್ರತಿನಾರಾಯಣರೂ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದವರು. ಭೂತಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳ ನಾರಾಯಣ ಪ್ರತಿನಾರಾಯಣರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಂಟು. ಎಸ್ತಾರಭಯದಿಂದ ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇವರಿಗೆ ವಾಸುದೇವ ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು.

ನವನಾರದರು- ಭೀಮ, ಮಹಾಭೀಮ, ರುದ್ರ, ಮಹಾರುದ್ರ, ಕಾಳ, ಮಹಾಕಾಳ, ದುರ್ಮುಖ, ನರಕರೋರು, ಅಘೋರಮುಖ.

ನವ ಬಲದೇವರು- ವಿಜಯ, ಅಚಲ, ಸುಧರ್ಮ, ಸುಪ್ರಭ, ಸುದರ್ಶನ, ನಂದಿ, ನಂದಿಮಿತ್ರ, ರಾಮ, ಪದ್ಮ. (ಇವರು ವರ್ತಮಾನಕಾಲದವರು.)

ವಿಕಾದಶ ರುದ್ರರು- ಭೀಮಾವಳಿ, ಜಿತಶತ್ರು, ರುದ್ರ, ವಿಶಾಲ, ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠ, ಅಚಲ, ಪುಂಡರೀಕ, ಅಜಿತಂಧರ, ಅಜಿತನಾಭಿ, ಸಾತ್ವಿಕೇಯ, ಸೀತ.

ತೀರ್ಥಂಕರರನ್ನೂ ಳಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕುಲಂಕರರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆಲ್ಲ ಕಾರಣಪುರುಷರೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರೆಲ್ಲರೂ ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿಗಳು. ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳೂ, ಕುಲಂಕರರೂ, ಕಾಮದೇವರೂ ಬಲದೇವರೂ ಉರ್ಧ್ವಗಾಮಿಗಳು. ಬಲದೇವರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಜನರು ಮೋಕ್ಷಗಾಮಿಗಳು; ಕಡೆಯ ಬಲದೇವನು, ಕೃಷ್ಣನು ತೀರ್ಥಂಕರನಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಗಣಧರನಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಲ್ಲುವನು. ವಾಸುದೇವ, ನಾರದ, ರುದ್ರರೆಲ್ಲರೂ ಅಘೋಗಾಮಿಗಳು. ಚಕ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಉರ್ಧ್ವಗಾಮಿಗಳು, ಕೆಲವರು ಅಘೋಗಾಮಿಗಳು. ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳೆಂದರೆ ಈ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪರಮದೇವರ ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಛೇರಿಪಕಥನೆಗಳೇ ಸರಿ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪಂಚಮಂದರಗಿರಿಗಳ ಪೂರ್ವಪರವದೀಹಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವರು.

೭. ಜೈನರ ಜೀವನಕ್ರಮ.

ಜೈನರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಗೃಹಿ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ, ಭಿಕ್ಷು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮಗಳುಂಟು. ಗೃಹಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರಾವಕರೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಶ್ರಾವಕರು ಅಣುವ್ರತ ಮೊದಲಾದ ವ್ರತಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವರು. ದಾನ, ಪೂಜಾ, ಶೀಲ, ಉಪವಾಸಗಳೆಂಬವು ಶ್ರಾವಕರ ಧರ್ಮಗಳು. ಶ್ರಾವಕರು ದ್ಯೂತ, ಮಾಂಸ, ಮದ್ಯ, ನೇಶ್ಯಾಗಮನ, ಮೃಗಯೆ, ಪರಧನಹರಣ, ಪರದಾರಗಮನ ಎಂಬ ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಉಪಾಸಕರು ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಈಜೈ, ವಾರ್ತೆ, ದತ್ತಿ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಸಂಯಮ, ತಪ ಎಂಬವು ಆರ್ಯಷಟ್ಕರ್ಮಗಳೆನಿಸುವವು.

ಈಜೈ- ದೇವೇಂದ್ರರು ಮಾಡುವ ಮಹಾಮಹಪೂಜೆ, ಐಂದ್ರಧ್ವಜ, ಚತುರ್ನಿಕಾಯಾನುರರು ಮಾಡುವ ಸರ್ವತೋಭದ್ರ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಮಾಡುವ ಚತುರ್ಮುಖಪೂಜೆ, ವಿದ್ಯಾಧರರು ಮಾಡುವ ರಥಾವರ್ತನ, ಮಹಾಮಂಡಲಿಕರು ಮಾಡುವ ಇಂದ್ರಕೇತು, ಮಂಡಲಿಕರು ಮಾಡುವ ಮಹಾಪೂಜೆ. ಅರ್ಧಮಂಡಲಿಕರು ಮಾಡುವ ಮಹಿಮೆ, ನಂದೀಶ್ವರದೇವತೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅಷ್ಟಾಹ್ನಿಕ ಪೂಜೆ, ಜನಗೃಹಕ್ಕೆ ಗಂಧಾಕ್ಷತಪುಷ್ಪಾದ್ಯಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನಾದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಮುಂತಾದುವು ಈಜೈಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುವು.

ವಾರ್ತ- ದ್ರವ್ಯೋಪಾರ್ಜನೆಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮವು ವಾರ್ತೆಯೆನಿಸುವುದು. ಅಸಿ, ಮಸಿ, ಕೃಷಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಪಶುಪಾಲನ, ಶಿಲ್ಪಕರ್ಮ, ಎಂಬವು ಆರು ವಾರ್ತೆಗಳು. (ಅಸಿ=ಕ್ಷತ್ರವೃತ್ತಿ; ಮಸಿ=ಬರಹ)

ದತ್ತಿ (ದಾನ)- ದಯಾದತ್ತಿ, ಪಾತ್ರದತ್ತಿ, ಸಮದತ್ತಿ, ಸಕಲದತ್ತಿ, ಎಂದು ದತ್ತಿಯು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ದಯಾದತ್ತಿ- ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆಹೋರುವುದು; ಪಾತ್ರದತ್ತಿ- ಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಹಾರಾದಿದಾನ; ಸಮದತ್ತಿ- ತನ್ನ ವಂಶಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪನಾದ ಯೋಗ್ಯ ವರನಿಗೆ ಕನ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುವುದು. ಸಕಲದತ್ತಿ- ಮಗನಿಗೆ, ಮಗನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗೋತ್ರಜನಿಗೆ ಮನೆವಾರ್ತೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸುವುದು;

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ- ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳು.

ತಪಃ- ಅಣುವ್ರತ ಮೊದಲಾದ ಸಂಯಮವೂ, ಚಾಂದ್ರಾಯಣ (ಆಹಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವುದು) ಮುಂತಾದುವೂ, ರಸಪರಿತ್ಯಾಗ (ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಸಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು) ಮುಂತಾದುವೂ, ಶಯನಾಸನಗಳ ನಿಯಮನವೂ, ಕುಕ್ಕುಟಾಸನ ಮುಂತಾದ ಕಾಯಕಲೇಶವೂ ತಪವೆನಿಸುವುವು.

ಆರ್ಯಷಟ್ಕರ್ಮನಿರತರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಜಾತಿಕ್ಷತ್ರಿಯ, ತೀರ್ಥಕ್ಷತ್ರಿಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಜಾತಿಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ, ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳು.

ಭಿಕ್ಷುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಗಾರ, ಯತಿ, ಮುನಿ, ದೇವಋಷಿ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳು. ಯತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಶಮಶ್ರೇಣ್ಯಾರೋಹಣ, ಕ್ಷುಪಕಶ್ರೇಣ್ಯಾರೋಹಣ ಎಂದು ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಧಿಜ್ಞಾನಿ, ಮನಃಸರ್ವಯಜ್ಞಾನಿ, ಕೇವಲಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಮೂರು ಭೇದಗಳು. ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಋದ್ಧಿಪ್ರಾಪ್ತಋಷಿ, ರಾಜಋಷಿ, ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ, ದೇವರ್ಷಿ, ಪರಮರ್ಷಿ ಎಂದು ಐದು ಭೇದಗಳು. ರಾಜರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯುಕ್ತರೂ, ಅಕ್ಷೀಣಋದ್ಧಿಪ್ರಾಪ್ತರೂ

ಎಂದು ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೂ, ಔಷಧ ಋದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೂ ಎಂದು ಎರಡು ಭೇದಗಳು. ಗಗನಗಮನಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರು ದೇವರ್ಷಿಗಳು; ಕೇವಲಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಮರ್ಷಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಪರಮಸ್ಥಾನಗಳು ವಾಂಛನೀಯಗಳು; ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ- ಸಜ್ಜಾತಿತ್ವ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥತ್ವ, ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯ, ದೇವೇಂದ್ರತ್ವ, ಚಕ್ರವರ್ತಿತ್ವ, ಪರಮಾರ್ಹಂತ್ಯತ್ವ ನಿರ್ವಾಣ ಎಂಬವು. ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಜ್ಜಾತಿತ್ವವು; ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೈದಿ ಶ್ರಾವಣಾಗ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವುದು ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥತ್ವವು; ಇಂತಹ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥತ್ವಕ್ಕೂ ಹೇಸಿ ಸಂಸಾರನಿರ್ವೇಗದಿಂದ ತನ್ನ ಸಂತತಿಗೆ ಸಕಲದತ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತು ದಿವ್ಯತಪೋಧನರ ಪಾದಮೂಲದಲ್ಲಿ ಜಾತರೂಪಧರನಾಗಿ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ತಪದಿಂದ ಏಕಾದಶಾಂಗಧಾರಿಯಾಗಿ, ಮೋಡಶ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ತೀರ್ಥಕರವುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಚತುರ್ವಿಧಾರಾಧನ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಸಮಾಧಿವಿಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು; ಈ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯದ ಫಲದಿಂದ ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆದು ದೇವೇಂದ್ರನಾಗುವುದು ದೇವೇಂದ್ರತ್ವವು; ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಂದು ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಿ ಸುರೇಂದ್ರವಂದ್ಯನಾಗಿ ಗರ್ಭಾವತರಣಾದಿ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕುಮಾರ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪಾಂಡ ಮಂಡಲಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆವುದು ಚಕ್ರವರ್ತಿತ್ವವು. ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಲೌಕಾಂತಿಕದೇವರು ಬಂದು ಪ್ರತಿಬೋಧಿಪಲು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಶುಕ್ಲಧ್ಯಾನದಿಂದ ಘಾತಿಕರ್ಮಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಅನಂತ ಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಸಮವಸರಣ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನೈದಿರುವುದು ಪರಮಾರ್ಹಂತ್ಯವು. (ಸಮವಸರಣ-ತೀರ್ಥಕರನಾಗುವ ಮಹಾಪುರುಷನಿಗೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಉಂಟಾಗುವ ಮಹಾಸಭೆ.) ಘಾತಿ ಚತುಷ್ಟಯದ ನಾಶವಾದ ಬಳಿಕ ಅಘಾತಿಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ನೀಶ್ವೇಷವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಿನಿರ್ವಾಣವನ್ನೈದುವುದು ನಿರ್ವಾಣತ್ವವೆನಿಸುವುದು.

ಪಲ್ಲೇಖಃ- ಶ್ರಾವಕನು ತನಗೆ ಮರಣವು ಸಮಾಪಿಸಿದುದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಶಕುನ, ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಆಯುರವಸಾನವನ್ನು ತಿಳಿದಬಳಿಕ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಗುರುಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ, ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಘಟಿಸಿದ ಸಮಸ್ತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಲೋಚಿಸಿ ಕ್ರಮದಿಂದಾಹಾರವನ್ನು ತೊರೆದು ಪಂಚಪದಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸುತ್ತ ನಿಜ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ಲೋಕಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಮತಿಯನ್ನಿರಿಸಿ ಶರೀರಭಾರವನ್ನಿಳುಹುವುದು.

ಗೃಹಸ್ಥರು ಮಾಡುವ ಸಲ್ಲಿಖನೆಯ ಕ್ರಮ- ಸಲ್ಲಿಖನೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರ ಸಲ್ಲಿಖನೆ, ಕಷಾಯಸಲ್ಲಿಖನೆ ಎಂದು ಎರಡು ಭೇದಗಳುಂಟು. ಅನಶನಾದಿ ಬಾಹ್ಯತಪಗಳಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಕೃಶಮಾಡುವುದು ಶರೀರಸಲ್ಲಿಖನೆಯು. ಪರಿಣಾಮೋತ್ಪತ್ತಿ ಕಾರಣಗಳಾದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೊರೆವುದೂ, ಕಷಾಯಗಳನ್ನಡಗಿಸುವುದೂ ಕಷಾಯಸಲ್ಲಿಖನೆಯೆನಿಸುವುದು. ಉಪಸರ್ಗ, ದುರ್ಭಿಕ್ಷಾದಿಗಳು ಒದಗಿದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಾರವನ್ನೇನೂ ಮಾಡಲಾರದಂತಿದ್ದರೆ ಆಗ ಶರೀರಪರಿತ್ಯಾಗವನ್ನೇ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದೂ ಸಲ್ಲಿಖನೆಯೇ ಎನಿಸುವುದು.

ಉಪಸರ್ಗೇ ದುರ್ಭಿಕ್ಷೇ ಜರಸಿ ರುಜಾಯಾಂಚ ನಿಷ್ಪ್ರತಿಕಾರೇ||

ಧರ್ಮಾಯ ತನುವೋಚನಮಾಹುಃ ಸಲ್ಲಿಖನಾಮಾರ್ಯಾಃ||

ಸಮಂತಭದ್ರಸ್ವಾಮಿ.

ಅರ್ಥ- ಉಪಸರ್ಗ, ದುರ್ಭಿಕ್ಷ, ಮುಳ್ಳು, ರೋಗ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಸಲ್ಲಿಖನೆಯೆನಿಸುವುದು. ಇದು ತಪದ ಫಲವು; ಇದೇ ತಪಸ್ಸಿಗಳು ಬಯಸುವ ಸಮಾಧಿಮರಣವೆನಿಸುವುದು.

ಸಲ್ಲಿಖನೆಯ ವಿಧಾನ- ಸಲ್ಲಿಖನಾಮರಣವನ್ನು ಬಯಸುವ ತಪೋಧನನು ಜಿನಾಗಮಕುಶಲರಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಳಿಯನ್ನೈದಿ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ನಿಂದಾಗರ್ಹಣೆಗಳನ್ನೂ ಅವರೊಡನೆ ಆಲೋಚಿಸಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಬಳಿಕ ಸಮಚತುರಪ್ರವೃತ್ತಿ ಚತುರ್ಗೋಪುರಷವನ್ನಿತ್ತವೂ ಅದ ಮಂಡಪವನ್ನು ಗೃಹಸ್ಥರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಅದರ ನಡುವೆ ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಕಾವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪೂಜಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ವೇದಿಕೆಯ ನಡುವೆ ಸಮಾಧಿಮರಣಾಪೇಕ್ಷಿಯಾದ ತಪೋಧನನು ಪಲ್ಯಂಕಾಸನದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಏಕಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಣ, ಧ್ವಜ, ವಿಶಾಖ, ಪುಷ್ಪದಾಮ, ದೀಪ, ಧೂಪ ಭೃಂಗಾರ, ಕಲಶ, ದರ್ಪಣ, ಚಾಮರಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲಂಕರಿಸಿ ಜಿನಾಭಿಷೇಕಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜಾರ್ಚನಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಮೊದಲೇ ಆಮಂತ್ರಿತರಾದ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ತಂಡ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇದುತ್ತಿರಿಯೆಂದು ನಿಯೋಜಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಏಳು ತಂಡ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಕರಣಾನುಯೋಗವನ್ನೇದುತ್ತಿರಿಯೆಂದು ನಿಯೋಜಿಸಿ, ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಏಳು ತಂಡ ಋಷಿ

ಗಳನ್ನು ಕರಣಾನುಯೋಗವನ್ನೋದುತ್ತಿರಿಯೆಂದು ನಿಯೋಜಿಸಿ ಉತ್ತರದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾನುಯೋಗವನ್ನೋದುತ್ತಿರಿಯೆಂದು ಏಳು ತಂಡ ಋಷಿಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಚತುರ್ವಿಧಾರಾಧನಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದುತ್ತಿರಿಯೆಂದು ಏಳು ತಂಡ ಋಷಿಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿ ಪಥ್ಯಪಾನಗಳಿಂದ ಮಲಮೂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನಿರವಧ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏಳು ತಂಡ ಋಷಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಗ್ರಾಮದ ಅಗಸೆಯ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ದೇಶಕಾಲಗ್ರಾಮ ರಾಜ್ಯಾದಿಗಳ ಸುಸ್ಥಿತಿದುಸ್ಥಿತಿಗಳ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತರಲು ಏಳು ಜನ ಋಷಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಈ ಮೇರೆಗೆ ನಾಲ್ವತ್ತೊಂಭತ್ತು ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅವರವರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಬೇರೆ ಒಬ್ಬ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕರೆದು ಮೋದಶ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ, ೩೪ ಅತಿಶಯಗಳನ್ನೂ, ಚಿದಾನಂದೈಕಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ವೀತರಾಗನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು ತಾನು ಕೇಳುತ್ತಲೂ, ಮನದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಲೂ ಇರಬೇಕು. ತರುವಾಯ ಗುರುವು ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಜುಗುಪ್ಸೆಬಿಟ್ಟು, ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಗತ್ಯಂತರನನ್ನೈದುವುದು ಭಕ್ತಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಮರಣವೆನಿಸುವುದು. ಇದೊಂದು ಸಲ್ಲೇಖನೆಯ ಭೇದವು. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಇಂಗನೀಮರಣ ಪ್ರಾಯೋಗ ಮರಣ ಎಂಬ ಸಲ್ಲೇಖನೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೀಗೆ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು, ಪಂಚ ನಮಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಮನವನ್ನಿಟ್ಟು ಸರ್ವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಶೀತೋಷ್ಣಾದಿ ಪರೀಷಹಗಳನ್ನು ಸೈರಿಸುತ್ತ ಪಲ್ಯಂಕಾಸನದಲ್ಲಿ ದೃಢನಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮಲಗಿ ಮುನಿಜನಗಳು ಓದುವ ಪಂಚನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ತಾನೂ ಅವನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತ ಅಶಕ್ತನಾಗದರೆ ಅವುಗಳ ಆದ್ಯಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತ ಇಲ್ಲವೆ ಓಂ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನಾದರೂ ಹೇಳುತ್ತ ಇಲ್ಲವೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸುತ್ತ ಅದಕ್ಕೂ ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದಂತಾದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಮನವನ್ನು ಹೋಗಗೊಡದೆ ತನ್ನ ನಿರ್ಮಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಭಾವಿಸುತ್ತ ಶರೀರಪರಿತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಮರಣವು ನಿತ್ಯಮರಣ, ತದ್ಭವಮರಣವೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಭಕ್ತಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಮರಣ, ಇಂಗನೀಮರಣ, ಪ್ರಾಯೋಪಗಮನಮರಣವೆಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಮರಣ, ಸಮಾಧಿಮರಣ, ಪಂಡಿತಮರಣ, ವೀರ್ಯಮರಣ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬಾಲಬಾಲಮರಣ ಬಾಲಮರಣ, ಬಾಲ ಪಂಡಿತ ಮರಣ, ಪಂಡಿತಮರಣ ಪಂಡಿತ ಪಂಡಿತಮರಣ ಎಂದು ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿ ಇರುವುದು.

ಗರ್ಭದಿಂದಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಣದಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯವು ಕುಂದುತ್ತಿರುವುದು ನಿತ್ಯ ಮರಣವು ಇಲ್ಲವೆ ಆವೇಚಮರಣವೆನಿಸುವುದು. ಜನ್ಮಾಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತರುವುದು ತದ್ಭವ ಮರಣವು.

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರತಪಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧಾರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಮಧ್ಯಾದ್ಯಷ್ಟಿಯಾದವನ ಸಾವು ಬಾಲಬಾಲಮರಣವು; ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾರಾಧನೆಯುಳ್ಳ ಆಸಂಯತಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಾವು ಬಾಲಮರಣವು; ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನ ಏಕದೇಶಚಾರಿತ್ರಗಳನ್ನು ತನಗೆ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ದೇಶವ್ರತಿಯ ಮರಣವು ಬಾಲಪಂಡಿತ ಮರಣವು; ಚತುರ್ವಿಧಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿರತಿಚಾರವಾಗಿ ಕೂಡಿದ ಮಹಾವ್ರತಿಯ ಮರಣವು ಪಂಡಿತಮರಣವು; ಅದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮನಾಶವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಮಯಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಗ್ರಾಸಿಯಾದವನ ಸಾವು ಪಂಡಿತಪಂಡಿತ ಮರಣವು. ಇಂತು ಮರಣಭೇದಗಳು ಹಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

೮. ಜೈನಮಹಾಪುರುಷ ಪರಂಪರೆ.

ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಅನಾದಿಯಾದುದು. ಅತಿಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ತೀರ್ಥಂಕರರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ನಾರಾಯಣರು ಮೊದಲಾದವರೂ, ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಜನ ಮಹಾಪುರುಷರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿ ಹೋದರು. ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಮಹಾವೀರ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಿರ್ವಾಣಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಇಂದಿಗೆ ೨೪೫೦ ವರ್ಷಗಳಾದುವು. ಮಹಾವೀರ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಿರ್ವಾಣವಾದ ತರುವಾಯ ಗೌತಮ, ಸುಧರ್ಮ ಜಂಬುಸ್ವಾಮಿ, ಎಂಬವರು ಸಾಮಾನ್ಯಕೇವಲಿಗಳಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೈದಿದರು. ತರುವಾಯ ನಂದಿ ಮಿತ್ರ, ಅಪರಾಜಿತ, ವಿಷ್ಣುಮುನಿ, ಗೋವರ್ಧನ, ಭದ್ರಬಾಹುಗಳೆಂಬ ಐವರು ಶ್ರುತಕೇವಲಿಗಳಾದರು. ಆಬಳಿಕ ವಿಶಾಲದತ್ತ, ನಾಗಸೇನ, ಧರ್ಮಸೇನ ಮೊದಲಾದ ಹನ್ನೊಂದು ಜನರು ಹನ್ನೊಂದು ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ದಶ ಪೂರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸುವ ಮಹಾತ್ಮರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಆ ಬಳಿಕ ಸುಭದ್ರ, ಯಶೋಭದ್ರ, ಅರ್ಹದ್ವಲಿ, ಮಾಘನಂದಿ, ಪುಷ್ಪದಂತ, ಭೂತಭಯ ಮೊದಲಾದ ಆಚಾರ್ಯರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕುಂದ ಕುಂದಾಚಾರ್ಯ, ಉನಾಸ್ವಾಮಿ ಆಚಾರ್ಯ, ಸಮಂತ ಭದ್ರಾಚಾರ್ಯ, * ಪೂಜ್ಯವಾದಾಚಾರ್ಯ

* ಸಮಂತಭದ್ರ, ಪೂಜ್ಯವಾದ, ಕವಿಶರವೇ:ಶ್ಚ ಈ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನ ಕನ್ನಡಕವಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುವರು. ಈ ಮೂವರ ಚರಿತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯ ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಮಾನತುಂಗಾಚಾರ್ಯ, ಅಕಲಂಕಾಚಾರ್ಯ, ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯ, ಸೋಮದೇವಸೂರಿ, ಶಾಕಟಾಯನಾಚಾರ್ಯ, ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೆ, ಕನ್ನಡ ಗುಜರಾಥಿ, ಮರಾಠಿ, ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ ವಿವ್ವಾಂಶರೂ ಅವಿಗಲೂ ಆಗಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವ, ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಶ್ರೀವಿಜಯ, ನೃಪತುಂಗ, ಸಂಪ, ಅಸಗ, ಪೊನ್ನ, ಚಾವುಂಡರಾಯ, ರನ್ನ, ನಾಗಚಂದ್ರ, ಕಂತಿ, ನಯಸೇನ, ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ, ನಾಗವರ್ಮ, ವೃತ್ತವಿಲಾಸ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಜನರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿರುವರು. (೦) ಕುಂಡಕುಂದಾಚಾರ್ಯ.

ಈತನು ನಂದಿಸಂಘದೊಳಗಿನವನು. ಈತನು ವೀರಸಂವತ್ ೪೯೭ರಲ್ಲಿ ಮಾಳವಾಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಬುಂದಿಕೋಟದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ತಂದೆ ಕುಂದಶ್ರೇಷ್ಠಿ, ತಾಯಿ ಕಂದಲತೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಕಡೆಗೆ ಜನರ ಒಲವು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಕುಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯು ಮಗನನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಆಚಾರ್ಯನು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವವು. ಈತನು ತನ್ನ ಮುನಿಸಂಘದೊಡನೆ ಗಿರಿನಾರ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದಿಗಂಬರಮತದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈತನು ತನ್ನ ವಯಸ್ಸಿನ ಮೂವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷ ಜಿನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಈತನ ಗುರು ಜಿನಚಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ. ಉಮಾಸ್ವಾಮಿಯು ಈತನ ಶಿಷ್ಯನು.

ಉಮಾಸ್ವಾಮ್ಯಾಚಾರ್ಯ.

ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರವೆಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಈತನು ಹದಿನೇಳನೆಯ ವರ್ಷವೇ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದನು.

ನೇಮಿಚಂದ್ರ (ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ)

ಈತನು ನಂದಿಸಂಘದಲ್ಲೊಬ್ಬನು. ಈತನ ಗುರು ಅಭಯನಂದಿಸ್ವಾಮಿ. ಇವನು ವಿ. ಸಂ. ೭೩೫ರಲ್ಲಿ ದ್ರವಿಡದೇಶದ ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ೧೦೦೦೦ರಾದ ರಾಜಮಲ್ಲನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಚಾಮುಂಡರಾಯನು ಆತನ ಮಂತ್ರಿಯು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಆರಸನು ಗುಣಲುಬ್ಧನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ನೇಮಿಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಆಚಾರ್ಯನು ಗೋಮಟ್ಟಸಾರ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಸಾರ, ಕ್ಷಪಣ, ದ್ರವ್ಯಸಂಗ್ರಹ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಮಟ್ಟಸಾರವು ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

(೦) ಕರ್ನಾಟಕ ಜೈನ ಕವಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕವಿ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಕಲಂಕಾಚಾರ್ಯ.

ಖೇಟ ನಗರದ ಶುಭತುಂಗರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಿಗೆ ಅಕಲಂಕ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕಲಂಕ ಎಂದು ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತದಿಂದ ಜೈನಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದದರಿಂದ ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿ ಆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಖಂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಇಬ್ಬರು ಒಂದು ಬೌದ್ಧ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧವೇಷ ದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಒಮ್ಮೆ ಬೌದ್ಧ ಗುರುವೊಬ್ಬನು ಜೈನರ ಸಪ್ತ ಭಂಗಿಯವಿಚಾರ ನಡೆಸಿದಾಗ ಆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಇದ್ದದರಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥವು ಬತನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಬಿಟ್ಟು ಆ ಗುರುವು ಬೇರೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವಾಗ ಅಕಲಂಕನು ಆ ಅರ್ಥವಾಗದ ತಪ್ಪು ಪದ್ಯವನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಬಂದನು. ಬೌದ್ಧ ಗುರುವಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬರಲು ಆತನು ತನ್ನ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನರು ಬೌದ್ಧವೇಷದಿಂದ ಇರುವರೆಂದು ಅರಸನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವರ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ನಿಷ್ಕಲಂಕನು ಹತನಾದನು. ಅಕಲಂಕನು ಪಾರಾಗಿ ಹಿಮಶೀತಲನೆಂಬ ಅರಸನ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬೌದ್ಧರೊಡನೆ ವಾದಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಆ ಅರಸನು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಜನ ಮಹಾಪುರುಷರು ಆಗಿಹೋಗಿರುವರು. ಶಾಕಟಾಯ ನಾಚಾರ್ಯ, ಹೇಮಚಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ, ಆನಂದಸಿಂಹ ಮುಂತಾದ ಮಹಾವಿ ದ್ವಾಂಸರೂ ಜೈನರಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಆ ಎಲ್ಲ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆ ವನ್ನು ಎಸ್ತಾರಭಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಉಪಸಂಹಾರ.

ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಬಂದುದಾದುದರಿಂದ ಅದು ಸರ್ವಾಂಗ ಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕ ದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾಣ, ನಯ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಗಳೂ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳೂ ಉಳಿದುವು. ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶ್ರೀ ಸಿತ್ಯಚರಣಾರವಿಂದಾರ್ಪಿತಂ.

